

MINISTERSTWO
ROZWOJU

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Norway grants

Ocena efektów oraz systemu zarządzania i wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014 i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014

Raport końcowy

Konsorcjum:

IDEA Instytut sp. z o.o.

Autorzy:

Stanisław Bienias (Kierownik badania), Tomasz Gapski, Maciej Kolczyński, Julita Kowalska, Paulina Skórska, Alicja Weremiuk

Policy & Action Group Uniconsult Sp. z o.o. (PAG Uniconsult)

Autorzy:

Maciej Gajewski, Robert Kubajek, Jan Szczucki, Justyna Witkowska

Warszawa, lipiec 2017 r.

Badanie zostało sfinansowane z funduszy norweskich i EOG
pochodzących z Islandii, Liechtensteinu i Norwegii

Spis treści

Streszczenie	5
1. Cele i zakres badania	11
2. Metodologia i realizacja badania	13
3. Efekty realizacji MF EOG i NMF	14
3.1. Efekty realizacji Programów MF EOG i NMF	14
3.1.1. Ochrona i zarządzanie środowiskiem naturalnym [PL02, PL03, PL04]	14
3.1.1.1. Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów [PL02]	14
3.1.1.2. Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych [PL03]	25
3.1.1.3. Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii [PL04]	35
3.1.2. Rozwój regionalny [PL06]	46
3.1.2.1. Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego [PL06]	46
3.1.3. Zdrowie [PL07, PL13]	56
3.1.3.1. Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych [PL07]	56
3.1.3.2. Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu [PL13]	63
3.1.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego [PL08, PL09]	70
3.1.4.1. Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego [PL08]	70
3.1.4.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego [PL09]	79
3.1.5. Badania naukowe i stypendia [PL10, PL12]	86
3.1.5.1. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy [PL10]	86
3.1.5.2. Polsko-Norweska Współpraca Badawcza [PL12]	101
3.1.6. Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne [PL14, PL15, PL16, PL17]	114
3.1.6.1. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć [PL14]	114
3.1.6.2. Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych [PL15]	123
3.1.6.3. Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości [PL16]	132
3.1.6.4. Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych [PL17]	141
3.2. Wpływ realizacji MF EOG i NMF na zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych	153
4. Ocena systemu zarządzania i wdrażania MF EOG i NMF	166

5. Ocena wpływu MF EOG i NMF na wzmocnienie stosunków dwustronnych Polski z państwami-darczyńcami.....	174
6. Analiza SWOT/TOWS.....	183
7. Wnioski i rekomendacje.....	185
7.1. Podsumowanie i najważniejsze wnioski.....	185
7.2. Rekomendacje.....	187
7.2.1.Rekomendacje horyzontalne.....	187
7.2.2.Rekomendacje sektorowe.....	194
Spis map.....	208
Spis rysunków.....	208
Spis tabel.....	209
Spis wykresów.....	212
Załącznik: kluczowe założenia wsparcia MF EOG i NMF w ramach poszczególnych Programów.....	214

Streszczenie

Cel, zakres i metodologia badania

Celem badania była ocena efektów i oddziaływania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014 i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014. Zakresem badania objęto 18 Programów. W badaniu zastosowano, oprócz danych zastanych, szereg danych pierwotnych, zgromadzonych metodami zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi, m.in.: 50 pogłębionych wywiadów indywidualnych, 5 kwestionariuszy badań ilościowych (CAWI, CATI), 17 studiów przypadku na poziomie projektów i gmin.

Efekty realizacji Programów MF EOG i NMF

Ochrona i zarządzanie środowiskiem naturalnym [PL02, PL03, PL04]

Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów [PL02]

Celem Programu PL02 *Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów* była ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów poprzez realizację projektów zmierzających do zatrzymania procesu zmniejszania się oraz zanikania różnorodności biologicznej. Skuteczność Programu można ocenić wysoko, co odzwierciedlają osiągnięte rezultaty w ramach Programu, znacznie przekraczające pierwotne założenia. Przeprowadzono szereg działań monitorujących obszary Natura 2000, zinwentaryzowano i monitorowano występowanie inwazyjnych gatunków obcych, znaczna część Programu była realizowana przez organizacje pozarządowe, które prowadziły działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. Dużym zainteresowaniem cieszyły się także działania edukacyjne w tym obszarze. Podejmowane działania mają trwały charakter, a po ich zakończeniu, szczególnie w przypadku projektów infrastrukturalnych, będą prowadzone i finansowane ze środków własnych beneficjentów. Jeśli chodzi o projekty edukacyjne, to powstałe w ich ramach opracowania są w dalszym ciągu wykorzystywane, szczególnie przez nauczycieli i uczniów.

Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych [PL03]

Zakres Programu PL03 *Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych* koncentruje się na wsparciu dla służb odpowiedzialnych za monitoring środowiska i inspekcję oraz za geodezję i kartografię, poprzez realizację projektów ukierunkowanych na poprawę wizualizacji oraz ułatwienie dostępu do danych oraz informacji zbieranych, przetwarzanych i rozpowszechnianych przez instytucje administracji publicznej. Program był realizowany w głównej mierze poprzez projekty predefiniowane (83% alokacji) oraz 5 projektów wybranych w drodze konkursowej. Wszystkie projekty predefiniowane były realizowane w partnerstwie z norweskimi instytucjami, tj. Norweska Agencja ds. Środowiska, Norweski Instytut Badań Powietrza oraz Norweski Urząd ds. Kartografii. Program PL03 cechuje się wysoką skutecznością, co odzwierciedlają osiągnięte wskaźniki. Powstałe w wyniku realizacji projektów rezultaty, tj. m.in. opracowane dane hydrograficzne czy hydrologiczne, czy też portale prezentujące wyniki pomiarów w zakresie jakości powietrza, pozwalają na ich wykorzystywanie przez decydentów, ale również przez społeczeństwo, które może w łatwy sposób sprawdzić stan powietrza w swojej okolicy.

Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii [PL04]

Celem Programu PL04 *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* była redukcja emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza oraz zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w ogólnym bilansie zużycia energii. Największa część alokacji w ramach Programu została przeznaczona na działania związane z poprawą efektywności energetycznej w budynkach oraz zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi. Program charakteryzuje się wysoką skutecznością, wynikającą przede wszystkim z dużego zainteresowania wśród beneficjentów realizacją projektów w obszarze termomodernizacji. W wyniku Programu stan jakości powietrza poprawił się, co pozytywnie wpływa na środowisko i zdrowie ludzi.

Rozwój regionalny [PL06]

Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego [PL06]

Celem Programu PL06 było osiągnięcie większej spójności społecznej i gospodarczej, dzięki wypracowaniu mechanizmów współpracy, zarówno jednostek samorządu terytorialnego, jak i ich jednostek oraz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego lub przedsiębiorców. Celem takiej współpracy było podejmowanie wspólnych decyzji lub rozwiązywanie istotnych dla danego obszaru problemów. Zrealizowano 17 projektów konkursowych oraz jeden projekt predefiniowany, które przyczyniły się do faktycznej poprawy współpracy na obszarach funkcjonalnych.

Zdrowie [PL07, PL13]

Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych [PL07]

W obszarze dostosowania ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych wsparcie uzyskały projekty obejmujące działania „miękkie” i „twarde”. 22 projekty dotyczą opieki zdrowotnej osób przewlekle chorych i starszych, 10 – opieki okołoporodowej, a 5 – profilaktyki chorób nowotworowych. Skuteczność Programu należy ocenić bardzo wysoko, co odzwierciedlają osiągnięte efekty, znacznie przekraczające pierwotne założenia. Wpływ Programu w skali kraju jest znikomy, ponieważ jego udział w ogólnych nakładach na ochronę zdrowia stanowił ok. 0,04%.

Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu [PL13]

W obszarze ograniczania społecznych nierówności w zdrowiu zrealizowano 1 projekt predefiniowany i 26 konkursowych projektów pilotażowych dotyczących promocji zdrowia w powiatach o najwyższym standaryzowanym wskaźniku umieralności. Skuteczność Programu należy ocenić bardzo wysoko, co odzwierciedlają osiągnięte efekty, znacznie przekraczające pierwotne założenia. Wpływ Programu polega głównie na wypełnieniu niszy w postaci zaadresowania problemu społecznych nierówności w zdrowiu, zaś na poziomie powiatów – na nawiązaniu współpracy międzysektorowej (systemy zdrowia, edukacji, opieki społecznej).

Ochrona dziedzictwa kulturowego [PL08, PL09]

Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego [PL08]

Głównym celem Programu PL08 była ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Zrealizowano jeden projekt nieinwestycyjny (Muzeum Historii Żydów Polskich – POLIN) oraz 22 projekty inwestycyjne. Założonym elementem większości przedsięwzięć były prace remontowe i konserwatorskie zabytków. Mniej liczne były przedsięwzięcia dotyczące przygotowania infrastruktury służącej do prowadzenia działalności kulturalnej. Efektem Programu są także nowe placówki kulturalne, np. Muzeum Interaktywne Teatru Starego w Krakowie – Centrum Edukacji Teatralnej, Muzeum Pana Tadeusza, Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu, Centrum Konserwacji Wraków Statków.

Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego [PL09]

Głównym celem Programu było poszerzenie oferty kulturalnej i różnorodności prezentowanych wydarzeń artystycznych, realizowanych w ramach projektów partnerskich instytucji polskich z instytucjami z państw-darczyńców. Wsparto 62 projekty nieinwestycyjne, dotyczące organizacji wydarzeń artystycznych, wspierania współpracy oraz wymiany artystów, szkół i uczelni artystycznych. Promowano także współpracę ekspertów z obszaru dziedzictwa kulturowego oraz współpracę międzyinstytucjonalną instytucji kultury i archiwów.

Badania naukowe i stypendia [PL10, PL12]

Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy [PL10]

W obszarze edukacji wsparcie uzyskały projekty wspierające mobilność osób uczących się i pracowników sektora edukacji, przede wszystkim studentów i pracowników uczelni, a także projekty modernizujące ofertę dydaktyczną oraz wzmacniające kadry i struktury instytucji kształcących. Skuteczność Programu należy ocenić bardzo wysoko, co odzwierciedlają osiągnięte efekty, imponuje choćby liczba dokonanych w programie wymian studentów. Przedsięwzięcia zrealizowane w ramach programu m.in. dzięki wdrażaniu nowych metod kształcenia, poszerzaniu czy modyfikacji oferty edukacyjnej, wzmocnieniu potencjału dydaktycznego, organizacyjnego i administracyjnego przyczyniły się do podnoszenia jakości i efektywności kształcenia, a także – z uwagi na podejmowaną współpracę z partnerami z państw-darczyńców – do większego umiędzynarodowienia uczelni. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy ma więc niewątpliwy wkład w rozwój polskiego szkolnictwa – w wymiarze wspierania działalności dydaktycznej, budowania potencjału kadry naukowej, rozwoju instytucjonalnego podmiotów działających w sferze edukacji oraz podejmowania i rozwijania przez nie współpracy z krajowymi i zagranicznymi partnerami.

Polsko-Norweska Współpraca Badawcza [PL12]

Program Polsko-Norweskiej Współpracy Badawczej (PL12) okazał się skutecznym i efektywnym instrumentem propagującym i rozwijającym współpracę naukowo-badawczą pomiędzy polskimi i norweskimi jednostkami naukowymi i ich zespołami badawczymi. W Programie zrealizowano 109 projektów naukowo-badawczych, skoncentrowanych na wybranych dziedzinach merytorycznych, w tym także projekty promujące kobiety-naukowców, podejmujące i kierujące takimi projektami w dziedzinach nauk technicznych o niskim stopniu feminizacji. Część projektów badawczych Programu wymagała obowiązkowej realizacji w partnerstwie z jednostkami norweskimi. Dzięki temu, Program doprowadził do zacieśnienia i rozwoju bilateralnej współpracy naukowo-badawczej. Długofalowym tego skutkiem (widocznym już obecnie) jest dalszy rozwój współpracy pomiędzy partnerami polskimi i norweskimi, przejawiający się we wspólnym wnioskowaniu lub uczestnictwie w międzynarodowych programach naukowo-badawczych (np. wspólnie składane wnioski o granty w unijnym programie HORYZONT 2020). Istnieją przesłanki wskazujące na wysoką trwałość efektów Programu, szczególnie wynikającą z rozwoju współpracy bilateralnej. W Programie – co stanowi jedną z jego mocnych stron – zapewniono wsparcie na tzw. komponent networkingowy, ułatwiający planowanie dalszej współpracy, jak i wymianę doświadczeń w zakresie zarządzania przedsięwzięciami naukowo-badawczymi.

Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne [PL14, PL15, PL16, PL17]

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć [PL14]

W obszarze przeciwdziałania przemocy 70% alokacji przeznaczono na 3 ogólnopolskie projekty predefiniowane, pozostałą część na Fundusz Małych Grantów. 3 625 000 EUR stanowiło ok. 12% nakładów na realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zaplanowane do realizacji wartości wskaźników zostały znacznie przekroczone. Przykładowo, liczba doszkolonych profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem przemocy stanowi aż 58% ogólnej liczby określonej w KPPPR, tak więc wpływ Programu w skali kraju można określić jako wysoki.

Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych [PL15]

W ramach PL15 realizowano projekty mające na celu wzmocnienie zdolności polskich służb w walce z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym z przestępczością związaną z handlem ludźmi. Podejmowane działania projektowe, ze względu na zróżnicowany charakter tematyczny podobszarów, a także odmienne charakterystyki beneficjentów, miały różnorodny charakter. Niemniej jednak, główny nacisk położony był na działania szkoleniowe, wymianę doświadczeń oraz współpracę między instytucjami, zarówno polskimi, jak i międzynarodowymi, oraz przeprowadzanie kampanii społecznych, głównie o charakterze lokalnym.

Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości [PL16]

W ramach Programu PL16 realizowano rozmaite działania, mające na celu wzmocnienie sprawności działania wymiaru sprawiedliwości, zarówno od strony ułatwień infrastrukturalnych (systemy dostępu do akt, systemy komunikacji z sądami), doskonalenia kompetencji zarządczych osób zarządzających sądami,

jak i promowania mediacji jako alternatywnej formy rozstrzygania sporów, a także wzmocnienie pozycji osób pokrzywdzonych i świadków.

Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych [PL17]

Wsparcie z funduszy norweskich w zakresie dotyczącym poprawy funkcjonowania systemu więziennictwa w Polsce należy ocenić jako wysoce satysfakcjonujące. Skuteczność Programu wyraża się w liczbie uzyskanych certyfikatów potwierdzających ukończenie kursów, szkoleń, studiów podyplomowych przekraczających przyjęte założenia (15,4 tys. certyfikatów dla skazanych oraz niemal 34,2 tys. dla pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej) prowadzących do zwiększenia kompetencji społecznych i zawodowych odbiorców wsparcia. W wyniku realizacji jednego z projektów predefiniowanych nastąpił również wzrost poziomu stosowania rozwiązań alternatywnych wobec kary ograniczenia wolności, co było jednym z celów określonych dla Programu. Na uwagę zasługuje bardzo dobre dopasowanie założeń Programu do oczekiwań beneficjentów, dzięki przeprowadzonej na początkowym etapie wdrażania pogłębionej analizie potrzeb, co ma swoje odzwierciedlenie w postaci przekroczonych wskaźników Programu.

Wpływ MF EOG i NMF na sytuację społeczno-ekonomiczną

Fundusze norweskie i EOG miały ograniczony wpływ na sytuację społeczno-ekonomiczną na poziomie makroekonomicznym oraz istotny wpływ na poziomie lokalnym, w wybranych obszarach wsparcia oraz dla wybranych grup docelowych. Fundusze posiadały największe znaczenie społeczno-ekonomiczne dla województw małopolskiego i mazowieckiego, a następnie dla województw dolnośląskiego i pomorskiego. Za najbardziej skuteczną i efektywną uznać można interwencję w województwach o najniższym poziomie rozwoju ekonomicznego w całym okresie realizacji Programów, czyli w województwach: podkarpackim i warmińsko-mazurskim, a następnie lubelskim i podlaskim.

Ocena systemu zarządzania

Ewaluacja w części dotyczącej systemu zarządzania i wdrażania MF EOG i NMF upoważnia do sformułowania satysfakcjonującej oceny, odnoszącej się zarówno do kształtu organizacyjnego, jak i funkcjonalności tego systemu. W niniejszej ewaluacji opinie uzasadniające taką konkluzję pochodzą od wszystkich podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie, jak również – co ma szczególne znaczenie – od odbiorców funkcjonowania tego systemu, czyli beneficjentów wsparcia.

Jak pokazała ewaluacja, przede wszystkim odwołując się do perspektywy beneficjentów interwencji, ale także Operatorów Programów, na uwagę zasługują zdecydowanie przeważające, pozytywne oceny dotyczące jasności / zrozumiałości dokumentów programowych. Niezwykle ważne są także, niemal powszechne, opinie podkreślające przejrzystość systemu wyboru i oceny projektów, gwarantujące "uczciwość" selekcji beneficjentów wsparcia i decydujące o pozytywnym generalnym wizerunku Programu. Z kolei, biorąc pod uwagę perspektywę Operatorów Programów, podsystem oceny i naboru wniosków (w tym kryteriów wyboru) funkcjonował skutecznie, prowadząc do wyboru wysokiej jakości projektów. Co ma znaczenie, wnioski te potwierdzają nie tylko opinie wyrażane przez respondentów badania, ale również (przede wszystkim) wyniki przeprowadzonych w ramach ewaluacji eksperckich analiz przebiegu i rezultatów poszczególnych Programów MF EOG i NMF.

Prawidłowość funkcjonowania systemu zarządzania i wdrażania Programu wynikała w dużej mierze z ukształtowania się (na co miało wpływ działanie systemu) prawidłowych relacji pomiędzy beneficjentami i Operatorami Programów w zakresie przepływu informacji i pozyskiwania przez beneficjentów wsparcia ze strony Operatorów. Element ten stanowił istotny czynnik przyczyniający się do lepszej (skuteczniejszej) realizacji projektów, a ostatecznie wydatnie wspomagał on osiągnięcie celów Programu. Pozytywnie oceniać należy również relacje współpracy pomiędzy Operatorami Programów oraz instytucjami "centralnymi" systemu (KPK i BMF). Stwierdzona wysoka jakość tych relacji stanowi pochodną określonego kształtu systemu zarządzania i wdrażania, jak i jego wysokiej funkcjonalności.

Satysfakcjonująca ocena systemu zarządzania i wdrażania MF EOG i NMF nie oznacza, iż był to system pozbawiony jakiegokolwiek ułomności. Mianowicie z ewaluacji wynika, iż istnieją pewne pola problemowe, które stanowić powinny przedmiot ewentualnych działań doskonalących w przyszłym, kontynuowanym Programie. Choć nie są to kwestie podważające ww. konkluzje, to jednak udoskonalenia we wskazanych obszarach spowodują dalsze wzmocnienie i zapewnią jeszcze większą skuteczność systemu zarządzania i wdrażania. Kluczowe z nich dotyczą: (1) potrzeby modyfikacji systemu sprawozdawczego DoRIS; (2) zasadności zaprojektowania i wdrożenia rozwiniętego, wielodostępowego mechanizmu sprawozdawczego i monitorującego realizację Programu, opartego o system informatyczny; (3) udoskonalenia metodyki kształtowania wskaźników projektowych i programowych w zakresie ich bardziej precyzyjnego definiowania i wyznaczania realistycznych wartości docelowych; (4) zapewnienie elastycznych (uproszczonych) zasad wydatkowania środków wsparcia w sferze finansowania zewnętrznych kosztów osobowych personelu zatrudnianego do zarządzania / realizacji projektów; (5) przyśpieszenie (na ile to możliwe) procesów decyzyjnych związanych z kształtowaniem poszczególnych Programów MF EOG i NMF, a także (6) uproszczenie procedur odwoławczych.

Ocena współpracy i stosunków dwustronnych

W ocenie współpracy podkreślenia wymaga bardzo pozytywna ocena możliwości nawiązania partnerstw z podmiotami z państw-darczyńców oraz wzrostu wzajemnego zrozumienia i szacunku pomiędzy partnerami na poziomie Programów i projektów, jak również obopólne korzyści w postaci transferu wiedzy i umiejętności. Równie pozytywną opinią cieszył się Fundusz Współpracy Dwustronnej, zarówno na poziomie krajowym, jak i na poziomie programów. W przypadku FWD na poziomie programów w praktyce skupiono się raczej na wymianie doświadczeń niż sieciowaniu i przygotowaniu projektów, na co powinien zostać położony nacisk w kolejnym okresie.

Utrudnieniem była ograniczona liczba potencjalnych partnerów po stronie państw-darczyńców. Problematyczne były również dla partnerów wymogi sprawozdawcze, określane jako zbyt biurokratyzowane. Można jednak stwierdzić, że dotychczas wypracowane rozwiązania w zakresie współpracy, zacieśniająca się sieć kontaktów i większe zrozumienie wzajemnych potrzeb, uwarunkowań (zwłaszcza prawnych i kulturowych) oraz możliwości (potencjału, kompetencji) ułatwią przygotowania i realizację Programów i projektów w partnerstwie w przyszłym okresie programowania.

Najważniejsze wnioski i rekomendacje

Podsumowując, Programy i projekty realizowane w ramach funduszy norweskich i EOG, jak i całą interwencję MF EOG i NMF, należy ocenić jako skuteczne, efektywne, użyteczne i trwałe. W przyszłości warto byłoby dokonać koncentracji wsparcia na mniejszej liczbie obszarów i Programów w ramach poszczególnych obszarów, co pozwoliłoby zwiększyć skalę oddziaływania funduszy. Jako główne czynniki sukcesu Programów można wskazać duże zaangażowanie wszystkich instytucji zarówno po stronie polskiej jak i po stronie państw-darczyńców, korzystanie z doświadczeń partnerów zagranicznych, dobrze sformułowane Programy, opierające się na trafnej diagnozie oraz trafnym doborze grup docelowych, przy zachowaniu elastycznego podejścia oraz możliwość realizacji działań „twardych” i „miękkich” w jednym projekcie.

1. Cele i zakres badania

Niniejsze opracowanie jest raportem końcowym z badania ewaluacyjnego pt. *Ocena efektów oraz systemu zarządzania i wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014 i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014*, realizowanego na zlecenie Ministerstwa Rozwoju.

Zgodnie z SOPZ, głównym celem badania jest ocena efektów Programów i projektów realizowanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014 oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014 oraz ocena systemów wdrażania i zarządzania zastosowanych w poszczególnych Programach wraz ze sformułowaniem wskazówek dotyczących usprawnień dla obecnych i kolejnych podobnych programów. Badanie dokonuje oceny osiągniętych dotychczas i prognozowanych rezultatów projektów i Programów oraz ich wpływu na:

- zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych między obszarami, w których realizowane są projekty, a pozostałymi obszarami;
- wzmocnienie stosunków dwustronnych pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami;
- poprawę sytuacji w zdefiniowanych obszarach priorytetowych.

Ewaluacja określa również stopień trafności i skuteczności zastosowanego systemu wdrażania Mechanizmów, w tym struktury instytucjonalnej, procedur i dokumentów na poziomie Krajowego Punktu Kontaktowego i poszczególnych Operatorów Programów.

Niniejsza ewaluacja udziela odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- 1) W jakim stopniu Programy i projekty realizowane w ramach MF EOG i NMF przyczyniły się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w województwach, w których realizowane były projekty w ramach MF EOG i NMF, oraz pomiędzy tymi województwami?
- 2) W jakim stopniu Programy i projekty realizowane w ramach MF EOG i NMF przyczyniły się do wzmocnienia stosunków dwustronnych pomiędzy Polską a Norwegią, między Polską a Islandią i między Polską a Liechtensteinem?

- 3) W jakim stopniu udało się osiągnąć cele (poprzez osiągnięcie wartości wskaźników produktów i rezultatów) poszczególnych Programów realizowanych w ramach MF EOG i NMF oraz trwałość rezultatów? (w tym pogłębiona ocena Programu PL06)
- 4) Czy mechanizmy zastosowane w Pomocy Technicznej były adekwatne do potrzeb instytucji zaangażowanych we wdrażanie MF EOG i NMF, w tym w odniesieniu do promocji i informacji?
- 5) W jakim stopniu systemy zarządzania i kontroli, naboru i oceny wniosków, monitoringu (w tym wskaźników) zastosowane w MF EOG i NMF oraz poszczególnych Programach okazały się skuteczne i wydajne?
- 6) Jakie usprawnienia należałoby wprowadzić w zakresie systemów zarządzania i kontroli dla poszczególnych Programów, promocji i informacji, systemów instytucjonalnych, procedur i dokumentów, w tym Regulacji, podręczników i wytycznych (w szczególności w kolejnym okresie programowania)?

Przedmiotem badania były następujące Programy współfinansowane z funduszy norweskich i EOG:

- Fundusz Pomocy Technicznej i Fundusz Współpracy Dwustronnej na poziomie krajowym [PL01]
- Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów [PL02]
- Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych [PL03]
- Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii [PL04]
- Obywatele dla Demokracji [PL05]
- Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego [PL06]
- Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych [PL07]
- Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego [PL08]
- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego [PL09]
- Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy [PL10]
- Polsko-Norweska Współpraca Badawcza [PL12]
- Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu [PL13]
- Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć [PL14]
- Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych [PL15]
- Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości [PL16]
- Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych [PL17]
- Green Industry Innovation [PL18]
- Fundusz na rzecz godnej pracy i dialogu trójstronnego [PA22]

Zgodnie z zapisami SOPZ, Programów PL05, PL18 oraz PA 22 nie dotyczą pytania 3-5, stąd Programy te są przedmiotem analizy jedynie w rozdziale poświęconym ogólnemu społeczno-ekonomicznemu oddziaływaniu funduszy norweskich i EOG oraz w rozdziale dotyczącym relacji dwustronnych.

2. Metodologia i realizacja badania

W ramach badania, poza danymi zastanymi, analizie poddane zostały dane pierwotne, zgromadzone metodami zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi – patrz: tabele poniżej.

Tabela 1 Badania jakościowe (wywiady)

Metoda	Zrealizowana liczba
Wywiady horyzontalne (KPK, BMF, Ambasada NOR)	4
Wywiady z OP	16
Wywiady beneficjentami	24
Wywiady z partnerami programów	8

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2 Badania ilościowe zrealizowane w ramach badania

Metoda	Populacja/założenie RM	Zrealizowane próba	Uzyskana stopa zwrotu
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z Operatorami programów	24	22	92% (100% wszystkich programów)
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z beneficjentami	1842	826	45%
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z polskimi partnerami projektów	889	318	36%
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z zagranicznymi partnerami projektów	862	169	20%
Badania kwestionariuszowe ostatecznych odbiorców wsparcia	80	90	113%

Źródło: opracowanie własne

W ramach analizy i oceny danych zastosowano następujące metody badawcze:

- 12 pogłębionych studiów przypadku na poziomie projektów;

Tabela 3 Projekty wybrane do studiów przypadku

L.p.	Tytuł projektu	Program
1	Rozwój metapopulacji żubra w północno-wschodniej Polsce	PL02
2	Wzmocnienie potencjału technicznego Inspekcji Ochrony Środowiska poprzez zakup urządzeń pomiarowych, wyposażenia laboratoryjnego i narzędzi informatycznych	PL03
3	Przebudowa kotła K1 celem dostosowania do spalania biomasy w EC Siekierki w Warszawie	PL04
4	Zagłębiowski Park Linearny – rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy	PL06

L.p.	Tytuł projektu	Program
5	Pozwól mi być – program opieki perinatalnej dla dzieci z wadą letalną w ramach uruchomienia punktu konsultacyjnego przy hospicjum domowym	PL07
6	Strefa Muz i Myśli Stanisława Augusta – Remont i konserwacja XVIII-wiecznej Starej Pomarańczarni z Teatrem Stanisławowskim na potrzeby nowej ekspozycji rzeźby i realizacji programu kulturalnego w Muzeum Łazienki Królewskie	PL08
7	Edukacja kulturowa społeczności małopolskiej poprzez cykl warsztatów artystycznych – PEACEPAINTING w Polsce i w Norwegii	PL09
8	Symulacyjne przedsiębiorstwo turystyczne jako innowacyjna metoda praktycznego kształcenia na nowej specjalności „ekonomika turystyki i hotelarstwa z językiem angielskim	PL10
9	Innowacyjne technologie recyklingu osadów ściekowych i innych bioodpadów – odzysk materii i energii (BioTEMaRe)	PL12
10	Łódź kontra choroby wątroby	PL13
11	Bliscy nie krzywdzą – bliscy kochają	PL14
12	<i>The power of synergy</i> . Współpraca SG, CBS oraz ABW w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej	PL15

Źródło: opracowanie własne

- 5 studiów przypadku na poziomie wybranych gmin;
- analizy statystyczne;
- analizy przestrzenne;
- analizy eksperckie;
- analiza SWOT/TOWS;
- dwa panele ekspertów;
- *bulletin board* dla Programu PL06;
- uproszczoną analizę sieci;
- 2 grupowe wywiady zogniskowane (FGI).

3. Efekty realizacji MF EOG i NMF

3.1. Efekty realizacji Programów MF EOG i NMF

3.1.1. Ochrona i zarządzanie środowiskiem naturalnym [PL02, PL03, PL04]

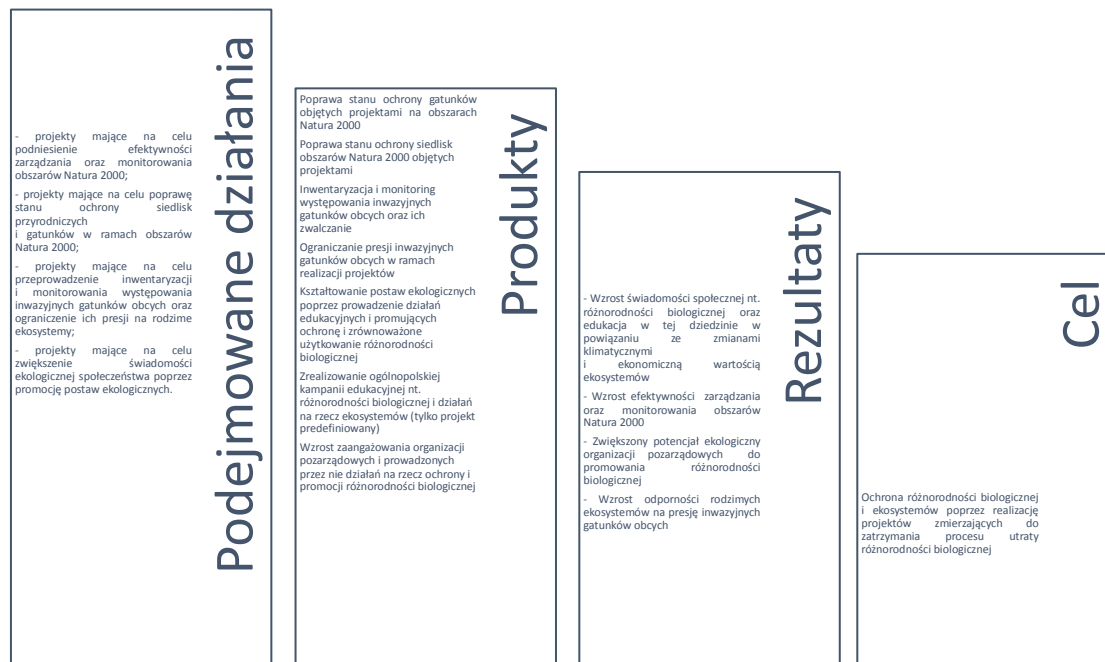
3.1.1.1. Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów [PL02]

Założenia Programu

Celem Programu Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów [PL02] była ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów poprzez realizację projektów zmierzających do zatrzymania procesu

zmniejszania się oraz zanikania różnorodności biologicznej¹. Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 1 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL02

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu

Program był realizowany na terenie całego kraju poprzez jeden projekt predefiniowany, skierowany do ogółu społeczeństwa, a w szczególności dzieci oraz projekty konkursowe realizowane m.in. przez organizacje pozarządowe. Nabór wniosków w ramach otwartego konkursu Funduszu Małych Grantów (wstępna alokacja na konkurs – 4 235 294 EUR) oraz otwartego konkursu głównego (wstępna alokacja na konkurs – 13 190 181 EUR) trwał od 15.04. – 07.06.2013 r. W wyniku dużego zainteresowania wnioskodawców kwoty na FMG oraz przeznaczone na konkurs otwarty zostały zwiększone² odpowiednio do 4 350 118 EUR i 14 850 637 EUR, co pozwoliło na dofinansowanie projektów z list rezerwowych.

Nabór wniosków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej odbywał się w następujących terminach:

- 03.03. – 30.06.2015 r. (alokacja na 1 konkurs – 258 150 EUR, tj. 1 086 630,80 PLN);
- 18.01. – 21.03.2016 r. (alokacja na konkurs – 150 207,35 EUR, tj. 631 036,10 PLN);
- 27.12.2016 r. do wyczerpania alokacji, nie dłużej niż do 31.03.2017 r. (alokacja na konkurs – 73 244,79 EUR, tj. 319 405,88 PLN).

¹ Na podstawie zawartego w dniu 17.06.2011 r. *Memorandum of Understanding* dotyczącego Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), w dniu 03.12.2012 r. podpisana została umowa w sprawie programu pomiędzy Komitetem Mechanizmu Finansowego ustanowionym przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię a Ministerstwem Rozwoju Regionalnego, reprezentującym Rzeczpospolitą Polską o dofinansowanie Programu „Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów”, zwanego dalej „Programem”.

² Zgodnie z Addendum nr 6 do Umowy ws. Programu

Dodatkowo, w związku z powstałymi oszczędnościami w ramach Programu PL02, beneficjenci mogli ubiegać się o rozszerzenie zakresu projektów; wnioski można było składać od 01.04.2016 r. (alokacja na rozszerzanie zakresu rzeczowego wynosiła 128 389 EUR) do wyczerpania alokacji.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Poniższa tabela prezentuje planowaną wartość grantu oraz liczbę projektów realizowaną w ramach rezultatów.

Tabela 4 Liczba realizowanych projektów oraz planowana wartość grantu w podziale na rezultaty.

Rezultat	Liczba projektów	Planowana kwota na realizację projektów
Wzrost świadomości społecznej nt. różnorodności biologicznej oraz edukacja w tej dziedzinie w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi i ekonomiczną wartością ekosystemów	15	-
Wzrost efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000	9	-
Zwiększony potencjał ekologiczny organizacji pozarządowych do promowania różnorodności biologicznej	34	-
Wzrost odporności rodzimych ekosystemów na presję inwazyjnych gatunków obcych	3	-
Razem	61	20 041 708 EUR

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu i bazy DoRIS

Całkowita alokacja dostępna na Program PL02 w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 **wyniosła 21,1 mln EUR**, czyli ok. 89,5 mln zł³. Pierwotna alokacja na Program wynosiła 20 mln EUR, a jej zwiększenie wiązało się z dużym zainteresowaniem wnioskodawców – wnioskowana kwota dofinansowania znacznie przekraczała dostępne środki. W podobnym okresie, w latach 2007-2015, realizowane były projekty w ramach NSRO 2007-2013, gdzie łączne nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w obszarze *ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu* wyniosły 924 mln zł. Oznacza to, że środki z EOG stanowiły 9,7% nakładów poniesionych w ramach polityki spójności. Dodatkowo, na realizację projektów w ramach różnorodności biologicznej dostępne było także finansowanie oferowane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej. W latach 2015-2023 NFOŚiGW na cel związany z ochroną obszarów i gatunków cennych przyrodniczo przeznaczył środki finansowe w wysokości 112,4 mln zł.⁴

³ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

⁴ Źródło: <http://www.nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/ochrona-i-przywracanie-roznorodnosci/>

Pomimo faktu, że Program PL02 nie został jeszcze zakończony, większość wskaźników produktu i rezultatu już na tym etapie realizacji została osiągnięta lub przekroczone.

W zakresie celu dotyczącego wzrostu świadomości na temat różnorodności biologicznej oraz edukacji w tej dziedzinie w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi i ekonomiczną wartością ekosystemów wszystkie wskaźniki zostały osiągnięte lub znacznie przekroczone, co pokazuje tabela poniżej⁵.

Tabela 5 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników na poziomie rezultatu „Wzrost świadomości społecznej nt. różnorodności biologicznej oraz edukacja w tej dziedzinie w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi i ekonomiczną wartością ekosystemów w ramach Programu PL02

Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia wskaźnika
Liczba osób uczestniczących w działaniach edukacyjnych i działaniach promujących zachowanie różnorodności biologicznej	Rezultatu	1 900 000	10 622 823	559%
Liczba osób, które zapoznały się z tematem kampanii	Produktu	300 000	2 211 055	737%
Liczba osób która wzięła udział w szkoleniach	Produktu	100	100	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL02 za 2016 r.

W zakresie rezultatu dot. wzrostu efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000 wartość docelowa dla dwóch wskaźników została znacznie przekroczone, natomiast wskaźniki dotyczące opracowanych planów dla obszarów Natura 2000 oraz gatunków objętych ochroną nie zostały jeszcze osiągnięte (zob. tabela poniżej) w związku z realizacją projektów w ramach tego rezultatu. Na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym za 2016 r. Operator Programu nie identyfikuje zagrożeń w ich osiągnięciu na koniec realizacji Programu.

Tabela 6 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach rezultatu dot. wzrostu efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000 w ramach Programu PL02

Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia wskaźnika
Liczba przeprowadzonych monitoringów obszarów Natura 2000	rezultatu	56	84	150%
Liczba opracowanych wdrożonych lub zweryfikowanych planów zarządzania obszarami Natura 2000	rezultatu	27	11	41%
Liczba gatunków objętych ochroną mającą na celu osiągnięcie produktu	produktu	14	4	29%
Liczba obszarów Natura 2000, objętych wdrażanymi projektami mających na celu odzyskanie właściwego stanu różnorodności biologicznej w ramach obszarów Natura 2000	produktu	40	46	115%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL02 za 2016 r.

W przypadku rezultatu dotyczącego zwiększonego potencjału organizacji pozarządowych do promowania różnorodności biologicznej, wszystkie wskaźniki przekraczają określoną w umowie wartość docelową (zob. tabela poniżej).

⁵ Dane na podstawie Raportu rocznego dla PL02 – stan na koniec 2016 r.

Tabela 7 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach rezultatu dot. zwiększenia potencjału ekologicznego organizacji pozarządowych do promowania różnorodności biologicznej w ramach Programu PL02

Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia wskaźnika
Liczba organizacji pozarządowych realizujących działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej (szt.)	rezultatu	46	59	128%
Liczba działań promujących różnorodność biologiczną	produktu	7	26	371%
Liczba NGO, realizujących działania mające na celu ochronę bioróżnorodności w ramach Funduszu Małych Grantów	produktu	25	44	176%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL02 za 2016 r.

Na chwilę obecną w ramach rezultatu dotyczącego wzrostu odporności rodzimych ekosystemów osiągnięty został tylko jeden wskaźnik – dotyczący ograniczenia inwazyjnych gatunków obcych. Pozostałe dwa wskaźniki nie zostały osiągnięte, jednak na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym za 2016 r. oraz wartości wskaźników wskazanych w ramach podpisanych umów o dofinansowanie, osiągnięcie wartości docelowych tych wskaźników nie jest zagrożone.

Tabela 8 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. wzrostu odporności rodzimych ekosystemów na presję inwazyjnych gatunków obcych w ramach Programu PL02

Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia wskaźnika
Liczba prowadzonych działań inwentaryzujących i/lub monitorujących w zakresie występowania inwazyjnych gatunków obcych	rezultatu	14	2	14%
Liczba inwazyjnych gatunków obcych skatalogowana i monitorowana	produktu	10	3	30%
Liczba inwazyjnych gatunków obcych, których presja została ograniczona w wyniku realizacji projektów, mających na celu osiągnięcie rezultatu.	produktu	3	3	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL02 za 2016 r.

Dzięki powstałym w ramach projektów oszczędnościom możliwe było uzyskanie rezultatów znacznie przewyższających pierwotnie zakładane wartości docelowe wskaźników (w szczególności w obszarze działań edukacyjnych w zakresie różnorodności biologicznej oraz udziału organizacji pozarządowych w realizacji projektów w tym zakresie). Oszczędności pozwoliły także na poszerzenie zakresów projektów o nowe działania, nieuwzględnione na etapie wnioskowania.

Większość wskaźników produktu została osiągnięta lub przekroczona już w 2016 r., a Operator Programu – Ministerstwo Środowiska, z pomocą Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, zidentyfikował ryzyko nieosiągnięcia wartości docelowych wskaźników Programu. Prawdopodobieństwo jego wystąpienia jest jednak bardzo małe, dlatego należy sądzić, że Program zostanie zrealizowany zgodnie z założeniami⁶. Powyższe znajduje potwierdzenie w wypowiedziach respondentów ankiety CAWI. Beneficjenci wskazywali na fakt pełnego osiągnięcia wskaźników rezultatu w stosunku do zakładanych wartości, a część z nich wskazywała na ich przekroczenia, wynikające m.in. z wydłużenia czasu realizacji

⁶ Informacje na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

projektów czy zwiększenia zakresu rzeczowego. Na podstawie zawartych umów, planowane jest osiągnięcie wszystkich zakładanych wskaźników produktu i rezultatu lub nawet znaczne ich przekroczenie. Wynika to przede wszystkim z realokacji środków oraz rozszerzenia zakresu projektów, dokonanego zgodnie z art. 6.9. Regulacji w sprawie wdrażania MF EOG w latach 2009-2014 oraz przedłużenia okresu realizacji części projektów do 30 kwietnia 2017 r.

Szerszy wpływ Programu

Udział środków MF EOG w realizacji celów określonych dla Programu PL02 jest proporcjonalny do udziału nakładów na ten cel. Porównując liczbę zrealizowanych planów zadań ochronnych w ramach NSRO i MF EOG, można stwierdzić, że jest to nieznaczny udział (zob. tabela poniżej), ale też wartość dofinansowania dla tych działań jest różna – MF EOG stanowi 9,7% nakładów poniesionych w ramach polityki spójności. Dodatkowo, przy wstępnie zidentyfikowanym ryzyku dublowania się zadań, występuje potencjalne zagrożenie podwójnego finansowania podobnych typów projektów ze środków polityki spójności i środków MF EOG. Można wywnioskować, że środki MF EOG stanowiły dodatkowe źródło finansowania dla zadań podejmowanych w ramach polityki spójności, a w niektórych obszarach wręcz je powielają. Niemniej jednak biorąc pod uwagę zainteresowanie beneficjentów wsparciem ze środków Programu, można stwierdzić, że pomimo nakładania się różnych form wsparcia wciąż są one niewystarczające w stosunku do potrzeb w obszarze ochrony różnorodności biologicznej i ekosystemów. Dodatkowym czynnikiem, który zwiększał zainteresowanie beneficjentów wsparciem w ramach MF EOG, było wyczerpanie się środków na te działania w ramach funduszy unijnych. Umożliwiło to beneficjentom, którzy nie otrzymali środków w ramach środków UE, ze względu na wyczerpanie alokacji, ubieganie się o wsparcie z MF EOG.

Zdaniem ewaluatora, znaczne środki dostępne na obszar ochrony różnorodności biologicznej i ekosystemów, zarówno z funduszy unijnych i MF EOG, nie pokrywają w pełni zapotrzebowania na finansowanie tego obszaru. Należy jednak wziąć pod uwagę, że przy uwzględnieniu znacznego budżetu w ramach polityki spójności i ograniczonych środków na te działania w ramach MF EOG, warto byłoby w kolejnej perspektywie skoncentrować działania MF EOG na ograniczonej liczbie obszarów, które nie są w wystarczającym stopniu pokryte finansowaniem ze środków UE lub zaplanować wsparcie, które byłoby komplementarne do środków unijnych.

Tabela 9 Liczba zrealizowanych planów zadań ochronnych lub planów ochrony zrealizowana w ramach MF EOG oraz NSRO

Wskaźnik	Wartość wskaźnika w NSRO	Wartość osiągnięta w MF EOG i NMF	Udział MF EOG i NMF w realizacji wskaźnika ogółem
(NSRO) Liczba opracowanych planów zadań ochronnych lub planów ochrony (szt.)	475	27	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Badaniu Ewaluacyjnym „Wpływ polityki spójności 2007-2013 na środowisko naturalne”, zrealizowanym przez FundEko Korbel, Krok-Baściuk Sp. J. oraz Raportie rocznym za 2016 r.

Działania podejmowane w ramach Programu PL02 dotyczące wzrostu odporności rodzimych ekosystemów na presję inwazyjnych gatunków obcych, wzrostu efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000 oraz wzrostu świadomości na temat różnorodności biologicznej oraz edukacja w tej dziedzinie w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi i ekonomiczną wartością ekosystemów są zbliżone do działań podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i

Środowisko 2007-2013. POIiŚ 2007-2013 wspierał działania dotyczące usuwania gatunków inwazyjnych obcego pochodzenia, działania mające na celu wsparcie procesu opracowania planów ochrony dla obszarów chronionych, a także działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych na obszarach chronionych, w szczególności należących do sieci Natura 2000, w celu budowy świadomości w zakresie potrzeby oraz właściwych metod ochrony przyrody, jak również korzyści z dobrze zachowanej przyrody i krajobrazu. Analiza beneficjentów wsparcia w ramach obu Programów pozwala twierdzić, że mogą oni korzystać ze wsparcia w ramach polityki spójności oraz MF EOG i NMF.

Alokacja MF EOG i NMF w stosunku do innych środków

ok. 9,7% całości środków
na realizację projektów
finansowanych w ramach
NSRO 2007-2013

Analizując kryteria wyboru projektów określone dla POIiŚ 2007-2013 oraz PLO2, można wstępnie wnioskować, że w ramach obu Programów mogą być realizowane projekty tego samego typu. Niemniej jednak POIiŚ 2007-2013 preferuje projekty kompleksowe, które obejmują przygotowanie dokumentacji dla większej liczby obszarów, natomiast w ramach MF EOG i NMF taki warunek nie jest wymagany. Różnicą jest również podejście do projektów innowacyjnych. W ramach POIiŚ 2007-2013 wspierane były projekty powtarzalne – kryterium formalne dla dz. 5.3, czyli projekty realizowane z wykorzystaniem standardowych metod i narzędzi o potwierdzonej skuteczności. Natomiast w przypadku MF EOG wspierane były projekty nowatorskie (projekty pilotażowe). Jednak ich punktacja stanowi zaledwie 5% wszystkich pozostałych punktów, co nie stanowi dużej wartości dodanej dla projektów realizowanych w ramach Programu PLO2. Niemniej jednak, ze względu na wagę (liczbę punktów) przyznawanych w kryterium innowacyjności, wnioskodawcy byli zachęceni do zastosowania szeregu nowoczesnych narzędzi promocyjnych, które zwiększały zasięg oddziaływania projektów (np. w przypadku projektu realizowanego przez Muzeum Pałac w Wilanowie opracowano aplikację mobilną, która umożliwiała dostęp do projektu szerszemu kręgowi odbiorców).

W ramach NSRO opracowano plany zadań ochronnych lub planów ochrony dla 475 obszarów, podczas gdy w ramach działań finansowanych ze środków MF EOG opracowanych będzie 27 planów zarządzania obszarami Natura 2000. W ramach NSRO podejmowane działania miały charakter kompleksowy i obejmowały swoim zasięgiem więcej niż jeden obszar, podczas gdy projekty realizowane w ramach MF EOG, ze względu na ich wartość oraz wysokość środków, miały charakter uzupełniający do działań podejmowanych w ramach POIiŚ 2007-2013.

Realizowane projekty w ramach Programu PLO2 mają ograniczoną wartość dodaną w stosunku do efektów polityki spójności w tym zakresie, ale uwzględniając skalę finansowania tego obszaru oraz zdiagnozowane w nim potrzeby, można stwierdzić, że efekty w skali całego kraju są wprawdzie mniej widoczne w stosunku do efektów polityki spójności, ale na poziomie lokalnym są one już znaczące.

Zdaniem ankietowanych beneficjentów realizowane projekty miały wpływ na powstanie pierwotnie niezamierzonych efektów społeczno-gospodarczych (42% wskazań). Do głównych efektów zaliczono wzrost atrakcyjności turystycznej terenów, na których realizowano projekty oraz nawiązanie współpracy między instytucjami biorącymi udział w projekcie, które nie współpracowały wcześniej ze sobą. Efektem realizacji projektów był również wzrost świadomości społeczeństwa w obszarze różnorodności biologicznej.

„W trakcie realizacji projektu została nawiązana współpraca między instytucjami biorącymi udział w projekcie, które nie współpracowały wcześniej ze sobą. Imprezy organizowane na potrzeby wniosku są kontynuowane w nieco mniejszym zakresie przez inne instytucje. Realizacja wniosku pokazała duże zapotrzebowanie na szkolenia, warsztaty oraz materiały dotyczące ochrony przyrody, szczególnie w aspekcie edukacyjnym.”
(Beneficjent, badanie CAWI)

Trwałość efektów Programu

Przewidywana trwałość projektów realizowanych w ramach Programu PL02 zależy od rodzaju rezultatów. W przypadku działań podnoszących świadomość ekologiczną w zakresie różnorodności ekologicznej i ekosystemów badanie trwałości projektów zostało oparte na przeprowadzonej na zlecenie Ministerstwa Środowiska analizie pn. *Raport z analizy badań świadomości, postaw i zachowań ekologicznych Polaków przeprowadzonych w Polsce w latach 2009-2015*. Analiza wskazuje na ciągle niską świadomość problematyki bioróżnorodności wśród uczestników badania. Wśród badanych niedoinformowanych w zakresie bioróżnorodności są osoby o różnym poziomie wykształcenia i w różnym wieku. Prowadzone w ramach Programu PL02 projekty skierowane na poprawę świadomości społeczeństwa miały średni wpływ na podniesienie świadomości w skali całego kraju. Tylko kilka z nich miało zasięg ogólnopolski, m.in. projekt realizowany przez Ministerstwo Środowiska – *Różnorodność biologiczna i działania na rzecz ekosystemów – ogólnopolska kampania informacyjna podnosząca świadomość nt. różnorodności biologicznej*, czy projekt *Ogólnopolski program edukacji i kampania promocyjna dla osób starszych "Zielona wiedza dla UTW. Bioróżnorodność to także MY-seniorzy"*. Pozostałe projekty, mimo że realizowane lokalnie, obejmowały swoimi działaniami większy obszar, tj. województwa, dlatego można twierdzić, że wpływ tych działań na wzrost świadomości społeczeństwa w analizowanym obszarze w skali kraju można ocenić na poziomie średnim.

Największą trwałością charakteryzują się projekty infrastrukturalne, jak np. tworzenie centrów edukacyjnych. Przykładem może być wybudowane w Ostrołęce Multimedialne Centrum Natura (jego otwarcie nastąpiło pod koniec 2016 r.), które oferuje różnorodne działania edukacyjne, w tym m.in. projekcję filmów, pakiet warsztatów dot. społecznego aspektu ochrony bioróżnorodności i wykorzystania zasobów przyrodniczych w rozwoju lokalnym, plac zabaw Natura, gry multimedialne oraz gry terenowe. Strona internetowa projektu jest aktywna, proponuje różnego typu zajęcia edukacyjne, dodatkowo beneficjent uzyskuje dofinansowanie na rozszerzanie swojej działalności, co może świadczyć o tym, że projekt będzie realizowany w dłuższej perspektywie i zachowa swoją trwałość.

Dobrym przykładem realizowanych projektów jest też powstanie we wrocławskim ZOO, edukacyjnego pawilonu multimedialnego KLIMAT, ZWIERZĘTA, LUDZIE, który otwarto w grudniu 2015 r. W ramach projektu zorganizowano wystawę ekologiczną, która była prezentowana w kilku miejscach, liczne konkursy wiedzy, bezpłatne warsztaty edukacyjne, malowanie figur pingwinów cesarskich, seminarium naukowe i grę miejską. Dużą przewidywaną trwałością charakteryzują się projekty dotyczące wzrostu efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000. Stworzone w ramach Programu plany zarządzania obszarami Natura 2000 będą przynosiły efekty długofalowe, w zakresie lepszego zdiagnozowania zagrożeń dla tych obszarów oraz wskazania i podejmowania konkretnych działań ochronnych. Należy wziąć pod uwagę fakt, że w ramach Programu PL02 opracowano niewielką liczbę

tych planów, jednak będą one miały wpływ na zarządzanie tymi obszarami Natura 2000, dla których powstały, a w konsekwencji przyczynią się do poprawy efektywności zarządzania.

W przypadku działań dotyczących wzrostu zdolności ekologicznych organizacji pozarządowych promujących różnorodność biologiczną trudno jest na tym etapie określić trwałość tych działań, gdyż ich efekty będą widoczne dopiero po podjęciu działań przez NGO. Analizując niektóre ze stron internetowych utworzonych przez NGO w ramach realizacji projektu, można stwierdzić, że tylko część z nich zawiera aktualne informacje, większość najbardziej aktualnych informacji pochodzi z 2016 r., a na niektórych stronach trudno odnaleźć informacje o realizowanych w ramach MF EOG projektach. Dlatego też nie można jednoznacznie ocenić trwałości tych projektów.

W przypadku projektów mających na celu ochronę gatunków rodzimych przeciw inwazyjnym gatunkom obcym, powstało wiele opracowań, które prezentują metody zwalczania gatunków obcych czy wyniki prowadzonych inwentaryzacji. Wykorzystanie efektów realizowanych projektów może przyczynić się w dłuższej perspektywie do wyeliminowania inwazyjnych gatunków obcych oraz poprawy stanu różnorodności biologicznej, ale także wpływa na poprawę świadomości w zakresie inwazyjnych gatunków obcych.

Biorąc pod uwagę powyższe, można stwierdzić, że realizowane w ramach Programu PL02 projekty wykazują się potencjalną trwałością rezultatów w zakresie powstałej infrastruktury ekologicznej, podniesienia świadomości społeczeństwa oraz opracowanych w wyniku Programu planów, programów i publikacji w obszarze różnorodności biologicznej i ekosystemów. Również większość respondentów ankiety CAWI wskazywała, że w zdecydowanej większości efekty projektów będą widoczne po ich zakończeniu – 73% wskazań.

Studium przypadku: Projekt Rozwój metapopulacji żubra w północno-wschodniej Polsce

*Trwałość projektu będzie zapewniona przez działania podejmowane przez poszczególne nadleśnictwa, czyli m.in. finansowanie powstałej w ramach projektu zagrody adaptacyjnej dla żubrów w Nadleśnictwie Żednia, wykaszanie, odkrzaczanie terenu. Dodatkowo beneficjent otrzymał promesę na dofinansowanie działań ochrony żubra w ramach Funduszu Leśnego – funduszu celowego Lasów Państwowych.
„Nikt nie przestanie opiekować się żubrami po zakończeniu projektu.”
(Beneficjent, wywiad indywidualny)*

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Analizując Program PL02 pod kątem jego trafności, można wnioskować, że podejmowane w jego ramach działania odpowiadały na potrzeby beneficjentów w tym obszarze, o czym świadczy duże zainteresowanie beneficjentów – złożone przez wnioskodawców wnioski znacznie przekraczały dostępną alokację, co spowodowało zwiększenie alokacji na Program i dofinansowanie projektów, które pierwotnie miały status rezerwowych.

Program charakteryzuje się dużą skutecznością (większość założonych wskaźników została już osiągnięta lub znacznie przekroczone). Wstępna analiza dokumentów zastanych może wskazywać na następujące przyczyny przekroczeń wartości wskaźników:

- z uwagi na przyjęty dominujący konkursowy tryb wyboru projektów, na etapie planowania Programu PL02 nie było możliwości zidentyfikowania konkretnych projektów i dokładnego określenia wartości wskaźników, ich wartości były szacowane przez Operatora Programu, dodatkowo na przekroczenia wartości tych wskaźników miało wpływ zwiększenie alokacji oraz znacznie większe niż przewidywano zainteresowanie wnioskodawców;
- specyfika projektów w obszarze ochrony przyrody, czyli niewielkie inwestycje o stosunkowo niewysokich kosztach, ale przynoszące znaczący efekt ekologiczny;
- duże zainteresowanie społeczeństwa prowadzonymi działaniami edukacyjnymi oraz działaniami podnoszącymi świadomość w obszarze ochrony różnorodności biologicznej i ekosystemów.

Czynnikami sukcesu Programu PL02 w zakresie skuteczności mogą być:

- kryteria wyboru projektów, czyli m.in. stopień przyczyniania się projektu do realizacji celów Programu oraz zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w ramach projektów;
- możliwość zwiększenia zakresu rzeczowego projektów wynikająca z powstałych oszczędności;
- elastyczne zarządzanie Programem przez Operatora, czyli realokacja środków z działań, gdzie nie było zainteresowania realizowaniem projektów do działań np. edukacyjnych, gdzie kwota złożonych wniosków znacznie przewyższała dostępną alokację;
- wysoki stopień osiągnięcia oraz znaczne przekroczenia wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu, co może świadczyć o dużym zainteresowaniu beneficjentów Programu;
- doświadczenie Operatora w zarządzaniu programami środowiskowymi.

Słabe strony Programu PL02:

- szeroko zdefiniowany cel Programu, wynikający z opisów Obszarów Programowych, zdefiniowanych przez darczyńców, który duplikuje zadania określone w ramach polityki spójności w obszarze ochrony różnorodności biologicznej i ekosystemów;
- brak znajomości wśród organizacji pozarządowych zasad funkcjonowania w ramach środków publicznych oraz związanych z tym wymagań i zasad;
- długi czas oceny i weryfikacji zapisów programu, a tym samym krótki czas na realizację projektów w ramach perspektywy 2009-2014, gdzie konkursy ogłoszono w 2013 r.;
- niewielka liczba projektów realizowanych w partnerstwie – 18% łącznej puli projektów.

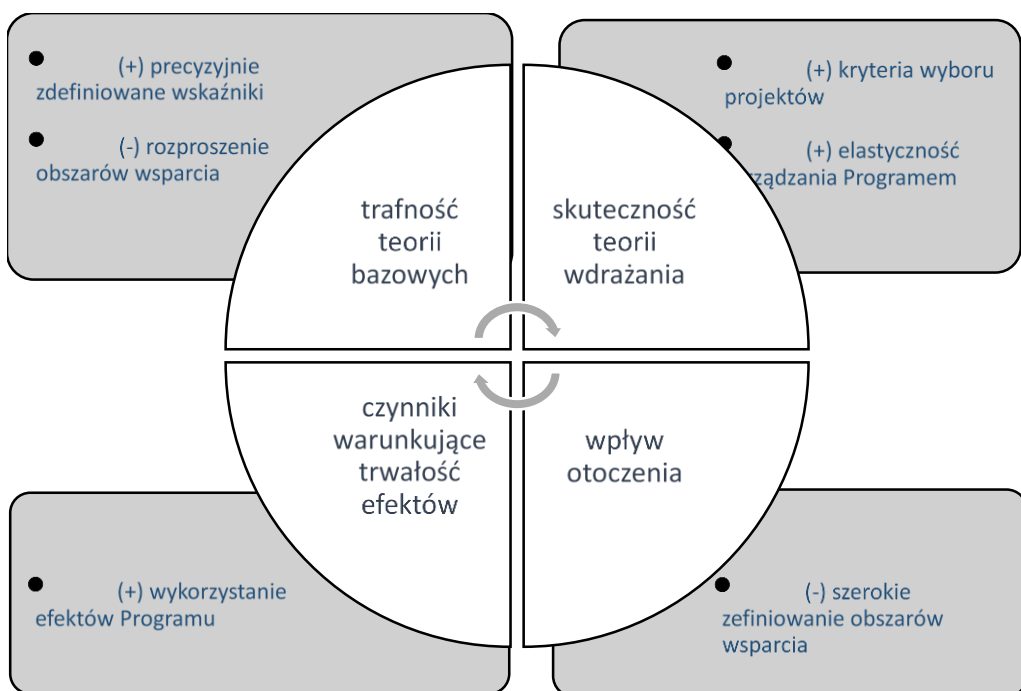
Na skuteczność realizowanego Programu mają wpływ zastosowane kryteria wyboru projektów, które w przypadku Programu PL02 zostały bardzo szczegółowo rozpisane na kryteria dostępu, kryteria selekcji i kryteria szczegółowe, co należy ocenić pozytywnie. Bardzo istotnym kryterium oceny projektów jest ocena ryzyka, gdzie oceniane są ryzyka oraz plan zarządzania i przeciwdziałania ryzykom, które mogą negatywnie wpłynąć na projekt. Zastosowanie tego kryterium pozwala wnioskodawcy już w początkowej fazie tworzenia projektu przemyśleć swój pomysł na projekt oraz przewidzieć potencjalne trudności w jego realizacji. Dodatkowo, w ramach selekcji projektów, analizowana jest celowość projektów z punktu widzenia rzeczywistych potrzeb, zasadność proponowanych rozwiązań czy efektywność ekonomiczna – czyli stosunek wysokości przewidywanych kosztów do spodziewanych rezultatów.

Istotnym ocenianym kryterium jest kryterium innowacyjności, tj. zastosowanie w projekcie nowych wzorców do naśladowania czy nowatorskiego podejścia. Niemniej jednak waga tego kryterium w stosunku do pozostałych jest niewielka, tj. 5%, ale to kryterium mogłoby zostać wzmocnione w kolejnej perspektywie, w szczególności w zakresie działań innowacyjnych podejmowanych w partnerstwie z państwami-darczyńcami. Oceniany jest także planowany efekt ekologiczny, czyli faktyczne potrzeby realizacji projektu oraz jego wpływ na realizację celu Programu – przypisano mu też dużą wagę, w związku z czym nasuwa się wniosek, że projekty wybrane do realizacji w jak największym stopniu wpływają na osiągnięcie zakładanych rezultatów.

Czynnikiem zewnętrznym, mogącym mieć osłabiający wpływ na trafność przyjętego celu, było szerokie zdefiniowanie obszaru wsparcia w ramach Programu. Przy ograniczonej skali wsparcia oraz występujących deficytach w obszarze ochrony różnorodności biologicznej i ekosystemów, a także przy uwzględnieniu znacznej ilości środków na ten cel w ramach funduszy unijnych, wsparcie powinno być skoncentrowane tematycznie na kilku precyzyjnie zdefiniowanych obszarach. Wówczas możliwe byłoby osiągnięcie większych efektów ekologicznych w danym obszarze i uniknięcie efektu rozproszenia środków.

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 2 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów Programu

Wnioski i rekomendacje

Wnioski:

- elastyczność zarządzania Programem przez Operatora przyczyniła się do osiągnięcia większych niż zakładano wartości wskaźników;

- zastosowane kryteria wyboru projektów w znacznym stopniu przyczyniły się do realizacji założonego celu Programu PLO2;
- niewielka liczba partnerstw w ramach Programu, co wynikało z warunków naboru, gdzie partnerstwo nie było obligatoryjne;
- ograniczona widoczność efektów Programu w skali całego kraju ze względu na rozproszone działania w większości realizowane lokalnie oraz niewielką alokację w stosunku do alokacji przeznaczonych na NSRO w tym obszarze.

Rekomendacje:

- Należy utrzymać zastosowane w tej perspektywie kryteria wyboru projektów i ewentualnie przypisać większą wagę kryterium dot. innowacyjności;
- Na etapie programowania kolejnej perspektywy należy skoncentrować wsparcie na kilku najważniejszych obszarach, tak aby uniknąć rozproszenia środków;
- Wzmocnić mechanizm tworzenia partnerstw zarówno z przedstawicielami państw-darczyńców, jak i przedstawicielami JST czy innych podmiotów.

3.1.1.2. Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych [PL03]

Założenia Programu

Zakres Programu *Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych* [PL03] koncentruje się na wsparciu dla służb odpowiedzialnych za monitoring środowiska i inspekcję oraz za geodezję i kartografię, poprzez realizację projektów ukierunkowanych na poprawę wizualizacji oraz ułatwienie dostępu do danych oraz informacji zbieranych, przetwarzanych i rozpowszechnianych przez instytucje administracji publicznej.

Program był realizowany na szczeblu centralnym (4 projekty predefiniowane, realizowane przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska oraz Główny Urząd Geodezji i Kartografii) oraz w ramach naboru otwartego, w ramach którego zrealizowano 5 projektów wdrażanych przez Gminę Miejską Kraków – Urząd Miasta Krakowa, WIOŚ w Olsztynie, WIOŚ w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Politechnikę Łódzką. Nabór otwarty trwał od 18 marca do 20 maja 2013 r. (alokacja na konkurs wynosiła 897 625 EUR).

Dodatkowo, w związku z powstałymi oszczędnościami w ramach realizowanych projektów Programu PLO3, beneficjenci, którzy nie zakończyli realizacji projektów finansowanych w ramach MF EOG oraz NMF, mogli ubiegać się o rozszerzenie zakresu projektu. Wnioski można było składać od 18 stycznia 2016 r. (alokacja na rozszerzanie zakresu rzeczowego wynosiła 208 309 EUR) do wyczerpania alokacji.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Zgodnie z założeniami Programu⁷, 83% alokacji zostało przeznaczone na realizację 4 projektów predefiniowanych, realizowanych w partnerstwie:

1. 2 projekty realizowane przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska realizowane we współpracy z Norweskim Instytutem Badań Powietrza w obszarze pomiarów zanieczyszczeń powietrza prowadzonych w sieciach monitoringu jakości powietrza.
 - a. Jeden z projektów – projekt ekspercki, dotyczył m.in. opracowania koncepcji optymalizacji/modernizacji sieci pomiarowych oraz doskonalenia procedur zapewnienia i kontroli jakości, a także dostosowania ocen jakości powietrza do wymagań sprawozdawczych UE;
 - b. Drugi projekt – inwestycyjny, dotyczył m.in. opracowania specyfikacji technicznych dla urządzeń pomiarowo-analitycznych oraz narzędzi informatycznych oraz zakupu urządzeń pomiarowych i wyposażenia laboratoryjnego.
2. 1 projekt realizowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, we współpracy z Norweską Agencją ds. Środowiska. Projekt ten stanowił kontynuację i uzupełnienie projektu realizowanego w poprzedniej perspektywie finansowej MF EOG i NMF PL0100 „Wzrost efektywności działalności Inspekcji Ochrony Środowiska na podstawie doświadczeń norweskich”. W ramach projektu realizowanego w perspektywie 2009-2014 m.in. zweryfikowano, usprawniono i zapewniono bezpieczeństwo działania Informatycznego Systemu Wspomagania Kontroli, zaprojektowanego i wdrożonego w poprzedniej perspektywie, wprowadzono zmiany do dokumentacji Systemu Kontroli opracowanego w poprzedniej perspektywie, zakupiono sprzęt do kontroli, który w poprzedniej perspektywie zakupiono dla 2 WIOŚ pilotażowo oraz opracowano system rozpowszechniania informacji w społeczeństwie.
3. 1 projekt realizowany przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii we współpracy z Norweskim Urzędem ds. Kartografii oraz Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej, w ramach którego m.in. opracowano i wdrożono model bazy danych przestrzennych dotyczących środowiska przyrodniczego wraz z systemem zarządzania, udostępniono cyfrowe kartograficzne opracowania tematyczne i uruchomiono usługę danych przestrzennych.

17% alokacji zostało przeznaczone na realizację 5 projektów wybranych w trybie konkursowym, które miały przede wszystkim prowadzić do:

- opracowania systemu monitorowania danych przestrzennych dla poprawy jakości powietrza;
- podniesienia świadomości i edukacji rolników w zakresie monitoringu i wymagań ochrony środowiska w stosunku do gospodarstw rolnych funkcjonujących na OSN oraz ich wpływu na stan i jakość wód, a także zapewnienie łatwiejszego dostępu i rozpowszechnianie informacji o środowisku poprzez poprawę wizualizacji danych dzięki uruchomionemu portalowi geograficznemu;

⁷ Źródło:

http://www.nfosigw.gov.pl/gfx/nfosigw/userfiles/files/srodki_norweskie/programy/pl03/pl03_informacje_o_programie_2009-2014.pdf

- podniesienia świadomości na temat monitoringu i jakości powietrza oraz stosowanych metod analitycznych;
- wykonania pomiarów, ocen i prognoz potencjału ekologicznego wód zbiornika Sulejowskiego oraz analiza wpływu czynników kształtujących ich jakość.

W ramach Programu PL03 zaplanowano również realizację projektów w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, nakierowanej na usprawnienie wymiany doświadczeń, wiedzy, technologii i najlepszych praktyk pomiędzy beneficjentami i organizacjami z państw-darczyńców, gdzie całkowita kwota przeznaczona na Program wyniosła 264 706 EUR.

W obszarze rezultatu dotyczącego wzmocnienia potencjału władz, w zakresie których znajdują się kompetencje dotyczące środowiska w relacji do zintegrowanego planowania i kontroli, większość wskaźników została przekroczona lub osiągnięta (zob. tabela poniżej). Dotychczas nie zrealizowano jednego wskaźnika – dotyczącego instytucji korzystających z baz danych. Jednak, zgodnie z raportem z realizacji Programu za 2016 r., osiągnięcie wskaźników nie jest zagrożone. Potwierdzają to również Beneficjenci w przeprowadzonych ankietach CAWI, w których wszyscy ankietowani wskazali, że wskaźniki rezultatu w ramach projektu w stosunku do wartości założonych zostały w pełni osiągnięte.

Tabela 10 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. wzmocnienia potencjału władz, w zakresie których znajdują się kompetencje dot. środowiska w relacji do zintegrowanego planowania i kontroli

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ⁸	Stopień osiągnięcia
Liczba zaktualizowanych Systemów Kontroli	produktu	1	1	100%
Liczba rozbudowanych i/lub opracowanych programów monitoringu	produktu	1	2	200%
Liczba WIOŚ, które otrzymały zestawy sprzętu	produktu	14	17	121%
Liczba innych instytucji sektora publicznego zaangażowanych w działania na rzecz monitoringu środowiska, które otrzymały zestawy sprzętu	produktu	1	2	200%
Liczba uczestników szkoleń	produktu	150	111	74%
Liczba instytucji publicznych korzystających z technologii w zakresie wielorodzicielskiej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych	produktu	27	0	0%
Liczba instytucji korzystających z nowej edycji Systemu Kontroli	rezultatu	16	16	100%
Liczba szkoleń przewidzianych dla pracowników administracji publicznej, organów ochrony środowiska oraz Służby Geodezyjnej i Kartograficznej w zakresie korzystania z informacji przestrzennej nt. środowiska naturalnego, a w szczególności hydrograficznych oraz hydrologicznych danych przestrzennych	rezultatu	1	3	300%

⁸ Dane na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ⁸	Stopień osiągnięcia
Liczba usług elektronicznych stosowanych w dziedzinie danych przestrzennych dotyczących w szczególności hydrograficznych i hydrologicznych danych przestrzennych	rezultatu	2	1	50%
Liczba programów monitorujących, dla których działania wspierające zostały opracowane/rozbudowane	rezultatu	1	2	200%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym z realizacji Programu PL03 Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) 2009-2014

Również w przypadku celu dotyczącego poprawy informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów, większość wskaźników osiągnęła docelowe wartości. Nie osiągnięto wskaźnika dotyczącego liczby obywateli korzystających z baz danych, nie stworzono modelu danych informacji przestrzennej oraz nie dostarczono próbných danych przestrzennych dotyczących środowiska. Jak wynika z raportu rocznego, prowadzone działania w ramach realizacji projektów przyczynią się do osiągnięcia zakładanych wskaźników na koniec realizacji Programu.

Tabela 11 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. poprawy informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ⁹	Stopień osiągnięcia
Liczba zakończonych działań modelowania wybranych danych dot. jakości powietrza	produktu	1	1	100%
Liczba instytucji korzystająca z nowego i zmodernizowanego sprzętu	produktu	16	17	106%
Liczba instytucji sektora publicznego, korzystających z technologii w zakresie wielorozdzielczej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych	produktu	27	2	7%
Liczba obywateli korzystających z technologii w zakresie wielorozdzielczej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych	produktu	1000	0	0%
Liczba sieci monitoringu jakości powietrza wzmocnionych i dostosowanych do nowych wymagań	rezultatu	16	32	200%
Liczba modeli danych informacji przestrzennej nt. środowiska naturalnego, a w szczególności hydrograficznych oraz hydrologicznych	rezultatu	1	0	0%
Liczba wybranych obszarów Polski, dla których próbne dane przestrzenne dot. środowiska naturalnego w skali 1:10 000 zostaną dostarczone	rezultatu	6	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym z realizacji Programu PL03 Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) 2009-2014

Realizacja celu dotyczącego poprawy wymiany informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów wskazuje na osiągnięcie większości zakładanych wskaźników (zob. tabela poniżej). Nie osiągnięto wskaźnika dotyczącego wdrożenia i upowszechnienia technologii w zakresie wielorozdzielczej,

⁹ Dane na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych oraz nie umieszczono w serwisach internetowych baz danych dotyczących środowiska naturalnego. Zgodnie z zapisami Raportu rocznego za 2016 r., można wnioskować, że wszystkie wskaźniki zostaną osiągnięte, a część z nich zostanie nawet przekroczone.

Tabela 12 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. poprawy wymiany informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów między państwami-beneficjentami a innymi państwami członkowskimi UE

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ¹⁰	Stopień osiągnięcia
Liczba portali stworzonych przez GIOŚ z usługami internetowymi w zakresie wizualizacji rzeczywistych danych nt. jakości powietrza pod kątem gazowych i pyłowych (PM) zanieczyszczeń, w tym danych przestrzennych	produktu	1	1	100%
Liczba instytucji związanych z IOŚ wykorzystujących nowy system wizualizacji danych dot. jakości powietrza	produktu	16	16	100%
Opracowana i prowadzona w jęz. ang. podstrona internetowa nt. emisji ze źródeł punktowych	produktu	1	1	100%
Liczba krajów korzystających z wprowadzonych technologii	produktu	2	2	100%
Liczba krajów korzystających z technologii w zakresie wielorozdzielczej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych	produktu	2	0	0%
Liczba instytucji korzystających z nowych możliwości wizualizacji danych dot. jakości powietrza	rezultatu	16	16	100%
Liczba wdrożonych technologii w zakresie wielorozdzielczej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych nt. środowiska naturalnego a w szczególności hydrograficznych i hydrologicznych danych przestrzennych	rezultatu	1	0	0%
Liczba baz danych nt. środowiska naturalnego a w szczególności hydrograficznych i hydrologicznych danych przestrzennych umieszczonych w serwisach internetowych przez instytucje świadczące usługi geodezyjno-hydrograficzne	rezultatu	2	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym z realizacji Programu PL03 Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) 2009-2014

W przypadku celu dotyczącego zwiększonej świadomości społecznej i działań edukacyjnych w zakresie monitorowania środowiska oraz zintegrowanego planowania i kontroli, większość wskaźników została osiągnięta lub przekroczone (zob. tabela poniżej).

Tabela 13 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. zwiększonej świadomości społecznej i działań edukacyjnych w zakresie monitorowania środowiska oraz zintegrowanego planowania i kontroli

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ¹¹	Stopień osiągnięcia
Ilość przeszkolonego personelu IOŚ w zakresie usprawnienia monitoringu jakości powietrza w oparciu o doświadczenia	produktu	60	78	130%

¹⁰ Dane na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

¹¹ Dane na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ¹¹	Stopień osiągnięcia
norweskie				
Ilość przeszkolonego personelu IOŚ w zakresie monitoringu jakości powietrza	produktu	30	38	127%
Ilość przeszkolonego personelu IOŚ w zakresie działań kontrolnych na podstawie doświadczeń norweskich	produktu	100	312	312%
Opracowana nowa Strategia Informatyzacji GIOŚ	produktu	1	1	100%
Liczba wydanych biuletynów projektowych nt. monitoringu środowiska i działań kontrolnych	rezultatu	26	22	85%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Raporcie rocznym za 2016 r. z realizacji Programu PL03 Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) 2009-2014

„Zrealizowano większą liczbę projektów niż pierwotnie planowano. Oszczędności uzyskane w trakcie realizacji przedsięwzięć pozwoliły na dofinansowanie dodatkowych zakresów rzeczowych, co miało pozytywny wpływ na osiągnięte wartości..”

(Operator Programu, badanie CAWI)

Szerszy wpływ Programu

Szerszy wpływ Programu można rozpatrywać pod kątem uzyskanych produktów w wyniku realizowanych projektów. Dla przykładu wskazano efekty trzech realizowanych w ramach Programu projektów, które mają wartość nie tylko dla samych beneficjentów, ale także dla społeczeństwa pod względem dostępu do danych, które są upublicznione na portalach internetowych. Z efektów projektów korzystają również decydenci, którzy uwzględniają wyniki projektów w procesie podejmowania decyzji czy planowania przestrzennego. Ponadto w wyniku realizacji projektów, zdaniem ankietowanych zwiększyła się świadomość społeczeństwa na temat jakości powietrza.

„Wzrost świadomości społecznej na temat wagi problematyki jakości powietrza. Wzrost świadomości, w jaki sposób można sprawdzać dane nt. jakości powietrza.”

(strona internetowa i aplikacja mobilna GIOŚ)

(Operator Programu, badanie CAWI)

Efekty realizowanych przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska projektów przyczyniają się do realizacji celów określonych w ramach dokumentów strategicznych, tj. Program Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2013-2015. Działania projektowe wpisują się w ten cel poprzez wzmocnienie systemu monitoringu środowiska za pomocą nowych narzędzi i technik prowadzenia badań i ocen, przez co wzmocniono dokładność otrzymanych wyników, a tym samym jakość i wiarygodność wykonywanych na ich podstawie ocen stanu środowiska, które są niezbędne do podejmowania decyzji i zarządzania środowiskiem na wszystkich szczeblach administracji. Dodatkowo wyniki projektów, czyli m.in. podniesienie kompetencji służb Inspekcji Ochrony Środowiska wpływa na jakość dokonywanych

pomiarów, a tym samym rzetelność informacji zarządczych. Dane pochodzące z monitoringu powietrza stanowią podstawę do opracowania Krajowego Programu Ochrony Powietrza, a co za tym idzie zaplanowanie działań przyczyniających się do poprawy jakości powietrza na terenie całej Polski. Ponadto prowadzone oceny jakości powietrza stanowią również podstawę do opracowania Programów Ochrony Powietrza oraz podejmowania decyzji przez władze poszczególnych województw odnośnie działań poprawiających jakość powietrza. Dodatkowo projekt odpowiada na potrzeby społeczeństwa w zakresie dostępu do informacji o jakości powietrza, co jest szczególnie istotne w okresach zimowych i występujących epizodów wysokich stężeń pyłu zawieszonego.

Studium przypadku: Projekt „Wzmocnienie potencjału technicznego Inspekcji Ochrony Środowiska poprzez zakup urządzeń pomiarowych, wyposażenia laboratoryjnego i narzędzi informatycznych”

Zakupiony w ramach projektu sprzęt przyczynił się do zwiększenia możliwości pomiarowych, unowocześnienia wyposażenia laboratorium i podwyższenia jakości prowadzonych badań. Dodatkowo wyposażenie laboratoriów pozwala na utrzymanie ciągłości pomiarów na stacjach badawczych, co wpływa bezpośrednio na wykonanie oceny jakości powietrza. Czynnikiem pozytywnie wpływającym na efekty realizowanego projektu był zaplanowany cykl szkoleń dla pracowników GIOŚ i WIOŚ, który podniósł kompetencje w zakresie funkcjonowania i obsługi nowoczesnych systemów bazodanowych. Zakupy sprzętu dla Krajowego Laboratorium Referencyjnego i Wzorcującego GIOŚ pozwoliły na rozszerzenie zakresu sprawdzeń i kalibracji i porównań organizowanych przez GIOŚ dla WIOŚ. Aktualne i szczegółowe dane pozwalają na bieżący dostęp do danych o stanie powietrza w poszczególnych regionach dla wszystkich mieszkańców i jest wykorzystywany m.in. przez nauczycieli, którzy przed wyjściem na dwór z małymi dziećmi, szczególnie w okresach zimowych, weryfikują stan powietrza, żeby nie narażać dzieci na negatywny wpływ szczególnie CO₂ i pyłów na zdrowie. Dodatkowo respondenci wskazywali również na to, że dzięki poprawie jakości i dokładności prowadzonych badań zwiększyło się zaufanie społeczeństwa do działań realizowanych przez organy administracji rządowej – Inspekcji Ochrony Środowiska.

W przypadku projektu realizowanego przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii z powstałych w wyniku projektu map mogą korzystać różne grupy odbiorców, tj. społeczeństwo, przedsiębiorcy, ale także decydenci zarówno na poziomie lokalnym, jak też centralnym w zakresie m.in. lokowania inwestycji na danym terenie. Mapy hydrograficzne są powiązane z mapami topograficznymi zarządzanymi przez Urzędy Marszałkowskie i są aktualizowane na bieżąco.

„Dostarczenie obywatelom i przedsiębiorcom aktualnej wiedzy w obszarze tematycznej informacji przestrzennej z zakresu danych hydrograficznych i hydrologicznych”.

(Odbiorca instytucjonalny, badanie CAWI)

Projekt *Zintegrowany system monitorowania danych przestrzennych dla poprawy jakości powietrza w Krakowie* realizowany przez Urząd Miasta Kraków charakteryzuje się również szerszym wpływem, bo z wyników tego projektu może korzystać całe społeczeństwo, organizacje pozarządowe zajmujące się środowiskiem, środowiska naukowe, młodzież akademicka, ale też każdy mieszkaniec, który jest zainteresowany poprawą jakości życia w Krakowie.

Respondenci wskazywali również na fakt, że w ramach realizacji projektów pojawiły się nowe obszary działania, czy możliwości realizacji nowych projektów, przy wykorzystaniu efektów projektów już zrealizowanych. Dwóch beneficjentów w trakcie wywiadów poinformowało o chęci kontynuacji projektów w ramach kolejnej perspektywy MF EOG i NMF lub też wnioskowanie o środki w ramach innych dostępnych funduszy.

Trwałość efektów Programu

Trwałość efektów Programu należy ocenić bardzo wysoko. Wszystkie realizowane projekty predefiniowane wykazują się dużą trwałością efektów ze względu na powstałe w ich wyniku produkty, tj. np. zakupiony sprzęt pomiarowy czy opracowane technologie w zakresie wielorozdzielczej, wieloreprezentacyjnej i wieloskalowej bazy danych lub opracowany model danych przestrzennych nt. środowiska naturalnego lub wzmocnienie sieci monitoringu jakości powietrza.

Wytworzone w ramach realizacji produkty będą wykorzystywane przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska w celu wykonywania przez nie swoich zadań, będą też użytkowane przez instytucje sektora publicznego, także przez obywateli. System monitorowania jakości powietrza, uruchomiony przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ), może być wykorzystywany zarówno przez instytucje publiczne, jak i przez społeczeństwo.

Ponadto, uzyskany w ramach projektu realizowanego przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii model bazy danych przestrzennych dot. środowiska przyrodniczego stanowi uzupełnienie specjalistycznych i branżowych systemów informacji przestrzennej, które są wykorzystywane przez administrację publiczną dla podejmowania działań zarządczych planowania, monitoringu i programowania strategicznego.

Również w przypadku projektów konkursowych trwałość efektów realizacji projektów można ocenić wysoko ze względu na uzyskane produkty.

Wszystkie prowadzone w ramach projektu działania charakteryzują się długotrwałymi efektami, które przyczynią się do poprawy procesu decyzyjnego z wykorzystaniem efektów Programu, ograniczenia zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska z sektora rolnego oraz wykorzystania dostępnych danych pomiarowych do prowadzenia działań planistycznych rozwiązujących powstałe problemy. Dodatkowo, poprawa kompetencji pracowników Inspektoratów Ochrony Środowiska na poziomie krajowym i regionalnym przyczyni się do lepszego wykorzystania dostępnych baz i modeli, a tym samym usprawni funkcjonowanie jednostek oraz umożliwi lepsze zarządzanie na poziomie strategicznym, w oparciu o rzetelne dane.

Wysoką trwałość efektów projektów podkreślają również ankietowani beneficjenci, którzy na pytanie czy efekty projektów będą widoczne po ich zakończeniu w 100% wskazywali na odpowiedzi „raczej tak” i „w zdecydowanej większości tak”.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Trafność przyjętych teorii bazowych, zwłaszcza związanych z określeniem problemu, jest jednym z czynników warunkujących skuteczność i skalę wpływu interwencji. Na początkowym etapie planowania Programu przewidywano jedynie realizację projektów predefiniowanych, które w większym stopniu wpływają na realizację sektorowego celu dotyczącego monitoringu środowiska i są projektami o bardziej strategicznym charakterze, skierowanym do ogółu społeczeństwa. Ostatecznie jednak do Programu włączono komponent konkursowy, co więcej w trakcie realizacji PL03 w wyniku powstałych oszczędności zaistniała możliwość zwiększenia alokacji. W rezultacie wzrosła liczba wspieranych projektów. Wnioskodawcami mogły być tylko jednostki sektora finansów publicznych, co ograniczyło dostęp do finansowania jednostkom badawczo-rozwojowym, tj. np. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, czy też Instytut Ochrony Środowiska, czy Państwowy Instytut Geologiczny.

Na trafność przyjętych teorii bazowych oraz skuteczność Programu miał także wpływ udział partnera norweskiego – Norweskiej Agencji ds. Środowiska, w procesie przygotowania i realizacji Programu. Partner norweski brał udział w przygotowaniu Programu, służąc wiedzą i doświadczeniem przy realizacji tego typu działań. Na etapie realizacji Programu Agencja brała czynny udział w procesie wyboru projektów do dofinansowania, jak członek komitetu ds. wyboru projektów. Zdaniem przedstawiciela Agencji, współpraca w ramach tego Programu była bardzo dobra, a po obu stronach widać było zaangażowanie i dążenie do osiągnięcia założonych celów Programu. Wypracowano wspólne ramy działania, które pozwoliły skutecznie realizować Program.

Program PL03, charakteryzuje się dużą skutecznością. Większość z zakładanych wskaźników została już osiągnięta, a Operator Programu nie widzi zagrożenia w ich osiągnięciu w aktualnie obowiązującym terminie. Potwierdzają to również wyniki ankiety CAWI, gdzie wszyscy beneficjenci wskazali, że wskaźniki rezultatu w stosunku do wartości zakładanych zostały w pełni osiągnięte.

Czynniki sukcesu realizacji Programu PL03 są:

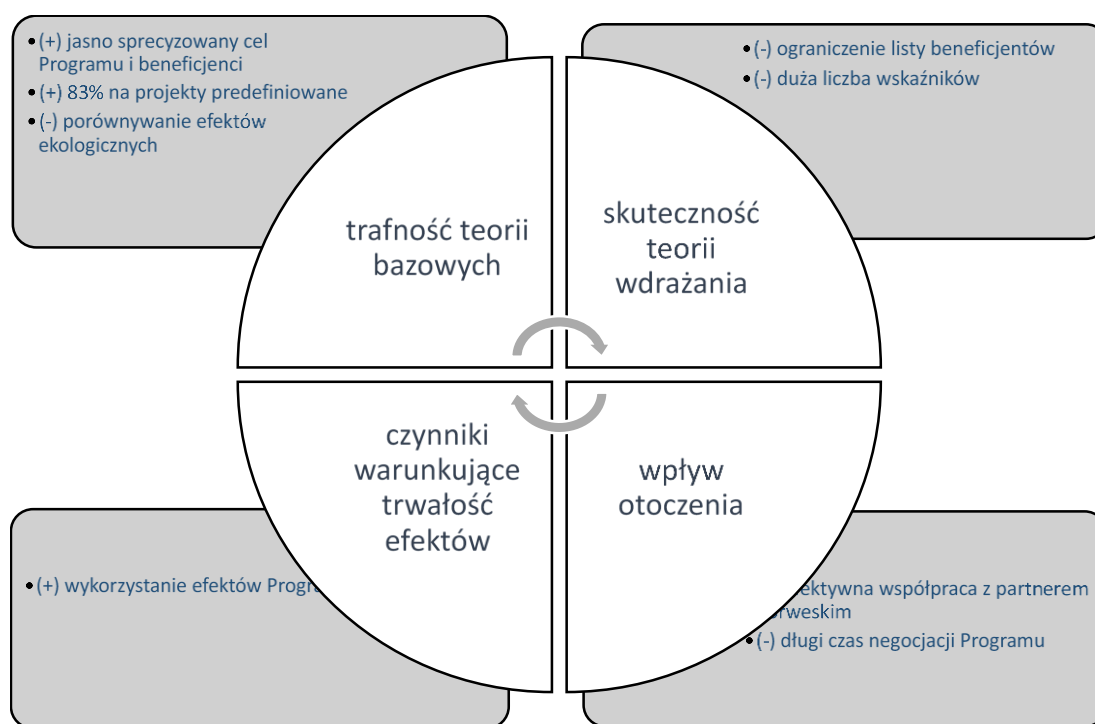
- jasno sprecyzowany cel Programu i zidentyfikowani beneficjenci instytucjonalni, którzy posiadają doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze źródeł zagranicznych;
- przeznaczenie 83% alokacji na ogólnopolskie projekty predefiniowane;
- w przypadku jednego z projektów kontynuacja działań podjętych w ramach poprzedniej perspektywy finansowej MF EOG i NMF;
- doświadczenie Operatora w zarządzaniu programami środowiskowymi;
- elastyczność zarządzania Programem przez Operatora przyczyniła się do osiągnięcia większych niż zakładano wartości wskaźników;
- efektywna współpraca z partnerami norweskimi na poziomie projektów i Programu.

Czynniki osłabiające skuteczność Programu:

- zbyt duża liczba wskaźników i brak metodyki ich wyliczania, która w niektórych projektach powodowała konieczność rozbijania projektu na kilka wskaźników rezultatów;
- metodyka dokonywania ocen projektów z różnych obszarów (np. projekty dot. monitorowania powietrza i opracowania map hydrograficznych), eksperci dokonujący oceny mieli trudności z porównywaniem efektów ekologicznych dla różnych obszarów;
- ograniczenie listy beneficjentów jedynie do jednostek sektora finansów publicznych.

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 3 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

Wnioski:

- Jedną z mocnych stron Programu PL03 *Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych* jest bardzo wąskie zdefiniowanie celu podejmowanych działań oraz typów projektów.
- Mocną stroną Programu jest skoncentrowanie środków na realizację projektów predefiniowanych, które mają znaczący wpływ na realizację celu Programu.

- Mocną stroną realizacji Programu PL03 jest nawiązana trwała współpraca z partnerami norweskimi, która w przypadku jednego z projektów realizowanych przez GIOŚ trwa już od 2005r.
- Słabą stroną Programu PL03 *Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych* jest ograniczenie beneficjentów projektów konkursowych jedynie do jednostek sektora finansów publicznych.

Rekomendacje:

- Propozycja rozszerzenia katalogu beneficjentów konkursowych poza jednostki finansów publicznych, tak aby umożliwić realizację projektów również m.in. jednostkom badawczo-rozwojowym.
- Zweryfikowanie systemu wskaźników oraz metodyki ich wyliczania i ograniczenie liczby wskaźników.

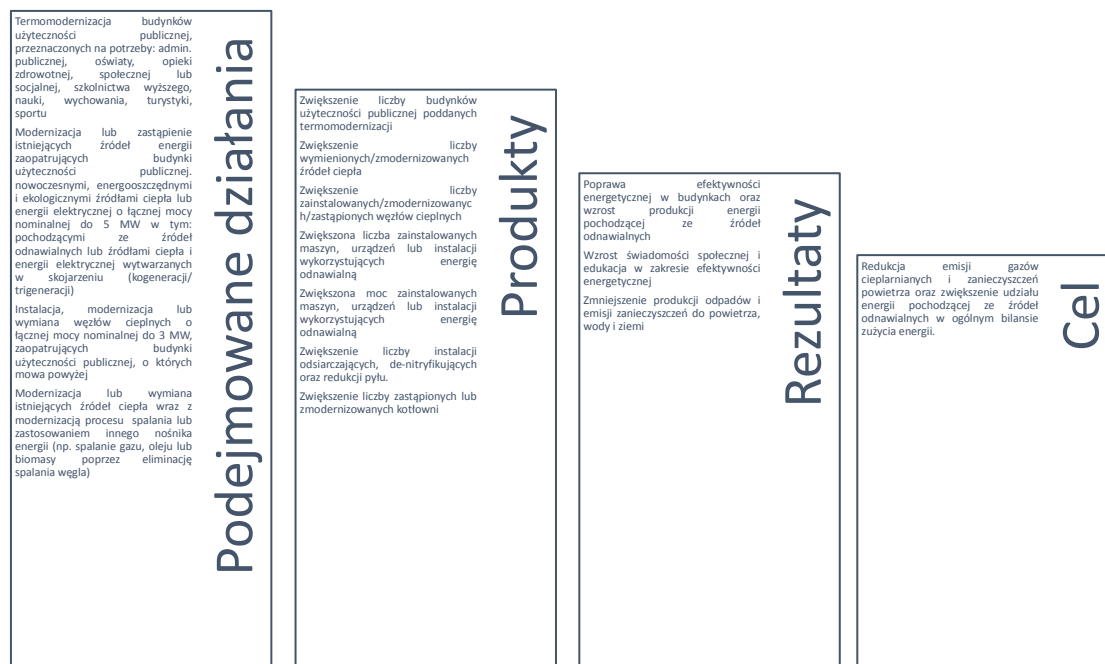
3.1.1.3. Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii [PL04]

Założenia Programu

Celem Programu *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii [PL04]* była redukcja emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza oraz zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w ogólnym bilansie zużycia energii. Działania realizowane w ramach Programu PL04 są zgodne z priorytetami, celami i kierunkami dokumentów strategicznych, które obejmują ochronę zasobów naturalnych i odnawialne źródła energii oraz przyczyniają się do wdrażania polityki środowiskowej Ministerstwa Środowiska.

Program PL04 *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* łączy dwa obszary programowe: Obszar programowy nr 5 *Efektywność energetyczna* oraz Obszar programowy nr 6 *Energia odnawialna*.

Rysunek 4 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL04

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu

łącznie w ramach Programu zrealizowano 125 projektów, z których 19% stanowiły projekty predefiniowane. Projekty te były finansowane z:

- Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014, w ramach którego ogłoszono dwa nabory wniosków:

- Alokacja na konkurs w pierwszym naborze wyniosła łącznie 67 394 000 EUR, z czego większą część środków (83%) przeznaczono na obszar efektywności energetycznej; pozostałe środki przeznaczono na obszar energii odnawialnej. Nabór trwał od 10.06. – 12.08.2013 r.
- Alokacja na konkurs w drugim naborze wyniosła łącznie 3 585 857 EUR, z czego największą część (83%) przeznaczono na obszar efektywności energetycznej; pozostałe środki przeznaczono na obszar energii odnawialnej. Nabór trwał od 07.07. – 15.09.2014 r.
 - Ogłoszenie o możliwości ubiegania się, zgodnie z procedurą określoną w art. 6.9 Regulacji, o rozszerzenie zakresu projektów dla beneficjentów projektów niezakończonych, które otrzymały dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego PL04 „Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii” (Rezultat Efektywność energetyczna) w ramach konkursu trwającego w dniach 10.06-12.08.2013 oraz 07.07-15.09.2014 – początkowa alokacja wynosiła 3 332 605,66 EUR. Wnioski można było składać od 20.10.2015 r. do wyczerpania alokacji.
 - Ogłoszenie o możliwości ubiegania się, zgodnie z procedurą określoną w art. 6.9 Regulacji, o rozszerzenie zakresu projektów dla beneficjentów projektów niezakończonych, które otrzymały dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego PL04 „Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii” (Rezultat

Energia odnawialna) w ramach konkursu trwającego w dniach 10.06. – 12.08.2013 r. oraz 07.07. – 15.09.2014 r. – początkowa alokacja na konkurs wynosiła 64 271,91 EUR. Wnioski można było składać od 09.09.2016 r. do wyczerpania alokacji.

- Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014, w ramach którego ogłoszono 5 naborów (dwa w ramach konkursu i trzy w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej):

- Alokacja na konkurs w pierwszym naborze wniosków wynosiła łącznie 12 639 873 EUR. Nabór trwał od 03.02. – 07.04.2014 r.
- Alokacja na konkurs w drugim naborze wniosków wynosiła łącznie 10 142 358,10 EUR. Nabór trwał od 10.07. – 14.09.2015 r.
- Fundusz Współpracy Dwustronnej (nabór wniosków skierowany do organizacji samorządu gospodarczego) – alokacja na konkurs wynosiła 367 647,50 EUR. Nabór trwał od 27.07. – 30.09.2015 r.
- Fundusz Współpracy Dwustronnej (dla organizacji zrzeszających/działających na rzecz jednostek samorządu terytorialnego, a także związków i partnerstw miast, gmin, powiatów i regionów) – alokacja na konkurs wynosiła 367 647,50 EUR, tj. 1 527 648,89 zł. Nabór trwał od 27.07. – 30.09.2015 r.
- Fundusz Współpracy Dwustronnej – alokacja na konkurs wynosiła 100 000 EUR. Nabór trwał od 18.04. – 31.05.2017 r.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Cała **alokacja dostępna na Program PL04** w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 wyniosła łącznie dla obu funduszy **144 155 000**, czyli ok. 611 mln zł¹². W ramach NSRO 2007-2013 na ograniczenie emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do powietrza oraz podniesienie efektywności energetycznej przekazano około 2,8 mld PLN¹³. Oznacza to, że środki MF EOG i NMF stanowiły 22% nakładów poniesionych na ten cel w ramach polityki spójności.

Program PL04 nie został jeszcze zakończony (dla Funduszu Współpracy Dwustronnej okres kwalifikowalności został określony do 31.12.2017 r.) planowane jest osiągnięcie wskaźników produktu. Potwierdzają to wypowiedzi beneficjentów, którzy w ankietach CAWI wskazali (97% odpowiedzi), że wskaźniki rezultatu w ramach projektów zostały w pełni osiągnięte lub przekroczone. Liczba zainstalowanych/wymienionych lub zmodernizowanych węzłów cieplnych faktycznie osiągnięta będzie niższa niż określona na poziomie Programu. Jest to spowodowane mniejszym niż planowane zainteresowaniem beneficjentów realizacją projektów w zakresie obejmującym instalację, wymianę lub modernizację węzłów cieplnych. W przypadku wskaźników rezultatu nie ma zagrożeń w osiągnięciu określonych w Umowie w sprawie Programu. Czynnikiem ryzyka, który może mieć negatywny wpływ na

¹² Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP – http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

¹³ Na podstawie danych zawartych w Badaniu ewaluacyjnym „Wpływ polityki spójności 2007-2013 na środowisko naturalne”, zrealizowanym przez FundEko Korbel, Krok-Baściuk Sp. J.

osiągnięcie planowanych wartości wskaźników, jest rezygnacja beneficjentów wyłonionych do dofinansowania z realizacji przedsięwzięć lub zmiany w zakresie rzeczowym projektów.

W zakresie rezultatu dotyczącego poprawy efektywności energetycznej w budynkach tylko jeden ze wskaźników został osiągnięty, a nawet znacznie przekroczony. Pozostałe wskaźniki nie osiągnęły jeszcze swoich wartości docelowych. Niemniej jednak, na podstawie danych wynikających z zawartych umów, większość wskaźników zostanie osiągnięta, a nawet ich wartości docelowe zostaną przekroczone, poza wskaźnikiem dotyczącym węzłów cieplnych.

Tabela 14 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Poprawa efektywności energetycznej w budynkach w ramach Programu PL04

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Szacunkowa redukcja lub uniknięcie emisji CO ₂ [ton/rok]	rezultatu	75 000	354	0,5%
Szacunkowa liczba termomodernizowanych budynków [szt.]	produktu	250	111	44%
Szacunkowa liczba wymienionych/zmodernizowanych źródeł ciepła [szt.]	produktu	50	66	132%
Szacunkowa liczba zainstalowanych/wymienionych lub zmodernizowanych węzłów cieplnych [szt.]	produktu	50	12	24%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego za 2014 r. z realizacji Programu PL04 oraz bazy DoRIS

W zakresie rezultatu poprawa świadomości i edukacja w zakresie efektywności energetycznej wszystkie wskaźniki zostały osiągnięte, a nawet znacznie przekroczone.

Tabela 15 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Wzrost świadomości społecznej i edukacja w zakresie efektywności energetycznej w ramach Programu PL04

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Mieszkańcy uświadomieni w obszarze efektywności energetycznej w gospodarstwach domowych	Produktu	5 000 000	7 025 126	140%
Liczba kampanii uświadamiających	Produktu	1	3	300%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego za 2014 r. z realizacji Programu PL04 oraz bazy DoRIS

W przypadku rezultatu dotyczącego wzrostu produkcji energii odnawialnej jeden ze wskaźników został już osiągnięty, a nawet znacznie przekroczony. Pozostałe wskaźniki nie zostały jeszcze osiągnięte, ale na podstawie podpisanych umów o dofinansowanie zakłada się ich osiągnięcie. Niemniej jednak istnieje ryzyko nieosiągnięcia zakładanego poziomu wskaźników, wynikające z rezygnacji beneficjentów z realizacji projektów oraz zmian w zakresie rzeczowym projektów.

Tabela 16 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu Wzrost produkcji energii odnawialnej w ramach Programu PL04

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Szacowana redukcja CO ₂ i/lub uniknięcie emisji [ton/rok]	Rezultatu	75 000*	354	0,5%

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Szacunkowa liczba zainstalowanych maszyn, urządzeń lub instalacji wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych [szt.]	Produktu	2 000	2 471	124%
Nowo zainstalowana moc maszyn, urządzeń lub instalacji wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych [MW]	Produktu	15	7	47%

*Wskaźnik jest liczony wspólnie dla EE i OZE

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego za 2016 r. z realizacji Programu PL04

Realizacja rezultatu dotyczącego zmniejszenia produkcji odpadów i emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi jest w toku. W 100% został osiągnięty wskaźnik dotyczący wymienionych lub zmodernizowanych kotłów. Nie został osiągnięty wskaźnik dotyczący podmiotów, które ograniczyły zanieczyszczenie powietrza przez obiekty energetycznego spalania. Istnieje ryzyko niewykonania wskaźnika dotyczącego liczby instalacji odsiarczania, denitryfikacji lub usuwania pyłu, wynikające m.in. z rezygnacji beneficjentów z realizacji projektów.¹⁴

Tabela 17 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Zmniejszenie produkcji odpadów i emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi w ramach Programu PL04

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Szacowana liczba wymienionych / zmodernizowanych kotłów	Produktu	12	12	100%
Szacowana liczba instalacji odsiarczania, denitryfikacji lub usuwania pyłu	Produktu	31	14	55%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego za 2016 r. z realizacji Programu PL04

W przypadku działań dotyczących poprawy efektywności energetycznej w budynkach finansowanych ze środków NMF żaden ze wskaźników nie został osiągnięty, ze względu na fakt, iż 25.04.2016 r. podpisano aneks do umowy w sprawie Programu PL04, który umożliwiał dofinansowanie rozszerzonego zakresu projektów termomodernizacyjnych. Na podstawie podpisanych z beneficjentami aneksów rozszerzających zakres rzeczowy, zakładane jest osiągnięcie wartości docelowych.

Tabela 18 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Poprawa efektywności energetycznej w budynkach (NMF) w ramach Programu PL04

Wskaźnik*	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Liczba budynków użyteczności publicznej z dodatkowymi działaniami zgodnie z art. 6.9. Regulacji [szt.]	Rezultatu	20	0	0%
Szacowana redukcja CO ₂ i/lub uniknięcie emisji [ton/rok]	Rezultatu	8 500	0	0%
Szacunkowy wzrost liczby obiektów użyteczności publicznej z dodatkowymi działaniami zgodnie z art. 6.9 Regulacji	Produktu	20	0	0%
Szacunkowy wzrost liczby obiektów użyteczności publicznej z dodatkowymi działaniami termomodernizacyjnymi zgodnie z art. 6.9 Regulacji	Produktu	20	0	0%

¹⁴ Na podstawie Raportu rocznego za 2016 r.

*Wskaźniki nie zostały ujęte w umowie ws. Programu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy DoRIS

Podsumowując, należy sądzić, że większość wskaźników zostanie osiągnięta na zakładanym poziomie. Operator Programu podjął działania zaradcze polegające m.in. na podpisaniu aneksów do umów o rozszerzenie zakresu projektów, zgodnie z procedurą wskazaną w art. 6.9 Regulacji.

Najważniejszym rezultatem Programu była bardzo duża liczba budynków poddanych termomodernizacji w małych gminach i miejscowościach, które ze względu na wartość projektów nie miały możliwości skorzystania ze środków dostępnych na te działania m.in. ze środków POIiŚ 2007-2013.

Szerszy wpływ Programu

Wpływ projektów realizowanych w ramach Programu PL04 w obszarze efektywności energetycznej i OZE należy ocenić jako średnio znaczący w skali całego kraju, ze względu na relatywnie niskie zaangażowanie środków finansowych w porównaniu z innymi dostępnymi środkami finansowymi, w tym przede wszystkim środkami na te działania alokowanymi w ramach NSRO. Niemniej jednak na poziomie gmin, gdzie realizowane były projekty wpływ projektów na poprawę jakości powietrza należy uznać za bardzo istotny. Realizowane projekty przyczyniają się do wypełniania wymogów środowiskowych określonych w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r., w sprawie emisji przemysłowych - IED, (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola). Wpisują się także w osiągnięcie celów określonych w Polityce Energetycznej Polski do 2030 r. w zakresie ograniczania emisji CO₂, SO₂, NO_x i wzrostu wykorzystania energii odnawialnej.

Największy udział w realizacji celów polityki energetycznej miały działania związane z poprawą efektywności energetycznej; znacznie mniejszy wpływ miały działania związane z OZE i redukcją emisji CO₂.

Tabela 19 Szacunkowy udział Programu PL04 MF EOG i NMF w realizacji wskaźników sektorowych

Wskaźnik	Wartość NSRO	Wartość zaplanowana w MF EOG i NMF	Udział MF EOG i NMF w realizacji wskaźnika ogółem
Szacunkowa liczba termomodernizowanych budynków [szt.]	3 373	250	7%
Moc zainstalowanej elektrycznej instalacji do produkcji energii z OZE [MW]	1 109	15	1,4%
Redukcja emisji CO ₂ [ton/rok]	5 396 000	75 000	1,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego za 2014 r. z realizacji Programu PL04 oraz Badania Ewaluacyjnego „Efekty inwestycji w obszarze energetyki finansowanych w ramach polityki spójności”, zrealizowanego przez FundEko Korbel, Krok-Baściuk Sp. J.

Realizowane projekty przyczyniają się do ograniczenia zanieczyszczeń powietrza, a tym samym wpływają na poprawę stanu środowiska i jakości życia ludności.

„Dzięki uzyskanemu wsparciu, było możliwe wcześniejsze o rok zrealizowanie inwestycji – zabudowy dwóch układów odpylania – tak aby jeszcze przed okresem obowiązywania nowych standardów emisyjnych w zakresie pyłu (tj. 100 mg/Nm³ od 01.01.2016r.) mogły pracować nowe instalacje, a kotły opalane węglem – emitować mniej pyłu, mającego znaczenie dla środowiska i zdrowia społeczeństwa.

(Beneficjent Programu, badanie CAWI)

Trwałość efektów Programu

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z Operatorem Programu PL04 oraz wyników ankiet skierowanych m.in. do beneficjentów realizowanych projektów można stwierdzić, że projekty mają trwały charakter, a ich efekty będą widoczne po zakończeniu realizacji projektu.

Niemniej jednak można sądzić, że wszystkie realizowane w ramach Programu PL04 projekty charakteryzują się wysokim stopniem trwałości ze względu na uzyskane w nich produkty, tj. zmodernizowane węzły cieplne czy budynki użyteczności publicznej poddane termomodernizacji lub wybudowane instalacje do odsiarczania czy usuwania pyłów. Po zakończeniu finansowania ze środków MF EOG i NMF utrzymanie instalacji będzie finansowane z osiągniętych w wyniku realizacji projektów oszczędności. Z wypowiedzi jednego z beneficjentów w obszarze efektywności energetycznej wynika, że w związku z realizacją projektu oszczędności finansowe będą znaczne i pozwolą na utrzymanie efektów projektu w dłuższej perspektywie czasu. Również ankietowani wskazywali, że nie jest dla nich trudnością brak środków na utrzymanie powstałej w ramach projektu infrastruktury po wykorzystaniu dofinansowania (95% respondentów wskazywało odpowiedź *zdecydowanie nie* i *raczej nie*). A na pytanie, czy efekty projektu będą widoczne po jego zakończeniu, respondenci wskazywali w większości na odpowiedź „w zdecydowanej większości tak” – 78% lub „raczej tak” – 22%.

„Realizacja projektu (termomodernizacja) wpłynęła pozytywnie na koszty utrzymania obiektów użyteczności publicznej (obniżono koszty utrzymania) oraz obniżenie poziomu emisji zanieczyszczeń do atmosfery (termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła na ekologiczne)”

(Beneficjent Programu, badanie CAWI)

Wizualizacja i wykonanie nowych elewacji zewnętrznych, zastosowanie paneli solarnych, przejście na ogrzewanie gazowe z węglowego wywarło pozytywny wydźwięk wśród mieszkańców. Chętnie wchodzi w propozycję Gminy przy wymianie pieców, skierowane są zapytania do Gminy o podobne działania w dalszych budynkach oraz w budynkach indywidualnych. Wyraźnie zwiększył się udział mieszkańców w opiniowaniu nowych propozycji inwestycyjnych np. w OZE.

(Beneficjent Programu, badanie CAWI)

Studium przypadku: Projekt „Przebudowa kotła K1 celem dostosowania do spalania biomasy w EC Siekierki w Warszawie”

Trwałość tego projektu należy ocenić wysoko, ze względu na zastosowane nowoczesne rozwiązania oraz stały rozwój Elektrociepłowni Siekierki w zakresie ograniczania wpływu na środowisko. W ramach środków UE zrealizowano projekty w zakresie budowy instalacji mokrego odsiarczania spalin, oraz instalacji elektrofiltrów blokowych, co przyczyniło się do zmniejszenia emisji pyłu, SO₂, NO_x do powietrza. Zrealizowana inwestycja zwiększa udział odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym kraju, powoduje wzrost ilości wytworzonej „zielonej” energii elektrycznej o 125 tys. TWh/rok, powiększa ilość ciepła wyprodukowanego w kogeneracji o 1900 TJ w ciągu roku.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Trafność interwencji Programu PL04 w obszarze oszczędności energii i promowania odnawialnych źródeł energii należy ocenić wysoko. Realizowane w ramach Programu PL04 projekty przyczyniły się do zmniejszenia zużycia energii oraz zwiększenia wykorzystania OZE i redukcji emisji CO₂, co ma wpływ na wypełnienie przez Polskę zobowiązań wynikających z *Pakietu energetyczno-klimatycznego*, a co najważniejsze poprawę jakości powietrza poprzez m.in. ograniczenie tzw. „niskiej emisji”. Analizując Program PL04 pod kątem jego trafności, można wnioskować, że podejmowane w jego ramach działania duplikowały te same obszary realizowane w ramach polityki spójności. Niemniej jednak potrzeby inwestycyjne w tych obszarach są znaczące, a zainteresowanie beneficjentów realizacją działań było duże, dlatego też można wnioskować, że wsparcie zostało prawidłowo zaprogramowane. W ramach Programu PL04 w zakresie OZE możliwa była realizacja projektów o łącznej mocy nominalnej do 5 MW (na poziomie pojedynczego projektu), natomiast POIiŚ 2007-2013 wspierał projekty OZE o mocy nominalnej do 10 MW (ale ograniczenie mocy dot. tylko instalacji wykorzystujących energię wiatru, wody w małych elektrowniach wodnych). Na podstawie liczby ogłoszonych konkursów oraz dużego zainteresowania wśród wnioskodawców można stwierdzić, że środki NMF i MF EOG stanowiły ważne uzupełnienie polityki spójności.

Pierwotnie Program został zaplanowany jedynie na działania z zakresu efektywności energetycznej i OZE dla budynków użyteczności publicznej. W związku z rezygnacją strony polskiej z wdrażania Programu PL11, dotyczącego składowania dwutlenku węgla, pojawiła się możliwość zagospodarowania dostępnych środków w ramach finansowania NMF na komponent przemysłowy - zmniejszenie produkcji odpadów i emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi. Ze względu na pozostały krótki czas na realizację projektów oraz wyczerpanie alokacji środków w ramach POIiŚ 2007-2013 zdecydowano o finansowaniu projektów już przygotowanych (znajdujących się na liście rezerwowej POIiŚ), które nie uzyskały wsparcia w ramach innych środków. Projekty te nie przechodziły dodatkowej oceny, dlatego też ich wdrażanie mogło rozpocząć się w miarę wcześnie. Jeden z beneficjentów projektów predefiniowanych w trakcie wywiadu wspominał, że pierwotnie wniosek na realizację projektu był składany w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, jednak ze względu na wyczerpanie się alokacji POIiŚ nie otrzymał dofinansowania. Beneficjent został poinformowany, że wniosek ten kwalifikuje się do wsparcia w ramach MF EOG i NMF i został zakwalifikowany do dofinansowania.

Podejmowane w ramach PL04 działania stanowiły ofertę komplementarną w stosunku do finansowania dostępnego w ramach NSRO, gdyż konkursy ogłaszane były w innych terminach, a wsparcie w ramach MF EOG i NMF skierowane było do mniejszych miejscowości, które nie miały możliwości korzystania ze środków unijnych.

Na etapie programowania wsparcia ze środków MF EOG i NMF, zdaniem Operatora Programu, skoncentrowano się na wąskim zakresie działań mających na celu poprawę jakości powietrza, co wynikało z narzuconych przez darczyńców celów, wskaźników (łącznie z wartościami) do osiągnięcia. Program w założeniu koncentruje się na poprawie efektywności energetycznej, zwiększeniu udziału OZE. Podstawowym wskaźnikiem jest redukcja zanieczyszczeń powietrza, głównie emisji CO₂. W trakcie realizacji Programu działania dwustronne objęły swoim zakresem także inne obszary, takie jak adaptacja do zmian klimatu, elektromobilność. Zdaniem Operatora współpraca zapoczątkowana w tych obszarach może być kontynuowana w kolejnej perspektywie.

Program PL04 wykazuje się dużą skutecznością, pomimo trwającego jeszcze procesu rozliczania projektów. Duże zainteresowanie beneficjentów w zakresie realizowania projektów w obszarze efektywności energetycznej wpłynęło na dużą skuteczność Programu. Ponadto na skuteczność Programu PL04 wpływają także rezygnacje beneficjentów z realizacji projektów, co jest spowodowane przede wszystkim tym, że beneficjenci nie dysponowali wystarczającymi środkami niezbędnymi na współfinansowanie projektów, a wysokość kosztów po rozstrzygnięciu przetargów była znacznie wyższa niż beneficjenci pierwotnie zakładali; innym czynnikiem były też zmiany organizacyjne po stronie beneficjentów. Wynikało to przede wszystkim z późnego uruchomienia Programu oraz krótkiego czasu pozostałego na realizację przedsięwzięć.

Czynnikami zewnętrznymi osłabiającymi skuteczność Programu PL04 była także niestabilność prawa, długotrwała nowelizacja ustawy OZE czy brak pewności odnośnie kształtu przyszłych regulacji prawnych. Dodatkowym czynnikiem, który miał wpływ na skuteczność Programu w przypadku komponentu NMF był wysoki poziom redukcji CO₂ wyznaczony przez darczyńców oraz krótki czas na realizację projektów, co spowodowało bardzo niskie zainteresowanie wnioskodawców. Ogłoszono dwa nabory, gdzie w pierwszym naborze minimalna wymagana wartość ograniczenia/uniknięcia emisji CO₂/rok dla projektu wynosiła 100 000 Mg/rok, w drugim naborze została ona zmniejszona do 20 000 Mg/rok. Pomimo tego w ramach tych naborów złożono zaledwie 5 wniosków, z czego tylko jeden został zrealizowany.

Czynnikami zwiększającymi skuteczność Programu PL04 były:

- określenie minimalnej wymaganej wartości ograniczenia/uniknięcia emisji CO₂/rok dla projektu;
- uzależnienie kwoty dofinansowania od całkowitej wielkości usuniętej lub unikniętej emisji CO₂/rok w wyniku realizacji projektu;
- wprowadzenie na etapie oceny wniosków o dofinansowanie kryterium efektywności ekonomicznej projektu, czyli wartości wskaźnika efektywności kosztowej uzyskania efektu ekologicznego;
- doświadczenie Operatora w zarządzaniu programami środowiskowymi;
- elastyczność zarządzania Programem przez Operatora przyczyniła się do osiągnięcia większych niż zakładano wartości wskaźników;

- warunki realizacji inwestycji, czyli możliwość uzyskania dotacji, a nie pożyczki na realizowane projekty.

Zidentyfikowane słabe strony Programu PL04 to:

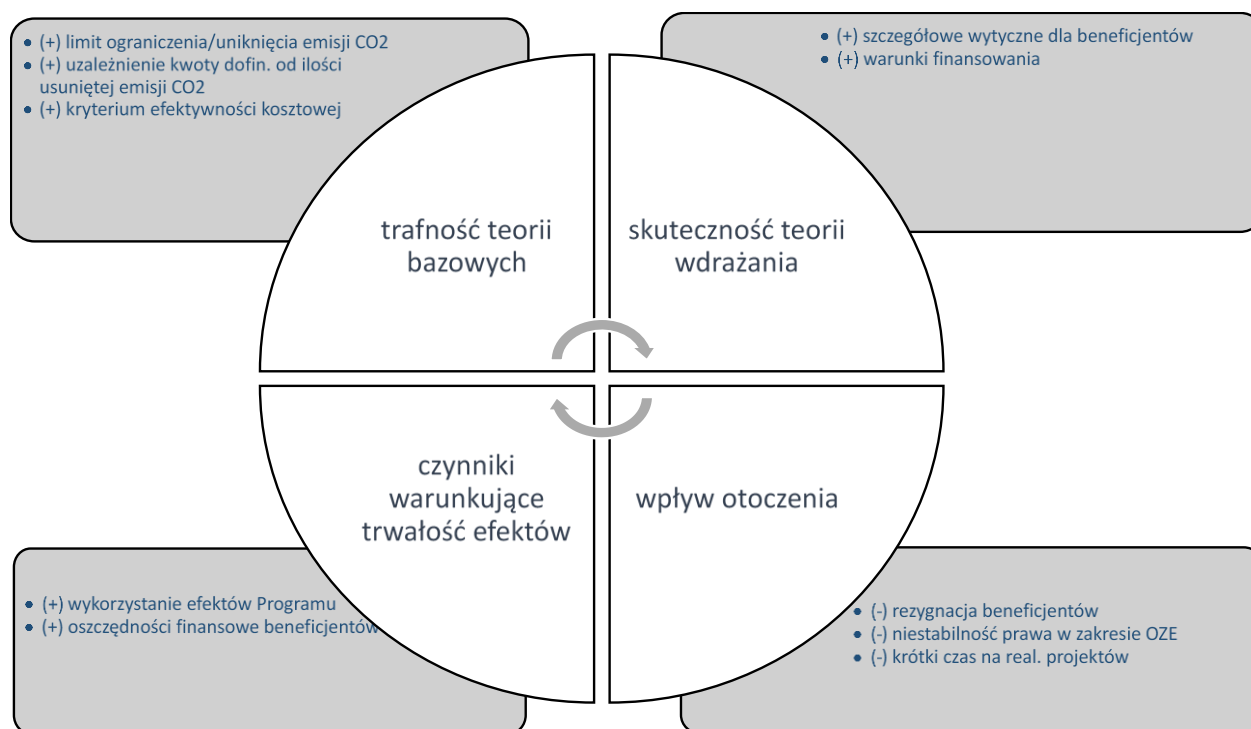
- wysokie wymagania w ramach środków dot. redukcji CO₂ NMF na poziomie projektu określone przez darczyńców i krótki czas na realizację projektów;
- duża liczba rezygnacji (do tej pory zrezygnowało 13 beneficjentów) wynikających m.in. z braku środków na zapewnienie współfinansowania projektów lub znacznym wzrostem kosztów projektów wynikającymi z opóźnień w realizacji projektu i/lub Programu;
- krótki czas na realizację projektów po stronie beneficjenta, wynikający z wydłużającego się procesu uzgadniania treści Programu PL04 z Biurem Mechanizmów Finansowych;
- wprowadzenie audytu efektywności ekologicznej dla projektów.

Z obserwacji ewaluatora, co zostało potwierdzone w wyniku rozmów z beneficjentami, oraz z informacji pochodzących od beneficjentów wynika, że czynnikiem, który pozytywnie wpływał na skuteczność Programu PL04, były szczegółowe wytyczne, które pomagały wnioskodawcom na etapie opracowywania wniosku o dofinansowanie. Przykładem mogą tu być wytyczne: *Wykaz Projektów i Ulepszeń Kwalifikowanych do Finansowania*, które definiują konkretnie możliwe do realizacji typy działań.

W ocenie wniosków o dofinansowanie, istotne znaczenie miało kryterium efektywności ekonomicznej oraz kryterium innowacyjności. Również kwota przyznanego dofinansowania była uzależniona od wielkości redukcji lub wielkości uniknięcia emisji CO₂ i stanowiła dopłatę do usunięcia 1 tony CO₂/rok. Takie uzależnienie poziomu dofinansowania od osiągniętego efektu należy bardzo wysoko ocenić pod kątem wpływu projektów na poprawę jakości powietrza.

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 5 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów

Wnioski i rekomendacje

- Jedną z mocnych stron Programu PL04 *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* jest duży nacisk na efekty ekologiczne – od wielkości osiągniętych efektów ekologicznych uzależniany jest poziom dofinansowania; w przypadku projektów w obszarach efektywność energetyczna i OZE – określony został również minimalny poziom ograniczenia emisji CO₂ w ramach projektu.
- Słabą stroną Programu PL04 *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* był pierwotnie ustalony przez darczyńców wysoki limit redukcji CO₂ w ramach projektów.
- Zagrożeniem w realizacji Programu PL04 *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* są rezygnacje beneficjentów z realizacji projektów.

Rekomendacje:

- Na etapie programowania wsparcia w ramach kolejnej perspektywy można wykorzystać doświadczenia partnerów norweskich i islandzkich i objąć Programem szerszy zakres działań mających na celu poprawę jakości powietrza tj. np. działania adaptacyjne do zmian klimatu.

3.1.2. Rozwój regionalny [PL06]

3.1.2.1. Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego [PL06]

Założenia Programu

Głównym celem Programu było osiągnięcie lepszej spójności społecznej i gospodarczej na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, dzięki wypracowaniu mechanizmów efektywnej współpracy – zarówno pomiędzy samymi jednostkami samorządu terytorialnego (jst), jak i tymi jednostkami i przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego lub przedsiębiorcami, w celu podejmowania wspólnych decyzji dotyczących danego obszaru czy rozwiązywania istotnych dla danego terenu problemów.

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 6 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL06

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

Program realizowany był dwutorowo. W pierwszej kolejności rozpoczęto realizację projektu predefiniowanego pt. "Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego", który miał przygotować potencjalnych beneficjentów do aplikowania w konkursie otwartym i realizacji projektów. Projekt predefiniowany wdrażany był w partnerstwie między Związkiem Miast Polskich, Związkiem Powiatów Polskich i Związkiem Gmin

Wiejskich RP. Partnerem po stronie norweskiej był Związek Władz Lokalnych i Regionalnych w Norwegii (KS). Na jego realizację przeznaczono kwotę ok. 2,5 mln euro. Projekt predefiniowany rozpoczął się w czerwcu 2012 r. i zakończył w październiku 2016 r.

Projekt predefiniowany objął swym działaniem terytorium całego kraju i miał na celu podniesienie kompetencji przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego. Projekt był podzielony na dwie fazy. Pierwsza z nich objęła przede wszystkim wsparcie partnerstw w zakresie przygotowania wniosków do komponentu konkursowego Programu. W ramach drugiej fazy zapewniono wsparcie doradcze i eksperckie dla partnerstw realizujących projekty w ramach dotacji ze środków MF EOG, a także prowadzono prace w zakresie identyfikacji barier utrudniających rozwój partnerskiej współpracy oraz zmian legislacyjnych, które umożliwiłyby ich redukcję.

Konkurs otwarty ogłoszono w styczniu 2013 r. Trwał on do połowy kwietnia 2013 r. W ramach otwartego naboru wyłoniono w pierwszej kolejności 15 projektów. W związku z dodatkową alokacją, w marcu 2015 r. podpisano dodatkowo umowę z Miastem Brwinów, natomiast w czerwcu z powiatem mikołowskim.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Cała **alokacja dostępna na Program PL06** w ramach MF EOG i NMF na lata 2012-2017 wyniosła **9 835 000 euro**, czyli ok. 40 940 000,00 PLN¹⁵. Dla porównania, w ramach organizowanych przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego konkursów dotacji dla samorządów, na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania współpracy, w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych przeznaczono ok. 60 mln PLN¹⁶. Z analizy wynika, że działania w ramach Programu PL06 były dobrze skoordynowane z ww. działaniami, realizowanymi przez MR.

W zakresie celu dotyczącego zwiększania spójności społecznej i gospodarczej na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wartości docelowe wszystkich **wskaźników** zostały zrealizowane lub przekroczone (zob. tabela poniżej).

Tabela 20 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 1: Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego	produktu	1	4	400%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL06 za 2016 r.

¹⁵ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,1626 PLN.

¹⁶ Na podstawie informacji na podstronach: <http://www.popt.2007-2013.gov.pl/Wiadomosci/Strony/Wiadomosci.aspx?k=Dzia%C5%82ania+promocyjne>

Tabela 21 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 2: Samorządy biorące udział w projekcie lepiej współpracują w układzie międzysamorządowym i międzysektorowym na etapie planowania i realizacji strategii rozwoju społeczno-gospodarczego

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Liczba (pilotażowych) strategii w wymiarze terytorialnym, opracowanych zgodnie z modelem współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej	produktu	11	17	154,5%
Liczba partnerów społecznych i prywatnych, którzy wzięli udział w konsultacjach strategii, formułując opinie/wnioski dot. planowanych działań	produktu	150	1998	1332%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL06 za 2016 r.

Tabela 22 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 3: Polskie samorządy posiadają wiedzę o wypracowanym w projekcie modelu(ach) współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Odsetek podmiotów uczestniczących w projekcie (samorządy i instytucje partnerskie biorące udział w budowaniu strategii i planów działania, szkoleniach, doradztwie i wyjazdach), które pozytywnie oceniły model współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej	produktu	60	84	140%
Liczba osób, które zapoznały się z modelem(-i) współpracy poprzez: (a) udział w seminariach regionalnych; (b) udział w konkursie "Samorządowy Lider Zarządzania"; (c) ściągnięcie dokumentacji modelu(-i) z witryn internetowych projektu – www.jst.org.pl , www.dobrepraktyki.pl	produktu	2000	2373	118,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL06 za 2016 r.

Tabela 23 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 4: Partnerzy projektu zaprezentowali przedstawicielom rządu rekomendacje działań legislacyjnych, które pozwolą zwiększyć skuteczność współpracy w obszarze świadczenia usług publicznych i prywatnych oraz rozwoju biznesu i innowacji

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Zestaw rekomendacji legislacyjnych dla rządu wraz z uzasadnieniem, został przedstawiony na forum KWRiST, właściwym ministrom i/lub odpowiednim komisjom sejmowym	produktu	1	1	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL06 za 2016 r.

Tabela 24 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w Programie PL06, w ramach rezultatu 1: Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Liczba partnerstw pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz między władzami samorządowymi a przedstawicielami sektora pozarządowego i biznesu	rezultatu	12	17	141,6%

Liczba podmiotów (partnerstw), które wzmocniły swój potencjał instytucjonalny	rezultatu	11	13	118,2%
Liczba przedsięwzięć promujących rozwój gospodarczy i współpracę podmiotów działających na terenach miejskich i wiejskich	rezultatu	11	16	145,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla PL06 za 2016 r.

W przypadku wskaźnika *Liczba partnerów społecznych i prywatnych, którzy wzięli udział w konsultacjach strategii, formułując opinie/wnioski dot. planowanych działań* tak znaczne przekroczenie wydaje się być spowodowane ogólną poprawą samoświadomości w zakresie partycypacji społecznej, która przełożyła się na większy niż szacowany na etapie przygotowania projektów stopień partycypacji.

Istotnym w kontekście rozważań o efektach Programu jest fakt, iż wynikiem partnerstw w ramach realizowanych projektów są opracowane zintegrowane strategie rozwoju obszarów funkcjonalnych oraz/lub strategie sektorowe. Dokumenty te stały się podstawą do opracowania dokumentacji projektowo-kosztorysowej, która jest konieczna dla przyszłych inwestycji w miastach i ich obszarach funkcjonalnych. Część partnerstw na ich podstawie, korzystając z otwartych konkursów w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, już złożyła wnioski aplikacyjne o środki lub jest w trakcie ich przygotowywania.

Studium przypadku: Projekt „Zagłębiowski Park Linearny – rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy

Dobry przykładem zachowania ciągłości działań rozpoczętych w ramach programu PL06 jest projekt „Zagłębiowski Park Linearny – rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy”, którego liderem była Dąbrowa Górnicza. W ramach projektu uzyskano wsparcie na wypracowanie wizji zagospodarowania wybranych, zielonych przestrzeni publicznych. Następnie projekt został wpisany do kontraktu terytorialnego dla województw śląskiego oraz na listę projektów pozakonkursowych RPO województw śląskiego. Tym samym zrealizowana zostanie jego część inwestycyjna. Przewidywany termin rozpoczęcia realizacji projektu to sierpień 2017 r.¹⁷. Projekt w zakresie wsparcia w ramach PL06 został szerzej opisany w jednym ze studiów przypadków.

Jako kolejny efekt Programu PL06 można wskazać szerzenie się dobrych praktyk współpracy między-samorządowej. Działania w ramach Programu przyczyniły się do zwiększenia zainteresowania jst wspólnymi działaniami w ramach partnerstw, które nie ograniczają się do jednej gminy, lecz obejmują cały obszar funkcjonalny. Aspekt współpracy pojawiał się w niemal w każdej rozmowie z osobami

¹⁷ Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych. Załącznik nr 4 do SZOOP RPO WSL 2014-2020. Wykaz projektów zidentyfikowanych w ramach trybu pozakonkursowego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2017 r.

zaangażowanymi w jakiś sposób w realizację PL06. Rozmówcy wskazywali na korzyść z tego płynącą, w postaci skrócenia procesów decyzyjnych, „odformalizowania” relacji między partnerami. Jako pozytywna oceniana jest też perspektywa realizacji kolejnych wspólnych przedsięwzięć. Można założyć, że dzięki działaniom w ramach PL06 samorządy lokalne budują swój potencjał w zakresie efektywnej realizacji takich działań. Tym samym, w przyszłości łatwiej może być im wspólnie planować i realizować działania rozwojowe, jak również ubiegać się o środki na ich realizację. Może okazać się to bardzo istotnym efektem, szczególnie w przypadku braku analogicznych do obecnie dostępnych możliwości finansowania ze źródeł zewnętrznych (lub ich znacznego ograniczenia).

Kwestię zacieśniania współpracy jst dzięki programowi PL06 dobrze ilustruje wypowiedź jednego z beneficjentów w ramach „bulletin board discussion”:

„Dla mnie osobiście cały projekt pozwolił na nawiązanie znakomitych bezpośrednich relacji z pracownikami współpracującymi z nami JST. Pamiętam czasy, gdy nie przyszło nam do głowy dzwonić i szukać pomocy "u sąsiadów". Dzisiaj wystarczy jeden telefon, by szybko omówić kwestie wspólnych projektów, by zadziałać celem zorganizowania wspólnego spotkania w różnym, często szerokim gronie. Wizyta studyjna w gminie obok to już dzisiaj normalna sprawa – chcemy i dzielimy się naszym 'know how' i chyba o to w tym wszystkim chodzi. Pomaga nam to podejmować szybsze i lepsze decyzje. Nie wyobrażam sobie już funkcjonowania JST w innych okolicznościach przyrody i bardzo duży na to wpływ miał omawiany tutaj projekt.”

Innym aspektem współpracy są działania w ramach stosunków dwustronnych. W ramach Programu PL06 jest to przede wszystkim współpraca w ramach projektu predefiniowanego z Norweskim Stowarzyszeniem Władz Lokalnych i Regionalnych (KS). Dodatkowo w 2015 r., w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej (FWD) na poziomie programu, Ministerstwo Rozwoju współpracowało z Miastami Wrocław i Łódź oraz norweskim KS. W ramach projektu DiverCITY 2¹⁸ zorganizowano warsztaty poświęcone zaangażowaniu lokalnej społeczności i podmiotów prywatnych w działania na rzecz jakości środowiska miejskiego oraz finansowania działań rewitalizacyjnych. Do udziału w warsztatach zaproszono uczestników z Polski, Norwegii i Islandii. We wrześniu 2016 r. zorganizowano konferencję podsumowującą projekt. Kontynuacja działań w ramach projektu DiverCITY 3 planowana jest na rok bieżący.

W ramach realizacji PL06 problematyczne okazało się natomiast pozyskanie partnerów z krajów darczyńców na poziomie projektów, pomimo że takie próby były podejmowane. W związku z tym, w 2014 roku sfinalizowano przeniesienie środków z komponentu A (poszukiwania przez Wnioskodawców partnerów dla projektów partnerskich z darczyńcami, rozwój partnerstw, przygotowanie wniosku aplikacyjnego) na działania realizowane bezpośrednio przez Operatora w ramach komponentu B (dot.

¹⁸ Projekt był kontynuacją projektu „DiverCITY – miasto dla wszystkich”, realizowanego w 2014 r. w ramach FWD na poziomie krajowym.

wzmacniania współpracy i wymiany doświadczeń)¹⁹. Pomimo prób podejmowanych przez polskie samorządy i wspieranych w ramach projektu predefiniowanego (warsztaty połączone z sieciowaniem możliwych partnerów) samorządy państw darczyńców podchodziły niechętnie do formalizowania nowej współpracy partnerskiej co wynikało z różnych uwarunkowań np. zbyt duża liczba partnerstw już zawiązanych, brak wspólnych tematów współpracy, różnica w oczekiwaniach jeśli chodzi o formalną strukturę partnerstwa etc.

Trwałość efektów Programu

Jednoznaczna ocena efektów społeczno-gospodarczych współpracy będącej wynikiem Programu PL06 możliwa będzie dopiero w perspektywie kilku lat, kiedy możliwa będzie ocena trwałości zawiązanych partnerstw, jak i ich rzeczywista wspólna aktywność, m.in. w zakresie pozyskiwania funduszy.

Czynnikiem który przemawia za tym, że tego typu partnerstwa zostaną zachowane, jest fakt, że na poziomie regionalnym i lokalnym prowadzą lub zamierzają prowadzić wspólne działania. Partnerstwa deklarują dalszą współpracę po zakończeniu projektów i ich dalszy rozwój, które będzie wymagać wspólnych inwestycji. W ramach zrealizowanej ankiety CAWI, większość z nich zadeklarowała również, że dotychczasowa współpraca przyczyniła się do osiągnięcia efektów projektu, przy czym prawie 31% respondentów uznało, że bez współpracy, nie osiągnięto by tych efektów w ogóle²⁰. Znalazło to potwierdzenie w wywiadzie indywidualnym z przedstawicielem jednego z beneficjentów PL06. Za jeden z istotnych efektów PL06 można uznać zatem wzmocnienie i rozwijanie partnerstw. Można również przyjąć założenie, że tego typu wspólne aktywności mogą mieć wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy obszarów funkcjonalnych, w których są realizowane i przyczynić się do intensyfikacji współpracy między miastami a obszarami wiejskimi.

Obok zawiązywanych partnerstw, innym aspektem trwałości zrealizowanych projektów są utworzone dokumenty strategiczne. W opiniach beneficjentów Programu, wyrażonych w ramach ankiety CAWI, opracowywane dokumenty, tj. zintegrowane strategie rozwoju oraz plany operacyjne, jak również dokumentacja techniczna są wzajemnie spójne²¹.

Przy wstępnej ocenie spodziewanej trwałości efektów przejrzano się również stronom internetowym projektów sfinansowanych w ramach Programu PL06. Fakt, czy w dalszym ciągu są one aktywne mógł w pewnym stopniu sugerować, czy dany beneficjent zapewnia trwałość działań. Patrząc z tego punktu widzenia wysoko należy ocenić spodziewaną trwałość efektów, zarówno projektu predefiniowanego realizowanego przez ZMP, jak i pozostałych projektów realizowanych w ramach Programu. Wszystkie z 17 realizowanych projektów posiadają dedykowane strony internetowe, które zawierają z reguły aktualności dotyczące realizowanych działań, dane kontaktowe, dokumentację fotograficzną/video.

¹⁹ Raport Strategiczny z wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 w Polsce w roku 2014, Krajowy Punkt Kontaktowy Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa 2015, s. 17.

²⁰ O tym, że partnerstwo przyczyniło się do osiągnięcia efektów w stopniu „bardzo dużym” lub „znacznym” przekonanych było odpowiednio: 23 i 31% respondentów.

²¹ Z 13 respondentów 7 wskazało na odpowiedź „raczej tak”, zaś 6 na odpowiedź „zdecydowanie tak”.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Przedstawiona poniżej analiza czynników wpływających na skuteczność, skalę wpływu i trwałość została przygotowana w oparciu o analizę danych zastanych, a także wyniki badań ilościowych i jakościowych.

Pierwszą grupą czynników warunkujących skuteczność i skalę wpływu interwencji są te związane z trafnością przyjętych w ramach Programu teorii bazowych, zwłaszcza tych dotyczących określenia problemu, sposobu jego rozwiązania (typy projektów, katalog beneficjentów, podział alokacji) i celu (sformułowanie celu, wskaźniki). Jak podkreślano wcześniej, Program PL06 wykazuje się dużą skutecznością, której przejawem jest m.in. osiągnięcie założonych wskaźników.

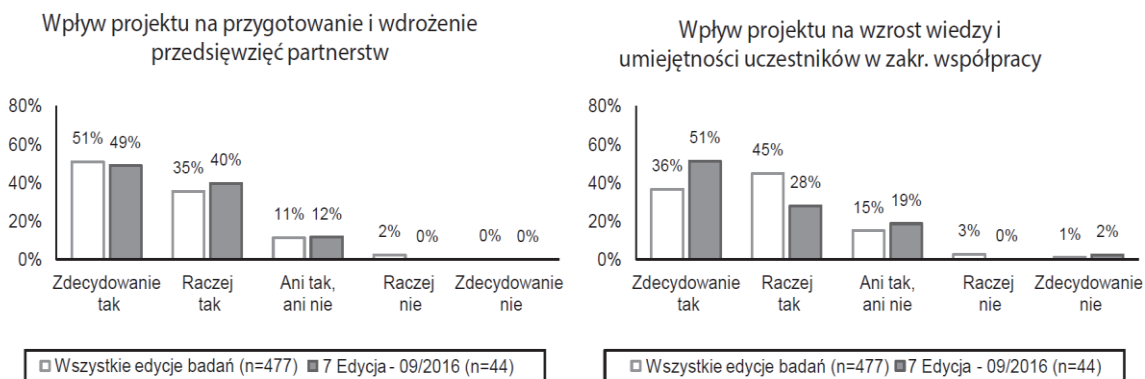
Jako czynniki sukcesu można w tym przypadku wskazać na:

- działania realizowane w ramach projektu predefiniowanego ZMP;
- korelację PL06 z działaniami w ramach innych polityk – krajowych i europejskich.

Zgodnie z wypowiedziami osób zaangażowanych w realizację PL06 sukces Programu wiązał się m.in. **z działaniami w ramach projektu predefiniowanego**, w ramach którego od samego początku wspierano wnioskodawców (późniejszych beneficjentów). Powyższe znajduje potwierdzenie w wypowiedziach respondentów ankiety CAWI. Beneficjenci byli zgodni co do tego, że działania podejmowane w zakresie projektu predefiniowanego przyczyniły się do podniesienia kompetencji przedstawicieli JST i lokalnych partnerstw w zakresie realizacji polityk publicznych. Również badania zadowolenia uczestników projektu predefiniowanego prowadzone przez ZMP wskazują, że cieszył się on pozytywną oceną partnerstw korzystających ze wsparcia.

Rysunek 7 Wyniki badania ankietowego wśród przedstawicieli 17 partnerstw z projektu EOG (przedstawiciele liderów i partnerów

Pozytywnie oceniono nie tylko wpływ projektu na przygotowanie przedsięwzięć oraz wzrost wiedzy

i umiejętności uczestników w zakresie współpracy, lecz również jego wpływ na rozwój instytucjonalny partnerstw.

Ocenę wsparcia w ramach projektu predefiniowanego dobrze ilustruje wypowiedź jednego z beneficjentów PL06 w ramach „bulletin board discussion”:

„Wsparcie doradcze było pomocne zarówno na etapie przygotowania wniosku, jak i na etapie jego realizacji. Ekspert był dostępny telefonicznie, mailowo, a także uczestniczył w większości spotkań związanych z projektem (w tym w cyklicznych, zazwyczaj spotkaniach zespołu projektowego), dzięki czemu mogliśmy liczyć na bieżące wsparcie i doradztwo, co było pomocne przy podejmowaniu wielu decyzji na etapie realizacji. Dodatkowo ważnym czynnikiem, który przyczynił się do podniesienia kompetencji przedstawicieli wnioskodawcy i partnerów były konferencje, spotkania i warsztaty organizowane przez ZMP (w tym wizyta studyjna w Norwegii), dzięki którym nie tylko można było zdobyć określony zasób wiedzy, ale także wymienić się doświadczeniami z przedstawicielami innych Partnerstw, skorzystać z dobrych praktyk.”

Realizacja projektu predefiniowanego przyczyniła się również do upowszechnienia wypracowanego modelu współpracy. W ramach projektu opracowano narzędzie on-line mające umożliwić uczestnikom partnerstw ocenę stopnia ich rozwoju oraz jakości współpracy²². Ocena odbywa się za pomocą 10 standardów dobrej współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej, wypracowanych w ramach projektu. Kolejnym narzędziem przydatnym dla partnerstw jest nakładka na istniejący System Analiz Samorządowych²³, ułatwiająca monitorowanie wdrażania strategii dla obszarów funkcjonalnych, w ramach tych obszarów lub na poziomie pojedynczych jednostek na poziomie lokalnym. Innym ważnym narzędziem upowszechniania wiedzy jest baza opisów dobrych praktyk²⁴, która ma służyć zbieraniu i promowaniu doświadczeń w zakresie stosowania nowoczesnych metod zarządzania, narzędzi wspierających działanie samorządów oraz ich współpracy.

Kolejnym czynnikiem, który może mieć pozytywne przełożenie na efekty Programu jest fakt, że **działania PL06 były skorelowane** z działaniami krajowymi dotyczącymi obszarów funkcjonalnych, czy też szerzej – wymiarem terytorialnym polityk publicznych oraz dyskusją nad instrumentami rozwoju terytorialnego w ramach planowania perspektywy finansowej UE. Obowiązywała już Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020²⁵, niedługo potem uchwalono koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030²⁶, natomiast w 2015 r. przyjęto Krajową Politykę Miejską 2023²⁷. We wszystkich tych

²² Narzędzie dostępne pod adresem: <http://samoocenapartnerstw.jst.org.pl/>

²³ Dostępna pod adresem: <http://www.systemanaliz.pl/dla-partnerstw>

²⁴ Baza dostępna pod adresem: www.dobrepraktyki.pl

²⁵ Przyjęta 13 lipca 2010 r. Pełna nazwa dokumentu: *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie.*

²⁶ Przyjęta 13 grudnia 2011 r.

²⁷ Przyjęta 20 października 2015 r.

dokumentach miasta i ich obszary funkcjonalne zostały zdefiniowane jako motory wzrostu społeczno-gospodarczego, zaś wypracowanie mechanizmów współpracy samorządów w miejskich obszarach funkcjonalnych stanowi jeden z istotnych celów polityki miejskiej. Oprócz tego, wsparciu obszarów funkcjonalnych dedykowane były dwa konkursy dotacji, organizowane odpowiednio w okresie listopad 2012 r. – luty 2013 r. oraz czerwiec – wrzesień 2013 r. przez ówczesne Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, w ramach środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013. Ich celem było m.in. upowszechnienie podejścia funkcjonalnego w planowaniu przestrzennym oraz promocja zintegrowanego, partnerskiego podejścia do problemów rozwoju danego obszaru²⁸. W tym miejscu warto zaznaczyć, że wielu skutecznych wnioskodawców, później korzystającym ze wsparcia POPT, otrzymało pomoc doradczą, szkoleniową i ekspercką właśnie w ramach projektu predefiniowanego, co świadczy o wartości dodanej działań w ramach PL06.

Na poziomie europejskim natomiast, najbardziej istotnymi z punktu widzenia rozważań na temat PL06 (oprócz samej Strategii EUROPA 2020), były działania związane z wprowadzeniem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT), w ramach perspektywy finansowej 2014-2020. Instrument ZIT przewidywał przekazanie części zadań związanych z realizacją programów operacyjnych na poziom niższy niż regionalny. ZIT zakładał realizację zintegrowanych projektów, łączących działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Założenie było takie, że ZIT na obszarach funkcjonalnych mogą realizować partnerstwa reprezentujące dany obszar.

Kolejnym czynnikiem, który pozytywnie wpływa na efekty Programu, jest współpraca i wymiana doświadczeń, zarówno z różnych regionów w kraju, jak i od partnera zagranicznego w ramach projektu predefiniowanego. Na element uczenia się wskazywali również beneficjenci w ramach ankiety CAWI, wskazując zmianę poziomu wiedzy i umiejętności oraz zmianę zachowania czy sposobu działania w wyniku nabycia nowej wiedzy lub umiejętności od partnera, jako najważniejszy efekt współpracy w ramach Programu.

System realizacji nie nastęczał zbyt wielu problemów instytucjom realizującym działania w ramach PL06. Respondenci wskazywali jedynie na długość trwania naboru, zwracając jednak uwagę, iż uległa ona skróceniu w porównaniu do poprzedniej perspektywy. W ramach ewentualnego usprawniania systemu wdrażania postulowano m.in. uproszczenie procesu wprowadzania zmian do Programu, by nie wymagał on każdorazowo zgody darczyńców, ponieważ wydłuża to proces decyzyjny, a także uproszczenie sprawozdawczości na poziomie projektów. Nie są to natomiast czynniki, które wskazywano by jako utrudniające realizację działań w ramach PL06.

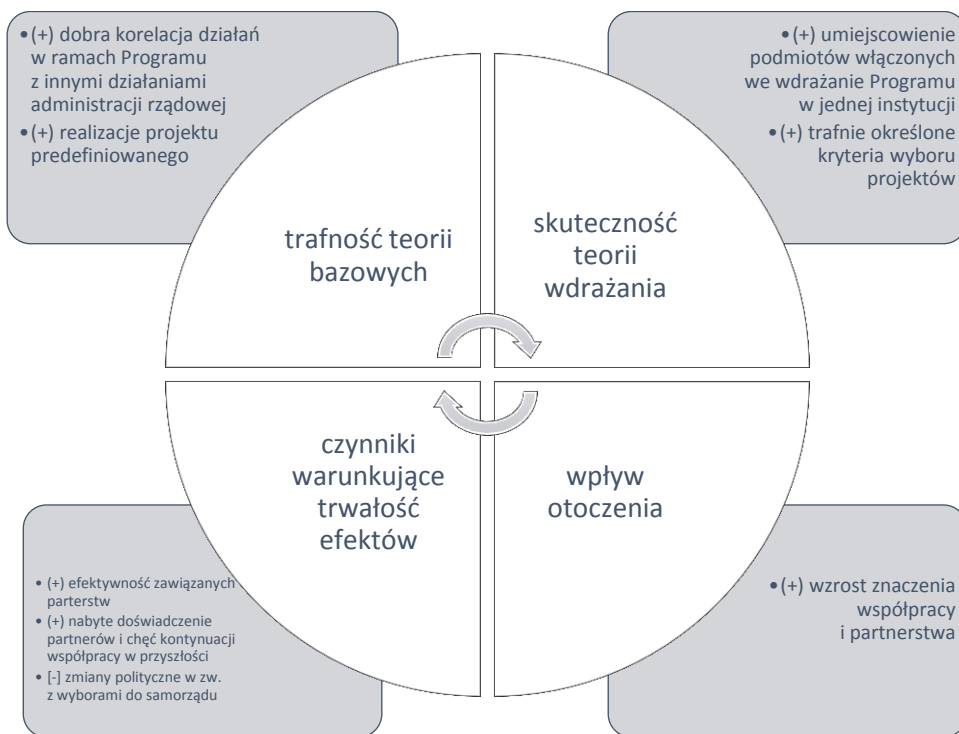
Czynnikiem który może negatywnie wpłynąć na trwałość zawiązanych partnerstw, a co za tym idzie na realizację wspólnych przedsięwzięć i ogólnie trwałość efektów wsparcia, są ewentualne zmiany we władzach jednostek samorządu wchodzących w skład poszczególnych partnerstw. Niemniej jednak, kontakty nawiązane w partnerstwach na poziomie pracowników merytorycznych pozytywnie rokują jeśli chodzi o trwałość nawiązanej współpracy.

²⁸ Założenia konkursu dotacji – prezentacja ze spotkań informacyjnych. Źródło: <http://www.popt.2007-2013.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/Zalozeniakonkursu04072013.pdf>

*Jak to stwierdził jeden z beneficjentów PL06 w ramach „bulletin board discussion”:
 „dzięki przeniesieniu ciężaru współpracy na niższe szczeble (dawno temu na forach
 tematycznych spotkali się tylko Wójtowie i Burmistrzowie, dzisiaj robią to także
 pracownicy) uda się te wypracowane standardy współpracy i chęć współpracy ocalić.”*

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 8 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL06

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

- Jedną z mocnych stron Programu PL06 jest przekonanie samorządów do współpracy w ramach obszarów funkcjonalnych. Widać, że koncepcja się przyjęła, że partnerstwa są kontynuowane, partnerzy planują razem działania w przyszłości.
- Mocną stroną Programu jest realizacja projektu predefiniowanego, którego przydatność potwierdzają przedstawiciele instytucji zaangażowanych w realizację Programu oraz sami beneficjenci.
- W przypadku podobnych Programów w przyszłości, kontynuacja projektu predefiniowanego w oparciu o doświadczenia projektu ZMP.

3.1.3. Zdrowie [PL07, PL13]

3.1.3.1. Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych [PL07]

Założenia Programu

Wdrażanie Programu miało przyczynić się do osiągnięcia ogólnych celów wytyczonych dla obszaru programowego wskazanego przez państwa-darczyńców *Inicjatywy na rzecz ochrony zdrowia*, tj. poprawy zdrowia publicznego i ograniczania społecznych nierówności w zdrowiu.

Głównym celem Programu była poprawa zdrowia publicznego i ograniczenie nierówności w zdrowiu. Jego realizację założono poprzez wdrożenie trzech celów szczegółowych, tj.: poprawę opieki perinatalnej (zapobieganie, diagnostyka i leczenie w celu zwiększenia liczby urodzeń), lepsze dostosowanie opieki zdrowotnej w celu zaspokojenia potrzeb szybko rozwijającej się populacji chronicznie chorych i zależnych oraz osób starszych, profilaktykę raka w celu zmniejszenia w Polsce zachorowalności na raka i wskaźnika umieralności. Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 9 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL07

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Całość alokacji została przeznaczona na projekty konkursowe. Spośród 569 wniosków 398 uzyskało wymaganą w dokumentacji konkursowej punktację, a ostatecznie 37 zostało rekomendowanych do dofinansowania. 22 projekty są realizowane w obszarze opieki zdrowotnej osób przewlekle chorych i niesamodzielnych oraz osób starszych, 10 w obszarze poprawy opieki okołoporodowej, a 5 w zakresie profilaktyki chorób nowotworowych.

Alokacja MF EOG i NMF w stosunku do innych środków

ok. 0,04% wydatków bieżących
i inwestycyjnych na ochronę zdrowia wg
Narodowych Rachunków Zdrowia

Alokacja dostępna na Program PL07 w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 wyniosła **58 000 000 EUR**, czyli ok. 245 920 tys. PLN²⁹. W podobnym okresie, tj. latach 2012-2014, za który dostępne są dane w ramach Narodowych Rachunków Zdrowia prowadzonych przez GUS³⁰, wydatki bieżące i inwestycyjne na ochronę zdrowia wynosiły odpowiednio 107,8 mld PLN, 106,8 mld PLN oraz 108,7 mld PLN. Oznacza to, że średnioroczna alokacja z MF EOG i NMF (ok.40,5 mln PLN) **stanowi zaledwie 0,04% nakładów na ochronę zdrowia**.

W zakresie rezultatu dotyczącego poprawy dostępu do usług zdrowotnych i ich lepszej jakości, wartości docelowe większości **wskaźników** zostały zrealizowane lub znacznie przekroczone – zob. tabela poniżej. Dotychczas nie zrealizowano wskaźników dotyczących wdrożenia projektów infrastrukturalnych. Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas wywiadu z przedstawicielami Operatora Programu, realizacja tych wskaźników nie jest zagrożona.

²⁹ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN.

³⁰ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/>

Tabela 25 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego poprawy dostępu do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość w ramach Programu PL07

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba wdrożonych projektów infrastrukturalnych	produktu	20	17	85%
Liczba sesji szkoleniowych dla personelu medycznego	produktu	100	692	692%
Liczba zakupionego sprzętu diagnostycznego i terapeutycznego	produktu	800	4 424	553%
Liczba zmodernizowanych, przebudowanych lub rozbudowanych instytucji funkcjonujących w obszarze ochrony zdrowia	produktu	20	19	95%
Liczba przeszkolonego personelu medycznego	produktu	1 100	7 324	666%
Liczba pacjentów korzystających z poprawy usług zdrowotnych	rezultatu	35 000	662 900	1894%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

Również w zakresie rezultatu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszania zachorowalności na choroby związane ze stylem życia, wartości docelowe większości **wskaźników** zostały zrealizowane lub przekroczone – zob. tabela poniżej. Dotychczas nie zrealizowano wskaźnika dotyczącego liczby Programów. Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas wywiadu z przedstawicielami Operatora Programu, realizacja tego wskaźnika nie jest zagrożona.

Tabela 26 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszania zachorowalności na choroby związane ze stylem życia w ramach Programu PL07

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.03.2017)	Stopień osiągnięcia
Liczba Programów mających na celu zredukowanie lub zapobieganie chorobom związanym ze stylem życia na poziomie ogólnokrajowym lub lokalnym	produktu	20	17	85%
Liczb udzielonych porad	produktu	5 600	163 149	2913%
Liczba zorganizowanych wydarzeń związanych z promocją i edukacją nt. zdrowia	produktu	170	1 103	649%
Liczba osób starszych korzystających z poprawy usług zdrowotnych (w tym również osoby niesamodzielne)	rezultatu	10 000	36 454	365%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

Podsumowując, zaplanowane do realizacji wartości wskaźników zostały w większości przypadków znacznie przekroczone. Jest to dowód na dużą skalę zaangażowania beneficjentów w realizację ich

projektów oraz umiejętność planowania i trzymania się planowanego harmonogramu³¹. Zgodnie z wynikami analizy CAWI wśród beneficjentów projektów, osiągnięcie dużo wyższych niż zakładane wartości wskaźników było możliwe dzięki oszczędnościom przetargowym w projektach (najczęściej były one wymieniane w kontekście zakupu sprzętu, którego ostatecznie udawało się kupić więcej niż planowano) i racjonalnej gospodarce środkami finansowymi przeznaczonymi na programy i zajęcia z pacjentami.

Przedstawiciele OP podczas wywiadu wskazali przykładowo na znaczące zmiany w podmiotach służących pomocą osobom niesamodzielnym (np. Owińska pod Poznaniem). Jako klucz do sukcesu, wskazali połączenie działań „twardych” w projektach z działaniami „miękkimi”. Zapewnienie odpowiedniego miejsca pobytu dla osób przebywających w ośrodkach, zapewnienie godności oraz szereg adekwatnych i urozmaiconych działań „miękkich”, nieograniczających się do szkoleń dla personelu, ale również pacjentów i ich rodzin, przyczyniły się łącznie do sukcesu projektu.

W przypadku kilku projektów beneficjenci opisali również efekty niezamierzone, jakie osiągnęli dzięki realizacji projektu, np.:

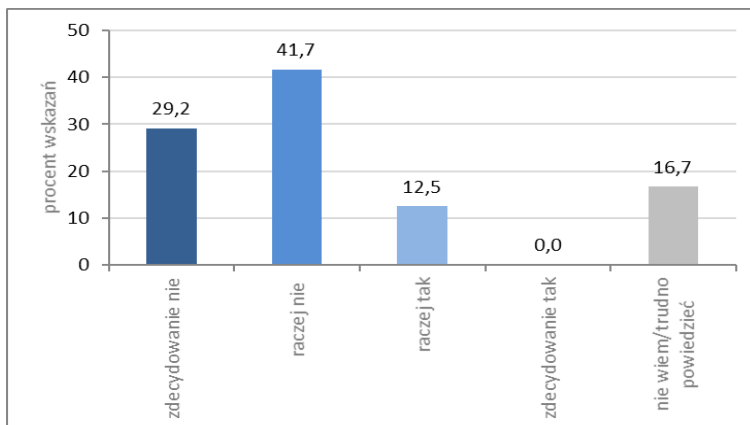
- rozwój wolontariatu dzięki realizacji projektu;
- niższe koszty hospitalizacji i rekonwalescencji dla osób, które były leczone w bardziej skutecznym sposób;
- zmniejszenie liczby powikłań po wykonanych zabiegach;
- nawiązanie kontaktów/współpracy pomiędzy instytucjami, organizacjami i osobami fizycznymi działającymi na rzecz pomocy osobom starszym.

Co ciekawe, w ramach jednego z projektów opisano, jak pozytywny efekt (wysoka jakość udzielanych świadczeń) w dłuższej perspektywie wpłynął negatywnie na czas oczekiwania na usługę. „Dzięki realizacji projektu znacznie podniosła się jakość udzielanych w pionie rehabilitacji świadczeń medycznych, co spowodowało wśród pacjentów wzrost zainteresowania hospitalizacją w tym oddziale. Do kolejki oczekujących zgłaszają się pacjenci nieomal z całej Polski, a okres oczekiwania na udzielenie świadczenia dla Pacjentów planowych wynosi około 16 miesięcy.” Obrazuje to potencjalny negatywny wpływ otoczenia (w tym przypadku analogiczne świadczenia medyczne, które nie były przedmiotem wsparcia) na ostateczną skuteczność realizowanych projektów.

17 beneficjentów na 24, którzy wzięli udział w badaniu CAWI, oceniło, że zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem zdecydowanie i raczej nie miałyby miejsca, gdyby nie wdrożono projektu – patrz: wykres poniżej.

³¹ *The Annual PL07 Programme Development and better adaptation of health care to demographic and epidemiological trends. Report for the year 2016.* Baza DoRIS

Wykres 1 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Szerszy wpływ Programu

Oceniając wpływ Programu PL07 należy pamiętać, że jego udział w ogólnych nakładach na ochronę zdrowia stanowił 0,04%.

Beneficjenci projektów wskazali na szereg długofalowych efektów, wykraczających również często poza ostatecznych odbiorców wsparcia, np.:

- ograniczenia nierówności w ochronie zdrowia (np. dzięki koncentracji działań na obszarze najuboższych gmin, w których społeczeństwo, z uwagi na niski stopień rozwoju społeczno-gospodarczego i ograniczony lub utrudniony dostęp do wiarygodnych i rzetelnych informacji, często powiela niewłaściwe zachowania zdrowotne, przyczyniające się do występowania szeregu nieprawidłowości w trakcie ciąży i porodu, czy też w okresie niemowlęcym);
- zwiększenie świadomości zdrowotnej społeczeństwa;
- oszczędności w kosztach opieki zdrowotnej wprost proporcjonalne do zmniejszenia się liczby osób dotkniętych chorobą (obniżka kosztów opieki ambulatoryjnej i domowej dla osób, które uniknęły choroby; niższe koszty hospitalizacji i rekonwalescencji dla osób, które były leczone w bardziej skuteczny sposób);
- uniknięcie strat w produkcji dzięki mniejszej liczbie dni roboczych utraconych przez pacjenta i jego rodzinę.

Przedstawiciele Operatora Programu wskazali również na szersze efekty dwóch projektów. W przypadku projektu Fundacji Gajusz z Łodzi (wsparcie hospicjum perinatalnego) podkreślono, że był to projekt innowacyjny i podjął problem opieki perinatalnej znacznie wcześniej niż podjęto systemową dyskusję nt. ustawy „za życiem”. Natomiast projekt „Wielkopolska Onkologia” wskazuje, że szpital kliniczny, który z założenia powinien się zajmować medycyną naprawczą największego stopnia referencyjności, prowadząc te działania, może jednocześnie schodzić coraz niżej

i prowadzić działania edukacyjne i promocyjne (wydawałoby się bardziej właściwe dla POZ). Dla OP było zaskakujące, że tak wysoko wyspecjalizowany podmiot poszerzył swój zakres działalności również o działania promocyjne i edukacyjne dzięki temu, że otrzymał dofinansowanie.

Trwałość efektów Programu

Wszyscy beneficjenci Programu PL07, którzy wzięli udział w badaniu CAWI (24), ocenili, że efekty projektu będą wciąż widoczne po jego zakończeniu. W przypadku projektów infrastrukturalnych czy dotyczących zakupu sprzętu spodziewaną trwałość efektów można ocenić wysoko. W dłuższej perspektywie, utrzymanie efektów będzie wymagało kolejnych nakładów odtworzeniowych lub związanych z pracami konserwacyjnymi czy utrzymaniowymi. W przypadku sektora ochrony zdrowia, trwałość efektów projektów infrastrukturalnych czy sprzętowych w dużej mierze zależy również od dostępności środków na udzielanie świadczeń.

Trudniejszą kwestią jest ocena spodziewanej trwałości rezultatów projektów miękkich (szkoleniowych, edukacyjnych, profilaktycznych). Ich trwałość zależy bowiem od wielu złożonych czynników (m.in.: trafności diagnozy adresowanych problemów, adekwatności podjętych działań, dostosowania do grup docelowych, kompleksowości, kwalifikacji i odpowiedniego doboru realizujących działania³², długofalowości działań, współpracy na różnych szczeblach i wśród różnych podmiotów, etc.). Przykładowo, jeden z beneficjentów wskazał problem braku zainteresowania lub wręcz wrogość lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej do współdziałania w zakresie profilaktyki.

Analizowany w ramach studium przypadku projekt „Pozwól mi być – program opieki perinatalnej dla dzieci z wadą letalną w ramach uruchomienia punktu konsultacyjnego przy hospicjum domowym” Fundacji Gajusz z Łodzi potwierdza opisane powyżej wyniki – spodziewaną wysoką trwałość efektów projektu z jednej strony (Fundacja utworzy fundusz, na którym będą corocznie gromadzone środki w wysokości min. 0,5% całkowitych wydatków kwalifikowalnych, zapewniający utrzymanie trwałości projektu), z drugiej zaś utrudnienia wynikające z zachowawczych zachowań lekarzy specjalistów.

Oprócz aspektu trwałości w zakresie utrzymania rezultatów projektu, podkreślić warto również wystąpienie efektów wykraczających poza sam projekt, tj.: podjęcie prac nad uwzględnieniem perinatalnej opieki paliatywnej w koszyku świadczeń gwarantowanych czy rozwój podobnych placówek (beneficjent udzielił kilkunastu konsultacji podobnym jednostkom w kraju).

³² Przy realizacji działań profilaktycznych potrzebne są często kwalifikacje emocjonalne i interpersonalne, nie zaś kwalifikacje formalne.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Pierwszą grupą czynników warunkujących skuteczność i skalę wpływu interwencji są te związane z trafnością przyjętych w ramach Programu teorii bazowych, zwłaszcza tych dotyczących określenia problemu, sposobu jego rozwiązania (typy projektów, katalog beneficjentów, podział alokacji) i celu (sformułowanie celu, wskaźniki). Jako że Polska wydaje na ochronę zdrowia ok. 6,5% PKB, podczas gdy inne kraje OECD ok. 10%³³, można stwierdzić, że skala potrzeb w sektorze jest nadal duża. W związku z tym, zarówno interwencje infrastrukturalne, jak i działania „miękkie” w sektorze są jak najbardziej uzasadnione. Przedstawiciele OP wskazali również na dużą trafność doboru obszarów wsparcia, zwłaszcza opieki perinatalnej czy opieki nad osobami niesamodzielnymi i osobami starszymi, które to obszary nie były uwzględnione w ramach funduszy strukturalnych.

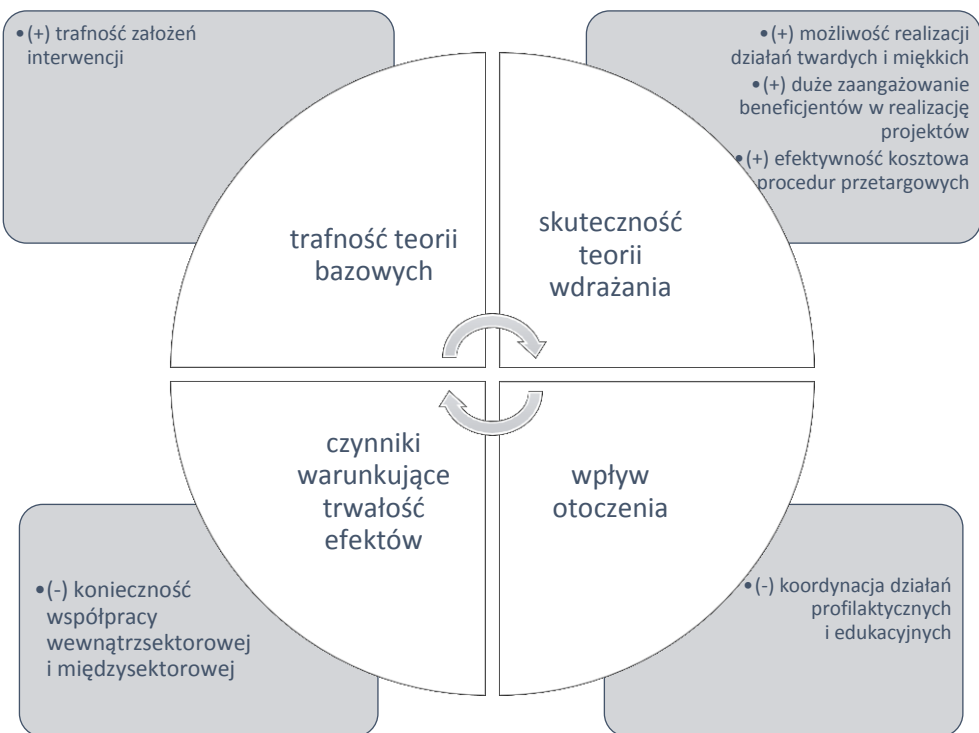
Jak wykazano wcześniej, Program PL07 wykazuje się dużą skutecznością (znaczne przekroczenie założonych wskaźników). Wynika to zarówno z dużego zaangażowania beneficjentów w realizację projektów, jak i efektywności kosztowej procedur przetargowych. Kluczem do sukcesu w tego typu przedsięwzięciach często jest też możliwość połączenia w projektach elementów „twardych” z „miękkimi”.

W przypadku interwencji w sektorze ochrony zdrowia, czynnikiem zagrażającym trwałości efektów projektów mogą być trudności z zapewnieniem dobrej i trwałej współpracy różnych grup interesariuszy, zarówno wśród personelu medycznego (np. lekarze POZ i specjaliści, profilaktycy), jak i międzysektorowo (ochrona zdrowia, edukacja, opieka społeczna). Przedstawiciele OP wskazali również na czynniki zewnętrzne mogące stanowić zagrożenia dla osiągnięcia efektów projektów, jak np. realizacja „konkurencyjnych” programów profilaktycznych przez inny podmiot czy brak szczepionek niezbędnych do wdrożenia projektu.

Na poniższym rysunku przedstawiono posumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

³³ *Sytuacja zdrowotna ludności polski i jej uwarunkowania*. Warszawa 2008, 2016, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny. Pod redakcją: Bogdana Wojtyniaka i Pawła Goryńskiego.

Rysunek 10 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL07

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski

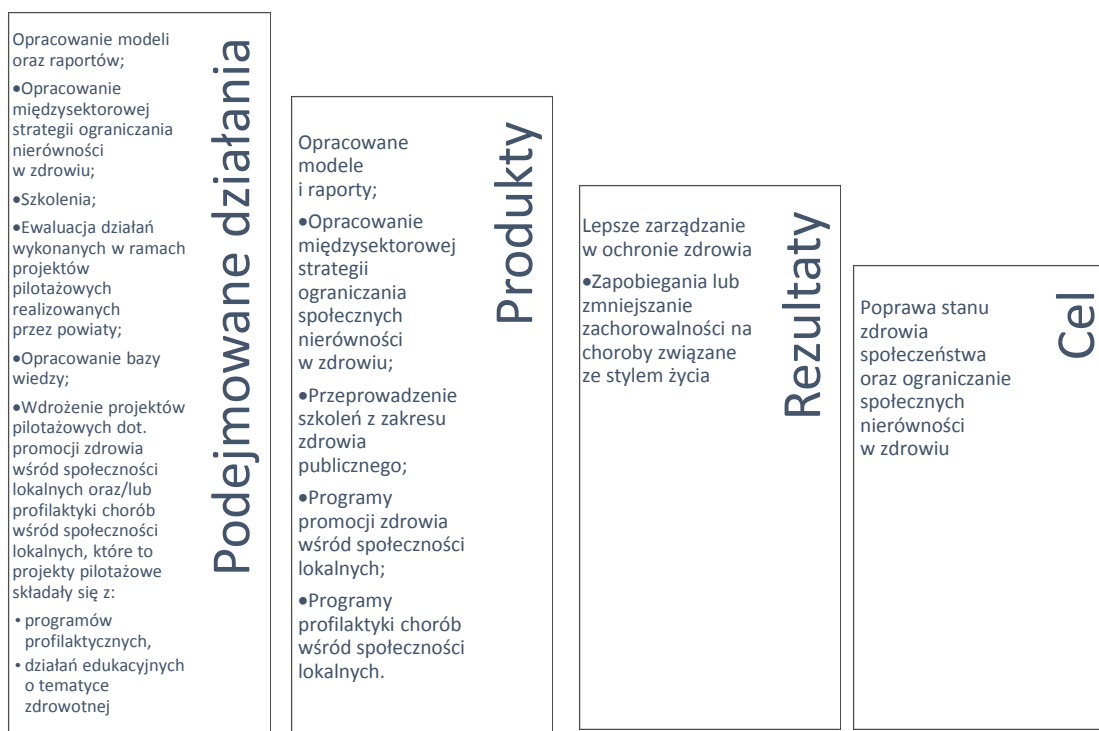
Jedną z mocnych stron Programu PL07 jest możliwość realizacji działań „miękkich” i „twardych” w ramach jednego projektu. Czynniki potencjalnie zagrażającymi skuteczności, ale i trwałości efektów projektów, mogą być konieczność współpracy wewnątrzsektorowej i międzysektorowej oraz konieczność skoordynowania działań profilaktycznych czy edukacyjno-promocyjnych.

3.1.3.2. Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu [PL13]

Założenia Programu

Program PL13 powstał w celu zidentyfikowania przyczyn występowania społecznych nierówności w zdrowiu oraz przeprowadzenia działań prowadzących do ich ograniczenia w perspektywie lokalnej. **Głównym celem Programu** było przyczynienie się do poprawy stanu zdrowia polskiego społeczeństwa poprzez ograniczenie nierówności w zdrowiu. Realizacji tego celu miało służyć rozpoznanie determinantów społecznych nierówności w zdrowiu oraz późniejsze opracowanie międzysektorowej strategii w zakresie zmniejszania tych nierówności, jak również opracowanie programów promocji zdrowia / profilaktyki zdrowotnej mających na celu ich ograniczenie. Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 11 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL13

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, bazy DoRIS

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Zgodnie z założeniami, 16,022% alokacji (2 884 000 EUR) zostało przeznaczony na realizację predefiniowanego projektu Ministerstwa Zdrowia pn. *Zmniejszanie społecznych nierówności w zdrowiu*.

Celem projektu predefiniowanego jest lepsze zarządzanie w ochronie zdrowia poprzez:

- opracowanie narzędzi mających na celu ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu (tj. 6 modeli/raportów oraz 1 strategii międzysektorowej);
- wdrożenie przedmiotowego projektu we współpracy z partnerem norweskim;
- opracowanie 2 programów szkoleniowych, na podstawie których zostaną przeprowadzone szkolenia z zakresu zdrowia publicznego dla 3 000 uczestników.

Narzędzia wypracowane w projekcie dotyczą m.in.:

- nowych rozwiązań w zakresie organizacji i funkcjonowania systemu zdrowia publicznego w celu poprawy skuteczności jego działania, mogących mieć wpływ na wieloletnie planowanie (moduł Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016+ dotyczący nierówności w zdrowiu) oraz zapewnienie wsparcia eksperckiego pracom dotyczącym projektu ew. ustawy o zdrowiu publicznym;

- nowych wzorów analiz okresowych umożliwiających monitorowanie różnych aspektów społecznych nierówności w zdrowiu, czynników powodujących te nierówności oraz dynamiki zachodzących zmian;
- narzędzi dotyczących oceny wpływu różnych czynników na stan zdrowia ludności;
- narzędzi umożliwiających określanie potrzeb zdrowotnych ludności, dotyczących głównie społecznych nierówności w zdrowiu;
- wzorów programów zdrowia publicznego o udowodnionej skuteczności, adresowanych do określonych grup społecznych o podwyższonych ryzykach zdrowotnych (palenie, nadciśnienie, cholesterol, wypadki);
- wzorów nowych programów dydaktycznych służących poprawie kwalifikacji ludzi zajmujących się ograniczaniem społecznych nierówności w zdrowiu.

Pozostała część alokacji została przeznaczona na projekty konkursowe, na programy odnoszące się do społecznych i środowiskowych aspektów promocji zdrowia/profilaktyki zdrowotnej na poziomie powiatów. Realizowanych jest 26 projektów pilotażowych. Dotyczą one: promocji zdrowia w zakresie układu krążenia i nowotworów, redukcji zewnętrznych przyczyn zgonów i chorób układu trawiennego, a także profilaktyki chorób układu oddechowego. Beneficjentami są powiaty oraz miasto Łódź.

Alokacja dostępna na Program PL13 w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 wyniosła **18 000 000 EUR**, czyli ok. 76 320 tys. PLN³⁴. Trudno jest porównać te środki do jakichkolwiek danych ze względu na fakt, że problem nierówności społecznych w zdrowiu nie był dotąd adresowany w Polsce w tak kompleksowy sposób.

W zakresie celu dotyczącego poprawy zarządzania w ochronie zdrowia wartości docelowe większości **wskaźników** zostały zrealizowane – zob. tabela poniżej. Dotychczas nie została osiągnięta wartość docelowa wskaźników dotyczących opracowania strategii oraz modeli i raportów. Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas wywiadu z przedstawicielami Operatora Programu, realizacja tych wskaźników nie jest zagrożona.

Tabela 27 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego poprawy zarządzania w ochronie zdrowia w ramach Programu PL13

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Wdrożenie projektu we współpracy z partnerem norweskim	produktu	1	1	100%
Liczba opracowanych modeli i raportów	produktu	6	2	33%
Liczba opracowanych programów szkoleniowych	produktu	2	2	100%
Liczba uczestników szkoleń	produktu	3 000	3 001	100%
Liczba opracowanych strategii/polityk	rezultatu	1	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

³⁴ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN.

Również w zakresie celu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszania zachorowalności na choroby związane ze stylem życia wartości docelowe wszystkich **wskaźników** zostały znacznie przekroczone – zob. tabela poniżej.

Tabela 28 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszania zachorowalności na choroby związane ze stylem życia w ramach Programu PL13

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba osób biorących udział w programach zapobiegania chorobom, w tym badaniom przesiewowym	produktu	10 000	351 188	3512%
Liczba osób uczestniczących w programach promocji zdrowia, w tym imprez promujących zdrowie	produktu	5 000	447 172	8943%
Liczba programów na poziomie lokalnym zmierzających do zapobiegania lub zmniejszania zachorowalności na choroby związane ze stylem życia	rezultatu	12	15	125%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

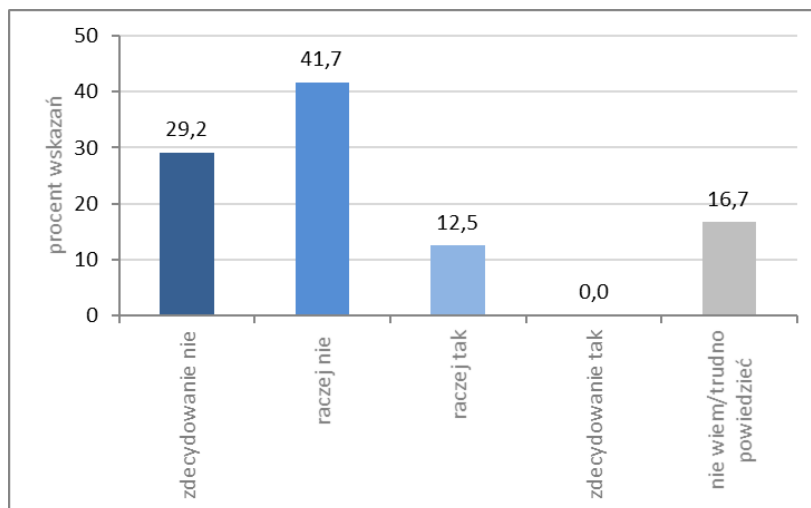
Podsumowując, zaplanowane do realizacji wartości wskaźników zostały w większości przypadków znacznie przekroczone. Zgodnie z wynikami analizy CAWI wśród beneficjentów projektów, osiągnięcie dużo wyższych niż zakładane wartości wskaźników było możliwe dzięki oszczędnościom w projektach.

Kilku beneficjentów wskazało na wystąpienie integracji w powiecie (społeczności lokalnej, międzypokoleniowej i międzygminnej) dzięki realizacji projektów. Opisano również inne efekty niezamierzone, np.:

- zwiększenie dochodowości przychodni uczestniczących w projekcie;
- wzrost otwartości i świadomości nt. zdrowia psychicznego.

13 na 21 beneficjentów, którzy wzięli udział w badaniu CAWI, oceniło, że zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem zdecydowanie i raczej nie miałyby miejsca, gdyby nie wdrożono projektu – patrz: wykres poniżej.

Wykres 2 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Szerszy wpływ Programu i trwałość efektów

Program PL13 był pierwszym programem w Polsce, który zajął się problemem społecznych nierówności w zdrowiu. Opracowano narzędzia badawcze, diagnozę sytuacji – stanowią i będą one stanowić bazę dla dalszych prac w resorcie.

W ramach projektu wypracowywano wiele narzędzi, które mogą być stosowane w przyszłości w zakresie kreowania polityk publicznych w obszarze zdrowia, jak np.:

- interaktywną mapę powiatów w zakresie stanu zdrowia (jaki jest stan zdrowia i jak się plasuje dany powiat w stosunku do innych), jako narzędzie dla decydentów na poziomie powiatu, ale też przydatne dla województwa przy tworzeniu strategii;
- baza wiedzy;
- baza statusów społecznych – udało się ustalić pewne elementy statusów społecznych ludności Polski na bardzo szczegółowym poziomie, co pozwala prowadzić analizy pogłębione w zakresie społecznych nierówności w zdrowiu.

Opracowano również podwaliny pod system oceny polityk publicznych pod kątem zdrowia (tzw. HIA – health impact assesment). Rozpoczęto prace nad uwzględnieniem kwestii zdrowia w tzw. ocenach skutków regulacji.

Dokonano również przeglądu programów w zakresie promocji zdrowia i prewencji chorób i na tej podstawie zaproponowano szczegółowe programy, które warto realizować na poziomie powiatów. Określono również potrzeby zdrowotne na poziomie powiatów.

Równolegle rozpoczęły się prace resortowe nad ustawą o zdrowiu publicznym czy Narodowym Programem Zdrowia. Prace wykonane w projekcie predefiniowanym w ramach Programu PL13 zostały wykorzystane przy wypracowaniu ww. dokumentów.

Istotność projektów pilotażowych polega zaś na zmianie podejścia w powiatach do problematyki promocji zdrowia – projekty pokazały, że lokalne programy profilaktyki zdrowia mają sens, a ludzie z chęcią w nich uczestniczą. Kluczowy jest również fakt objęcia projektami dużej populacji mieszkańców. Jest to bardzo ważne w kontekście dotychczasowej struktury wydatków na ochronę zdrowia w Polsce. Zgodnie z danymi z raportu o stanie zdrowia ludności w Polsce, strumień wydatków jest bardzo mocno ukierunkowany na medycynę naprawczą. „Najwięcej środków jest przeznaczanych na świadczenia zdrowotne udzielane w całodobowej opiece stacjonarnej – 35% całkowitej kwoty wydatków bieżących na ochronę zdrowia, następnie 25,5% przeznaczanych jest na podstawową opiekę zdrowotną i opiekę specjalistyczną w warunkach ambulatoryjnych. Trzecim głównym odbiorcą środków publicznych są dostawcy leków (26%). Zaś wydatki publiczne przeznaczane na profilaktykę oraz zdrowie publiczne w Polsce są jednymi z najniższych w Unii Europejskiej, zarówno w ujęciu procentowym do całości wydatków na ochronę zdrowia, jak i w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W krajach, gdzie profilaktyka zdrowotna stawiana jest jako zadanie priorytetowe, nakłady te są średnio siedem razy wyższe niż w Polsce.”³⁵

Najbardziej wartościowym wpływem Programu PL13 jest, wg przedstawicieli OP, współpraca międzysektorowa, jaka zawiązała się w wyniku realizacji projektów. W realizację programów powiatowych mocno zaangażowały się szkoły. Edukacja zdrowotna występuje zarówno w nowych, jak i starych podstawach programowych, ale na ogół traktowana jest mocno pobieżnie. Dzięki realizacji projektów zaś szkoły zaangażowały się w edukację zdrowotną. Wartym odnotowania wątkiem jest również nawiązanie współpracy z obszarem pomocy społecznej. Specjalne zaproszenia do udziału w programach kierowano do osób podlegających pomocy społecznej, jako osób, wśród których występują czynniki skłaniające do negatywnych zachowań zdrowotnych.

Zrealizowanie projektu predefiniowanego oraz pilotażowych projektów lokalnych może stanowić podwaliny pod skuteczny i przetestowany system wyrównywania nierówności społecznych w zdrowiu. Jego ocena oraz trwałość efektów będzie jednak możliwa dopiero w dłuższej perspektywie czasowej.

Trwałość tego systemu będzie zależała od wielu złożonych czynników (m.in.: trafności diagnozy sytuacji, adekwatności opracowanej strategii, dostosowania do grup docelowych, trafności i kompleksowości programów lokalnych, długofalowości działań, współpracy na różnych szczeblach i wśród różnych podmiotów, etc.). Wszyscy beneficjenci Programu PL13, którzy wzięli udział w badaniu CAWI (21), ocenili, że efekty projektu będą wciąż widoczne po jego zakończeniu.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

W przypadku Programu PL13 podkreślenia wymaga jego innowacyjność i wypełnienie niszy – był to pierwszy program w Polsce, który zajął się problemem społecznych nierówności w zdrowiu. W związku z powyższym, jego trafność należy ocenić bardzo wysoko. Potwierdzeniem konieczności podjęcia tego typu zagadnienia może być również fakt wykorzystania wyników badań prowadzonych

³⁵ Sytuacja zdrowotna ludności polski i jej uwarunkowania. Warszawa 2016, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny. Pod redakcją: Bogdana Wojtyniaka i Pawła Goryńskiego.

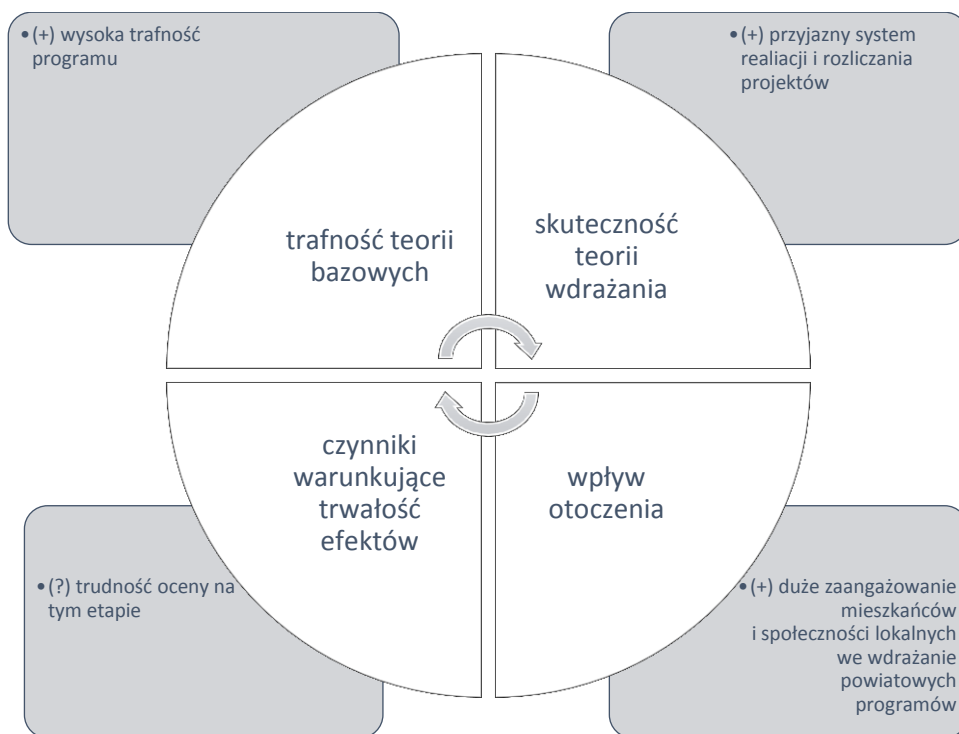
w obrębie Programu w ramach równolegle prowadzonych prac nad przygotowaniem ustawy o zdrowiu publicznym oraz Narodowego Programu Zdrowia.

Skuteczności Programu sprzyja zaangażowanie i chęć mieszkańców do udziału w programach realizowanych na poziomie powiatu. Zaś dużą szansą, jaką niesie ze sobą realizacja tego typu programów na szczeblu lokalnym, jest integracja międzysektorowa oraz integracja społeczności lokalnej wokół celów promocji zdrowia.

W ramach studium przypadku projektu „Łódź kontra choroby wątroby” jako czynnik który pozytywnie wpłynął na osiągnięcie rezultatów projektu wskazano system realizacji wsparcia, który uznano za nieskomplikowany i bardzo przyjazny do realizacji i rozliczania, w porównaniu z innymi źródłami zewnętrznymi (np. funduszami UE).

Na poniższym rysunku przedstawiono posumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 12 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski

Mocną stroną programu PL13 jest trafność podjętych działań – jest to pierwszy tego typu program w Polsce. Wysoko można ocenić jego trwałość – stanowił on podwaliny pod szereg rozwiązań systemowych mających na celu zmniejszanie nierówności społecznych w zdrowiu. Wyniki analiz zostały również uwzględnione w ustawie o zdrowiu publicznym i Narodowym Programie Zdrowia. Zaś najbardziej wartościowym wpływem realizacji projektów pilotażowych na poziomie powiatów jest zawiązanie się współpracy międzysektorowej (zdrowie, edukacja, pomoc społeczna) w celu promocji zdrowia.

3.1.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego [PL08, PL09]

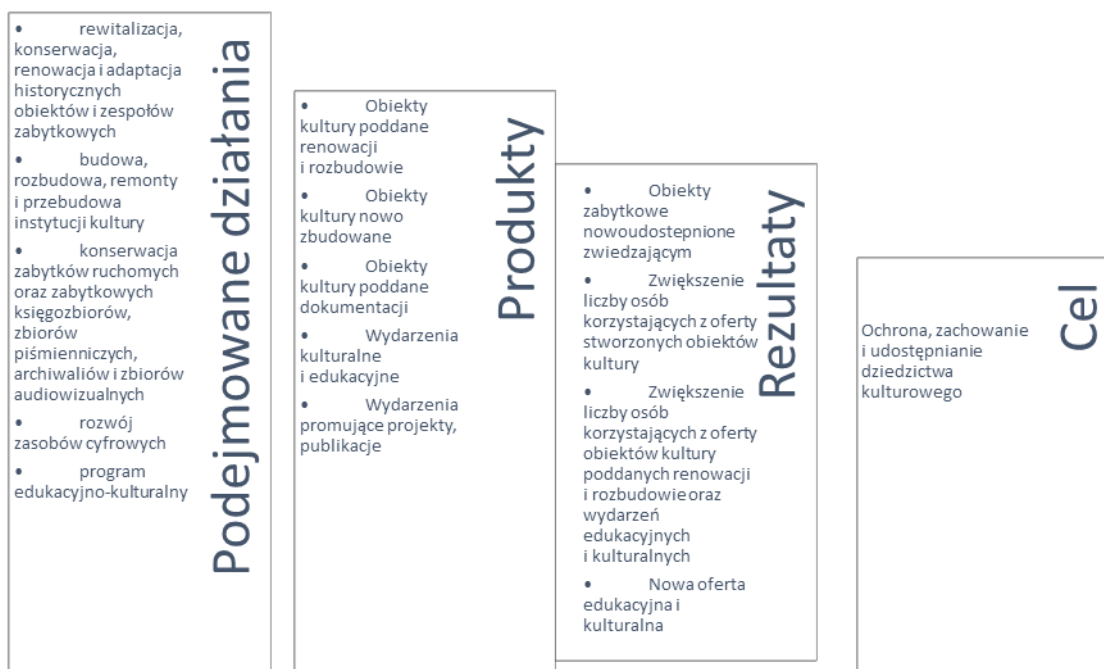
3.1.4.1. Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego [PL08]

Założenia Programu

Głównym celem Programu była ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Dla osiągnięcia tego celu przewidziano szeroką możliwość dofinansowania konkursowych projektów inwestycyjnych z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny. Wsparcie uzyskały także przedsięwzięcia nieinwestycyjne, dotyczące realizacji działań edukacyjno-kulturalnych (predefiniowany projekt MHŻP wraz z towarzyszącymi inicjatywami dwustronnymi finansowanymi w ramach FWD „b” oraz bilateralna inicjatywa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, realizowana we współpracy z Norweskim Dyrektoriatem ds. Dziedzictwa Kulturowego).

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 13 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL08

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

Jedyny nabór projektów konkursowych miał miejsce w okresie od czerwca do września 2013 r. – wpłynęło 277 wniosków. W tym samym roku zatwierdzono także koncepcję projektu predefiniowanego, realizowanego przez Muzeum Historii Żydów Polskich (dalej: MHŻP POLIN). Łącznie w ramach Programu realizowane są 22 projekty konkursowe i 1 projekt predefiniowany.

W 2016 roku, po przeanalizowaniu oszczędności wynikających z realizacji Programu, i biorąc pod uwagę końcową datę możliwości ponoszenia kwalifikowanych wydatków (w przypadku projektów, które otrzymały zgodę darczyńców, określoną na kwiecień 2017 r.), MKiDN zdecydowało przeznaczyć zaoszczędzone w Programie środki na rozszerzenie zakresu dotychczas wspartych, a jednocześnie dotąd niezakończonych projektów. Ogłoszenie o dodatkowym naborze zostało przez MKiDN opublikowane w lutym 2016 r. i w odpowiedzi na nie wpłynęło 5 wniosków, spośród których wszystkie zostały zaakceptowane.

Ze środków Funduszu Współpracy Dwustronnej (FWD) w 2013 r. otwarto nabór wniosków o refundację kosztów nawiązania partnerstw oraz przygotowania dokumentacji aplikacyjnej (komponent „a” FWD), trwający do wyczerpania alokacji. W listopadzie 2013 r. podpisano umowę finansowania dwustronnego projektu wdrażanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w partnerstwie z Norweskim Dyrektoriatem ds. Dziedzictwa Kulturowego – w ramach części „b” FWD. Z kolei nabór działań partnerskich (dotyczących wymiany wiedzy i dobrych praktyk między polskimi beneficjentami, a ich zagranicznymi partnerami, np. w formie wizyt studyjnych, seminariów, warsztatów, konferencji) w trybie konkursowym, w ramach komponentu „b” FWD, został ogłoszony w czerwcu 2014 r. i był naborem

ciągłym, do wyczerpania alokacji. W wyniku naboru realizowanych jest 17 umów o dofinansowanie na łączną kwotę 713, 3 tys. euro (stan na czerwiec 2017 r.).

Ogółem alokacja (grant) na Fundusz Współpracy Dwustronnej wyniosła 1 679 300 EUR, a z uwzględnieniem współfinansowania krajowego – 1 940 353 EUR.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Okolo 4,8% kwoty dostępnego wsparcia (blisko 4 mln EUR) zostało przeznaczonych na jeden projekt predefiniowany – Muzeum Historii Żydów Polskich – w którym promowano tolerancję poprzez otwarcie na różnorodność i przełamywanie stereotypów oraz popularyzowanie wiedzy na temat dziedzictwa polskich Żydów. Przeprowadzono szereg warsztatów, spotkań, debat, zajęć dla szkół oraz wystaw. Działania te kierowano m.in. do dzieci, dorosłych, edukatorów, internautów, społeczności lokalnych i osób z niepełnosprawnościami.

Szczególną uwagę zwraca także projekt Narodowego Instytutu Dziedzictwa („DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnych”), wsparty w trybie pozakonkursowym ze środków komponentu „b” FWD, w ramach którego zbadano i porównano systemy zarządzania dziedzictwem kulturowym na poziomie lokalnym w Polsce i Norwegii. W projekcie wzięły udział 3 gminy z Polski oraz 5 gmin z Norwegii. Zorganizowano szkolenia, warsztaty i wizyty studyjne w Polsce i w Norwegii oraz przeprowadzono badania społeczne, w których poddano analizie poziom świadomości i wiedzy w zakresie kwestii związanych z właściwym wykorzystaniem potencjału i ochroną dziedzictwa kulturowego.

Zdecydowaną większość kwoty wsparcia udzielonego w Programie (obejmującego alokację w Programie i środki zapewnione przez stronę polską) – ok. 73 mln EUR – przeznaczono na wsparcie projektów inwestycyjnych, które miały przede wszystkim prowadzić do:

- udostępnienia zwiedzającym obiektów zabytkowych dotąd dla publiczności częściowo niedostępnych oraz obiektów poddanych renowacji;
- zwiększenie liczby osób korzystających z oferty stworzonych oraz poddanych modernizacji obiektów kultury;
- przygotowanie nowej oferty edukacyjnej i kulturalnej.

Projekty inwestycyjne objęły:

- 2 akademie muzyczne (w Katowicach i w Łodzi);
- Bibliotekę Narodową;
- 12 muzeów;
- 5 teatrów;
- 8 obiektów sakralnych (7 prawosławnych i jeden ewangelicko-augsburski – w ramach ogółem 2 projektów).

Cała alokacja dostępna na Program PL08 w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 wyniosła **70,2 mln EUR**. Towarzyszyły im środki zapewnione przez stronę polską – w wysokości ok. 11,8 mln EUR. Na wsparcie przeznaczono zatem kwotę 82 mln EUR, a więc około 348 mln PLN³⁶. Wsparcie na inwestycje w obszarze infrastruktury kultury w okresie finansowym 2007-2013 było udzielane także w XI Priorytecie „Kultura i dziedzictwo kulturowe” Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, (Instytucją Pośredniczącą było MKiDN): dofinansowano 79 przedsięwzięć dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, budowy i modernizacji infrastruktury instytucji kultury oraz szkolnictwa artystycznego. Projekty te wsparto kwotą 2,50 mld PLN, w tym środki Unii Europejskiej (EFRR) wyniosły 2,32 mld zł. W tym samym okresie (2007-2013) dofinansowanie na kulturę w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych wyniosło około 2,8 mld PLN, w tym około 2,7 mld PLN ze środków EFRR³⁷. Zatem kwota wsparcia w PL08 stanowi około 6,6 % środków przeznaczonych na ochronę dziedzictwa kulturowego i rozwój placówek kultury (zasady wsparcia w obu programach były jednak nieco inne – np. w PO IiŚ projekty były znacznie większe niż w PL08). Należy przy tym zaakcentować, że wsparcie w Programie PL08 stanowiło raczej uzupełnienie niż konkurencję dla wsparcia przewidzianego w funduszach strukturalnych: do naboru w PL08 mogły być zgłoszone przedsięwzięcia, które z różnych względów nie uzyskały dofinansowania w XI Priorytecie PO IiŚ.

Także w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, w ramach VIII Priorytetu, jest udostępnione wsparcie dla projektów z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. Dofinansowanie jest dostępne także na przebudowę lub rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne. Alokacja Unii Europejskiej w VIII Osi priorytetowej wynosi 467 mln EUR³⁸.

Wszystkie wartości docelowe założonych **wskaźników** w Programie PL08 zostały znacznie przekroczone – zob. tabela poniżej.

Tabela 29 Stopień osiągnięcia wskaźników programowych w ramach Programu PL08

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Wartość spodziewana do osiągnięcia*	Spodziewany stopień osiągnięcia
Liczba projektów dotyczących odrestaurowania, odnowienia i rozwoju działalności obiektów kulturalnych	9	13	18	200%
Liczba nowo utworzonych muzeów i centów kulturalnych	2	4	4	200%
Liczba projektów dotyczących dokumentowania dziedzictwa kulturowego	3	5	6	200%
Liczba projektów dotyczących udostępnienia dziedzictwa kulturowego	14	23	23	164%

* na podstawie wartości projektów zakończonych oraz założeń w projektach niezakończonych

³⁶ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

³⁷ Suma dla kategorii: "Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego", "Rozwój infrastruktury kulturalnej", "Inne wsparcie dla poprawy usług kulturalnych".

³⁸ Wsparcie oferowane jest także w RPO 2014-2020, jednak w chwili obecnej jego skala jest bardzo trudna do oszacowania.

Do końca 2016 r. zakończono realizację 16 projektów konkursowych. W przypadku 6 pozostałych projektów, a także projektu predefiniowanego, okres realizacji wydłużony został do 30 kwietnia 2017 r. Trzy inwestycje nie zostały zakończone w tym terminie tj. projekt Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju (opóźnienia z uwagi na długotrwałą realizację przetargów na wykonawcę inwestycji), projekt Muzeum Śląskiego w Katowicach (na zakończenie okresu kwalifikowalności kosztów w przedsięwzięciu nie zostały zakończone prace budowlane) oraz projekt Muzeum Warszawy. Dla ww. projektów zostały podpisane aneksy do umów o dofinansowanie pozwalające na zakończenie realizacji inwestycji ze środków własnych.

Założonym elementem większości przedsięwzięć były prace remontowe i konserwatorskie zabytkowej infrastruktury w celu ochrony dziedzictwa kulturowego oraz poprawy warunków i zakresu ich ekspozycji. Inwestycjami objęto najcenniejsze zabytki i obiekty kultury Polski, w tym umieszczone na liście światowego dziedzictwa UNESCO (Kościół Pokoju w Świdnicy, kamienice staromiejskiego rynku Warszawy) oraz tak rozpoznawalne, jak zamki/pałace w Malborku, Łańcucie i Pieskowej Skale, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie. Mniej liczne były przedsięwzięcia dotyczące przygotowania infrastruktury służącej do prowadzenia działalności kulturalnej, np. teatralnej (Teatru Kwadrat, Nowego Teatru – obydwu w Warszawie) czy muzealnej (Muzeum Śląskiego) i edukacyjnej (Centrum Konserwacji Wraków Statków oraz projekty akademii muzycznych, zlokalizowane w cennych obiektach zabytkowych). Poza zachowaniem cennego dziedzictwa dla kolejnych pokoleń, na uwagę zasługuje, że część obiektów, po raz pierwszy od dłuższego czasu, mogła być udostępniona do zwiedzania (np. nowe pokoje Pałacu w Łańcucie).

Wsparcie dla obiektów kultury obejmowało w dość nielicznych przypadkach powstanie zupełnie nowych obiektów kultury, np. wybudowano nowy pawilon Muzeum Narodowego w Krakowie. Miały miejsce także przypadki sfinansowania zaadaptowania różnych obiektów na cele kulturalne; przykładem jest utworzenie w ten sposób nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach (w pomieszczeniach pokopalnianych) czy nowej siedziby Nowego Teatru w Warszawie (w pomieszczeniach zabytkowej hali warsztatowej i budynku administracyjnego).

Efektom realizacji Programu PL08 są także nowe placówki kulturalne, np. Muzeum Interaktywne Teatru Starego w Krakowie – Centrum Edukacji Teatralnej, Muzeum Pana Tadeusza (projekt Zakładu Narodowego im. Ossolińskich), Centrum Historii Zajezdni we Wrocławiu (w pomieszczeniach byłej zajezdni MPK), Centrum Konserwacji Wraków Statków (łącznie funkcje konserwatorskie i wystawiennicze).

Nowa i zmodernizowana infrastruktura kultury jest wykorzystywana do organizowania stałych i czasowych wystaw, zajęć edukacyjnych, spotkań i debat o tematyce kulturalnej. Jej atrakcyjność powoduje, że wsparte placówki stają się popularnymi miejscami, odwiedzanymi częściej przez lokalną społeczność oraz przyjezdnych.

Studium przypadku: Projekt „Strefa Muz i Myśli Stanisława Augusta – Remont i konserwacja XVIII-wiecznej Starej Pomarańczarni z Teatrem Stanisławowskim na potrzeby nowej ekspozycji rzeźby i realizacji programu kulturalnego w Muzeum Łazienki Królewskie”

Przedsięwzięcie dotyczyło zachowania i zabezpieczenia Starej Oranżerii – jednego z najcenniejszych zabytków Polski. Znajdujący się tu Teatr Królewski przez wiele lat pozbawiony był odpowiedniej, nowoczesnej ochrony przeciwpożarowej, co uniemożliwiało dotąd wykorzystanie go do celów kulturalnych. Świetność odzyskała Królewska Galeria Rzeźby oraz Galeria Rzeźby Polskiej. Pierwsza z tych galerii odzyskała swój pierwotny kształt i w sposób efektywny może prezentować bogatą kolekcję rzeźby antycznej. Rzeźba polska (XIX-XX w.), dotąd prezentowana w bardzo nieatrakcyjny sposób, przypominający bardziej magazyn, zyskała odpowiednie dla tych dzieł sztuki warunki.

Rezultatem jest znaczny wzrost liczby odwiedzających Starą Oranżerię. Projekt wpłynął na wzrost znaczenia tego obiektu w kompleksie Muzeum Łazienki i obecnie ustępuje on tylko Pałacowi na Wodzie. Według serwisu Tripadvisor Łazienki Królewskie zajmują drugie miejsce na liście atrakcji turystycznych Warszawy, zaś pierwsze miejsce w kategorii „ogrody i parki”.

Zakres projektu obejmował często także cyfryzację zbiorów, ułatwiającą szerszy dostęp do nich i mającą walory dokumentacyjne. Miało to miejsce w ogółem 18 wspartych przedsięwzięciach, m.in. w projektach Muzeum Zamku w Łąncucie, Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie, Teatru Łąźnia Nowa, Zamku w Pieskowej Skale, Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu, Centrum Konserwacji Wraków Statków, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Muzeum Warszawy czy Akademii Muzycznej w Łodzi.

Dążąc do poszerzenia dostępu do kultury i sztuki, we wspartych przedsięwzięciach zadbano o stosowne ułatwienia dla osób niepełnosprawnych. Poza wynikającymi z przepisów prawa budowlanego udogodnieniami dla niepełnosprawnych ruchowo (oraz osób starszych i poruszających się np. z wózkami dziecięcymi), zadbano także o dostęp dla osób z innymi typami niepełnosprawności. W rezultacie, zwiedzający mogą korzystać np. z audioprzewodników z systemem audiodeskrypcji dla osób niewidomych i słabowidzących (m.in. w Pałacu w Łąncucie, Muzeum Pana Tadeusza). Z kolei w Muzeum Łazienki Królewskie zajęcia edukacyjne zostały zaplanowane z myślą o osobach z dysfunkcją wzroku – prowadzą je edukatorzy przeszkoleni w zakresie tzw. „żywej audiodeskrypcji” i komunikowania się z osobami z niepełnosprawnością sensoryczną. Rzeźby zostały dostosowane do poznawania przez dotyk, przez co osoby słabo widzące mogą stać się pełnymi odbiorcami tych dzieł sztuki. Muzeum Łazienki Królewskie otrzymało nagrodę w konkursie Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji „Warszawa bez barier”. Za szczególnie cenne uznano wspomniane rzeźby (odlewy w gipsie i żywicach epoksydowych), tyflografiki posągów z Królewskiej Galerii Rzeźby, audiodeskrypcje rzeźb z Królewskiej Galerii Rzeźby i Galerii Rzeźby Polskiej oraz filmy w Polskim Języku Migowym.

Elementem wielu projektów było promowanie różnorodności kulturowej mniejszości narodowych i religijnych, np. Ukraińców, Żydów i Łemków (projekt Muzeum w Łańcucie), społeczności luteriańskiej oraz niemieckiej (projekt kościoła w Świdnicy, w ramach którego utworzono Dolnośląski Instytut Ewangelicki; z kolei przy okazji restauracji zamku w Lidzbarku Warmińskim nawiązano współpracę ze Stowarzyszeniem Mniejszości Niemieckiej „Warmia”), prawosławnej i wschodniosłowiańskiej (projekt sieciowy Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej), różnych grup etnicznych i religijnych zamieszkujących tereny Żuław (element projektu Muzeum Zamkowego w Malborku). Aspekt wieloetniczności i wielokulturowości stolicy Polski podkreślano także w projekcie Muzeum Warszawy. Był on szczególnie wyeksponowany w projekcie predefiniowanym POLIN, w ramach którego przybliżano zagadnienie dziedzictwa kulturowego polskich Żydów. W ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano różnorodne formy edukacyjne: bezpłatne programy dla szkół i nauczycieli, warsztaty fotograficzne, performatywne, muzyczne, wykłady, spotkania, debaty, inicjatywy miejskie, wystawy, rezydencje artystyczne, publikacje oraz aplikacje na urządzenia mobilne³⁹. Szczególną częścią Programu były projekty realizowane w internecie, takie jak wirtualny spacer po muzeum lub współczesnej Warszawie (śladami pamiątek społeczności żydowskiej) czy edukacyjna gra interaktywna dla najmłodszych odbiorców. Dzięki realizacji projektu przeprowadzono działania społeczno-edukacyjne kierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych, nauczycieli i edukatorów, m.in.:

- „Muzeum na kółkach” – mobilna wystawa edukacyjna przedstawiająca historię i kulturę Żydów polskich, pokazywana w Polsce od 2014 do 2017 r.
- „Spotkajmy się w muzeum” – bezpłatne zajęcia i warsztaty dla dzieci na terenie muzeum, w szkołach, szpitalach, gry edukacyjne i inne niestandardowe działania (np. akcja „Żonkile” – realizowana w rocznicę wybuchu powstania w getcie warszawskim). Program objął także działania edukacyjne dla nauczycieli: kursy, konferencje metodyczne, wyjazdy studyjne i specjalistyczne publikacje.
- „Oblicza różnorodności” – cykl warsztatów fotograficznych, performatywnych, muzycznych, wykładów, spotkań, debat, wystaw itp.
- „Edukacja historyczna i obywatelska na bazie platform wirtualnych” – udostępniono szereg materiałów edukacyjnych w formie narzędzi internetowych. Przygotowano ścieżki tematyczne po muzealnej wystawie stałej.
- „Sąsiedzi-świadkowie. Przedmioty, ludzie, opowieści” – program wykorzystujący muzealia POLIN, zbiory historii mówionej i projekty internetowe. W ramach projektu Wirtualny Sztetl dokumentowana jest przedwojenna i współczesna kultura żydowska w Polsce. Przygotowano materiały edukacyjne dla dzieci, młodzieży i nauczycieli.
- „Miasto skazanych, 2 lata w warszawskim getcie” – to wydana w 2014 r. książka, w której po raz pierwszy opublikowano wspomnienia z czasów Holokaustu wybitnego artysty Jerzego Jurandota. Na stronie Muzeum opublikowano także fotokopie rękopisów, pochodzące z okresu lat 1942-1943.

³⁹ Opis projektu na podstawie strony internetowej projektu <http://www.polin.pl/pl/dziedzictwo> (dostęp w dniu 4 maja 2017 r.).

Projekt predefiniowany miał szczególny wpływ na ukierunkowanie rozwoju Muzeum Historii Żydów Polskich. Placówka ta w okresie poprzedzającym podpisanie umowy wsparcia nie dysponowała jeszcze siedzibą (ta została otwarta dopiero w kwietniu 2013 r.), choć prowadziła już działania edukacyjne. Pozyskanie blisko 4 mln EUR pozwoliło zaplanować i zrealizować długookresowy (3 letni – od września 2013 r. do kwietnia 2017 r.) bardzo bogaty program edukacyjny, dzięki któremu muzeum stało się szeroko rozpoznawalne w Polsce i zdobyło prestiżowe nagrody i wyróżnienia – głównie za działania prowadzone w ramach projektu „Żydowskie dziedzictwo kulturowe” (m.in. Muzeum Historii Żydów Polskich za realizację projektu predefiniowanego otrzymało w 2017 r. nagrodę Unii Europejskiej dla Dziedzictwa Kulturowego / Europa Nostra, w kategorii: edukacja, szkolenia i podnoszenie świadomości). Zapewnienie finansowania na 3 lata pozwoliło dobrze przygotować ofertę edukacyjną (badano potrzeby odbiorców – np. nauczycieli i uczniów), przeszkolić liczną kadre, w tym koordynatorów. Przedsięwzięcie przyczyniło się do zaakcentowania w działalności muzeum aspektu wielokulturowości, empatii w relacjach międzyludzkich, wychowania młodzieży w zmieniającym się w świecie. Prezentując „Wystawę na kółkach” w licznych miastach ściśle współpracowano z lokalnymi partnerami, m.in. organizacjami reprezentującymi mniejszości narodowe (Czeczenów, Romów). Ogółem, w trakcie 44 miesięcy realizacji tego przedsięwzięcia, zrealizowano 3700 różnego rodzaju wydarzeń, w których bezpośrednio wzięło udział 510 tys. odbiorców. Ponadto, odnotowani 5,6 mln odwiedzin portali w Internecie, zaś 600 tys. osób obejrzało filmy dostępne on-line.

Rozwój oferty kulturalnej POLIN bardzo ułatwiała bliska współpraca z partnerami norweskimi, posiadającymi duże doświadczenie w akcentowaniu aspektu mniejszości narodowych i wielokulturowości. Współpraca ta jest obecnie kontynuowana w ramach pozyskanego grantu z Funduszy Współpracy Dwustronnej (projekt będzie realizowany do października 2017 r.)

Wszystkie placówki, które uzyskały wsparcie z Programu PL08, wzbogaciły swoją ofertę, zwiększyły jej atrakcyjność, często wprowadziły elementy nowych sposobów prezentacji (np. techniki multimedialne). Ciekawymi przykładami jest np. wprowadzenie do oferty Teatru Kwadrat przedstawień obcojęzycznych czy utworzenie Centrum Konserwacji Wraków Statków.

Fakultatywnym elementem wspieranych przedsięwzięć był aspekt współpracy partnerskiej z podmiotami pochodzącymi z krajów-darczyńców. Współpracę taką nawiązano w 14 spośród 22 projektów konkursowych (inwestycyjnych). Dość częstym zjawiskiem jest utrzymanie jej w okresie po zakończeniu realizacji projektów. W partnerstwie realizowany jest także projekt predefiniowany Muzeum Historii Żydów Polskich oraz projekt Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Współpraca pomiędzy polskimi i zagranicznymi partnerami w większości przypadków została zapoczątkowana właśnie przy okazji realizacji Programu PL08.

Współpraca umożliwiała wymianę wiedzy i doświadczeń pomiędzy partnerami – placówkami kulturalnymi, np. z zakresu tradycyjnego rzemiosła drzewnego i technik konserwacji (w projekcie Muzeum w Łańcucie), na temat konserwacji i przechowywania zabytkowych księgozbiorów (w projekcie konserwacji Kościoła Pokoju pw. Trójcy Świętej w Świdnicy), konserwacji zabytków morskich (przy okazji utworzenia Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku), konserwacji zabytków i upowszechniania dobrych praktyk w tej dziedzinie (projekt rewaloryzacji zamku w Lidzbarku Warmińskim). Współpraca

sprzyjała także rozwojowi wymiany studentów i pedagogów oraz wspólne występy – miało to miejsce np. w projekcie Akademii Muzycznej w Katowicach.

Trwałość efektów Programu

Wszystkie projekty konkursowe obejmowały inwestycje w obrębie nieruchomości i są objęte pięcioletnim okresem trwałości (licząc od daty zaakceptowania przez Operatora końcowego sprawozdania z realizacji projektu). Kwestie zachowania tego wymogu zostały uwzględnione we wniosku o dofinansowanie (podlegały ocenie), a następnie umowie wsparcia projektu i od strony prawnej nie budzą wątpliwości.

Wszyscy beneficjenci należą do grupy podmiotów bardzo wiarygodnych (są to głównie państwowe i samorządowe instytucje kultury, publiczne uczelnie, gminy), co dodatkowo zmniejsza ryzyko niezachowania trwałości w ich projektach. Także analiza stron internetowych wspartych przedsięwzięć pozwala wysoko ocenić spodziewaną trwałość efektów – zarówno projektów predefiniowanych, jak i konkursowych.

Nie ma ryzyka niezachowania trwałości w przypadku zakończonych projektów inwestycyjnych, gdyż nowa i zmodernizowana infrastruktura oraz poddane renowacji obiekty zabytkowe będą utrzymywane przez dotychczasowych właścicieli i udostępniane publiczności. Nakaz utrzymania trwałości będzie obowiązywał także w przypadku inwestycji niezakończonych do końca kwietnia 2017 r. – po zakończeniu ich realizacji.

Strony internetowe dwóch projektów nieinwestycyjnych (realizowanych przez POLIN i NID) nadal są czynne i zawierają bogate informacje o przebiegu i efektach zrealizowanych przedsięwzięć. Co szczególnie istotne, dostępne i możliwe do pobrania są liczne materiały edukacyjne, publikacje, podręczniki i aplikacje internetowe. Oznacza to, że z efektów tych projektów będzie można korzystać także długo po ich zakończeniu. Działania edukacyjne rozwinięte w ramach projektu predefiniowanego w większości nadal są kontynuowane (na sfinansowanie dalszej działalności „Muzeum na kółkach” pozyskano prywatnego sponsora), działają utworzone lub rozbudowane portale internetowe (w tym Wirtualny Sztetl, Centralna Baza Judaików, Żydowska Warszawa), a placówka cały czas korzysta z kadr przeszkolonych w tym przedsięwzięciu.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Program PL08 wywarł zdecydowanie pozytywny, silny wpływ na zachowanie narodowego dziedzictwa i wzrost dostępności kultury w Polsce. Jako czynniki sukcesu można w tym przypadku wskazać:

- trafne i precyzyjne określenie celu Programu (w Polsce istnieje duży, niezaspokojony popyt na wsparcie infrastrukturalne renomowanych placówek kultury);
- właściwy podział alokacji – w zdecydowanej większości przeznaczony na wsparcie projektów konkursowych, a jednocześnie trafne (co dobrze widać obecnie – z perspektywy czasu) wyznaczenie projektu predefiniowanego;

- potencjał (ludzki i organizacyjny) oraz doświadczenie beneficjentów w realizacji projektów finansowanych z różnych źródeł, w tym pochodzących z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej;
- wcześniejsze (przed ogłoszeniem naboru w PL08) wdrażanie XI Priorytetu PO IiŚ – pozwoliło ono na przygotowanie wielu dobrych projektów; część przedsięwzięć, która nie otrzymała dofinansowania z POIiŚ, miała szansę realizacji z funduszy norweskich i EOG;
- doświadczenie we wdrażaniu różnych programów wsparcia oraz renoma Operatora – Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- atrakcyjne warunki finansowe wsparcia – dotacja wynosząca do 85% ze środków Programu oraz możliwość uzyskania współfinansowania ze środków krajowych.

Wnioski i rekomendacje

- Program PL08 oferował atrakcyjne wsparcie (świadczy o tym bardzo znaczna liczba złożonych wniosków o dofinansowanie) i jego kontynuacja jest oczekiwana.
- Zrealizowane przedsięwzięcia konkursowe pozwoliły na znaczne wzmocnienie infrastrukturalne dofinansowanych placówek, co pozwoliło ochronić i udostępnić cenne i dobrze rozpoznawalne zabytki i obiekty kultury Polski. Szereg obiektów kultury uzyskało lepsze warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.
- Występujący w większości projektów element digitalizacji zbiorów i pomieszczeń pozwala na zdalne obcowanie z kulturą.
- Część projektów zawiera nowe sposoby eksponowania, innowacyjne w skali Polski – takim przykładem jest np. utworzenie Centrum Konserwacji Wraków Statków. Z kolei wprowadzenie do oferty Teatru Kwadrat przedstawień obcojęzycznych to przykład zwiększenia dostępności oferty kultury.
- Sfinansowane przedsięwzięcia umożliwiały jak najszersze zastosowanie ułatwień dla osób niepełnosprawnych. Część z nich może być potraktowana jako przykład dobrych praktyk, na których mogą się wzorować inne placówki kulturalne (np. poznawanie rzeźb przez dotyk).
- Pozytywnie ocenić należy również dobrowolność nawiązania współpracy partnerskiej z podmiotami pochodzącymi z krajów-darczyńców. Współpracę taką nawiązano w większości projektów i wiele jest przypadków bardzo pozytywnych efektów funkcjonowania tych partnerstw. Istotne jest jednak, że współpraca nie była wymogiem obligatoryjnym (powinna mieć ona miejsce tylko wówczas, gdy będzie przynosiła pozytywne efekty).

3.1.4.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego [PL09]

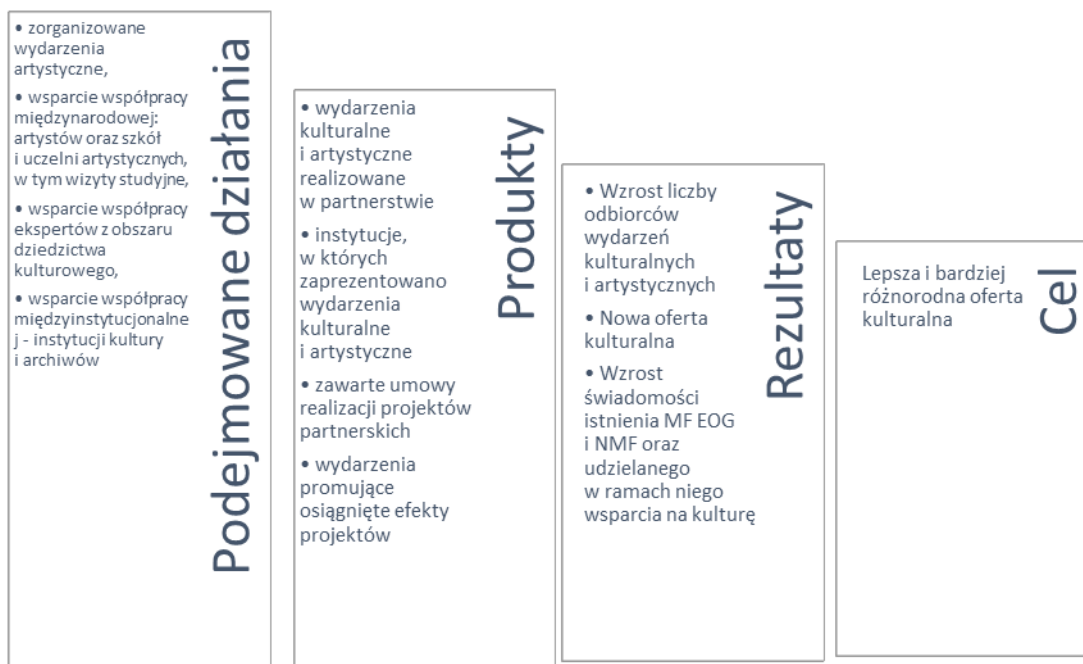
Założenia Programu

Głównym celem Programu było poszerzenie oferty kulturalnej i różnorodności prezentowanych wydarzeń artystycznych, realizowanych w ramach projektów partnerskich instytucji polskich z instytucjami z państw-darczyńców (tj. Norwegii, Islandii i Liechtensteinu). Dla osiągnięcia tego celu

przewidziano możliwość dofinansowania konkursowych projektów nieinwestycyjnych w 4 obszarach: (i) edukacja artystyczna i kulturalna; (ii) dziedzictwo kulturowe, w tym dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne oraz literatura i archiwa; (iii) muzyka i sztuki sceniczne; (iv) sztuki plastyczne i wizualne.

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 14 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL09

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

Wsparcie było oferowane tylko w formule konkursowej. Przeprowadzono dwa nabory wniosków (pierwszy – w 2012 r., drugi – w 2013 r.), co pozwoliło dofinansować ze środków Programu 62 projekty. Wszystkie zostały zakończone do końca kwietnia 2016 r. Obligatoryjnym elementem było nawiązanie współpracy z partnerami pochodzącymi z obszaru państw-darczyńców.

Ze środków Funduszu Współpracy Dwustronnej (FWD) – komponentu „a” – w 2016 r. zrealizowano nabór wniosków o sfinansowanie kosztów realizacji wizyt studyjnych (polskich podmiotów u partnerów z obszaru państw-darczyńców lub podmiotów z terenu Norwegii, Liechtensteinu i Islandii – w Polsce) – przeznaczono na ten cel kwotę 268 854 EUR. Do końca 2016 r. MKiDN podjęło decyzję o dofinansowaniu 53 tego typu projektów.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Wsparcie przeznaczone na realizację 62 projektów konkursowych w ramach 4 czterech obszarów tematycznych (muzyka i sztuki sceniczne, sztuki plastyczne i wizualne, dziedzictwo kulturowe oraz

edukacja kulturalna i artystyczna) pozwoliło zaprezentować sztukę i kulturę szerokiej publiczności. Objęte dofinansowaniem przedsięwzięcia obejmowały m.in.:

- organizację wydarzeń artystycznych;
- wspieranie współpracy oraz wymiany artystów oraz współpracy szkół i uczelni artystycznych;
- współpracę ekspertów z obszaru dziedzictwa kulturowego;
- współpracę międzyinstytucjonalną instytucji kultury i archiwów.

Beneficjentami było szerokie spektrum organizacji (publicznych i pozarządowych) działających w sferze kultury, w tym: muzea (m.in. Zamek Królewski na Wawelu-Państwowe Zbiory Sztuki, Muzeum Rolnictwa im. Ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Państwowe Muzeum Archeologiczne, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie), szkoły muzyczne (w Krakowie i Białymstoku), uczelnie artystyczne (Uniwersytet Warszawski oraz Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi), teatry (np. Miejski Teatr Miniatura w Gdańsku, Gdański Teatr Szekspirowski, Teatr Groteska), a także fundacje i stowarzyszenia oraz inne placówki, zarówno cieszące się ogólnopolską sławą (np. FilMOTEKA Narodowa, Opera Krakowska, Zespół Pieśni i Tańca "Śląsk" im. Stanisława Hadyny), jak i o lokalnym zasięgu (np. Miejska Biblioteka Publiczna w Proszowicach, Centrum Sztuki Mościce). Pokazuje to, że zasięg Programu PL09 objął zarówno duże aglomeracje, jak i małe ośrodki, także wiejskie.

Studium przypadku: Projekt „Edukacja kulturowa społeczności małopolskiej poprzez cykl warsztatów artystycznych – PEACEPAINTING w Polsce i w Norwegii”

Projekt Miejskiej Biblioteki Publicznej w Proszowicach pod różnymi względami zasługuje na szczególną uwagę i uznanie. Był on koordynowany przez bibliotekę publiczną, która nie dysponuje wyspecjalizowaną i doświadczoną kadrą w realizacji tego typu przedsięwzięć i dysponuje bardzo skromnymi warunkami lokalowymi. Realizowanie przez przeszło 2 lata warsztatów artystycznych, głównie malarskich, na rzecz dzieci i młodzieży z terenów małomiasteczkowych było trudem podjętym w celu dania im szans przeżycia przygody ze sztuką, pomocy w wyzbyciu się kompleksów, otworzenia oczu na to co mało znane i choć jest wartościowe, to wymaga podjęcia pewnego wysiłku. Uczestnicy mogli poznać nie tylko daleką i egzotyczną dla nich Norwegię (w ramach wizyty partnerskiej), ale i miejscowości w Małopolsce, na terenie których były prowadzone działania projektowe (warsztaty były zawsze poprzedzone informacją o ciekawostkach i specyfice danego terenu). Przy tej okazji nie raz mogli dostrzec, że w niewielkiej odległości od ich miejsca zamieszkania są piękne i interesujące miejsca, do których będą kiedyś chcieli wrócić.

Szczególnie cenne w projekcie było wypracowanie i upowszechnienie podejścia dydaktycznego, w którym dzieci i młodzież traktuje się cierpliwie, po partnersku (a nie z góry), pragnie poznać, uszanować i docenić ich zdanie i punkt widzenia, daje swobodę w doborze środków wyrazu artystycznego.

Beneficjenci wraz z partnerami pochodzącymi z państw-darczyńców zorganizowali liczne wydarzenia naukowe, kulturalne i artystyczne, obejmujące m.in. festiwale teatralne i filmowe, spotkania publiczności z artystami, sesje naukowe, wystawy, koncerty symfoniczne i recitale kameralne, warsztaty. W ramach projektów organizowano także wymianę ekspertów z różnych dziedzin sztuki i nauki (np. w dziedzinie konserwacji) oraz różnorodne działania edukacyjne promujące dziedzictwo kulturowe, także wśród dzieci i młodzieży (np. gry terenowe), w tym dla dzieci młodzieży z dysfunkcjami wzroku i słuchu.

Szczegółowe cele poszczególnych projektów były bardzo różne, m.in.:

- rozwój i upowszechnianie czytelnictwa liberatury w Polsce, Norwegii i Islandii. Liberatura to nowy gatunek literacki, w którym tekst i materialna forma książki (łac. *liber*) stanowią nierozdzielalną całość, a znaczące są m.in.: kształt i budowa książki, jej format, układ typograficzny, wielkość i krój pisma, zintegrowane z tekstem rysunki elementy graficzne, rodzaj użytego papieru lub innych materiałów. W ramach projektu powstały 3 takie książki oraz zorganizowano działania promocyjne liberatury (projekt „Brumba – jedność słowa z przestrzenią zapisu. Cykl wydawnictw liberackich” Fundacji Vlepvnet);
- promocja dokonań artystów z Polski i zagranicy, w obszarze tzw. sztuki nowych mediów. Zorganizowano m.in. warsztaty audiowizualne dotyczące muzyki elektronicznej, warsztaty interaktywne, konkurs dla młodych artystów, wystawę (projekt „Digital_ia 2015” Domu Kultury 13 Muz);
- zainspirowanie polskich twórców filmów dokumentalnych do korzystania z nowoczesnych narzędzi, a w efekcie wykształcenie nowego pokolenia polskich artystów, będących częścią europejskiej kultury filmowej (projekt „DOK re-START!” Fundacji Szkoła Wajdy);
- opracowanie nowoczesnych standardów zarządzania obiektami architektury drewnianej, m.in. dokumentowanie i monitorowanie kondycji architektonicznej i technicznej (projekt „Dokumentacja i monitoring w zarządzaniu obiektami budownictwa drewnianego w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu oraz Muzeum Ryfylke”);
- promowanie kultury i aktywizację społeczną oraz kulturalną mieszkańców terenów wiejskich w celu zwiększenia ich uczestnictwa w kulturze i niwelowania różnic w dostępie do sztuki pomiędzy obszarami wielkomiejskimi i wiejskimi (projekt „Edukacja kulturowa społeczności małopolskiej poprzez cykl warsztatów artystycznych – PEACEPAINTING w Polsce i w Norwegii” Miejskiej Biblioteki Publicznej w Proszowicach).

W ramach Programu podpisano 121 umów partnerskich, z czego najwięcej (90) – z instytucjami z Norwegii, 30 umów z instytucjami z Islandii i 1 z instytucją z Liechtensteinu. Łącznie zaangażowanych było 107 instytucji z państw-darczyńców, co wynika z faktu, że część instytucji partnerskich (12) było zaangażowanych w kilka projektów w ramach Programu. Wśród 62 projektów około połowa obejmowała współpracę wnioskodawcy z tylko jednym partnerem, natomiast w rekordowym pod tym względem projekcie wystąpiło aż 7 partnerów.

Cała kwota wsparcia **dostępna w Programie PL09** w ramach MF EOG i NMF na lata 2009-2014 wyniosła 12 222 222 mln EUR, a więc ok. 51,8 mln PLN⁴⁰. Biorąc pod uwagę, że wsparcie o podobnym charakterze było rzadko oferowane z funduszy strukturalnych okresu finansowego 2007-2013 (miało miejsce tylko w wybranych regionalnych programach operacyjnych), to oddziaływanie Programu PL09 na rozwój różnorodnej oferty kulturalnej należy uznać za bardzo znaczące.

Wszystkie wartości docelowe założonych **wskaźników** (produktu oraz rezultatu) w Programie PL09 zostały wielokrotnie przekroczone – prezentują to tabele poniżej.

Tabela 30 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w ramach Programu PL09

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Spodziewany stopień osiągnięcia
Liczba projektów edukacyjnych w zakresie kultury i sztuki	3	14	467%
Liczba projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego	5	20	400%
Liczba projektów z zakresu muzyki i sztuk scenicznych	8	16	200%
Liczba projektów z zakresu sztuk plastycznych i wizualnych	4	12	300%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS, Indicators list

Każdy z 4 czterech obszarów tematycznych, wykazanych w tabeli powyżej, był reprezentowany przez podobną liczbę projektów – pomiędzy 12 (projektów dot. sztuk plastycznych i wizualnych) a 20 (projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego).

Analizując stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu, zwraca przede wszystkim uwagę, że w zrealizowanych wydarzeniach kulturalnych i artystycznych wzięło udział przeszło 1,6 mln uczestników, a w ich stworzenie było zaangażowanych 5630 artystów.

Tabela 31 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w ramach Programu PL09

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Spodziewany stopień osiągnięcia
Liczba wydarzeń kulturalnych	100	2 856	2856%
Liczba umów zawartych w ramach Projektów partnerskich	20	121	605%
Liczba instytucji, w których zaprezentowano wydarzenia kulturalne i artystyczne	40	805	2013%
Liczba odbiorców wydarzeń kulturalnych i artystycznych	140 800	1 617 001	1148%
Liczba osób zaangażowanych w tworzenie międzynarodowych wydarzeń	880	5630	640%
Liczba zrealizowanych Projektów międzykulturowych	20	62	310%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS, Indicators list

Zrealizowany w 2016 r. ze środków FWD – komponent „a”, nabór wniosków dotyczących realizacji wizyt studyjnych cieszył się dużą popularnością. Wizyty studyjne były realizowane do końca kwietnia 2017 r. Ich celem było ułatwienie polskim instytucjom poszukiwania partnerów z państw-darczyńców dla realizacji projektów partnerskich oraz rozwoju partnerstw. Będzie to owocować ułatwieniem wspólnego

⁴⁰ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

realizowaniu projektów dofinansowanych z różnych europejskich źródeł, w tym funduszy norweskich i EOG. Przykładowo, współpraca pomiędzy Polską Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego i instytucją z Norwegii (Stowarzyszeniem Bibliotek Norweskich) pozwoliło zrealizować wizytę studyjną w Polsce w kwietniu 2017 r. Głównym celem spotkań było utrzymanie współpracy dwustronnej i omówienie możliwości zrealizowania wspólnego projektu kulturalnego w przyszłości – dotyczącego wypracowań nowatorskich rozwiązań poprawiających dostęp do kultury dla użytkowników bibliotek publicznych. Wizyta była także okazją do poprawienia świadomości kultury obcej, promowania różnorodności kulturowej i zacieśnienia współpracy między obydwu instytucjami. Z kolei dwie wizyty studyjne w ramach innego projektu (Muzeum Miejskiego w Reykjavíku i Muzeum Miasta Gdyni) – w lutym i kwietniu 2017 roku – pozwoliły nawiązać współpracę pomiędzy tymi instytucjami. W trakcie wizyty na Islandii prowadzono dyskusję nad profilem odwiedzających poszczególne oddziały Muzeum Miejskiego w Reykjavíku (w tym przez islandzką Polonię). Z kolei w trakcie rewizyty islandzcy goście szukali inspiracji do wykorzystania w swojej placówce. Wizyty pozwolą rozwinąć współpracę w zakresie działań wystawienniczych i edukacyjnych.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Program PL09 pozytywnie wpłynął na rozwój zróżnicowanej oferty kulturalnej w Polsce. Należy wyróżnić następujące czynniki takiego oddziaływania:

- umożliwienie objęciem wsparciem bardzo szerokiego spektrum projektów, dotyczących takich obszarów jak: edukacja artystyczna i kulturalna, dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne, muzyka i sztuki sceniczne, sztuki plastyczne i wizualne;
- bardzo liczna grupa odbiorców wydarzeń kulturalnych i artystycznych;
- realizacja znacznej części projektów na rzecz społeczności o ograniczonym dostępie do bogatej, różnorodnej oferty kulturalnej – np. na terenach wiejskich;
- dostosowane do potrzeb potencjalnych wnioskodawców określenie celu Programu i zasad naboru wniosków (w obu konkursach wpłynęła wysoka liczba aplikacji – łącznie 267);
- właściwy podział alokacji – przeznaczenie jej w całości na wsparcie projektów konkursowych (z punktu widzenia wnioskodawców jest to system najbardziej transparentny);
- doświadczenie w finansowaniu oferty kulturalnej przez Operatora Programu – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – np. w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. Mecenatu;
- atrakcyjne warunki finansowe wsparcia – pokrycie z Programu nawet 100% kosztów kwalifikowanych.

Międzynarodowa współpraca partnerska instytucji kultury sprawdziła się i częste są przypadki deklarowania chęci jej kontynuowania. Pojawiają się pomysły realizowania wspólnych przedsięwzięć w przyszłości (ułatwiło to przeprowadzenie wizyt studyjnych – w ramach komponentu „b” FWD), jednak bez pozyskania na ten cel zewnętrznych środków pomocowych może być to poważnie utrudnione.

Na podstawie wywiadu przeprowadzonego z przedstawicielem norweskiego partnera programu PL09 (Arts Council Norway) można wskazać, że współpraca ze stroną polską w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego jest oceniana bardzo pozytywnie, zarówno na poziomie całego programu, jak

i poszczególnych projektów. W szczególności bardzo wysoko oceniano zaangażowanie i profesjonalizm pracowników Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jako podstawowe bariery w realizacji projektów wskazywano dość odmienną kulturę organizacyjną panującą w Polsce (silny nacisk na wymogi formalne i ich przestrzeganie) i Norwegii (koncentracja na meritum, przy dość luźnym podejściu do kwestii formalnych). Szczególnie trudne były wymogi związane z rozliczaniem finansowym, niektórzy partnerzy norwescy ostatecznie sami pokryli swoje koszty, ze względu na problemy rozliczeniowe; w przyszłości zatem zasadne byłoby rozważenie wprowadzenia rozliczeń ryczałtowych. Wskazywano też na zasadne uproszczenie zasad wyboru projektów, ale przy utrzymaniu uczestnictwa w całym procesie norweskich ekspertów. Z drugiej strony zwracano uwagę, że niektóre konkursy (np. na tzw. seed money) były bardzo przyjazne i mało sformalizowane. Warto też zauważyć, że niektórzy norwescy partnerzy nie mieli większych doświadczeń we współpracy międzynarodowej i nie zdawali sobie sprawy, że zasady realizacji projektów i ich rozliczania mogą być silnie odmienne od obowiązujących w ramach norweskich programów krajowych.

Z kolei wyniki badania zrealizowanego przez stronę norweską wśród partnerów projektów w ramach NMF (6 programów z różnymi krajami, w których ACN był partnerem, przy czym polski program był zdecydowanie największy) wskazują, że ok. 70% badanych korzystnie oceniało realizację projektów, a 60% rozważało kontynuację współpracy z zagranicznym partnerem, co jest najlepszym dowodem na korzystne skutki współpracy dwustronnej.

Wnioski i rekomendacje

Zrealizowane projekty pozwoliły osiągnąć zakładane efekty Programu. Do cennych, osiągniętych efektów, można zaliczyć m.in.:

- poszerzenie oferty kulturalnej licznych instytucji o wydarzenia, które w nich nie były dotychczas organizowane (np. międzynarodowe warsztaty taneczne dla młodzieży, polsko-norweskie występy sceniczne, organizacja wystaw (np. w Polsce i w państwach-darczyńcach), nauczanie tzw. języków zapomnianych);
- szeroką międzynarodową wymianę wiedzy i umiejętności pomiędzy twórcami oraz jednostkami kultury;
- dobrą dostępność wspartej oferty kulturalnej – m.in. dzięki szerokiej promocji, tanim lub bezpłatnym dostępie do organizowanych wydarzeń⁴¹.

Dobrze sprawdziła się zasada, obowiązującego w tego typach przedsięwzięciach, wymogu składania wniosków partnerskich i może być ona kontynuowana w przyszłości. Zrealizowane badanie ewaluacyjne dla Programu PLO9⁴² wskazuje jednocześnie na czynniki zwiększające szanse dobrych efektów funkcjonowania partnerstw. Są to:

- zbieżność tematyczna działań realizowanych przez beneficjenta i partnerów;

⁴¹ Raport z realizacji badania ewaluacyjnego pt. Ocena wpływu współpracy dwustronnej na osiągnięcie celów Programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego”, Pracownia badawcza MONITOR, na zlecenie MKiDN, Warszawa 2015.

⁴² *Ibidem*

- maksymalne uszczegółowienie zadań projektowych i pozycji budżetowych – dokonane z zachowaniem zasady partycypacji;
- dostępność komunikacyjna, zaufanie i poczucie wzajemnego wsparcia partnerów;
- obecność tzw. anioła projektu – osoby, np. eksperta zewnętrznego, artysty, nauczyciela lub wolontariusza, który dobrze zna realia kraju beneficjenta i partnera zagranicznego. Jego obecność może być szczególnie istotna dla podmiotów o niewielkim potencjale kadrowo-instytucjonalnym i małym doświadczeniu projektowym.

Biorąc pod uwagę ograniczoną liczbę partnerów z terenu państw-darczyńców, warto rozważyć dopuszczalność pozyskiwania partnerów pochodzących z szerszego obszaru, np. całej Unii Europejskiej, albo należących do UE krajów skandynawskich.

3.1.5. Badania naukowe i stypendia [PL10, PL12]

3.1.5.1. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy [PL10]

Założenia Programu

Operatorem Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (FSS) jest Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, wspomagana we wdrażaniu przez trzy instytucje partnerskie z państw-darczyńców: Norweskie Centrum Współpracy Międzynarodowej w Edukacji (SIU), Islandzkie Centrum Badań (RANNIS) oraz Krajową Agencję ds. Kształcenia Międzynarodowego (AIBA) w Liechtensteinie.

Celem Programu jest wspomaganie procesów związanych z podnoszeniem jakości kształcenia w Polsce, poprzez zwiększanie mobilności osób uczących się i pracowników sektora edukacji (przede wszystkim studentów i pracowników uczelni), a także poprzez działania wspierające nawiązywanie, rozszerzanie i pogłębianie współpracy instytucjonalnej i partnerstw pomiędzy podmiotami działającymi na różnych szczeblach systemu edukacji w Polsce oraz w Norwegii, Islandii i Liechtensteinie, prowadzące do wzmocnienia oferty edukacyjnej, kadr i struktur instytucji zajmujących się kształceniem i szkoleniem.

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 15 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL10

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu

Program realizowany był w postaci czterech komponentów: 1) Wizyty Przygotowawcze i Wizyty Studyjne (w ramach FWD na poziomie programu), 2) Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni, 3) Współpraca Instytucjonalna, 4) Rozwój Polskich Uczelni. W zależności od działania, o dofinansowanie swoich przedsięwzięć mogły ubiegać się uczelnie, szkoły kształcące na wszystkich szczeblach – od podstawowego do wyższego, a także instytucje i organizacje zajmujące się kształceniem ustawicznym. Katalog przedsięwzięć, na których realizację możliwe było ubieganie się o wsparcie w ramach Programu, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32 Rodzaje aktywności dofinansowanych w ramach Programu PL10

Działanie	Rodzaje przedsięwzięć możliwych do sfinansowania w ramach Programu PL10
Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni	<ul style="list-style-type: none"> • wymiana studentów w celu realizacji studiów i praktyk studenckich • wymiana pracowników uczelni, w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych, uczestnictwa w seminariach/szkoleniach/warsztatach/konferencjach, odbycia stażu towarzyszącego „work shadowing”
Rozwój Polskich Uczelni	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój programów studiów w języku angielskim • rozwój wspólnych programów studiów, prowadzących do uzyskania podwójnego dyplomu • rozwój nowych, innowacyjnych programów studiów • przygotowania nowych kursów, modułów, specjalizacji, programów studiów • utworzenie dwustopniowych programów studiów w oparciu o efekty kształcenia • rozwój kultury jakości, w tym wewnętrznych systemów zapewniania jakości • rozwój programów studiów w kooperacji z sektorem prywatnym
Współpraca instytucjonalna	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla współpracy instytucjonalnej w obszarze edukacji między instytucjami, w tym wymiana uczniów, nauczycieli oraz pracowników i realizacja przedsięwzięć pozostających

	<p>w sferze wspólnego zainteresowania</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój lub przygotowanie nowych narzędzi i metod nauczania • konferencje, seminaria, publikacje
Wizyty przygotowawcze	<ul style="list-style-type: none"> • nawiązanie, podtrzymanie lub rozwinięcie współpracy międzyinstytucjonalnej • przygotowanie wspólnego projektu w ramach działań FSS
Wizyty studyjne	<ul style="list-style-type: none"> • podtrzymanie i rozwinięcie dotychczasowych kontaktów między instytucjami • ewaluacja i podsumowanie zrealizowanych projektów • zapewnienie trwałości rezultatów zrealizowanych projektów • nawiązanie współpracy pomiędzy instytucjami • przygotowanie i zaplanowanie wspólnego projektu, w tym wypełnienie wniosku aplikacyjnego w celu ubiegania się o dofinansowanie z innych programów europejskich

Źródło: <http://www.fss.org.pl>

W ramach Programu odbyło się 6 naborów wniosków w otwartych konkursach, w ramach trzech podstawowych Działań Programu, zgodnie z poniższym zestawieniem.

Tabela 33 Nabory wniosków w ramach 3 Działań Programu: Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni, Rozwój Polskich Uczelni, Współpraca Instytucjonalna

Działanie	Alokacja na konkurs (EUR)	Terminy naborów	Liczba złożonych wniosków	Liczba projektów, które otrzymały dofinansowanie	Liczba projektów, zatwierdzonych do dofinansowania
Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni	1 793 333,50	1.03-30.04.2013	34	31	91
	1 600 000,00	3.02-02.04.2014	31	29	
	1 600 000,00	2.02-2.04.2015	35	31	
Rozwój Polskich Uczelni	2 866 666,50	8.04-7.06.2013	139	19	57
	5 049 182	27.03-27.05.2014	124	38	
Współpraca Instytucjonalna	1 873 333,00	8.04-7.06.2013	46	25	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji konkursowej oraz raportu rocznego dla Programu PL10 z 2016 r.

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie programu ogłoszone zostały dwa nabory na Wizyty Przygotowawcze, które miały na celu podtrzymanie i rozwijanie dotychczasowych relacji dwustronnych, nawiązanie nowej współpracy partnerskiej pomiędzy instytucjami edukacyjnymi z Polski i państw-darczyńców, służące także m.in. przygotowaniu wspólnych przedsięwzięć w ramach innych działań Programu, a także poza nim.

Tabela 34 Nabory wniosków w konkursie na Wizyty Przygotowawcze

Działanie	Alokacja na konkurs (EUR)	Terminy naborów	Liczba złożonych wniosków	Liczba projektów, zatwierdzonych do dofinansowania
Wizyty Przygotowawcze	200 000,00	10.01-11.03.2013 r.	86	180
	177 284,00	04.12.2013-3.02.2014 r.	152	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji konkursowej oraz raportu rocznego dla Programu PL10 z 2016 r.

W wyniku przesunięcia (za zgodą Komitetu Współpracy i państw-darczyńców) do Funduszu Współpracy Dwustronnej powstałych w Programie oszczędności i niewykorzystanych środków, możliwe było uruchomienie w 2016 r. naboru w ramach działania Wizyty studyjne. Służyły one dalszemu podtrzymaniu, rozwijaniu (i nawiązywaniu nowych kontaktów), w tym wypracowywaniu rodzajów i form dalszej współpracy (np. planowania kolejnych wspólnych przedsięwzięć czy projektów finansowanych z innych programów europejskich), a także dokonywaniu podsumowania wspólnie realizowanych inicjatyw oraz i upowszechnianiu rezultatów projektów.

Tabela 35 Nabory wniosków w konkursie na Wizyty Studyjne

Działanie	Alokacja na konkurs (EUR)	Terminy naborów	Liczba złożonych wniosków	Liczba projektów, zatwierdzonych do dofinansowania
Wizyty Studyjne	856 300,00	04.04.-06.06.2016 r.	165	119

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji konkursowej oraz raportu rocznego dla Programu PL10 z 2016 r.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Dla Programu PL10 *Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy* wyznaczone zostały dwa cele – jeden związany ze zwiększeniem mobilności studentów i pracowników wyższych uczelni pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami, i drugi – związany z poszerzaniem i pogłębianiem współpracy i partnerstw między instytucjami oferującymi kształcenie na poziomie szkolnictwa podstawowego, wyższego, zawodowego oraz kształcenia osób dorosłych. Dla tak sformułowanych celów określono 4 rezultaty, które przyczynić się miały do ich osiągnięcia:

- rezultat nr 1 i nr 3: *Zwiększona mobilność studentów i pracowników szkół wyższych pomiędzy państwem-beneficjentem a Państwami EFTA EOG / Zwiększona mobilność studentów i pracowników uczelni wyższych pomiędzy państwem-beneficjentem a Norwegią;*
- *rezultat nr 2 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna na wszystkich poziomach sektora edukacji pomiędzy państwem-beneficjentem a krajami EFTA – EOG;*
- *rezultat nr 4 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna sektora szkolnictwa wyższego pomiędzy Polską i Norwegią.*

W zakresie rezultatu nr 1 wartości docelowe wszystkich wskaźników zostały przekroczone, co prezentuje tabela poniżej.

Tabela 36 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 1 i nr 3 zwiększenie mobilności studentów oraz pracowników uczelni pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami w ramach Programu PL10

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Liczba mobilności studentów	rezultatu	350	716	204%
Liczba mobilności pracowników	rezultatu	450	479	106%
Liczba nowych umów dwustronnych	produktu	30	68	226%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu rocznego z realizacji Programu PL10 za 2016 r.

Ponad dwukrotne przekroczenie wskaźnika dotyczącego mobilności studentów wynikało z tego, że Operator Programu wstępnie zakładał realizację projektów, w ramach których zostanie zrealizowanych mniej, ale za to dłużej trwających wyjazdów. Z uwagi jednak na duże zainteresowanie studentów i pracowników, uczelnie – beneficjenci projektów preferowali większą liczbę, ale za to krótszych wyjazdów. Intensywność wymiany studenckiej i akademickiej w kolejnych latach wdrażania w ramach Programu Działania *Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni* przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Liczba wymian studenckich i akademickich w podziale na typy osób wyjeżdżających w latach 2013-2016

Studenci/pracownicy uczelni	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Razem
Studenci z Polski	192	220	258	670
Studenci z państw darczyńców	13	18	15	46
Pracownicy polskich uczelni	48	42	66	156
Pracownicy uczelni z państw darczyńców	90	91	142	323
łącznie wymiany do Państw darczyńców (studenci i pracownicy uczelni)	240	262	324	826
łącznie wymiany do Polski (studenci i pracownicy uczelni)	103	109	157	369
Razem	343	371	481	1195

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu *Międzynarodowa mobilność, współpraca i rozwój w edukacji. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy w latach 2012-2016, FRSE*

Większa liczba zawartych nowych umów dwustronnych⁴³ związana była z dużą intensywnością partnerskich relacji i większym zainteresowaniem dalszym kontynuowaniem współpracy.

W zakresie rezultatu dotyczącego zwiększonej i wzmocnionej współpracy instytucjonalnej na wszystkich poziomach sektora edukacji pomiędzy państwem-beneficjentem a państwami-darczyńcami w ramach Programu PL10 wszystkie wskaźniki zostały znacznie przekroczone.

⁴³ Nowa umowa dwustronna oznaczała umowę odnawianą po 3 latach.

Tabela 38 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 2 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna na wszystkich poziomach sektora edukacji pomiędzy państwem-beneficjentem a państwami-darczyńcami w ramach Programu PL10

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Liczba zawartych porozumień	rezultatu	15	29	193%
Liczba mobilności studentów i pracowników	produktu	100	601	601%
Liczba wspólnych publikacji	produktu	15	51	340%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu rocznego z realizacji Programu PL10 za 2016 r.

Przekroczenie wartości osiągniętych wskaźników w ramach działania Współpraca Instytucjonalna spowodowane jest większą od zakładanej liczbą zrealizowanych projektów (25), dodatkowo w ramach kilku projektów zawarto więcej niż jedną umowę z zagranicznym partnerem (w ramach działania mogły być realizowane tylko projekty zakładające współpracę międzynarodową na poziomie instytucjonalnym). Podobnie w przypadku wskaźnika dotyczącego liczby wspólnych publikacji – przekroczenie spowodowane było większą liczbą realizowanych projektów i realizacją większej liczby publikacji na projekt (zakładano przygotowanie 1 publikacji w ramach 1 projektu). Jeżeli chodzi o wyjazdy studentów i pracowników uczelni, to znaczny w stosunku do założeń wzrost spowodowany był większą liczbą projektów, w których element mobilności był mocniej zaznaczony.

W zakresie rezultatu *Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna w sektorze szkolnictwa wyższego pomiędzy państwem-beneficjentem a Norwegią* w ramach Programu PL10 jeden ze wskaźników nie został w pełni zrealizowany; pozostałe w znacznym stopniu przekroczone (zob. tabela poniżej).

Tabela 39 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 4 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna w sektorze szkolnictwa wyższego pomiędzy państwem-beneficjentem a Norwegią w ramach Programu PL10

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba zawartych porozumień	rezultatu	13	9	69%
Liczba seminariów/ warsztatów/ konferencji	produktu	30	87	266%
Liczba publikacji	produktu	30	91	303%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu rocznego z realizacji Programu PL10 za 2016 r.

W ramach działania *Rozwój Polskich Uczelni* partnerstwo z instytucjami z państw-darczyńców nie było obligatoryjne – jedynie w przypadku projektów mających na celu rozwój wspólnych programów studiów taka współpraca była wymagana. Spośród wszystkich projektów realizowanych w ramach działania tylko w 9 przewidziano współpracę międzynarodową, stąd niższy od zakładanego poziom realizacji wskaźnika. W przypadku wskaźnika dotyczącego liczby wspólnych przedsięwzięć oraz publikacji, jego znaczne

przekroczenie wyniku z większej od zakładanej liczby projektów i realizacji w ramach projektów większej niż zakładano liczby wydarzeń i publikacji na projekt (pierwotnie planowano 1 wydarzenie i 1 publikację).

Szerszy wpływ Programu

Alokacja w ramach Programu była przeznaczona na realizację projektów wybieranych w ramach konkursów w ramach głównych działań Programu (Rozwój Polskich Uczelni, Współpraca Instytucjonalna, Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni) oraz Funduszu Współpracy Dwustronnej (Wizyty przygotowawcze, Wizyty studyjne).

Budżet Programu PL10, uwzględniając środki krajowe, wyniósł 16,6 mln EUR, z czego 15 mln wyniosło dofinansowanie ze środków MF EOG i NMF – odpowiednio 5 i 10 mln EUR (na wsparcie przeznaczono zatem kwotę około 70,4 mln PLN⁴⁴). Kwota ta stanowi ok. 3 % środków przeznaczonych na wsparcie systemu edukacji w Polsce w ramach programu Erasmus (na bazie którego został zaprojektowany FSS) i będącego jego kontynuacją programu Erasmus+ - łączny budżet obu Programów w latach 2012-2016 w Polsce wynosi 418,8 mln euro. Dodatkowym źródłem wsparcia szkolnictwa wyższego są również środki w ramach Programu Operacyjnego POWER Działanie 3.3 *Międzynarodowe Programy Kształcenia*, w ramach którego finansowane są przedsięwzięcia zmierzające do poprawy dostępności międzynarodowych programów kształcenia dla polskich i zagranicznych studentów (alokacja na konkurs w ramach Działania 3.3 w 2016 roku wyniosła 145 mln zł⁴⁵).

Choć skala wsparcia systemu edukacji w Polsce z programu PL 10 w stosunku do wsparcia w ramach programów europejskich UE poprzedniej i obecnej perspektywy (Erasmus, Erasmus+, Działanie 3.3 POWER) nie jest tak znacząca, to Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy nadal pozostaje ważnym i komplementarnym w stosunku do nich źródłem wsparcia rozwoju polskiego szkolnictwa. Poza wspieraniem uczelni w zakresie wzmocnienia ich potencjału dydaktycznego, administracyjnego i organizacyjnego, czy wspieraniem mobilności studentów i dydaktyków, program kieruje swą ofertę również do podmiotów z niższych szczebli systemu edukacji (szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, zawodowych, techników, placówek kształcenia ustawicznego), umożliwiając im realizację zróżnicowanych inicjatyw realizowanych w partnerstwie z instytucjami z państw-darczyńców.

Darczyńcy (...) nie chcą mieć programu dedykowanego tylko i wyłącznie szkolnictwu wyższemu, tylko chcą umożliwić współpracę na tych niższych poziomach edukacji, co jest bardzo słuszne, bo słysząc wypowiedzi różnych ekspertów zajmujących się edukacją, to każdy twierdzi, że /.../ nie wystarczy mówić o tym dopiero w szkołach wyższych, tylko należy tę chęć zdobywania wiedzy, nowych umiejętności, wspierać jak najwcześniej, w tym w zakresie rozwoju ścieżki zawodowej i umiejętności poza-zawodowych – to trzeba robić to od samego początku i tak też się wydarzyło, i tak zapewne będzie w nowej edycji programu.

(przedstawiciel OP PL10)

⁴⁴ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego.

⁴⁵ <http://www.ncbr.gov.pl/fundusze-europejskie/power/dzialanie-33-miedzynarodowe-programy-ksztalcenia/>

Przedstawiciele Operatora podkreślają również elastyczność programu i możliwość realizacji wielu zróżnicowanych działań, które nie mogły być finansowane w ramach innych programów europejskich.

Zostawiliśmy duży wachlarz działań w tych projektach instytucjonalnych, bo rzeczywiście one były mocno elastyczne i też nie każda instytucja, która nie do końca mogła się uplasować w tej ofercie Erasmusa +, to przyszła do nas. Gdzieś to było takie pomysły, które na uczelni parę lat gdzieś tam były ukryte, bo nie można było znaleźć programu, w którym można by było zrealizować taki bardziej autorski projekt, gdzie można różne działania połączyć i to się u nas udawało, i to zostawiliśmy, czyli możliwość wyboru różnych takich ścieżek w ramach jednego projektu.

(przedstawiciel OP PL10)

Porównując programy Erasmus i FSS pamiętać należy, że zakres programu Erasmus jest znacznie szerszy i obejmuje swym zasięgiem również inne państwa Europy, stąd bardziej istotne wydaje się porównanie realizowanych w ramach obu programów wymian studenckich i akademickich z i do Norwegii, Liechtensteinu i Islandii.

Tabela 40 Mobilność studencka i akademicka w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (edycja I i II) oraz Programu Erasmus (w tym ostatnim przypadku prezentujemy tylko wymiany z i do Norwegii, Liechtensteinu i Islandii)

Studenci/ pracownicy uczelni	I edycja FSS	II edycja FSS	Razem I i II edycja FSS	Program ERASMUS
Studenci z Polski	516	670	1186	2068
Studenci z państw-darczyńców	17	46	63	161
Pracownicy polskich uczelni	561	156	717	829
Pracownicy z uczelni z państw-darczyńców	254	323	577	171
łącznie wymiany do państw-darczyńców (studenci i pracownicy uczelni)	1077	826	1903	2897
łącznie wymiany do Polski (studenci i pracownicy uczelni)	271	369	640	332
Razem	1348	1195	2543	3229

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyk dotyczących mobilności w Programie Erasmus⁴⁶ oraz raportów z wdrażania I i II Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego⁴⁷.

Jak wynika z powyższego zestawienia łączna liczba mobilności zrealizowana w ramach programu Erasmus do/z Norwegii, Islandii i Liechtensteinu to 3 229 (co stanowi jedynie 1,2% wymian do wszystkich państw

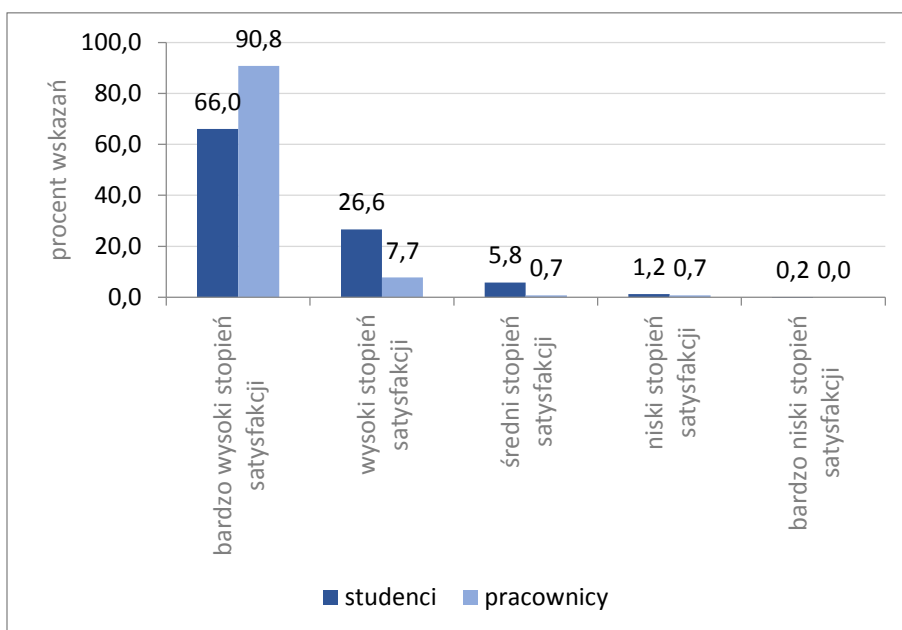
⁴⁶ Mobilność w programie Erasmus – wyjazdy polskich studentów i pracowników uczelni oraz przyjazdy studentów i pracowników uczelni do Polski, wg krajów i lat (<http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-podstawowe/statystyki.html>.)

⁴⁷ Międzynarodowa mobilność, współpraca i rozwój w edukacji. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy w latach 2012-2016, FRSE oraz Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy wdrażany w latach 2008-2012. Podsumowanie Działań”, FRSE

w tym Programie), natomiast w ramach obu edycji FSS liczba wymian studenckich i akademickich wyniosła 2 543. Zwraca tu uwagę szczególnie liczba przyjazdów do Polski studentów i akademików z Norwegii, Islandii i Liechtensteinu, niemal dwukrotnie przekraczająca wymianę tychże w ramach programu ERASMUS. Wsparcie mobilności w ramach FSS jest więc istotnym uzupełnieniem oferty Erasmusa.

W ramach ewaluacji⁴⁸ przeprowadzonej przez Operatora Programu, a dotyczącej działania *Mobilności Studentów i Pracowników Uczelni*, również płyną optymistyczne wnioski. Studenci i pracownicy pytani o ogólną satysfakcję ze zrealizowanej mobilności, w przeważającej mierze ocenili ją jako bardzo wysoką lub wysoką (studenci – 92,8%, pracownicy – 98,5%).

Wykres 3 Stopień satysfakcji z udziału w wymianie studenckiej/akademickiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania „Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni w ocenie uczestników”

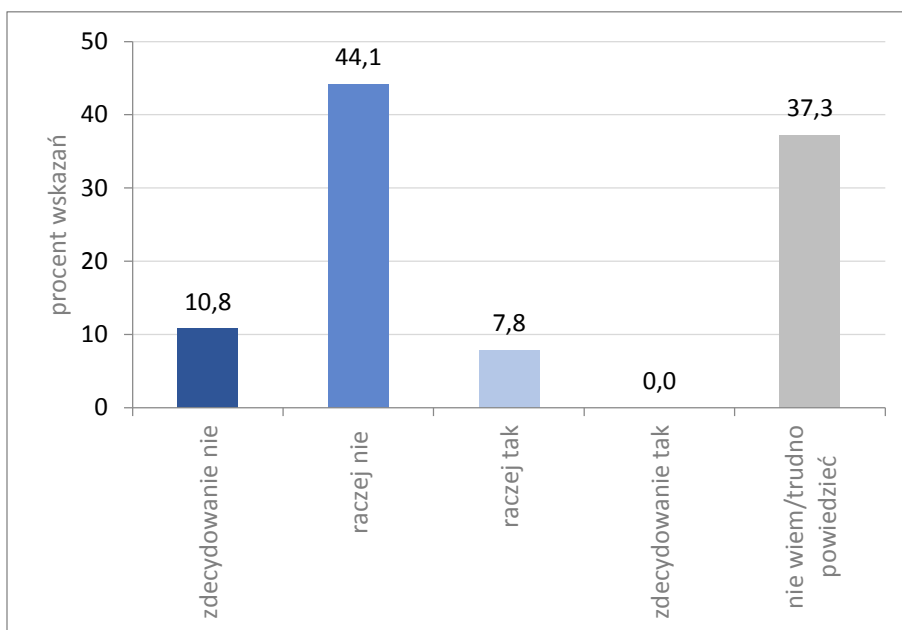
Studenci – uczestnicy wspomnianego badania, zapytani o korzyści płynące z możliwości nauki na zagranicznych uczelniach, jako najistotniejsze uznali możliwości związane ze wzmocnieniem kompetencji językowych, nabyciem nowych doświadczeń, zwiększeniem możliwości zatrudnienia w przyszłości oraz zdobyciem wiedzy niedostępnej na uczelni macierzystej, wskazywano również na możliwość podróżowania i poznawania nowych ludzi. Jeśli chodzi o korzyści wymieniane przez pracowników uczelni, to wskazują oni m.in. na wymianę doświadczeń, możliwość nawiązania i poszerzenia współpracy, poznania metod promocji działalności naukowej i metod kreatywnego nauczania czy poprawy kompetencji językowych.

⁴⁸ Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni w ocenie uczestników, http://www.fss.org.pl/sites/fss.org.pl/files/mobility/pl/2017/04/ewaluacja_mobilnosc_studentow_i_pracownikow_uczeln_15009.pdf

Z badania beneficjentów Programu, realizowanego w ramach niniejszej ewaluacji, wynika, że 31% badanych ocenia, iż realizowane w ramach Programu projekty przyniosły pozytywne efekty społeczno-gospodarcze, których pierwotnie nie oczekiwano (56% badanych nie miało w tej kwestii zdania, a 13% uznało, że nie pojawiły się takie nieoczekiwane efekty). Wśród efektów wymienianych przez projektodawców pojawia się rozwój kompetencji i umiejętności zawodowych prowadzący do otrzymania zatrudnienia, nawiązania współpracy z innymi niż dotychczasowi partnerzy zagranicznymi instytucjami otoczenia instytucjonalno-gospodarczego, rozszerzenie dotychczasowej współpracy o inne pola aktywności, poprawa jakości kształcenia, nawiązanie bliskich relacji międzyludzkich.

Na pytanie, czy zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem miałyby miejsce, gdyby nie wdrożono projektu, ponad połowa beneficjentów Programu uczestnicząca w badaniu odpowiedziała przecząco – rozkład odpowiedzi przedstawia poniższy rysunek.

Wykres 4 Wpływ projektu na zmiany społeczno-gospodarcze w obszarze edukacji – Czy Państwa zdaniem zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem miałyby miejsce, gdyby nie wdrożono projektu?

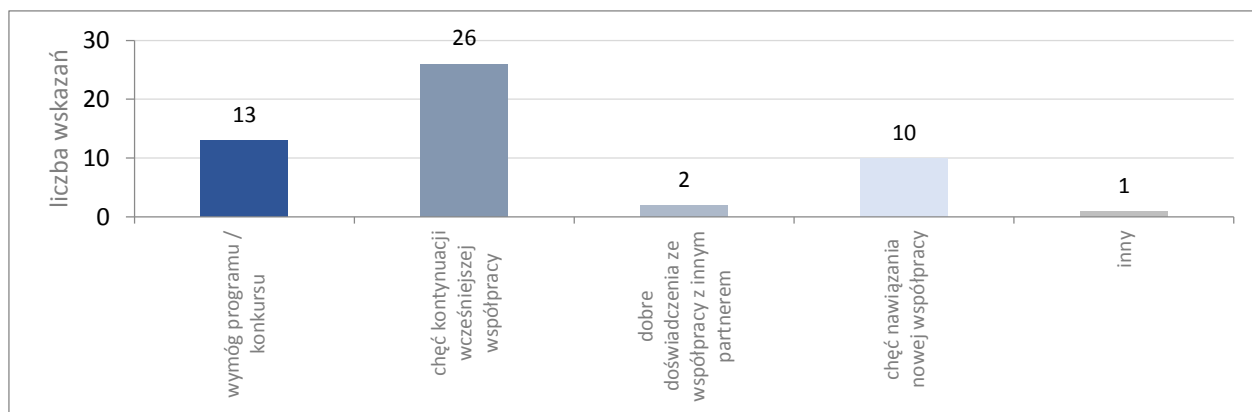

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI, n=102

Optymistyczny jest również fakt, że aż 94,1% badanych beneficjentów Programu ocenia, iż efekty realizowanych w ramach Programu projektów są widoczne nawet po ich zakończeniu (ponad połowa – 53,9% ankietowanych uznaje, że efekty te w zdecydowanej większości nadal są widoczne).

W ramach ewaluacji, ocenie poddano również kwestie dotyczące współpracy partnerskiej. Jak wynika z analizy odpowiedzi beneficjentów programu i ich partnerów, głównym motywem realizacji przez beneficjentów projektów w partnerstwie była chęć kontynuowania wcześniej nawiązanej współpracy, w drugiej kolejności o nawiązaniu relacji zdecydowała konieczność sprostania wymogom programowym, na trzecim zaś miejscu plasuje się chęć nawiązania nowej współpracy.

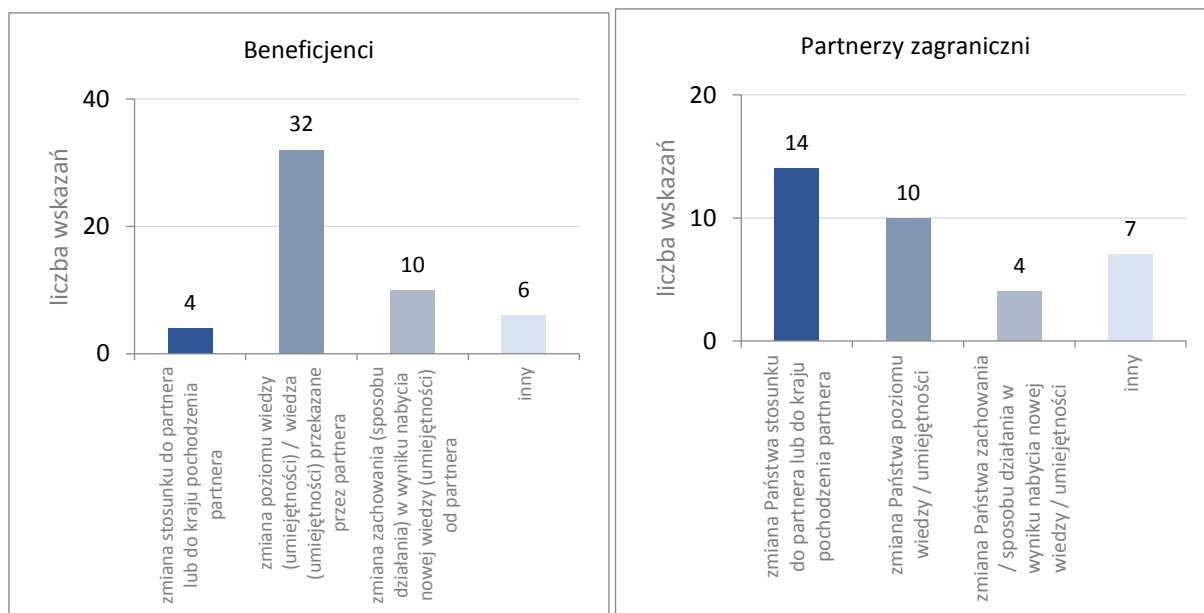
Wykres 5 Motywy realizacji projektów w partnerstwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI, n=52

Jeśli chodzi o zakres współpracy, to badani projektodawcy najczęściej wskazywali na wymianę doświadczeń pomiędzy partnerami i podejmowanie wspólnych działań. Współpraca polegała na organizacji wymiany studentów i pracowników uczelni oraz pomocy doradczej w zakresie umiejętności merytorycznych. Ocena przebiegu współpracy zarówno w opinii beneficjentów Programu, jak i ich zagranicznych partnerów jest pozytywna - 35 spośród 52 badanych beneficjentów oceniło, że przebiegała ona sprawnie, pozostali uznali, że pojawiały się pewne problemy, które jednak nie utrudniały przygotowania, realizacji i rozliczenia projektu. W przypadku zagranicznych partnerów tylko jeden z 35 uczestniczących w badaniu wskazał, że współpraca była dużym utrudnieniem, 9 oceniło, że pewne problemy się pojawiały, ale nie rzutowało to na realizację projektu, przeważająca zaś większość (25 respondentów) oceniła, że współpraca przebiegała bardzo sprawnie. Zdaniem beneficjentów projektów realizowanych w ramach PL 10 współpraca z zagranicznymi partnerami była kluczowa dla realizacji projektu - ponad połowa z nich (27) ocenia, że bez nawiązania współpracy nie sposób byłoby zrealizować efektów projektu, pozostali uznali, że współpraca ta miała bardzo duży i znaczny wpływ na zrealizowane efekty (odpowiednio 17 i 8 osób). Również w opinii zagranicznych partnerów współpraca przyczyniła się do osiągnięcia efektów projektu – spośród 35 respondentów połowa oceniła, że współpraca w dużym i bardzo dużym stopniu miała wpływ na realizację efektów (odpowiednio 18 i 6 badanych), 2 partnerów uznało, że w bardzo małym stopniu i tyle samo (2), że bez współpracy efekty nie byłyby w ogóle osiągnięte. Jeśli chodzi o najważniejsze efekty podjętej współpracy, to respondenci realizujący projekty w partnerstwie wskazują na zmianę poziomu wiedzy / umiejętności oraz jej wpływ na podejmowany sposób działania. Zmianę stosunku do partnera lub kraju, z którego pochodzi deklarują głównie podmioty pochodzące z państw-darczyńców.

Wykres 6 Efekty podjętej w ramach projektów współpracy w opinii beneficjentów i partnerów projektów programu PL 10

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI, (beneficjenci: n=52, partnerzy zagraniczni: n=35)

Niemal wszyscy badani beneficjenci (48/52) oceniają, że współpraca z partnerem będzie kontynuowana również po zakończeniu projektu, wskazując równocześnie, że będzie ona rozszerzana o nowy zakres (25 osób) i nowe podmioty (11). Jeśli chodzi o partnerów projektów, deklaracje kontynuacji współpracy partnerskiej składa ponad połowa badanych respondentów. To co może zagrażać utrzymaniu i kontynuowaniu podjętej w ramach projektów współpracy to, zdaniem beneficjentów, zbyt długi czas pomiędzy II i następną edycją Programu i brak możliwości płynnego przejścia do realizacji kolejnych projektów partnerskich – rozmówcy wskazywali, że w tę lukę mogą wejść szkoły i uczelnie wyższe z innych Państw-Beneficjentów, a polskim podmiotom może być potem znacznie trudniej nawiązać współpracę.

Współpraca partnerska oceniona została pozytywnie także na poziomie całego Programu – zarówno przedstawiciele Operatora, jak i Partnerów Programu deklarują, że współpraca układała się bardzo dobrze na każdym etapie od programowania wsparcia, poprzez realizację i rozliczenie. Partnerzy Programu zwracają uwagę, że korzyści z jego realizacji są odczuwalne nie tylko przez stronę polską, ale także w krajach darczyńców. Główna korzyść związana jest z poznaniem specyfiki funkcjonowania instytucji systemu edukacji w Polsce, co w przyszłości może przyczynić się do formułowania bardziej efektywnych partnerstw.

Szczególnie istotny dla formułowania partnerstw z państwami-darczyńcami, jak i sprawnego wdrażania Programu był również fakt, że druga edycja powstawała w momencie kończenia się edycji pierwszej (lata 2004-2009) oraz że ten sam podmiot został Operatorem – pozwoliło to wykorzystać jego doświadczenia we wdrażaniu FSS, uwzględnić potrzeby i oczekiwania beneficjentów (w ramach ewaluacji przeprowadzono konsultacje z beneficjentami 1 edycji funduszu, aby podsumować, jakie działania powinny być kontynuowane, a co należałoby zmienić – wnioski z badania wzięto to pod uwagę przy

projektowaniu wsparcia na lata 2009-2014) oraz kontynuować nawiązaną w 1 edycji współpracę partnerską.

Analiza danych zastanych, w tym raportów z realizacji Programu, raportów i opracowań dotyczących Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego, a przede wszystkim zaznajomienie się z opisami zrealizowanych w ramach Funduszu przedsięwzięć, pozwalają na dokonanie podsumowania efektów wsparcia oferowanego w ramach Programu, ze świadomością jednak, że nie jest to katalog zamknięty.

Tabela 41 Efekty Programu PL10

Efekty Programu PL10		
poprawa poziomu i efektywności kształcenia	wdrażanie nowoczesnych metod kształcenia i wzbogacanie dotychczasowych	rozwój kompetencji zawodowych uczestników projektów
wzmocnienie potencjału dydaktycznego szkół wyższych	poszerzaniu oferty edukacyjnej	możliwość poznania osób z różnych krajów i kultur
wzrost konkurencyjności polskiego szkolnictwa	rozwój współpracy w sferze badań naukowych	zdobycie wiedzy i doświadczenia umożliwiającego zatrudnienie
nawiązanie i wzmocnienie międzynarodowej współpracy między instytucjami	zwiększenie wykorzystywania w nauczaniu nowoczesnych technologii	wzrost kompetencji i umiejętności interpersonalnych, komunikacyjnych, językowych
podniesienie stopnia umiędzynarodowienia uczelni	wzrost atrakcyjności oferty edukacyjnej	stworzenie nowych specjalizacji, przedmiotów, kierunków kształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych

Efekty o których mowa powyżej doskonale ilustruje jeden z projektów realizowanych w ramach Programu PL 10.

Studium przypadku: Projekt „Symulacyjne przedsiębiorstwo turystyczne jako innowacyjna metoda praktycznego kształcenia na nowej specjalności Ekonomika turystyki i hotelarstwa z językiem angielskim”

Innowacyjnym przykładem projektu w ramach działania Rozwój Polskich Uczelni Programu PL 10 jest przedsięwzięcie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie. Polegało ono na stworzeniu nowej specjalizacji Ekonomika turystyki i hotelarstwa z językiem angielskim i zastosowaniu w kształceniu studentów nowoczesnej metody dydaktycznej – symulacyjnego przedsiębiorstwa turystycznego. Dzięki tej metodzie w sposób bardziej efektywny przygotowuje się przyszłych absolwentów do oczekiwań rynku pracy – mają oni możliwość w warunkach maksymalnie zbliżonych do naturalnych rozwiązywania problemów i wyzwań, które mogą wystąpić w prawdziwym życiu zawodowym. Proces dydaktyczny realizowany jest poza salą wykładową, w przestrzeni zaaranżowanej jako przedsiębiorstwo turystyczne. Projekt ma duży potencjał do multiplikowania – już teraz metoda symulacji jest wykorzystywana w kształceniu na innym kierunku w PWSZ; a dzięki powstałej w projekcie publikacji i organizowanym konferencjom upowszechniającym

podejmowane przez PWSZ innowacyjne metody kształcenia, również inne uczelnie mogą korzystać z wypracowanych rozwiązań.

Trwałość efektów Programu

Trwałość efektów Programu będzie zróżnicowana w zależności od projektów realizowanych w ramach jego różnych komponentów. W projektach mobilnościowych będzie w dużej mierze zależęć od stopnia wykorzystania w pracy zawodowej doświadczeń nabytych podczas wymiany, dalszej edukacji i innych sferach życia. W przypadku projektów realizowanych przez instytucje edukacyjne w ramach działań *Rozwój Polskich Uczelni i Współpraca Instytucjonalna*, których efektem było często wprowadzenie zmian w sposobach funkcjonowania szkół i uczelni (modyfikacje i wdrażanie nowych narzędzi i metod dydaktycznych, otwarcie nowych kierunków, specjalizacji i programów edukacyjnych, prowadzenie projektów badawczych) można zakładać bardzo wysoki stopień trwałości, która w dużej mierze wiązać się będzie z utrzymaniem i rozwijaniem współpracy międzynarodowej.

Trwałość Programu zapewniona jest również przez prowadzenie strony internetowej Programu <http://www.fss.org.pl/>, na której dostępne są wszelkie informacje na temat Funduszu – w tym o przeprowadzonych naborach i ich wynikach, dokumentacji projektowej, informacje o wydarzeniach związanych z realizacją Programu (konferencje, spotkania), zamieszczone są publikacje dotyczące Programu, opisy wszystkich zrealizowanych projektów, a także przykłady zrealizowanych z sukcesem przedsięwzięć. Trwałość zapewnia również przygotowana przez Operatora publikacja pn. *„Międzynarodowa mobilność, współpraca i rozwój w edukacji. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy w latach 2012-2016”*, która stanowi podsumowanie wdrażania II edycji Programu (http://www.fss.org.pl/sites/fss.org.pl/files/news/pl/2017/03/fss_pl_web_pdf_13725.pdf), a także film promocyjny *„FSS: Międzynarodowa mobilność, współpraca i rozwój w edukacji”* (<http://www.fss.org.pl/fss-filmy>), przygotowany z myślą o konferencji zamykającej i podsumowującej Program.

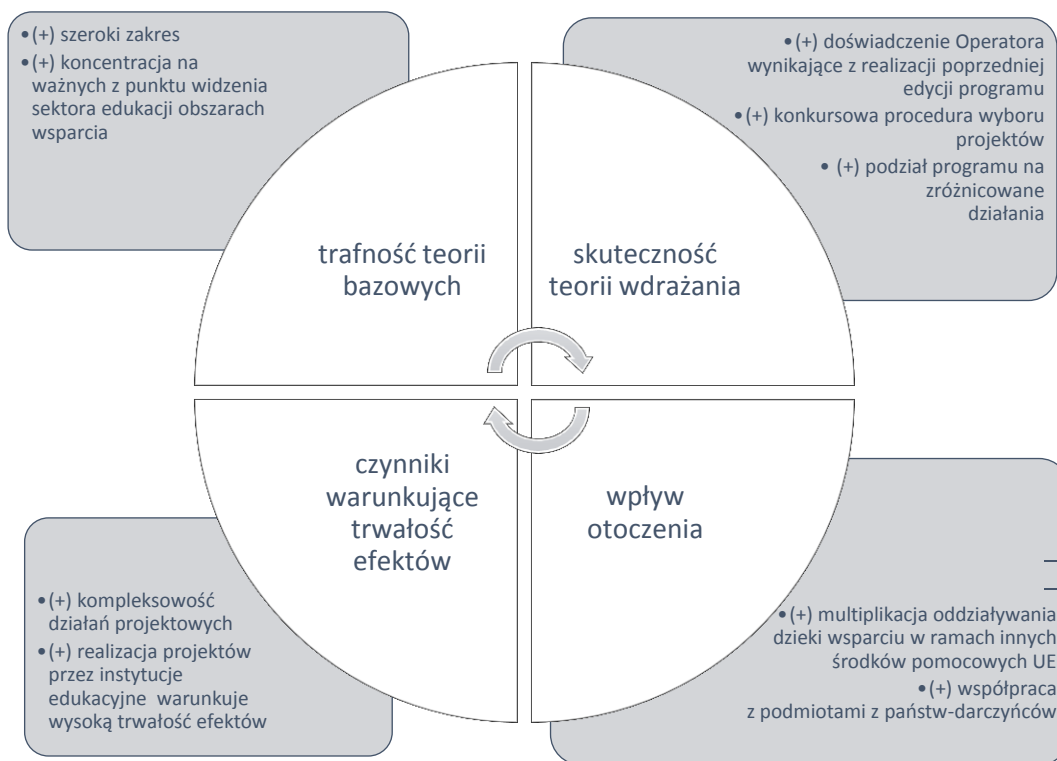
Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Analiza dokumentów zastanych i wyniki badań jakościowych wskazują na następujące czynniki przyczyniające się do sukcesu Programu:

- doświadczenie Operatora w zarządzaniu programami edukacyjnymi;
- założenia Programu oparte na doświadczeniach płynących z pierwszej edycji wdrażania FSS;
- różnorodność działań obejmujących swym zasięgiem różne szczeble systemu edukacji;
- efektywna współpraca z partnerami z państw-darczyńców na poziomie Programu i poszczególnych projektów;
- elastyczna oferta wsparcia.

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 16 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

- Mocną stroną Programu PL10 jest kompleksowe podejście do poprawy systemu edukacji w Polsce, skierowane na wzmocnienie różnorodnych działań realizowanych przez instytucje na wszystkich szczeblach edukacji formalnej.
- Jedną z mocnych stron Programu jest również skala i zakres współpracy międzynarodowej realizowanej z partnerami z państw-darczyńców na poziomie Programu i na poziomie projektów.
- Choć skala środków przeznaczonych w ramach programu PL10 nie jest tak znacząca, jak w przypadku środków na Program Erasmus, Erasmus+ i PO WER (Działanie 3.3), to z uwagi na potrzeby polskiego szkolnictwa, a także korzyści wynikające z realizowanych projektów, Program powinien być dalej wdrażany, jako dodatkowe, ważne źródło finansowania rozwoju instytucji systemu edukacji w Polsce.
- Zasadnym wydaje się również kontynuowanie wsparcia kierowanego do instytucji z niższych szczebli edukacji.

3.1.5.2. Polsko-Norweska Współpraca Badawcza [PL12]

Założenia Programu

Głównym celem Programu było propagowanie i rozwój współpracy naukowo-badawczej pomiędzy zespołami badawczymi polskich i norweskich jednostek naukowych⁴⁹, zapewniające intensyfikację dwustronnej współpracy naukowo-badawczej i skutkujące zmniejszeniem różnic ekonomicznych i społecznych. Dla realizacji celu ogólnego Programu, uwzględniono w nim szerokie spektrum zróżnicowanych instrumentów wsparcia. Instrumenty te obejmowały:

- granty na finansowanie badań naukowych i prac rozwojowych – przyznawane w ramach otwartych naborów wniosków o dofinansowanie projektów badawczych w zakresie sześciu obszarów tematycznych (tzw. obszarów priorytetowych – *core*), tj.:
 - ochrony środowiska;
 - zmian klimatycznych, w tym badań polarnych;
 - zdrowia;
 - nauk społecznych, w tym tematyki migracji oraz
 - promowania równości płci i równowagi pomiędzy życiem prywatnym i zawodowym;
 - wychwytywania i składowania dwutlenku węgla;
- granty (udostępniane w ramach Fundusz Małych Grantów – FMG) przeznaczone dla naukowców – kobiet, podejmujących i kierujących projektami badawczymi w nisko sfeminizowanych obszarach nauk technicznych, umożliwiające im podnoszenie kompetencji naukowo-badawczych oraz rozwój dorobku naukowego uprawniającego do nabycia stopni i tytułów naukowych⁵⁰;
- granty na networking / rozwój współpracy, umożliwiające sfinansowanie wizyt przedstawicieli polskich i norweskich jednostek naukowych – odpowiednio, w Norwegii i w Polsce – służące zacieśnianiu współpracy bilateralnej i wymianie doświadczeń w zakresie:
 - zarządzania projektami naukowo-badawczymi;
 - i/lub
 - planowania wspólnych przedsięwzięć badawczych i, w związku z nimi, realizacji procesów przygotowania wniosków o dofinansowanie wspólnych przedsięwzięć badawczych,

⁴⁹ Jednostki naukowe rozumiane jako organizacje upowszechniające wiedzę, o których mowa w art. 2 pkt 83 rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014 r.).

⁵⁰ Dotyczy dziedzin wchodzących w skład następujących dyscyplin nauk technicznych: architektura i urbanistyka, automatyka i robotyka, biocybernetyka i inżynieria biomedyczna, biotechnologia, budowa i eksploatacja maszyn, budownictwo, elektronika, elektrotechnika, energetyka, geodezja i kartografia, górnictwo i geologia inżynierska, informatyka, inżynieria chemiczna, inżynieria materiałowa, inżynieria produkcji, inżynieria środowiska, mechanika, metalurgia, technologia chemiczna, telekomunikacja, transport, włókiennictwo (zob. "Ogłoszenie o naborze – "Małe granty dla kobiet w Programie Polsko-Norweska Współpraca Badawcza", <http://www.ncbr.gov.pl/polsko-norweska-wspolpraca-badawcza/small-grant-scheme-2012-call/ogloszenie-o-naborze/>).

umożliwiających ubieganie się o wsparcie w ramach programów o zasięgu międzynarodowym, w tym w unijnym programie HORYZONT 2020).

Wsparcie w ramach ww. instrumentów udostępniane było na różnych warunkach, dotyczących możliwych do uzyskania kwot wsparcia. W przypadku grantów na finansowanie badań naukowych i prac rozwojowych (projekty w dziedzinach priorytetowych) zakres finansowy wsparcia ustalony został w granicach od 150 tys. euro (minimalna kwota wsparcia) do 1 mln euro (kwota maksymalna). Z kolei, w przypadku Funduszu Małych Grantów wartość dofinansowania zawierała się w granicach od 50 tys. do 100 tys. euro. W obu tych instrumentach określono analogiczne współczynniki intensywności wsparcia, wynoszące do 100% wartości kosztów kwalifikowanych dofinansowanego projektu. Bardzo wysoka intensywność odpowiadała specyfice wspieranych projektów badawczych. W naborze dopuszczono finansowanie badań podstawowych, jak i aplikacyjnych, przy czym rodzaj badań nie był czynnikiem decydującym o finansowaniu projektów. Z racji braku udziału przedsiębiorców, duża część projektów sfinansowanych w ramach obu instrumentów dotyczyła badań podstawowych⁵¹. Naturalnie, w praktyce nie oznaczało to pomijania strony aplikacyjnej badań⁵².

Jeśli chodzi o komponent networkingowy, to przewidziano w nim niewielkie, kilkutyśne granty (oscylujące w granicach od 5 do 6 tys. euro), przeznaczone na sfinansowanie kosztów wizyt składanych u partnerów (odpowiednio, przedstawicieli strony polskiej w Norwegii oraz strony norweskiej w Polsce – z możliwością złożenia maksymalnie dwóch różnych wniosków przez jeden podmiot). Budżet na realizację tego komponentu ustalono w kwocie 400 tys. euro. W ramach tych grantów pokrywane są koszty pobytowe oraz koszty przejazdów uczestników wizyt⁵³.

Realizacja komponentu networkingowego stanowi ostatni etap wdrażania Programu PL12.

W całym okresie realizacji Programu PL12 wsparcie przyznawane było w wyniku czterech konkursów (naborów wniosków). Były to:

- 1) Konkurs na granty przeznaczone na finansowanie badań naukowych i prac rozwojowych w dziedzinach priorytetowych Programu, ogłoszony we wrześniu 2012 r., z okresem naboru od 29 września do 30 listopada 2012 r. (rozstrzygnięcie konkursu ogłoszono 24 maja 2015 r. – opublikowana lista rankingowa);

⁵¹ Natomiast w dokumentacji konkursowej dotyczącej naboru projektów w ramach dziedzin podstawowych, wskazano, że projekty o charakterze aplikacyjnym oczekiwane były w szczególności w obszarze "ochrony środowiska" (zob. Ogłoszenie o naborze – konkurs na projekty polsko-norweskie – otwarty", <http://www.ncbr.gov.pl/polsko-norweska-wspolpraca-badawcza/core-2012-call/ogloszenie-o-naborze/>).

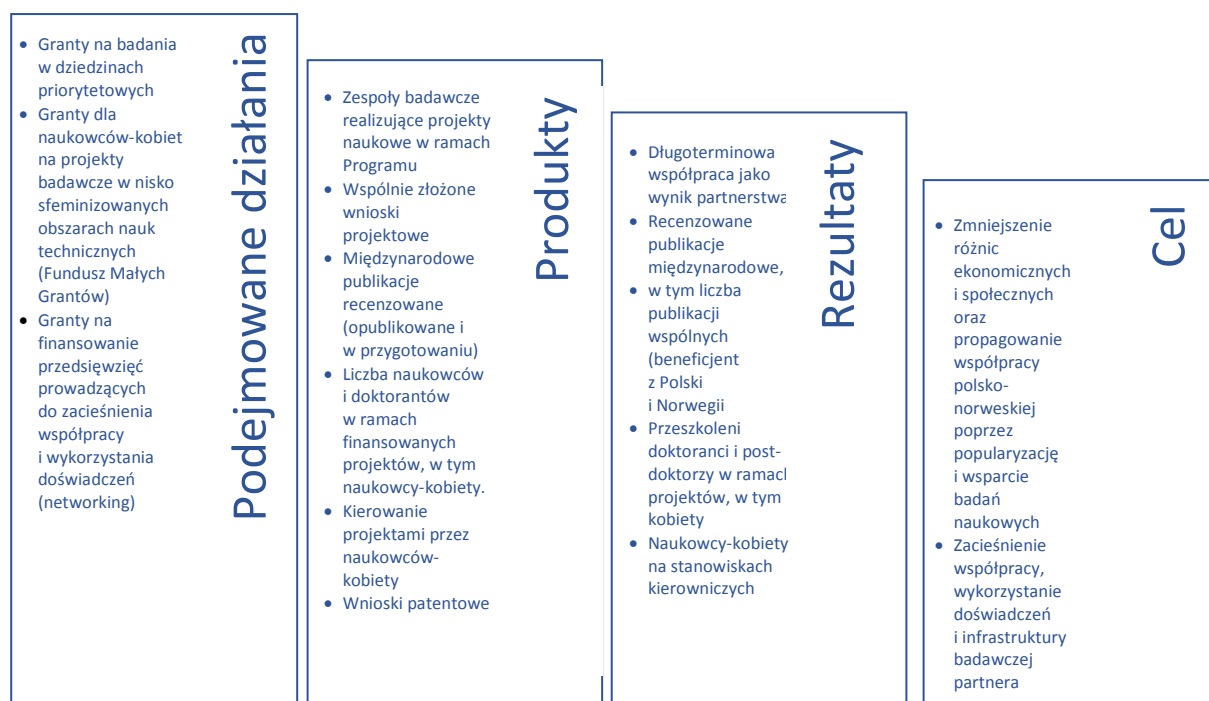
⁵² Można tu odwołać się do przypadku jednego z dofinansowanych projektów (w ramach niniejszego badania poddano go bliższemu oglądowi), w którym efekty zrealizowanego badania stały się podstawą do nawiązania współpracy z jednym ze światowych koncernów, który wyraził zainteresowanie wykorzystaniem wyników badania (badania dotyczące układu parametrów opon stosowanych w samochodach elektrycznych).

⁵³ NCBR, op. cit. Wsparcie przeznaczone jest wyłącznie dla podmiotów prowadzących działalność badawczo-rozwojową na terytorium Polski, potwierdzoną wpisem do odpowiedniego rejestru (jeśli obowiązek wpisu wynika z przepisów prawa).

- 2) Konkurs na granty naukowców – kobiet w ramach Funduszu Małych Grantów, ogłoszony we wrześniu 2012 r., z okresem naboru przypadającym od 1 grudnia 2012 r. do 31 stycznia 2013 r. (rozstrzygnięcie konkursu ogłoszono 29 maja 2013 r.);
- 3) Konkurs na granty dedykowane technologiom wychwytywania i składowania CO₂, ogłoszony we wrześniu 2013 r., z okresem naboru od 13 września do 15 listopada 2013 r. (rozstrzygnięcie konkursu ogłoszono 7 lutego 2014 r.);
- 4) Konkurs na granty w ramach komponentu networkingowego, ogłoszony 17 marca 2017 r., z datą naboru wniosków począwszy od 12 kwietnia 2017 r. (bez daty zamknięcia – realizowany do wyczerpania alokacji).

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji w Programie Polsko-Norweskiej Współpracy Badawczej przedstawiono na poniższym schemacie.

Rysunek 17 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL12

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu

Wsparcie udostępnione w Programie PL12 mieści się w szerokiej sferze interwencji publicznej skierowanej na finansowanie rozwoju działalności naukowej w Polsce. Przewidziana w Programie PL12 kwota alokacji na wsparcie, wynosząca ponad 74 mln euro (tj. ok. 314 mln zł⁵⁴), stanowiła niewielką część łącznych

Alokacja programu PL12 w ramach MF EOG i NMF dla Polski

ok. 13% całości środków funduszy EOG i norweskich w Polsce

⁵⁴ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

wydatków na naukę ponoszonych w Polsce w okresie wdrażania Programu (przykładowo, odnosząc alokację Programu do wydatków budżetowych na naukę w latach 2014-2016, wynoszących ok. 22,4 mld zł, udział kwoty Programu szacować można na poziomie ok. 1,4%). Choć jest to kwota niewielka, to jednak precyzyjne ukierunkowanie nakładów w ramach Programu PL12, odpowiadające przypisanym mu celom, pozwala na sformułowanie twierdzenia o wysokiej przydatności wsparcia, przejawiającego się w generowaniu przez nie szeregu szczególnych wartości dodanych, istotnych z punktu widzenia wciąż w dużym stopniu uzasadnionych i jednocześnie niezaspokojonych potrzeb sektora nauki w Polsce. Trzeba również pamiętać, że wsparcie z funduszy norweskich i EOG nie miało na celu rozwiązania problemów finansowania nauki w Polsce. Jak wskazaliśmy powyżej, cele tej interwencji były zgoła inne.

Na uwagę zasługuje fakt określonego sprecyzowania zakresu tematycznego Programu PL12. W Programie wyznaczono interesujące i jasno sprecyzowane obszary priorytetowe. Wszystkim im przypisać można aktualność, jak i duże znaczenie naukowe i społeczno-gospodarcze (np. problematyka zmian klimatycznych i ich wpływu na środowisko i gospodarkę, kwestie wpływu człowieka na środowisko naturalne, sprawy wykorzystania zasobów naturalnych i kwestie dotyczące zdrowia). Co więcej, niektóre z obszarów tematycznych, poza ich niepodważalnym znaczeniem społeczno-gospodarczym, stanowiły dziedziny rzadko wskazywane jako przedmiot wsparcia – przykładowo, wskazać tu można za uwzględnione w Programie zagadnienia migracji, promowania równości płci i godzenia życia zawodowego z życiem prywatnym. Do zakresu merytorycznego Programu włączono również instrument szczególny, ukierunkowany na promocję i wzmacnianie udziału w nauce kobiet – w dziedzinach technicznych, tradycyjnie charakteryzujących się niskim stopniem feminizacji. Wreszcie, przedsięwzięcia badawcze we wszystkich ww. dziedzinach tematycznych uzupełnił komponent networkingowy, promujący i wspomagający rozwój współpracy pomiędzy polskimi i norweskimi jednostkami naukowymi, ich zespołami badawczymi oraz personelem zarządzającym projektami.

Szczególnie istotną cechą Programu PL12, odróżniającą oferowane w ramach Programu wsparcie od oferty innych, podobnych instrumentów, były warunki dotyczące bilateralności wspieranych projektów⁵⁵. W ten sposób wsparcie Programu nie koncentrowało się jedynie na określonych dziedzinach merytorycznych badań, ale mogło skutecznie prowadzić do nawiązywania (ewentualnie poszerzania) współpracy naukowej pomiędzy polskimi i norweskimi jednostkami naukowo-badawczymi i zespołami naukowców pochodzącymi z tych jednostek. Specyfika Programu polegała tu zatem na promowaniu projektów naukowo-badawczych realizowanych w układzie bilateralnym (program ukierunkowany na rozwój współpracy). W ten sposób, Program stanowił instrument wywołujący efekty synergetyczne wynikające ze współpracy naukowo-badawczej realizowanej w skali ponadnarodowej (polsko-norweskiej). Pozyskane w tym zakresie doświadczenia prowadziły do podniesienia gotowości do kontynuowania tego rodzaju projektów w przyszłości, w tym realizowanych w konsorcjach międzynarodowych. W przypadku Polski istnienie takiego Programu miało szczególne znaczenie z uwagi na małą liczbę programów wspierających współpracę międzynarodową w dziedzinie działalności badawczo-rozwojowej jednostek naukowych. Jak podkreślali respondenci jednego z wywiadów bezpośrednich, programy ukierunkowane na rozwój współpracy międzynarodowej w warunkach polskich nie występują często – biorąc pod uwagę całkowity budżet Operatora Programu (NCBR), tylko ok. 1,5% wartości jego budżetu stanowią instrumenty dedykowane współpracy międzynarodowej (pośród nich omawiany tu Program jest największym wartościowo instrumentem wsparcia).

⁵⁵ Zasada (wymóg) współpracy bilateralnej w ramach dofinansowanych projektów nie dotyczył projektów w ramach Funduszu Małych Grantów.

Zarysowany powyżej układ instrumentów wsparcia należy uznać za prawidłowo skoncentrowany tematycznie, adresujący istotne kwestie i problemy rozwojowe, a także spójny wewnętrznie, w tym wyposażony w instrumentarium umożliwiające dalsze zacieśnianie współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi i zespołami badawczymi z Polski i Norwegii, jak i szersze włączenie w międzynarodowe programy badawcze. Decydujące znaczenie mają tu doświadczenia zgromadzone w trakcie wdrażania bilateralnych (polsko-norweskich) projektów badawczych oraz pojawiające się na ich podstawie nowe perspektywy współpracy badawczej (bilateralnej lub wielostronnej, realizowanej z udziałem jednostek naukowych i zespołów z innych krajów). Jak wymownie ujął to jeden z respondentów wywiadów indywidualnych, Program PL12 stanowi swoisty "butik" w gronie wszystkich instrumentów wspierania działalności naukowo-badawczej. Jest skoncentrowany na wybranych, konkretnych sferach badawczych oraz zawiera warunek realizacji badań we współpracy z instytucją / instytucjami norweskimi (bilateralna współpraca międzynarodowa) – te elementy, zdaniem respondenta – czynią ten Program odmiennym od wielu innych.

Uwzględniając powyższy kontekst, należy również zwrócić uwagę na duże zainteresowanie wsparciem ze strony Programu PL12, przejawiające się liczbą i wartością składanych wniosków na poszczególne nabory, wielokrotnie przewyższającą maksymalną liczbę projektów możliwych do sfinansowania w ramach dostępnej alokacji. W pierwszym naborze wniosków złożonych zostało 269 projektów o wartości oczekiwanego wsparcia sięgającej blisko 1 miliarda złotych, tj. blisko sześciokrotnie przekraczającej udostępnioną alokację⁵⁶ (podobna sytuacja wystąpiła również w drugim konkursie, który był dedykowany technologiom wychwytywania i magazynowania dwutlenku węgla, a także – w jeszcze większej skali – w konkursie dotyczącym wsparcia w ramach Funduszu Małych Grantów⁵⁷).

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia w ramach Programu PL12 znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

W Programie PL12, w wyniku zrealizowanych naborów projektów w ramach: (1) grantów w naborze głównym (*core* – projekty w dziedzinach priorytetowych), (2) Funduszu Małych Grantów oraz (3) grantów dedykowanych technologiom wychwytywania i magazynowania dwutlenku węgla, wsparcia udzielono 109 projektom (69 – granty w dziedzinach tematycznych naboru głównego – *core*, 33 – Fundusz Małych Grantów, 7 – technologie wychwytywania i magazynowania CO₂). Średnie wartości dofinansowania projektów były pochodną dostępnych wielkości dofinansowania (minimalnej / maksymalnej), stosowanych w poszczególnych konkursach. Średnia wartość dofinansowania w projektach w dziedzinach priorytetowych ukształtowała się na poziomie ok. 3 472 tys. zł., w Funduszu Małych Grantów – ok. 347 tys. zł, a w projektach dotyczących technologii wychwytywania i magazynowania CO₂ – ok. 6 414 tys. zł.

Efekty Programu

⁵⁶56 Zob. [http://www.ncbr.gov.pl/polsko-norweska-wspolpraca-badawcza/core-2012-call/aktualnosci \(...\)](http://www.ncbr.gov.pl/polsko-norweska-wspolpraca-badawcza/core-2012-call/aktualnosci (...)).

Duże zainteresowanie grantami było również wynikiem wspierania polsko-norweskiej współpracy badawczej w ramach poprzedniej (pierwszej) edycji Mechanizmu Norweskiego. Fakt ten wskazuje na zasadność kontynuacji w sferze działalności naukowo-badawczej. Pośrednio, wskazuje również na gotowość i zdolność polskich i norweskich jednostek naukowych do podejmowania współpracy (w ramach powoływanych konsorcjów badawczych).

⁵⁷57 Na podstawie informacji Operatora Programu na temat wniosków składanych w poszczególnych naborach oraz zawartości list projektów rekomendowanych do otrzymania wsparcia.

W całym okresie wdrażania Programu PL12 realizowanych było 109 projektów, z czego na koniec 2016 r. 65 z nich zostało zakończonych (realizacja rzeczowa). W grupie projektów zakończonych 21 przedsięwzięć (tj. 5 z konkursu o granty w naborze głównym i 16 z Funduszu Małych Grantów) zostało zakończonych w całości (zgodnie z umową – realizacja rzeczowa i rozliczenie). 44 projekty były nadal realizowane (z okresem kwalifikowalności wydatków do końca kwietnia 2017 r.).

W kolejnych tabelach przedstawiono informacje prezentujące skumulowane wartości realizacji produktów i rezultatów w Programie PL12 (na koniec 2016 r.). Wartości te dotyczą 40 projektów (raportów końcowych: 25 to raporty z projektów realizowanych w oparciu o granty udzielone w naborze głównym, a 15 w ramach Funduszu Małych Grantów). Oznacza to, że prezentowane w tabelach poziomy realizacji wskaźników wygenerowane zostały przez mniejszość projektów (37%, tj. niewiele ponad jedną trzecią).

Tabela 42 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL12: w ramach rezultatu 1 "Intensywniejsza współpraca w zakresie badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Produkt "Lepsza współpraca instytucji badawczych (polskich i norweskich) w ramach projektu"				
1. Liczba zespołów badawczych realizujących projekty w ramach Programu	produktu	220	232	105%
2. Wspólnie złożone wnioski projektowe	produktu	20	11	55%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z realizacji Programu w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (raport Operatora Programu za 2016 r.)

Tabela 43 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w programie PL12: w ramach rezultatu 2 "Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie-Beneficjencie i lepsze zastosowanie wyników badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Produkt "Lepsze wykorzystanie wyników badań w zakresie współpracy pomiędzy Norwegią i Polską"				
1. Międzynarodowe publikacje recenzowane w przygotowaniu i opublikowane	produktu	300	228	76%
2. Liczba naukowców i doktorantów podejmujących badania i działania edukacyjne w ramach projektów	produktu	400	426	107%
2a. Procent kobiet-naukowców i doktorantek podejmujących badania i działania edukacyjne w ramach projektów	produktu	50%	54%	(+) 4 p.proc.
3. Kierownicze działania badawcze prowadzone przez kobiety-naukowców	produktu	195	57	29%
3a. Liczba / procent kobiet na stanowiskach kierowników projektów	produktu	65 / 60%	63 / 57%	97% / (-) 3 p. proc.
3b. Liczba / procent kobiet będących liderami zadań	produktu	130 / 35%	52 / 56%	40% / (+) 21 p. proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z realizacji Programu w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (raport Operatora Programu za 2016 r.)

Tabela 44 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w programie PL12: w ramach rezultatu 1 "Intensywniejsza współpraca w zakresie badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
1. Liczba długoterminowych projektów współpracy (nowe projekty), będących wynikiem partnerstwa	rezultat	4	1	25%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z realizacji Programu w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (raport Operatora Programu za 2016 r.)

Tabela 45 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w Programie PL12: w ramach rezultatu 2 "Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie-Beneficjencie i lepsze zastosowanie wyników badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
1. Liczba opublikowanych recenzowanych publikacji międzynarodowych	rezultat	250	110	44%
1a. Liczba wspólnych publikacji napisana przez uczestników projektu z kraju-beneficjenta (Polska) i kraju-darczyńcy (Norwegia)	rezultat	100	13	13%
2. Liczba doktorantów i postdoców wyszkolonych w ramach projektów	rezultat	100	48	48%
2a. Procent doktorantek i kobiet na stanowisku postdoca wyszkolonych w ramach projektów	rezultat	35%	71%	(+) 36 p. proc.
3. Procent kobiet – naukowców na stanowiskach kierowniczych	rezultat	40%	51%	(+) 11 p. proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z realizacji Programu w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (raport Operatora Programu za 2016 r.)

Odnutowane na koniec 2016 r. poziomy realizacji poszczególnych wskaźników są zróżnicowane. Jeśli chodzi o wskaźniki produktu, to w czterech przypadkach zanotowano ich przekroczenie (wskaźniki: 2, 2a. i 3b. – wartość procentowa), a w jednym przypadku poziom wskaźnika zbliżył się do wartości docelowej (wskaźnik 3a. – wartość liczbowa).

W przypadku wskaźników rezultatu, dwa z nich, dotyczące rezultatu 2 Programu, zostały wyraźnie przekroczone (2a. i 3.), dwa zbliżyły się do połowy poziomu docelowego (wskaźniki: 1. i 2.), a jeden osiągnął niewielki poziom 13% realizacji (1a.). Z uwagi na etap wdrażania, wciąż na niewielkim poziomie wykonania pozostawał wskaźnik w ramach rezultatu 1 Programu (liczba długoterminowych partnerstw - nowe wspólne projekty = 1).

Jak wynika z prezentowanych zestawień, wskaźniki udziału kobiet-naukowców w projektach, na koniec 2016 r. osiągnęły w większości wysoce satysfakcjonujące poziomy. W prezentowanych zestawieniach wynika to z faktu, iż dane o wskaźnikach pochodzą w większości z raportów końcowych (25 z 40), projektów finansowanych z Funduszu Małych Grantów.

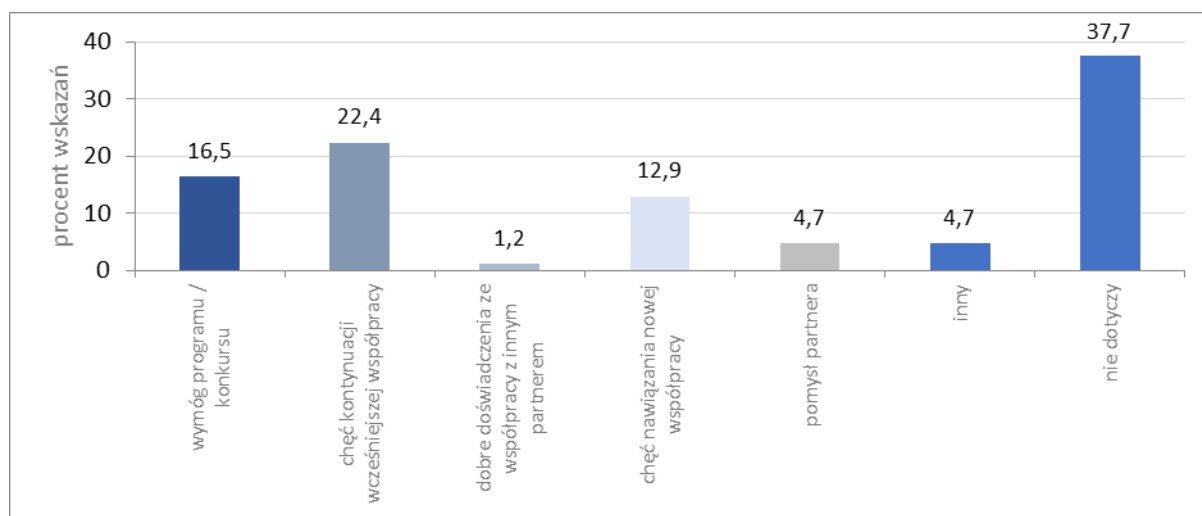
Uwzględniając fakt, że ww. dane dotyczą (tylko) nieco ponad 1/3 projektów, poziomy te należy uznać za całkowicie satysfakcjonujące (z uwagą jednak, dotyczącą wskaźnika publikacji wspólnych, którego poziom wydaje się niski – nie przesądza to jednak, że nie zostanie on zrealizowany; a dla okresu "do końca

2016 r." można uznać ten poziom za akceptowalny⁵⁸). W tej sytuacji wysoce uzasadnione jest twierdzenie o niewystępowaniu szczególnych zagrożeń osiągnięcia wskaźników⁵⁹. Przeciwnie, należy raczej oczekiwać ich przekroczenia. Stanowisko takie uzasadniają wskazania beneficjentów grantów, pozyskane w toku badania ankietowego CAWI. Mianowicie, w badaniu tym, przeprowadzonym w końcu kwietnia 2017 r. wśród beneficjentów Programu PL12, około 98% respondentów stwierdziło, że wskaźniki te zostały w pełni osiągnięte lub będą przekroczone. Tylko dwóch respondentów zasygnalizowało ewentualne problemy w realizacji wskaźników. Jednocześnie, wszyscy badani stoją na stanowisku, że cele ich projektów zostały osiągnięte: w stopniu "raczej wystarczającym" (22%) lub "zdecydowanie wystarczającym" (78%)⁶⁰.

Szerszy wpływ Programu

Szerszy wpływ Programu PL12 wiąże się głównie z faktem wzmacniania / inicjowania międzynarodowej współpracy badawczej – w tym przypadku polsko-norweskiej. Jak wynika z badania CAWI beneficjentów Programu PL12, interwencja ta skutecznie przyczyniła się zarówno do nawiązywania nowej współpracy, jak i podtrzymania (rozwijania) współpracy już istniejącej. Dane na ten temat przedstawia poniższy rysunek.

Wykres 7 Motywy realizacji projektów badawczych w partnerstwie (z partnerem norweskim)⁶¹

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Programu PL12, n=85

⁵⁸ Dane uzupełniające, na maj 2017 r., wskazują (zgodnie z przewidywaniami) znaczący wzrost realizacji tego wskaźnika, wynoszący 71 (poziom realizacji wynosi więc 71%). Podobne, widoczny jest wzrost pozostałych wskaźników. Sformułowane w niniejszej ewaluacji przewidywania, że realizacja wskaźników nie powinna nastroić trudności, sprawdzają się.

⁵⁹ Przewidywanie to już obecnie sprawdza się. Dane bieżące wskazują na postępujące wzrosty poziomów realizacji poszczególnych wskaźników.

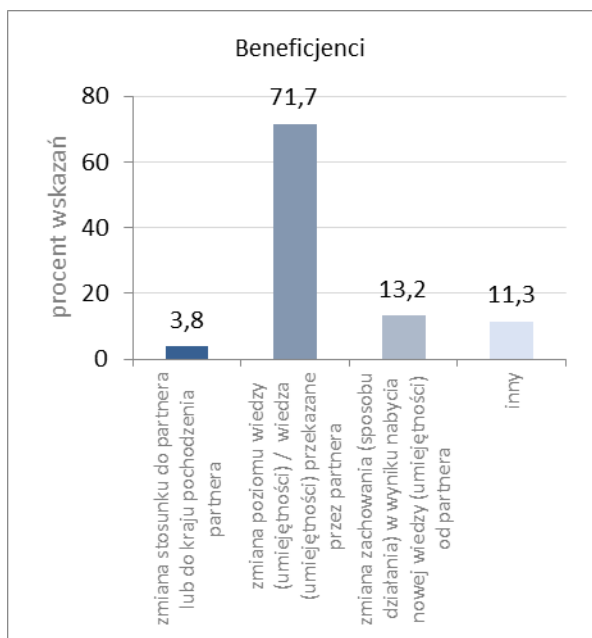
⁶⁰ Odpowiedź na pytanie dotyczące realizacji wskaźników w projektach oraz oceny stopnia realizacji celów projektów uzyskano od 85 beneficjentów, tj. prawie 78%.

⁶¹ Kategoria "nie dotyczy" zawiera odpowiedzi beneficjentów, których projekty nie były realizowane w partnerstwie (nie był to wymóg programowy – projekty finansowane w ramach Funduszu Małych Grantów).

Czynnikami przesądzającymi o nawiązywaniu współpracy były przede wszystkim wcześniejsze pozytywne doświadczenia ze współpracy z partnerami norweskimi. W drugiej kolejności decydowały o tym zasady programowe, a w trzeciej – chęć nawiązania nowej współpracy.

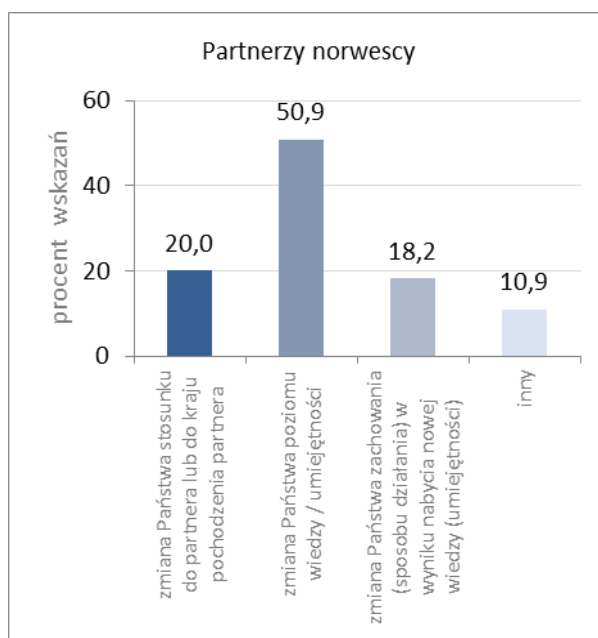
Wskazać należy również na generalnie pozytywne oceny efektów współpracy bilateralnej w projektach badawczych, artykułowane przez przedstawicieli beneficjentów (polskich jednostek naukowych) oraz ich partnerów zagranicznych (norweskie jednostki naukowe). Mianowicie, zarówno przedstawiciele jednostek polskich, jak i norweskich, jako główny efekt współpracy realizowanej w ramach projektów badawczych wskazują zmiany (przyrost) poziomu wiedzy, pozyskiwanej dzięki realizacji projektu badawczego z partnerem (odpowiednio: polskim, norweskim). Jest to na pewno pozytywny i bardzo istotny efekt Programu, który – co ważniejsze – dotyczy nie tylko strony polskiej, ale także norweskiej. Przy czym, efekt ten ma większe znaczenie w przypadku polskich jednostek naukowych, aczkolwiek jest także dominujący, jeśli chodzi o partnerów norweskich⁶², którzy również – jak twierdzą – zyskiwali na współpracy bilateralnej. Interesujące jest także to, że partnerzy norwescy, jako ważny (drugi w kolejności) efekt współpracy uznają zmianę stosunku do partnera / państwa jego pochodzenia (tj. do Polski). Efekt ten jest natomiast znacznie rzadziej podkreślany przez polskie jednostki naukowe.

Wykres 8 Efekty współpracy bilateralnej (polsko-norweskiej) w ramach projektów badawczych Programu PL12

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Programu PL12, n=53 (beneficjenci projektów badawczych, w których współpraca bilateralna był obowiązkowa)

Wykres 9 Efekty współpracy bilateralnej (polsko-norweskiej) w ramach projektów badawczych Programu PL12

Źródło: badanie CAWI partnerów zagranicznych w projektach Programu PL12, n=55

⁶² Obserwacja ta znalazła potwierdzenie również w wywiadach telefonicznych przeprowadzonych z reprezentantami partnerów zagranicznych programów (w tym PL12). Respondenci wyraźnie podkreślali występowanie tego rodzaju efektów po stronie instytucji (w tym jednostek naukowych) z Państw Darczyńców.

Powiązanie wyżej zasygnalizowanych czynników z innymi opiniami beneficjentów (zob. dalej), w szczególności zaś wysoką oceną jakości współpracy i trwałości jej rezultatów, przesądza o pozytywnej ocenie Programu PL12 w zakresie jego szerszego wpływu na rozwijanie współpracy w skali międzynarodowej (w tym przypadku polsko-norweskiej; jednak – w dalszym rezultacie – również szerzej, w ramach konsorcjów międzynarodowych⁶³).

Do pozostałych efektów Programu, oddziaływujących szerzej, zaliczyć należy rezultaty badań odzwierciedlone publikacjami naukowymi oraz wynikające z projektów podnoszenie kompetencji naukowo-badawczych oraz rozwój dorobku naukowego, uprawniającego do nabycia stopni i tytułów naukowych (szczególnie w przypadku kobiet – w związku ze wsparciem pozyskiwanym z Funduszu Małych Grantów⁶⁴).

Studium przypadku: Projekt „Innowacyjne technologie recyklingu osadów ściekowych i innych bioodpadów – odzysk materii i energii (BioTEnMaRe)”

Przykładem interesującego projektu badawczego, sfinansowanego w ramach Polsko-Norweskiej Współpracy Badawczej (Program PL12), jest projekt zrealizowany przez Politechnikę Częstochowską (Instytut Inżynierii Środowiska na Wydziale Inżynierii Środowiska i Biotechnologii) we współpracy z dwiema uczelniami norweskimi (Norwegian University of Science and Technology, Trondheim oraz Norwegian University of Life Sciences, Aas). Celem projektu było opracowanie innowacyjnych technologii pozwalających na zmniejszenie negatywnego wpływu działalności człowieka na środowisko naturalne. Cel naukowy dotyczył opracowania zintegrowanego modelu unieszkodliwiania oraz gospodarki osadami ściekowymi (w tzw. modelu cyrkulacyjnym) ze szczególnym uwzględnieniem jako novum: odzysku energii i materii oraz wypracowania strategii rekultywacji gleb. Podsumowując rezultaty projektu, należy podkreślić jego wysoką użyteczność, efektywność oraz trwałość. Trwałość rezultatów projektu wynika zarówno z możliwości wykorzystania jego bezpośrednich rezultatów (chodzi tu głównie o dalsze dopracowanie, a ostatecznie poszukiwanie możliwości komercjalizacji wypracowanych technologii, szczególnie w zakresie unieszkodliwiania / zagospodarowania osadów ściekowych, produkcji bio-związków oraz wytwarzania na bazie osadów ściekowych produktów rynkowych bezpiecznych dla środowiska), jak i efektów nawiązanej, nowej bilateralnej współpracy naukowo-badawczej (polsko-norweskiej; uczestnicy projektu wcześniej ze sobą nie współpracowali). Partnerstwo to okazało się bardzo skuteczne i efektywne, skutkujące opracowaniem kolejnego wniosku o finansowanie badań w europejskim międzynarodowym programie badawczym COST. W realizację projektu

⁶³ Wskazują na to wiele mówiące pozytywne dane zaświadczające o intensyfikacji udziału partnerów polskich i norweskich w 7. Programie Ramowym oraz w programie Horyzont 2020. Zob. Raport roczny z realizacji Programu w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (raport Operatora Programu za 2016 r.), s. 3.

⁶⁴ Siłą rzeczy, badanie tych efektów musi zostać odłożone w czasie (co najmniej o ok. 2 lata od finalizacji projektu).

zaangażowanych było kilkudziesięciu pracowników naukowych i doktorantów. Wszyscy oni, dzięki uczestnictwie w badaniach podnieśli swoje kwalifikacje i prestiż naukowy.

Trwałość efektów Programu

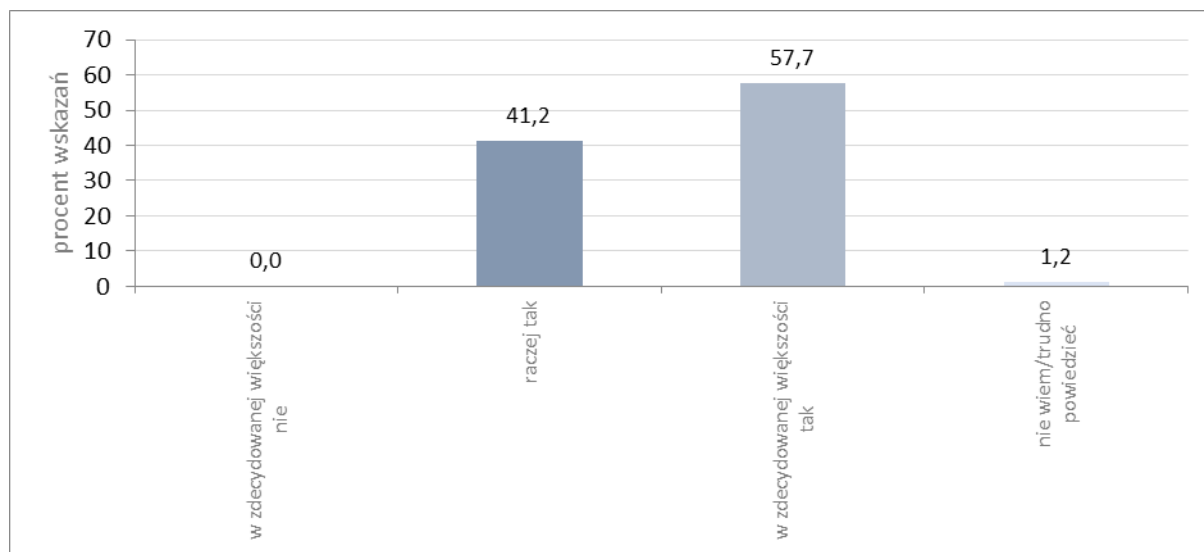
Biorąc pod uwagę specyfikę Programu PL12, trwałość zrealizowanych projektów należy wiązać przede wszystkim z gotowością do kontynuowania przez projektodawców współpracy z partnerami projektów lub też jej kontynuacji w szerszych układach partnerskich (konsorcjach naukowo-badawczych podejmujących nowe projekty, w tym poszukujących i pozyskujących dofinansowanie w ramach innych programów wspierających działalność badawczą). W określonym stopniu gotowość ta uzależniona będzie od oceny efektywności współpracy z partnerami i jej rezultatów.

Opierając się na wynikach badania ankietowego wśród beneficjentów Programu PL12 należy zauważyć, że już obecnie reprezentują oni w przeważającej mierze pozytywne opinie na temat trwałości efektów zrealizowanych projektów. Jest to zatem prognostyk wskazujący na pozytywną ocenę projektów, co jednocześnie (w części dotyczącej projektów partnerskich) wzmacniać będzie chęć i gotowość do kontynuowania współpracy. Tym bardziej, że jak wynika z odpowiedzi na inne pytanie, jako główny czynnik decydujący o powodzeniu projektów respondenci wskazują współpracę pomiędzy jednostkami / zespołami naukowymi, realizującymi projekty w konsorcjach, tj.:

- Blisko 40% z nich uznaje, że realizacja projektów w ogóle nie byłby możliwa w przypadku braku możliwości współpracy z partnerem norweskim,
- Kolejne 45% stoi na stanowisku, że powodzenie projektów w "bardzo dużym" stopniu zależało od tej współpracy.
- Tylko 2 (4%) badanych poinformowało, że w przypadku ich projektów współpraca nie miała znaczenia⁶⁵.

⁶⁵ Dane dla 53 ankietowanych, realizujących projekty we współpracy z partnerem norweskim.

Wykres 10 Ocena trwałości ("widoczności") zrealizowanych projektów

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Programu PL12, n=85

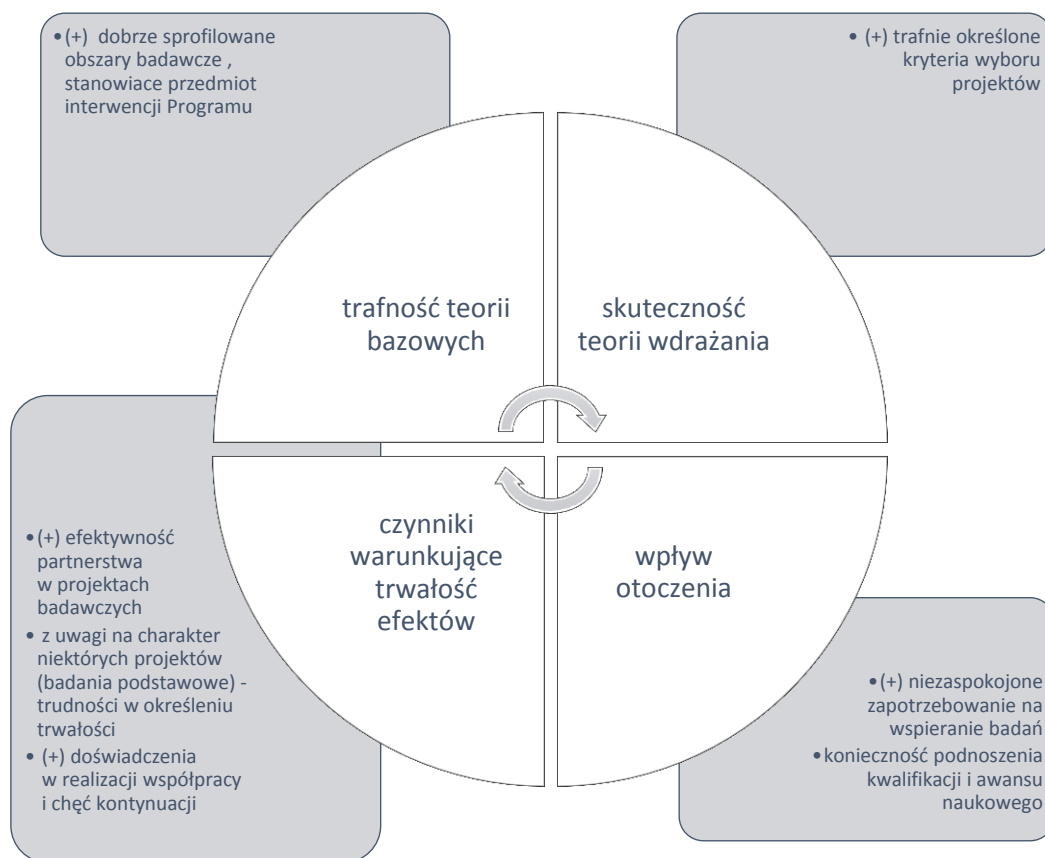
Jednocześnie na trwałość rezultatów Programu wskazują plany kontynuowania współpracy pomiędzy polskimi i norweskimi jednostkami naukowymi. Z przeprowadzonego badania CAWI wynika, że polscy beneficjenci polsko-norweskich projektów badawczych powszechnie informują, że dotychczasowa współpraca będzie kontynuowana. Stanowisko takie wyraziło prawie 85% badanych (45 spośród 53 ankietowanych, realizujących projekty we współpracy z jednostkami norweskimi).

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL12 wiążą się rezultatami projektów w sferze wartości dodanych, generowanych dla jednostek naukowych, tj. beneficjentów wsparcia, jak i dla odbiorców ostatecznych – w tym przypadku zespołów badawczych i naukowców. W istotnej części związane one będą z zasadami i warunkami pozyskiwania wsparcia, które powinny czynić Program przyjaznym od strony wdrożeniowej. Jak wynika z przeprowadzonego badania CAWI, w przypadku Programu PL12 nie dały o sobie znać rozwiązania, które w sposób szczególny ograniczałyby efektywność udzielonego wsparcia. Pewne ograniczenia, na które wskazywali respondenci badania, mają w większości przypadków charakter czynników zewnętrznych, niezależnych od konstrukcji Programu.

Na poniższym rysunku przedstawiono posumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 17 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

Wnioski końcowe:

- Program PL12 został prawidłowo zaprojektowany, jeśli chodzi o dziedziny merytoryczne wsparcia – podział na różne rodzaje szczegółowych instrumentów grantowych; konstrukcja ta jest przejrzysta i logiczna; równocześnie okazała się efektywna, jeśli chodzi o jej stronę wdrożeniową.
- Brak jest przesłanek, które wskazywałyby na występowanie istotnych zagrożeń w sferze realizacji celów Programu (stopień realizacji wskaźników jest satysfakcjonujący – można realnie spodziewać się, że wiele z nich zostanie ostatecznie przekroczonych).
- Uwagi wymaga realizacja jednego ze wskaźników (odnotowany w końcu 2016 r. poziom jego realizacji był na niskim poziomie – wspólne publikacje naukowe; tym niemniej, sytuacja ta jest w sumie standardowa, bowiem jest rzeczą normalną, że publikacje naukowe powstają zwykle pod koniec realizacji projektów badawczych; w najbliższym czasie można spodziewać się przyrostu wartości tego wskaźnika)⁶⁶.
- Uruchomiony komponent networkingowy stanowi bardzo cenne i pożądane rozwiązanie, bowiem wydaje się być odpowiednim instrumentem do wspomagania współpracy partnerskiej,

⁶⁶ Obecny poziom realizacji tego wskaźnika jest już całkowicie satysfakcjonujący. Jak podano wcześniej, dane uzupełniające do ewaluacji (z maja 2017 r.) wskazują na realizację na poziomie 71%.

dotyczącej badań (np. ułatwione konfigurowanie nowych projektów pomiędzy instytucjami z Polski i Norwegii), jak i pozyskiwania (przez stronę polską) / wymiany wiedzy i doświadczeń na temat zarządzania pracami badawczymi; jednocześnie zakres wsparcia oferowanego w ramach tego komponentu uznajemy za wystarczający, mając na względzie jego cele.

- Obligatoryjna w projektach badawczych współpraca bilateralna (polsko-norweska) skutkuje wieloma pozytywnymi rezultatami, w szczególności w zakresie pozyskiwania wiedzy i przyrost umiejętności partnerów w tego rodzaju projektach. W przypadku partnerów norweskich ważnym efektem programu jest także zmiana stosunku do partnera lub do kraju jego pochodzenia (jest to korzystna zmiana ułatwiająca dalszą lub rozwój współpracy bilateralnej).

Rekomendacje:

- Badanie pozwala na sformułowanie wskazania uzasadniającego kontynuację Programu w przyszłości (kolejna edycja), z uwzględnieniem komponentu networkingowego.
- Uwzględniając realia harmonogramowe wdrażania (dopuszczamy więc, że niniejsze wskazanie może być trudno wykonalne), każdy ze szczegółowych instrumentów grantowych (ewentualnie, główny z nich) powinien być oferowany – optymalnie – w ramach dwóch odrębnych naborów (z przypisanymi im alokacjami); rozwiązanie takie – przynajmniej w przypadku niektórych wniosków – umożliwi ich zweryfikowanie i dalsze udoskonalenie (wzrośnie szansa pozyskania wsparcia dla szczególnie interesujących projektów, które jednak nie były w stanie uzyskać pozytywnej rekomendacji w pierwszym naborze).
- Rozważenie możliwości włączenia w projekty realizowane w schemacie zaprojektowanym dla Funduszu Małych Grantów komponentu współpracy międzynarodowej (bilateralnej).
- Utrzymanie komponentu networkingowego, przy czym – w przypadku wsparcia służącego wspieraniu współpracy bilateralnej w zakresie wspólnego planowania projektów jako przedmiotu przyszłych wniosków o wsparcie – udostępnienie instrumentu grantowego na możliwie wczesnym etapie realizacji Programu. Jednocześnie utrzymanie tego komponentu również w końcowej fazie wdrażania Programu, jako instrumentu planowania przyszłej współpracy. Instrument grantowy powinien być przeznaczony dla jednostek naukowych / naukowców / zespołów badawczych, które nawiązują nową współpracę z partnerem norweskim.

3.1.6. Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne [PL14, PL15, PL16, PL17]

3.1.6.1. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć [PL14]

Głównym celem Programu było zmniejszenie skali występowania zjawisk przemocy w rodzinie oraz przemocy ze względu na płeć. Program miał stanowić płaszczyznę współpracy pomiędzy urzędami centralnymi a jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi, które bezpośrednio pracują z osobami dotkniętymi przemocą. Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 18 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL14

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu i bazy DoRIS

Program był realizowany na szczeblu centralnym (tzw. projekty predefiniowane) oraz lokalnym (Fundusz Małych Grantów). Nabór wniosków o dofinansowanie trwał od 28 czerwca do 16 września 2013 r. Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Z założenia ok. 70% alokacji zostało przeznaczonych na trzy projekty predefiniowane realizowane na szczeblu centralnym:

1. projekt Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej realizowany we współpracy z Radą Europy – m.in. badania i ogólnopolska kampania społeczna;
2. projekt Ministerstwa Sprawiedliwości przewidujący m.in. szkolenia dla osób zajmujących się problematyką przemocy;
3. projekt Centralnego Zarządu Służby Więziennej mający na celu m.in. ulepszenie działań interwencyjnych i korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy.

Ok. 20% alokacji (725 000 EUR⁶⁷) zostało przeznaczone na realizację tzw. małych projektów, które miały przede wszystkim prowadzić do:

⁶⁷ Zgodnie z Addendum nr 8 do Umowy ws. Programu.

- zwiększenia dostępności i podniesienia jakości usług na rzecz osób dotkniętych przemocą, w tym w zakresie poradnictwa specjalistycznego oraz oddziaływań terapeutycznych dla różnych kategorii ofiar;
- zwiększenia dostępności i podniesienia jakości usług adresowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie;
- poprawy i dostosowania infrastruktury instytucjonalnej do potrzeb osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

W ramach FMG 9 projektów zrealizowały jednostki samorządowe, a 10 organizacje pozarządowe.

Dofinansowanie NMF na Program PL14 na lata 2009-2014 wyniosła **3 625 000 EUR**, czyli ok. 15 369 tys. PLN⁶⁸. W latach 2014-2020, nakłady budżetowe przewidziane na realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (KPPWwR) wyniosły 135 503 000 PLN⁶⁹. Oznacza to, że średnioroczna alokacja z MF EOG i NMF stanowi **ok. 12% z całości alokacji** (jeśli założymy, że środki przewidziane w KPPWwR oraz MF EOG i NMF stanowią całość alokacji na ten obszar). Oczywiście jest to uproszczone wyliczenie, gdyż na przeciwdziałanie przemocy mogą być przeznaczane również fundusze z polityki spójności, w ramach programów regionalnych, jak również środki z budżetów samorządowych (najczęściej pochodzące z tzw. funduszy alkoholowych, czyli przydzielania koncesji na sprzedaż alkoholu na terenie danej gminy). Oszacowanie środków przeznaczanych na poziomie lokalnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ze względu na płeć nie jest jednak możliwe. W ramach monitoringu lokalnych programów (sfinansowanego z funduszy EOG) nie udało się oszacować środków przeznaczanych na zwalczanie i przeciwdziałanie przemocy na poziomie lokalnym – tylko w 5% programów określono konkretne kwoty przeznaczone na realizację Programu⁷⁰. Jako źródła finansowania najczęściej były podawane: środki budżetowe powiatu, gminy, środki z funduszu alkoholowego, unijne, dotacje oraz środki pozabudżetowe pozyskanych z innych źródeł⁷¹.

Alokacja MF EOG i NMF w stosunku do innych środków

ok. 12% całości środków na realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

W zakresie celu dotyczącego zmniejszania zjawiska przemocy w rodzinie wartości docelowe wszystkich **wskaźników** zostały zrealizowane lub przekroczone – tabela poniżej.

⁶⁸ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN.

⁶⁹ Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020.

⁷⁰ Monitoring Lokalnych Programów Przeciwdziałania Przemocy W Rodzinie Z PERSPEKTYWY PŁCI. Raport. Warszawa, 2016 Monitoring został przeprowadzony przez fundację Feminoteka wraz z 15 organizacjami i grupami z całej Polski w ramach projektu „Antyprzemocowa Sieć Kobiet” w ramach Programu *Obywatele dla Demokracji* finansowanego z Funduszy EOG.

⁷¹ Op. cit

Tabela 46 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zmniejszanie zjawiska przemocy w rodzinie w ramach Programu PL14

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba szkoleń i działań pokrewnych kierowanych do pokrzywdzonych oraz osób pracujących z pokrzywdzonymi	produktu	120	130	108%
Liczba szkoleń dla przedstawicieli instytucji zwalczających przemoc domową	produktu	70	92	131%
Liczba placówek, które stworzyły miejsca noclegowe dla ofiar przemocy w rodzinie	produktu	4	4	100%
Liczba placówek, które w ramach FMG poprawiły infrastrukturę lokalową	produktu	13	14	108%
Liczba zakładów karnych prowadzących działania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie	produktu	80	80	100%
Liczba profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem przemocy domowej, którzy podnieśli swoje kompetencje	rezultatu	3 000	4 486	150%
Liczba osób korzystających z instytucji pomocowych dla ofiar przemocy w rodzinie	rezultatu	1 000	1 335	134%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

Również w zakresie rezultatu dotyczącego zmniejszania zjawiska przemocy ze względu na płeć wartości docelowe wszystkich **wskaźników** zostały zrealizowane lub przekroczone – tabela poniżej.

Tabela 47 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zmniejszanie zjawiska przemocy ze względu na płeć w ramach Programu PL14

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba ofiar przemocy ze względu na płeć, które ukończyły programy terapeutyczne	produktu	468	1 134	242%
Liczba zakładów karnych prowadzących Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc	produktu	20	20	100%
Liczba spotów telewizyjnych w zakresie zwalczania przemocy	produktu	1	1 ⁷²	100%
Liczba kampanii społecznych dot. negatywnych skutków przemocy ze względu na płeć	produktu	1	1 ⁷³	100%
Liczba kobiet ofiar przemocy korzystających z pomocy	rezultatu	300	316	105%
Liczba pracowników zakładów karnych, którzy podnieśli swoje kompetencje w prowadzeniu programów dla osób stosujących	rezultatu	100	170	170%

⁷² Spoty zostały wyemitowane na początku 2017 r.

⁷³ Kampania została przeprowadzona na początku 2017 r.

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
przemoc ze względu na płeć				

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

Podsumowując, zaplanowane do realizacji wartości wskaźników zostały osiągnięte, a nawet przekroczone.

Analiza projektu "Bliscy nie krzywdzą – bliscy kochają" (MOPS Bartoszyce) w studium przypadku wykazała, że na dużą skuteczność, a następnie skalę i trwałość wpływu tego typu projektów, mają: kompleksowość form i grup wsparcia, objęcie zakresem również osób starszych i niepełnosprawnych, interdyscyplinarne działania dla szerokiego spektrum grup profesjonalistów oraz, co najważniejsze, zaangażowanie w projekt decydentów na poziomie gminy.

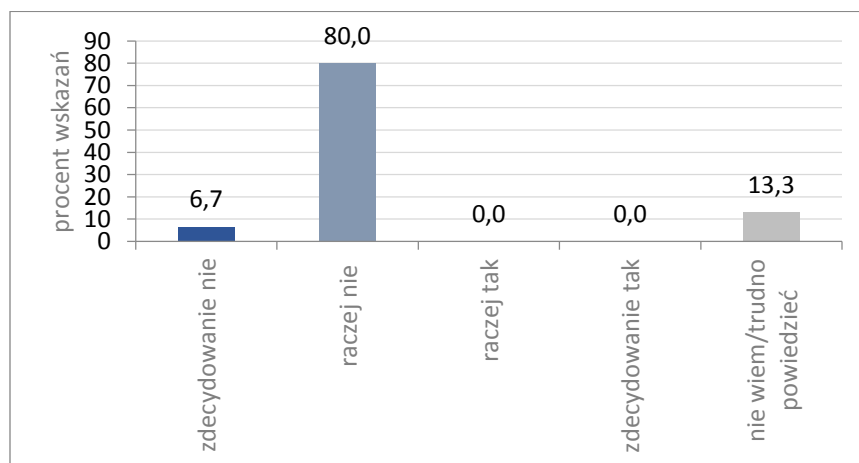
Wyróżnikiem tego projektu była, oprócz rzeczywistego zaangażowania decydentów gminnych w projekt, była wspomniana kompleksowość – projektem objęto również grupy, które uważają, że problem przemocy ich nie dotyczy. Przykładowo, rodzice biorący udział w zajęciach z pedagogiem i psychologiem byli w dużej mierze zainteresowani problematyką, część z nich jednak uważała że zagadnienie przemocy ich bezpośrednio nie dotyczy. Nastawienie to zmieniało się jednak często w trakcie realizacji zajęć, kiedy to rodzice uświadamiali sobie, że problem istnieje. Podobny mechanizm miał miejsce podczas spotkań dla osób starszych i niepełnosprawnych. Również seniorzy byli grupą, która uważała, że tematyka jest im obca, natomiast w trakcie trwania zajęć okazywało się, że informacje na temat tego, gdzie mogą zgłaszać się po pomoc, kto jest dzielnicowym, itp., mogą okazać się przydatne, np. w kontekście pomocy sąsiadom czy najbliższym.

Dodatkowo, warto wspomnieć o niezamierzonych efektach, jakie wystąpiły w wyniku realizacji projektów.

*„Mieszkanki, które otrzymały pomoc specjalistyczną ze względu na przeżyte doświadczenia przemocy domowe, zwiększyły swoje ogólne kompetencje, co przełożyło się nie tylko na lepsze relacje rodzicielskie i wychowywanie dzieci bez przemocy, ale również na ich szybszy i bardziej efektywny powrót na rynek pracy.”
(Beneficjent, badanie CAWI)*

13 beneficjentów na 15, którzy wzięli udział w badaniu CAWI, oceniło, że zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem zdecydowanie i raczej nie miałyby miejsca, gdyby nie wdrożono projektu – patrz: wykres poniżej.

Wykres 11 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Szerszy wpływ Programu

Odniesienie wartości wskaźników osiągniętych w ramach Programu PL14 do wskaźników zaplanowanych w ramach KPPPwR wskazuje na znaczny udział Programu w realizacji celów całego obszaru – tabela poniżej.

Tabela 48 Szacunkowy udział Programu PL14 MF EOG i NMF w realizacji wskaźników sektorowych

Wskaźnik	Wartość pośrednia na 2017 w KPPPr	Wartość osiągnięta w MF EOG i NMF	Udział MF EOG i NMF w realizacji wskaźnika ogółem
(KPPPr) Liczba osób uczestniczących w szkoleniach dla przedstawicieli służb i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie / (PL14) Liczba profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem przemocy domowej, którzy podnieśli swoje kompetencje	7 774	4 486	58%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS oraz Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Udział projektów szkoleniowych dla profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie jest znaczny i stanowi ok. 58% całości zakładanych do osiągnięcia efektów.

Trwałość efektów Programu

Oceny spodziewanej trwałości efektów dokonano m.in. w oparciu o analizę stron internetowych projektów sfinansowanych w ramach Programu PL14. Wysoko należy ocenić spodziewaną trwałość efektów w przypadku wszystkich trzech projektów predefiniowanych. Strona projektu realizowanego przez MRPiPS⁷⁴ zawiera wyniki prowadzonych badań diagnostycznych, zaś strona kampanii Wybieram pomoc⁷⁵ materiały przydatne dla ofiar przemocy, ale jest ona również adresowana do szerokiego grona i wskazuje na nieoczywiste aspekty stosowania przemocy – oprócz przemocy psychicznej, fizycznej czy seksualnej pokazuje, czym jest przemoc ekonomiczna oraz uzmysławia, że zaniedbanie też jest rodzajem przemocy. Z kolei strona projektu realizowanego przez MS⁷⁶ zawiera szereg materiałów użytecznych dla ofiar przemocy, m.in.: Informator dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, Kartę praw osoby dotkniętej przemocą w rodzinie (w kilku wersjach językowych: polski, angielski, niemiecki, rosyjski, francuski), Wzór bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego, Ulotkę telefonu Niebieska Linia, bazy teleadresowe.

W przypadku projektu realizowanego przez Służbę Więzienną, skierowanego do pracowników zakładów karnych, jest zakładka dedykowana przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Na tej stronie można znaleźć natomiast informacje wskazujące, że w wyniku realizacji projektu „STOP PRZEMOCY-DRUGA SZANSA” opracowano program pracy ze sprawcami w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej (opierający

Udział Programu PL14 w realizacji wskaźników sektorowych

Wskaźniki w zakresie przeszkolenia profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w ramach MF EOG i NMF realizują ok. 58% wartości pośredniej wskaźnika KPPPr na 2017 r.

⁷⁴ <http://przeciwpzemocy.mpips.gov.pl/polska-rodzina-wolna-od-przemocy/>

⁷⁵ <http://www.wybierampomoc.pl/>

⁷⁶ <http://www.pomocofiarom.ms.gov.pl/>

się na założeniach terapii skoncentrowanej na rozwiązywaniu problemów oraz nauce komunikacji bez przemocy. Wg informacji zamieszczonej na stronie takimi programami udaje się rocznie obejmować ok. 4 500 skazanych.⁷⁷ Co więcej, Służba Więzienna zakłada współpracę z lokalnymi zespołami interdyscyplinarnymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie tak, aby oddziaływać na zjawisko przemocy w sposób bardziej systemowy. SW przekazuje przedstawicielom zespołów interdyscyplinarnych informacje o sprawcy przemocy, znajdującym się aktualnie w danej jednostce penitencjarnej. W ten sposób interwencje wobec ofiary i sprawcy mogą być prowadzone w oparciu o pełniejsze dane.⁷⁸ Badanie CAWI potwierdziło, że działania na rzecz osób stosujących przemoc sprawdziły się i są obecnie kontynuowane w ramach środków własnych oraz pozyskiwanych ze źródeł zewnętrznych.

Jeśli chodzi o projekty realizowane w ramach FMG, to, na podstawie analizy stron internetowych projektów, można stwierdzić, że projekty realizowane przez jednostki samorządowe oraz większość projektów organizacji pozarządowych wykazuje dużą spodziewaną trwałość efektów. Jedynie w przypadku 3 spośród 10 projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe trwałość efektów wydaje się być wątpliwa (nie ma strony projektu, a strona podmiotu wskazuje na zupełnie inny profil działalności, np. świadczenie usług doradczych lub wynajem przestrzeni biurowej, i brakuje na niej jakichkolwiek informacji nt. projektu lub jego efektów).

Podsumowując, 19 na 22 realizowanych projektów wykazuje się potencjalnie dużą trwałością rezultatów w postaci: wspartej infrastruktury, kapitału ludzkiego lub materiałów/programów opracowanych w ramach projektów.

14 na 15 beneficjentów Programu PL14, którzy wzięli udział w badaniu CAWI, oceniło, że efekty projektu będą wciąż widoczne po jego zakończeniu.

Studium przypadku projektu "Bliscy nie krzywdzą – bliscy kochają" (MOPS Bartoszyce) wykazało wysoką trwałość projektu. Doświadczenia nabyte w trakcie realizacji projektu umożliwiły kontynuowanie działań przeciwdziałania przemocy z innych źródeł. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej pozyskał m.in. ze środków Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej dofinansowanie na realizację projektu „Blżej siebie – lokalnie przeciwko przemocy w rodzinie”, w ramach Programu Ostonowego „Wspieranie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie”. Obejmował on m.in. działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta i w jego ramach kontynuowano część działań rozpoczętych w ramach projektu z MF.

⁷⁷ <http://www.sw.gov.pl/strona/oferta-programowa-dla-skazanych-sprawcow-przemocy>

⁷⁸ <http://www.sw.gov.pl/strona/mozliwosci-wspolpracy-ze-sluzba-wiezienna>

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Przedstawiona poniżej wstępna analiza czynników wpływających na skuteczność, skalę wpływu i trwałość została przygotowana w oparciu o analizę danych zastanych i zostanie pogłębiona w raporcie końcowym o wyniki badań ilościowych i jakościowych.

Pierwszą grupą czynników warunkujących skuteczność i skalę wpływu interwencji są te związane z trafnością przyjętych w ramach Programu teorii bazowych, zwłaszcza tych dotyczących określenia problemu, sposobu jego rozwiązania (typy projektów, katalog beneficjentów, podział alokacji) i celu (sformułowanie celu, wskaźniki). Jak wykazano wcześniej, Program PL14 wykazuje się dużą skutecznością (osiągnięcie założonych wskaźników) oraz stosunkowo dużym wpływem na realizację wskaźników sektorowych (nawet 58% udział w realizacji wskaźnika dotyczącego liczby przeszkolonych profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem przemocy). Jako czynniki sukcesu można w tym przypadku wskazać na:

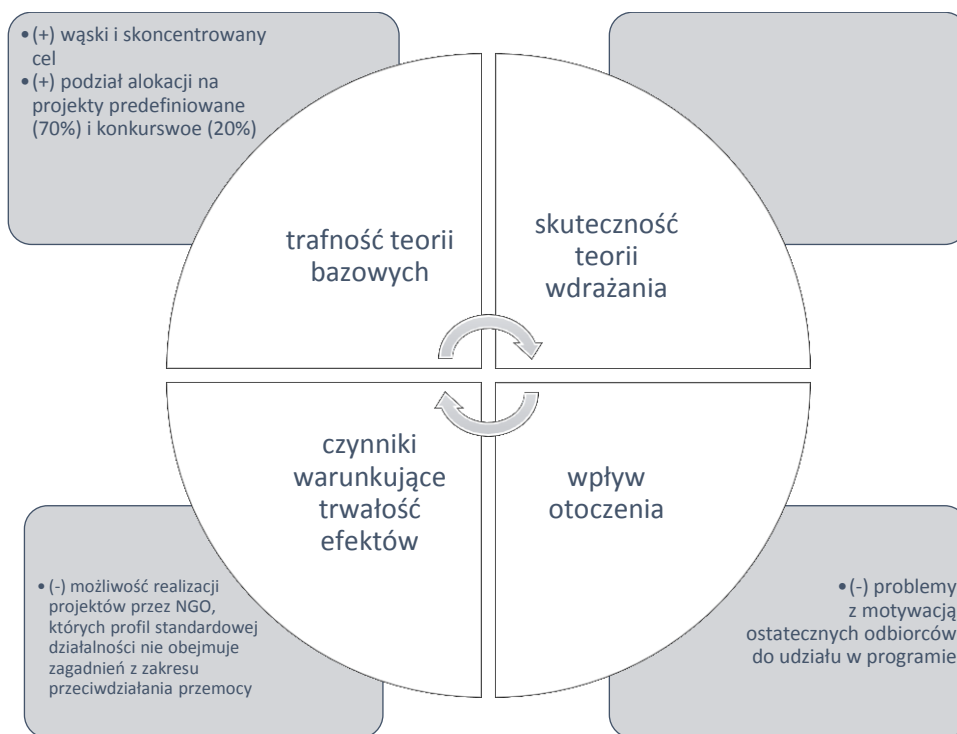
- wąski i precyzyjny cel Programu;
- trafny podział alokacji – przeznaczenie ok. 70% alokacji na ogólnopolskie projekty predefiniowane, które przy stosunkowo (np. w porównaniu do środków KPPPwR) niskiej alokacji mogą mieć znaczny wpływ na osiągnięcie celów sektorowych.

W kilku projektach wskazywano na jeden czynnik mogący osłabiać trwałość rezultatów, tj. niską motywację ostatecznych odbiorców (ofiar przemocy i osób stosujących przemoc) do udziału w tego typu projektach⁷⁹.

Na poniższym rysunku przedstawiono posumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

⁷⁹ M.in. Ocena efektywności systemu przeciwdziałania przemocy przez profesjonalistów. Raport. WYG PSDB Sp. z o. o. Projekt Predefiniowany „Rodzina polska – wolna od przemocy”. Program PL14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, Norweski Mechanizm Finansowy 2009-2014.

Rysunek 19 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski

- Jedną z mocnych stron Programu PL14 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć jest bardzo wąskie ujęcie celu podejmowanych działań.
- Mocną stroną Programu PL14 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć jest podjęcie decyzji o przeznaczeniu ok. 70% alokacji na ogólnopolskie projekty predefiniowane, które przy stosunkowo (np. w porównaniu do polityki spójności) niskiej alokacji mogą mieć rzeczywisty wpływ na osiągnięcie postawionych celów⁸⁰.

3.1.6.2. Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych [PL15]

Założenia Programu

Głównym celem Programu było wzmocnienie zdolności polskich służb w walce z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym z przestępczością związaną z handlem ludźmi. Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

⁸⁰ Wysokość środków przeznaczona na Fundusz Małych Grantów wynika z Regulacji – art. 5.6 Regulacji. Tam też jest mowa o maksymalnym pułapie FMG stanowiącym 20% całkowitych kwalifikowanych kosztów Programu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

Program był realizowany na szczeblu centralnym (projekty predefiniowane i niektóre projekty konkursowe) oraz lokalnym/regionalnym (pozostałe projekty konkursowe). Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Okolo 3,8% alokacji zostało przeznaczonych na wspomniane powyżej dwa projekty predefiniowane, realizowane przez departament merytoryczny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, pełniącego funkcję Operatora Programu PL15, w partnerstwie z instytucjami międzynarodowymi (Rada Europy i Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji). Projekty poświęcone były problematyce przeciwdziałania zjawiskom związanym z handlem ludźmi.

Pozostała część alokacji została przeznaczona na realizację projektów konkursowych, mających na celu osiągnięcie założonych dla Programu PL15 rezultatów, tj.:

- Rozwoju i doskonalenia struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen (rezultat 1).
- Zwiększonych zdolności służb w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości transgranicznej i zorganizowanej, w tym handlu ludźmi i migracji grup przestępczych (rezultat 2).
- Wzmocnionej współpracy między władzami a właściwymi podmiotami zainteresowanymi, w tym organizacjami pozarządowymi, przy udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi (rezultat 3).

Cała alokacja dostępna na Program PL15 w ramach NMF na lata 2012-2017 wyniosła 10 000 000 EUR, czyli ok. 42,4 mln PLN⁸¹.

W zakresie rezultatu nr 1, dotyczącego rozwoju i doskonalenia struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen, wartości docelowe wszystkich wskaźników zostały zrealizowane lub przekroczone, co jest zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 49 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego rozwoju i doskonalenia struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen w ramach Programu PL15

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Skumulowana wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016) ⁸²	Stopień osiągnięcia
Liczba konferencji/warsztatów/szkoleń w odniesieniu do prawodawstwa obowiązującego w strefie Schengen oraz wykorzystania właściwego sprzętu	Rezultatu	7	104	1485%
Liczba przeszkolonych funkcjonariuszy w zakresie przepisów dotyczących Schengen oraz w zakresie użytkowania sprzętu właściwego dla Schengen	Wyniku	230	2098	912%
Liczba przeszkolonych funkcjonariuszy w zakresie języków obcych	Wyniku	120	1002	835%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla Programu PL15 za 2016 r.

W szczególności istotne wydają się być dwa wskaźniki wyniku, które pokazują znaczną skalą realizowanych projektów (przede wszystkim w sensie liczby osób przeszkolonych) oraz ich znaczne, ponad czterokrotne przekroczenie. Jest to zapewne wynikiem ostrożnego planowania docelowych wartości wskaźników a także, jak się wydaje, ich wyznaczania na wczesnym etapie wdrażania Programu, gdy nie były jeszcze znane szczegóły realizowanych projektów. Wysoki poziom osiągniętych wskaźników powinien też świadczyć o dużym zainteresowaniu ofertą szkoleniową realizowanych projektów.

Podobnie korzystne wyniki można także wskazać w przypadku kolejnej sfery interwencji (rezultat 2) w ramach Programu PL15, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 50 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zwiększenia zdolności służb w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości transgranicznej i zorganizowanej, w tym handlu ludźmi i migracji grup przestępczych w ramach Programu PL15

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba służb egzekwowania prawa zaangażowanych w projekty poprawiające zdolność do zapobiegania i zwalczania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej, w tym handlu ludźmi i migracji grup przestępczych	rezultatu	3	8	266%

⁸¹ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

⁸² Wartości osiągnięte od początku realizacji projektu do 31 grudnia 2016 r.

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba służb uczestniczących w projektach wzmacniających zdolność do zapobiegania, wykrywania i ścigania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej	wyniku	3	8	266%
Liczba krajowych lub regionalnych wyspecjalizowanych struktur utworzonych w celu przeciwdziałania handlowi ludźmi	wyniku	2	10	500%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla Programu PL15 za 2016 r.

Założone rezultaty i wyniki w przypadku rezultatu 2 także są wyraźnie, choć już nieco mniej, niż w poprzednim przypadku, przekroczone. Wiąże się to jednak zapewne także z rodzajem przyjętych wskaźników. Wydaje się natomiast, że na przyszłość warto byłoby rozważyć nieco inny sposób definiowania tego typu wskaźników, zwiększenie osiąganych wartości jest bowiem teoretycznie, w przypadku pierwszego i drugiego wskaźnika, przy ich obecnym zdefiniowaniu, stosunkowo łatwe do osiągnięcia poprzez decyzję odpowiedniego organu⁸³.

W odniesieniu do rezultatu nr 3, wartości docelowe wskaźników nie zostały zdefiniowane podczas przygotowywania założeń programu. Wskaźnik „liczba ofiar, którym udzielono pomocy” mierzony był dla projektu rozliczanego w rezultacie nr 2, stąd – zgodnie z przyjętą metodologią sprawozdawczości – nie został ujęty w tabeli poniżej. Niemniej jednak, z danych udostępnionych przez Operatora Programu PL15, wynika, że zgodnie z informacją przekazaną przez beneficjenta w ramach projektu udzielono wsparcia 11 ofiarom handlu ludźmi⁸⁴.

Tabela 51 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego wzmocnienia współpracy między władzami, a właściwymi podmiotami zainteresowanymi, w tym organizacjami pozarządowymi, przy udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi w ramach Programu PL15

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba ofiar, którym udzielono pomocy	rezultatu	brak	brak	X
Liczba funkcjonariuszy (koordynatorów) wyszkolonych w obszarze handlu ludźmi	wynik	brak	439	X
Powołanie nowych struktur przeciwdziałających handlowi ludźmi na poziomie wojewódzkim	wynik	brak	15	X

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla Programu PL15 za 2016 r.

⁸³ Chodzi o to, aby wskaźniki odzwierciedlały faktyczny, złożony efekt projektu (powstanie nowych instytucji lub struktur, nabycie w ramach szkoleń nowej wiedzy i korzystna ocena tego faktu przez określoną grupę szkolonych, udział wśród szkolonych przedstawicieli danych służb, którzy na przykład poprzednio nie uczestniczyli w takich szkoleniach), a nie tylko efekt, który teoretycznie jest w miarę łatwy do osiągnięcia, dzięki jednej, konkretnej decyzji.

⁸⁴ Dane na podstawie informacji z okresowego raportu finansowego nr 5 za okres wrzesień-grudzień 2016 roku (projekt Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji „Współpraca i kompetencja kluczem do skutecznej walki z handlem ludźmi”).

Szerszy wpływ Programu i kontekst, w jakim jest wdrażany

Bardzo ważny dla oceny znaczenia Programu i realizowanych w jego ramach projektów jest też kontekst, w jakim był on realizowany.

I tak, mimo tego, że opinia publiczna może tego nie odczuwać (po burzliwych latach 90-tych i początkach XXI wieku), zorganizowana przestępczość nadal pozostaje w Polsce poważnym problemem, o czym świadczą poniżej zaprezentowane dane, dotyczące liczby zorganizowanych grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu poszczególnych służb.

Tabela 52 Liczba zorganizowanych grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu poszczególnych służb

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2015/2010)
Centralne Biuro Śledcze Policji	547	595	772	879	920	812	148%
Straż Graniczna	220	194	218	248	293	345	157%
Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	160	209	215	176	187	141	88%
Żandarmeria Wojskowa	4	7	15	21	24	56	1400%
RAZEM:	931	1005	1220	1324	1424	1354	145%

Źródło: Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 roku, MSWiA

Liczba monitorowanych przez służby grup przestępczych rośnie, choć z drugiej strony dane te mogą też oczywiście świadczyć o rosnącej skuteczności działania służb, które dysponują lepszą wiedzą o grupach przestępczych. Warto też zwrócić uwagę na rosnącą liczbę grup przestępczych monitorowanych przez Straż Graniczną, a więc zapewne w znacznym stopniu grup zajmujących się przestępczością transgraniczną.

Także dane, dotyczące statystyk handlu ludźmi wskazują, że problem jest znaczący, przy czym z punktu widzenia Polski ma on 2 wymiary: dotyczyć on może zarówno obywateli polskich i mieć miejsce w dowolnym kraju (poniżej prezentujemy dane z terenu całej Unii Europejskiej), a także dotyczyć obywateli dowolnych krajów, ale mieć miejsce na terenie Polski (te dane z kolei prezentuje następująca tabela).

Tabela 53 Liczba osób, obywateli krajów UE, będących przedmiotem handlu ludźmi na terenie UE

Kraj pochodzenia	Liczba osób pokrzywdzonych	Udział w ogóle tego typu przestępstw
Rumunia	6 101	39,4%
Bułgaria	3 043	19,7%
Holandia	1 080	7,0%
Węgry	1 046	6,8%

Polska	976	6,3%
Francja	491	3,2%
Słowacja	477	3,1%
Niemcy	415	2,7%
Pozostałe kraje UE	1 845	11,9%

Źródło: *Trafficking in human beings. Edition 2015, EUROSTAT*

Tabela 54 Liczba osób, będących przedmiotem handlu ludźmi, ze względu na miejsce przestępstw i obywatelstwo – przestępstwa stwierdzone w Polsce wobec obywateli krajów spoza UE

Kraj pochodzenia	Liczba osób pokrzywdzonych	Udział w ogóle tego typu przestępstw
Ukraina	116	53,7%
Wietnam	20	9,3%
Filipiny	17	7,9%
Tajlandia	13	6,0%
Bangladesz	7	3,2%
Rosja	7	3,2%
Inne kraje	36	16,7%
RAZEM:	216	100%

Źródło: *Trafficking in human beings. Edition 2015, EUROSTAT*

Jak widać, obywatele polscy znajdują się na piątym miejscu, jeżeli chodzi o obywateli krajów UE, którzy są przedmiotem handlu ludźmi na terenie Unii Europejskiej (choć warto wskazać, że porównując tę liczbę do ludności poszczególnych krajów, miejsce to byłoby znacznie niższe, a dystans do krajów znajdujących się na pierwszych miejscach znacznie bardziej odległy). Z kolei, w przypadku osób poszkodowanych na terenie Polski, znacząca większość to obywatele Ukrainy, co oczywiście jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę bardzo znaczną liczbę Ukraińców przebywających w Polsce i (legalnie lub „na czarno”) pracujących.

Nadal pewnym problemem pozostaje nielegalne przekraczanie granicy, choć oczywiście skala tego problemu nie jest tak wysoka, jak w przypadku takich zewnętrznych granic Unii Europejskiej, jak chociażby granica serbsko-węgierska, czy też południowa granica Włoch na Morzu Śródziemnym. W 2015 r. na zewnętrznych granicach Polski zatrzymano bowiem łącznie 6979 osób, w tym 6217 obywateli państw trzecich (co oznacza wzrost o 43% w porównaniu z 2014 rokiem, kiedy zatrzymano 4344 obywateli państw trzecich), którzy wbrew przepisom przekroczyli granicę państwową lub usiłovali ją przekroczyć⁸⁵.

Ze względu na to, że działania projektowe podejmowane w ramach Programu PL15 mają w większości „miękki” charakter, poddanie ocenie ich wpływu na obszary interwencji, w tym dokonanie stosownej ewaluacji ich wartości dodanej, jest utrudnione. Z całą pewnością jednak można założyć, że korzystne efekty powinny pojawić się w następujących sferach:

⁸⁵ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 roku, MSWiA

- Wzrost umiejętności i kompetencji uczestników szkoleń i innych działań projektowych, prowadzący ostatecznie do zwiększonej kompetencji służb. W tym kontekście można przykładowo wskazać projekt „Nowe wyzwania dla użytkowników SIS⁸⁶ związane z wdrożeniem SIS II”, realizowany przez Komendę Główną Policji. W jego ramach zorganizowano cztery duże konferencje międzynarodowe oraz 8 konferencji i seminariów krajowych, poświęconych różnym aspektom SIS, a także przeprowadzono kilkadziesiąt szkoleń dla funkcjonariuszy Policji i pracowników cywilnych jednostek terenowych Policji, polskiego Biura SIRENE⁸⁷ oraz Centralnego Biura Śledczego Policji.
- Zwiększona umiejętność współpracy pomiędzy poszczególnymi służbami. W tym kontekście jako szczególnie interesujący warto wskazać projekt „*The power of synergy. Współpraca SG, CBŚ oraz ABW w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej*”, w ramach którego były wypracowywane i doskonalone sposoby współpracy poszczególnych służb w walce z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, który zresztą był przedmiotem oddzielnego opisu w ramach studium przypadku.
- Zwiększona świadomość problemu oraz umiejętność przeciwdziałania zjawisku handlu ludźmi. W tej sferze kluczowe znaczenie miały oba projekty predefiniowane, dotyczące właśnie tej tematyki, w ramach których między innymi utworzono wojewódzkie zespoły do przeciwdziałania handlowi ludźmi oraz przeszkolono osoby, mające wchodzić w ich skład. Na podstawie zrealizowanego w ramach projektu badania „Społeczna świadomość zagrożeń związanych z handlem ludźmi i podejmowaniem pracy za granicą 2015”⁸⁸, została też przygotowana kampania informacyjna, mająca upowszechniać wiedzę o zagrożeniu jakim jest handel ludźmi i o sposobach przeciwdziałaniu temu problemowi.

Trwałość efektów Programu

Ze względu na specyfikę projektów, trwałość efektów jest niestety bardzo trudna do oceny w obecnym momencie. Wiele projektów miało charakter szkoleniowy, stąd też ich długoterminowym efektem powinno być wykorzystywanie nabytych umiejętności w dalszej pracy i dzięki temu na przykład bardziej skuteczne i sprawne zapobieganie przestępstwom i/lub sprawniejsze ich wykrywanie. Tego typu efekty są jednak bardzo trudne do pomiaru, ponadto częściowo zależą od kwestii pozostających całkowicie poza kontrolą projektodawców, takich jak na przykład to, jaka część osób przeszkolonych będzie nadal pracować w dotychczasowym miejscu pracy. Z drugiej strony, wartym podkreślenia jest fakt, że znaczną część uczestników szkoleń stanowili pracownicy albo funkcjonariusze służb mundurowych, w przypadku których fluktuacja kadr jest dość ograniczona, a ewentualne przemieszczanie się pracowników między poszczególnymi służbami nadal powinno pozwolić na zachowanie trwałości efektów projektów.

Wysoki poziom trwałości powinny też zapewnić projekty szkoleniowe, w ramach których stosowano tzw. system kaskadowy, a zatem w pierwszej kolejności szkolono ograniczoną liczbę osób, które następnie szkoliły szersze grono odbiorców. Przykładem takiego projektu może być projekt „Szkolenie służb

⁸⁶ System Informacyjny Schengen (ang. *Schengen Information System*)

⁸⁷ Biura SIRENE (*Supplementary Information REquest at the National Entries*) są to biura działające na poziomie poszczególnych krajów systemu Schengen, które są jedynym organem uprawnionym do wprowadzania danych do SIS.

⁸⁸ Zob. <http://handelludzmi.eu/download/91/12940/Raportswiadomossposolecznazjawiskahandluludzmi2015v2.pdf>

państwowych na rzecz ochrony dorobku Schengen w zakresie weryfikacji zabezpieczeń dokumentów tożsamości, podróży, kart pobytu oraz dokumentów w obrocie gospodarczym UE, z użyciem nowych technologii”, realizowany przez Komendę Stołeczną Policji, w partnerstwie m.in. z Norweskim Krajowym Centrum Dochodzeniowo-Śledczym. W jego ramach przeszkolono 60 trenerów, którzy następnie mają przekazać lub już przekazali zdobytą wiedzę 3 500 uczestnikom projektu – policjantom, strażnikom granicznym i strażnikom miejskim. Wysoką trwałością powinny się też cechować projekty realizowane przez instytucje stale zajmujące się doskonaleniem kompetencji pracowników służb lub innych podmiotów publicznych, jak np. projekty realizowane przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, czy też Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej.

Ze względu na specyfikę niektórych projektów, związanych z problematyką bezpieczeństwa i przestępczości zorganizowanej, informacje na ich temat zawarte na stronach internetowych odpowiednich instytucji bywają, co zrozumiale, dosyć lakoniczne. Tam, gdzie jest to możliwe, warto jednak zadbać o to, by beneficjenci udostępniali podsumowania rezultatów projektów, na przykład w postaci zawieszenia streszczenia raportu końcowego lub prezentacji na stronie internetowej. W tym kontekście warto wskazać na dobre przykłady projektów, które na swoich stronach internetowych zamieściły prezentacje z podsumowaniem efektów realizacji projektów – z taką sytuacją mamy na przykład do czynienia w przypadku projektu zrealizowanego przez Komendę Wojewódzką Policji w Łodzi „Profesjonalne kadry filarem bezpiecznej Europy” oraz projekt zrealizowanego przez Miasto Lublin „Bezpieczna szkoła w strefie Schengen”. Dodatkowo Operator Programu przygotowuje obecnie broszurę elektroniczną, zawierającą syntetyczne informacje na temat działań podejmowanych w zakończonych projektach.

Z całą pewnością wysoką trwałością będą się cechować oba projekty predefiniowane dotyczące handlu ludźmi, także dzięki ich silnemu osadzeniu w odpowiednich strukturach instytucjonalnych, w ramach MSWiA oraz w ramach prowadzonego na zlecenie MSWiA przez Fundację "La Strada" i Stowarzyszenie Po MOC, istniejącego jeszcze przed rozpoczęciem projektu, Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi.

Wzmocnienie stosunków dwustronnych w ramach Programu PL15 było realizowane w dwóch wymiarach. W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej (FWD) na poziomie programu realizowany był jeden projekt. W ramach projektu przedstawiciel polskiej Policji współpracował z Policją norweską (akredytacja przy Ambasadzie RP w Oslo). Podczas trwającego ponad rok oddelegowania, funkcjonariusz służył wsparciem i umożliwiał współpracę pomiędzy służbami obu krajów. Dodatkowo, brał udział w spotkaniach poświęconych wymianie wiedzy i dobrych praktyk. Drugą płaszczyzną, która służyła wzmocnieniu stosunków dwustronnych, była realizacja projektów konkursowych, mających charakter partnerski i realizowanych w bezpośredniej współpracy ze stroną norweską (z których dwa otrzymały granty z FWD). Przykładowo, jako dobrą praktykę, można wskazać projekt realizowany przez Komendę Stołeczną Policji „Szkolenie służb państwowych na rzecz ochrony dorobku Schengen w zakresie weryfikacji zabezpieczeń dokumentów tożsamości, podróży, kart pobytu oraz dokumentów w obrocie gospodarczym UE, z użyciem nowych technologii.

Powody niskiego wykorzystania funduszu współpracy dwustronnej były zapewne złożone. Być może jednym z powodów było to, że konkurs na uzyskanie finansowania w ramach FWD był w przypadku obu

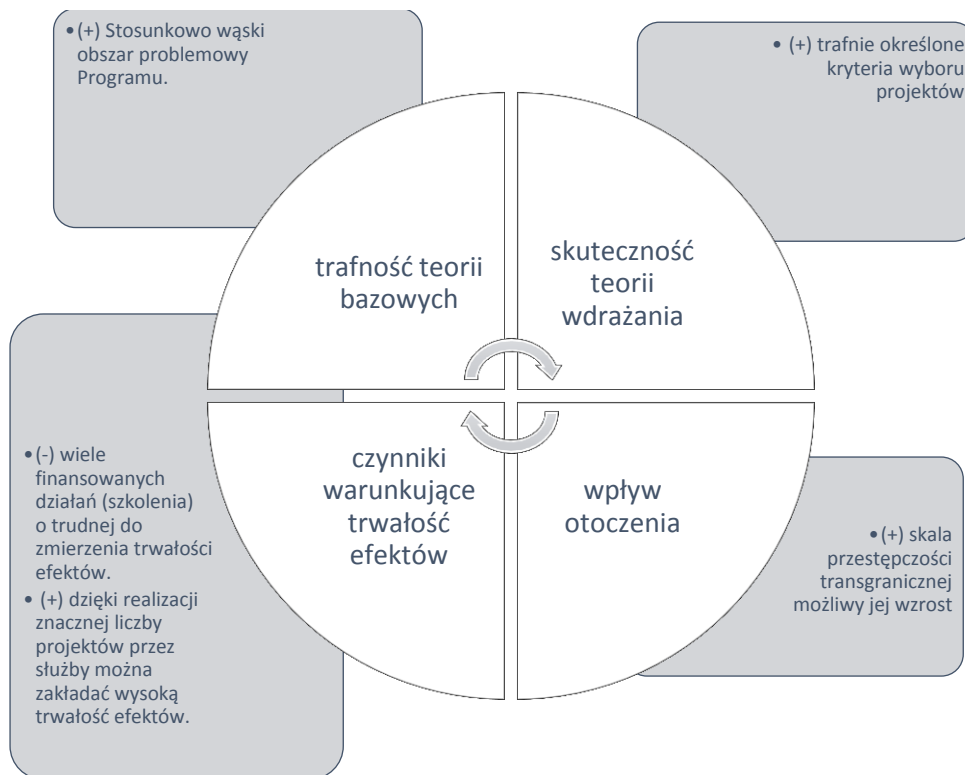
naborów połączony z „podstawowym” konkursem grantowym, wskutek czego wnioskodawcy koncentrowali się na aplikowaniu o środki na „główną” część projektu. Warto przy tym pamiętać, że znalezienie partnera do współpracy jest działaniem wymagającym i pracochłonnym, stąd też trudne jest realizowanie tego w tym samym czasie, co przygotowywanie wniosku projektowego. Dlatego też w przyszłości należy raczej zalecać aby (przy ewentualnym zachowaniu dla chętnych instytucji możliwości aplikowania o oba rodzaje wsparcia), organizować nabory w ramach FWD oddzielnie, w określonym terminie po wyborze projektów (np. 4-6 miesięcy), przy jednoczesnym wspieraniu projektodawców w nawiązywaniu współpracy np. przez małe granty na wyjazdy, w celu uzgodnienia ewentualnych zasad współpracy mającej być finansowanej w ramach FWD.

Pewne, choć raczej niezbyt wielkie znaczenie mogło też mieć to, że cały Program PL15 nie miał charakteru partnerskiego (współpraca z partnerem po stronie norweskiej, która zapewne będzie miała miejsce w nowej edycji MF EOG i NMF ułatwiałyby nieco nawiązywanie współpracy na poziomie projektów).

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Na poniższym rysunku przedstawiono posumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 21 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

Wstępne wnioski:

- Jedną z mocnych stron Programu PL15 „Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych” jest całościowe podejście do problemu oraz położenie w ramach wielu projektów nacisku na koordynację działań pomiędzy poszczególnymi służbami/organami administracji publicznej.
- Dość ograniczony, choć w znacznym stopniu uzasadniony specyfiką Programu, był udział w projektach samorządów regionalnych i lokalnych oraz organizacji pozarządowych. W przyszłości tego typu podmioty mogłyby silniej uczestniczyć w projektach, dotyczących np. tematyki handlu ludźmi, o ile takie będą wspierane w kolejnym okresie MF EOG i NMF.
- Słabą stroną Programu pozostaje bardzo niski poziom wykorzystania Funduszu Współpracy Dwustronnej, co może być związane z niezbyt fortunnym sposobem naboru wniosków, niewystarczającą jego promocją, a także problemami w nawiązaniu współpracy ze stroną norweską.

Wstępne rekomendacje:

- Wydaje się, że zasadna jest kontynuacja wsparcia w analizowanej sferze.
- W przyszłości warto rozważyć, o ile będzie to uzasadnione kształtem programu, nieco większy (choć już obecnie był on widoczny) udział samorządów lokalnych i regionalnych oraz organizacji pozarządowych w realizacji projektów jako projektodawców lub też partnerów. Dodatkowo, w sferze dotyczącej przeciwdziałania zjawisku handlu ludźmi, warto rozważyć współpracę z organizacjami pracodawców.
- Większy nacisk należy położyć na odpowiednie przygotowanie potencjalnych projektodawców do prowadzenia skutecznej i przydatnej współpracy ze stroną norweską, na przykład poprzez umożliwienie finansowania spotkań pomiędzy działającymi w podobnych sferach organizacjami z obu krajów jeszcze na etapie przed składaniem projektów oraz rozpropagowanie takiej możliwości. Jednakże warunkiem koniecznym zastosowania takiego podejścia jest odpowiednio wczesne uruchomienie programu.

3.1.6.3. Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości [PL16]

Założenia Programu

Głównym celem Programu był bardziej sprawiedliwy i skuteczny system sądowniczy, jak również rozwój wzajemnego zaufania i współpracy pomiędzy systemami sądowniczymi państw EOG.

Zakładane cele operacyjne (rezultaty) Programu obejmują:

- poprawę efektywności sądów, w tym rozwój systemu zarządzania sprawami sądowymi;
- wzrost kompetencji osób związanych z wymiarem sprawiedliwości;

- poprawę dostępu do wymiaru sprawiedliwości, szczególnie dla grup wrażliwych (np. ofiar przestępstw, nieletnich, mniejszości);
- rozwój alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów.

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 22 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL16

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu, baza DoRIS

W ramach Programu były wdrażane wyłącznie projekty predefiniowane, łącznie było realizowanych 6 projektów, dotyczących: modernizacji systemów informatycznych sądów (projekt 1), stworzenia systemu zarządzania aktami sądowym (projekt 2), zwiększenia kompetencji pracowników systemu sądownictwa poprzez kompleksowe działania szkoleniowe (projekt 3), wzmocnienia pozycji pokrzywdzonych przestępstwem i wsparcie świadków w postępowaniu karnym (projekt 4), zwiększonego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w tym dla tzw. grup wrażliwych np. ofiar, nieletnich, mniejszości (projekt 5) oraz propagowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów (projekt 6).

Ich bardziej szczegółowy opis prezentujemy w tabeli umieszczonej w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

Na poziomie Programu, jak i poszczególnych projektów wartość poszczególnych wskaźników w większości przypadków przekracza zakładane wartości, z pewnymi niewielkimi wyjątkami.

Poniżej prezentujemy wskaźniki dla całego Programu:

Tabela 55 Założenia wsparcia Programu PL16 Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Czas trwania postępowań w sprawach cywilnych i gospodarczych rozpatrywanych w procesie (lata)	5,6	10,5	53%
Liczba pracowników przeszkolonych dla poprawy wykonywania swoich obowiązków	6000	8876	148%
Pozytywna ocena wymiaru sprawiedliwości wśród ludności Polski	50%	36%	72%%
Liczba spraw skierowanych do mediacji	11 000	24 095	219%
Liczba skutecznych mediacji	3600	5048	140%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla Programu PL16 za 2016 r.

Jak widać, udało się i to wyraźnie, przekroczyć trzy z wyznaczonych wskaźników, natomiast dwa z nich nadal pozostają na stosunkowo niskim poziomie i są dość odległe od wartości zakładanych. Można w tym kontekście zauważyć, że na ten fakt miało wpływ kilka zróżnicowanych czynników, w znacznym stopniu pozostającym poza kontrolą i wpływem Operatora Programu. Przede wszystkim, tylko część realizowanych projektów mogła mieć jakkolwiek wpływ na czas trwania postępowań, a ponadto wpływ ten miał dość ograniczony charakter, dodatkowo zaś jego efekty mogą mieć raczej długoterminowy charakter.

Jeżeli chodzi o kwestię oceny wymiaru sprawiedliwości, to wpływ realizowanych projektów mógł mieć na nią bardzo minimalny charakter. Naszym zdaniem, planowany poziom 50% wydaje się dość mało realistyczny, skoro w 2012 roku udział pozytywnych ocen był jeszcze niższy, niż obecnie i wynosił 28%⁸⁹. Warto też zauważyć (co podkreślają zarówno autorzy opracowania CBOS, jak Operator Programu w raporcie rocznym), że na opinie o wymiarze sprawiedliwości zasadniczy wpływ mają mass media, tymczasem zaś w ostatnim czasie przynajmniej część z nich (w szczególności zaś telewizja publiczna), w subiektywnej opinii ewaluatora, przekazywała wiele negatywnych informacji i opinii na temat funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Poniżej z kolei prezentujemy wartości wybranych, naszym zdaniem kluczowych wskaźników, na poziomie poszczególnych projektów.

⁸⁹ CBOS, „Komunikat z badań nr 31/2017. Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości”, Warszawa, marzec 2017.

Tabela 56 Wybrane wskaźniki dla poszczególnych projektów w ramach PL16 i poziom ich osiągnięcia

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach projektu 1 „Poprawa zdolności administracyjnych sądów, w tym systemów informatycznych”			
Liczba sądów wykorzystujących nowy system i oprogramowanie	374*	76	20%
Liczba jednostek wymiaru sprawiedliwości, w których wdrożono usługę wspólną i usługę poczty centralnej	170*	76	45%
Liczba jednostek wymiaru sprawiedliwości, w których wdrożono system zarządzania tożsamością	374*	73	20%
Liczba osób, które uzyskały przeszkolenie i poprawę umiejętności w zakresie objętym projektem	250*	273	109%
* - wartość wskaźnika podwyższona, dzięki podwyższeniu wartości projektu, na bazie powstałych w Programie oszczędności			
Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach projektu 2 „Informatyczne centra archiwalne dla sądów powszechnych – system zarządzania aktami sądowymi”			
Liczba sądów eksploatujących system zarządzania aktami	21	21	100%
Liczba wydziałów, w których wprowadzono jednolity system zarządzania aktami oraz wyposażonych w sprzęt i oprogramowanie	38	38	100%
Liczba przeszkolonych użytkowników systemu (w wydziałach KRS = 600, w wydziałach RZ = 100)	700	700	100%
Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach projektu 3 „Nowoczesne metody zarządzania sądami (wdrożenie)”			
Liczba osób, które zwiększyły swoją wiedzę dzięki udziałowi w projekcie	7500	8876	118%
Liczba osób, które ukończyły szkolenia i warsztaty	7000	8374	120%
Liczba osób, które odbyły studia podyplomowe i szkolenia dziedzinowe w ramach projektu	750	615	82%
Liczba uczestników studiów podyplomowych i szkoleń dziedzinowych	750	613	82%
Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach projektu 4 „Wzmocnienie pozycji pokrzywdzonych przestępstwem i wsparcie świadków w postępowaniu karnym”			
Liczba Ośrodków Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem udzielających wsparcia psychologicznego i prawnego osobom pokrzywdzonym przestępstwem	16	16	100%
Liczba przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości przeszkolonych w celu zapewnienia zwiększonego dostępu do wymiaru sprawiedliwości	1527	1541	101%
Liczba osób zawodowo pracujących z pokrzywdzonymi przeszkolonych w zakresie wiedzy na temat sposobów wspierania pokrzywdzonych w postępowaniu karnym	840	847	101%
Liczba uczestników szkoleń deklarujących nabycie nowych umiejętności lub wiedzy	500	627	125%

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba pracowników punktów obsługi interesanta przeszkolonych w zakresie wsparcia świadka w postępowaniu karnym	687	694	101%
Liczba uczestników szkoleń deklarujących nabycie nowych umiejętności lub wiedzy	410	494	120%
Zapewnienie maksymalnie komfortowych warunków do przesłuchań dzieci ofiar/świadków w postępowaniu karnym	20	16	80%
Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach projektu 5 „Edukacja szkolna przeciw wykluczeniu społecznemu”			
Liczba /zorganizowanych/ warsztatów	506	506	100%
Liczba uczniów /objętych projektem/ w szkołach gimnazjalnych	7920	8019	101%
Liczba uczniów /objętych projektem/ w szkołach. ponadgimnazjalnych	7260	7643	105%
Procent ankiet /oceniających/ potwierdzających wzrost wiedzy	80	85,61	107%
Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach projektu 6 „Propagowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów”.			
Liczba spraw skierowanych do mediacji	12000*	16569	138%
Liczba osób przeszkolonych /w ramach projektu/	840	840	100%
Liczba osób deklarujących wzrost świadomości nt. mediacji/nt. potrzeby mediacji	600	840	140%
Program szkoleń wraz ze wskazaniem grup docelowych	1	1	100%
** - dla tego wskaźnika określona też wartość bazową, wynoszącą 10398			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego dla Programu PL16 za 2016 r.

Jak widać, większość wskaźników udało się osiągnąć lub nawet przekroczyć. W przypadku projektu 1 jego realizacja została przedłużona do 30 kwietnia 2017 roku, stąd też na koniec 2016 roku wartość wskaźników nie osiągnęła jeszcze wartości zakładanych (ostatecznie jednak wartości docelowe powinny zostać osiągnięte⁹⁰). Warto jednak wskazać, że oryginalne wskaźniki zostały bardzo wyraźnie podwyższone, dzięki zwiększeniu wartości projektu. Projekt ten docelowo ma bardzo duże znaczenie dla wsparcia administrowania sądami, dzięki stworzeniu spójnego środowiska informatycznego dla sądów. Projektem zostały objęte wszystkie sądy, pewne elementy, których nie udało się sfinansować ze środków NMF zostaną dokończone ze środków krajowych i w założeniach do końca 2017 r. wszystkie sądy w Polsce powinny dysponować jednolitą domeną internetową, wspólną pocztą elektroniczną oraz odpowiednimi możliwościami zarządzania tożsamością użytkowników, co łącznie powinno znacznie udoskonalić proces zarządzania sądami.

Z kolei w ramach drugiego projektu zbudowano systemy pozwalające na szybsze odnajdowanie akt papierowych, dzięki wyposażeniu ich w odpowiednie „wklejki” elektroniczne, wskutek czego

⁹⁰ I zgodnie z informacjami uzyskanymi od Operatora Programu tak się właśnie stało.

znajdowanie ich w archiwum jest dużo szybsze, umożliwia ich znalezienie nawet w razie ich odłożenia w nieodpowiednim miejscu, a także co do zasady uniemożliwia ich wyniesienie poza teren archiwum (dzięki instalacji odpowiednich bramek, zbliżonych do bramek używanych w sklepach). Projektem zostały objęte sądy obsługujące Krajowy Rejestr Sądowy i Rejestr Zastawów. Projekt był na etapie przygotowywania głęboko diskutowany, biorąc pod uwagę to, że docelowo większość lub nawet wszystkie akta sądowe powinny być udostępniane w formie elektronicznej. Biorąc jednak pod uwagę to, że digitalizacja wszystkich akt może potrwać bardzo długo, tego typu system na pewno znacznie usprawnia i przyspiesza udostępnianie akt, a także minimalizuje ryzyko ich zagubienia lub wyniesienia poza teren archiwum.

Trzeci realizowany projekt miał stricte szkoleniowy charakter i w zamierzeniu miał poprawić jakość zarządzania sądami, dotyczył zatem nie tylko środowiska sędziowskiego, ale w znacznym stopniu administracji sądowej. Projekt ten jest już w zasadzie ukończony, przy czym korzystnej zmianie mogą jeszcze ulec wskaźniki dotyczące osób uczestniczących i zaliczających studia podyplomowe. Istotną zaletą tego projektu było także to, że częściowo szkoleniami objęta była niższa i średnia kadra, która dotąd w bardzo niewielkim stopniu uczestniczyła w tego typu projektach i stąd bardzo korzystnie oceniała realizację projektu i bardzo aktywnie brała udział w realizowanych szkoleniach.

Z kolei czwarty realizowany projekt dotyczył wsparcia świadków i pokrzywdzonych. Podjęto udaną próbę realizacji wsparcia na miejscu w sądach (dotąd wsparcie było zapewniane w większości poza sądami przez organizacje pozarządowe, które wygrały odpowiednie konkursy), ponadto pilotażowo przeszkolono pracowników sądów w sposobach i formach zapewniania tego wsparcia. Tego typu wsparcie jest normalnie finansowane ze środków krajowych w ramach tzw. Funduszu Wsparcia Pokrzywdzonych, natomiast w ramach środków NMF udało się wypracować wyższe standardy i sposoby wsparcia. Standardy te powinny zostać oficjalnie przyjęte, odpowiednie działania będą zaś mogły być dalej finansowane ze środków krajowych w ramach wspomnianego funduszu.

Piąty z realizowanych projektów dotyczył edukacji prawnej dzieci i młodzieży. Projekt również był bardzo udany, a jego zasadniczą zaletą było to, że w jego ramach udało się przygotować szereg innowacyjnych i atrakcyjnych materiałów edukacyjnych i podręczników (a także ćwiczeń), z których nadal mogą korzystać nauczyciele i uczniowie i które każdy zainteresowany może pobrać ze strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości⁹¹.

Ostatni szósty projekt dotyczył upowszechniania mediacji jako metody rozwiązywania sporów odciążającej sądy i ponadto (co do zasady) pozwalającej na osiągnięcie rozstrzygnięcia sporu w taki sposób, aby obie strony były w zasadzie usatysfakcjonowane z osiągniętego porozumienia. Warto zresztą dodać, że działania te finansowane są z różnych źródeł, w okresie 2014-2015 był realizowany przez ówczesne Ministerstwo Gospodarki projekt pilotażowy pn. Centra Arbitrażu i Mediacji (CAM), obecnie zaś wsparcie to jest kontynuowane w ramach Działania 2.17 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

⁹¹ Zob. <https://ms.gov.pl/pl/poradnik-prawny-dla-mlodziezy/>

Szerszy wpływ Programu i kontekst, w jakim jest wdrażany

Bardzo ważny dla oceny znaczenia Programu i realizowanych w jego ramach projektów jest też kontekst, w jakim był on realizowany.

W Polsce, podobnie jak i w wielu innych krajach poważnym problemem jest przewlekłość postępowań sądowych, wynikająca tak z bardzo dużej liczby spraw, jak i niekiedy niewystarczającej obsady kadrowej i odpowiednich rozwiązań infrastrukturalnych, przyspieszających procedowanie. Ważną kwestią, związaną z tematyką jednego z realizowanych projektów, jest też upowszechnianie się procedur mediacyjnych, w których przeważnie rola sądów jest dość ograniczona (często sprowadza się ona do skierowania danej sprawy do mediacji, a następnie zatwierdzenia jej wyniku), dzięki czemu (o ile mediacja doprowadzi do rozstrzygnięcia) sądy są w znacznym stopniu odciążone od tego typu spraw, co poprawia sprawność rozstrzygania pozostałych. Widać wyraźnie, co prezentujemy poniżej, że popularność mediacji (na przykładzie spraw cywilnych) stale rośnie.

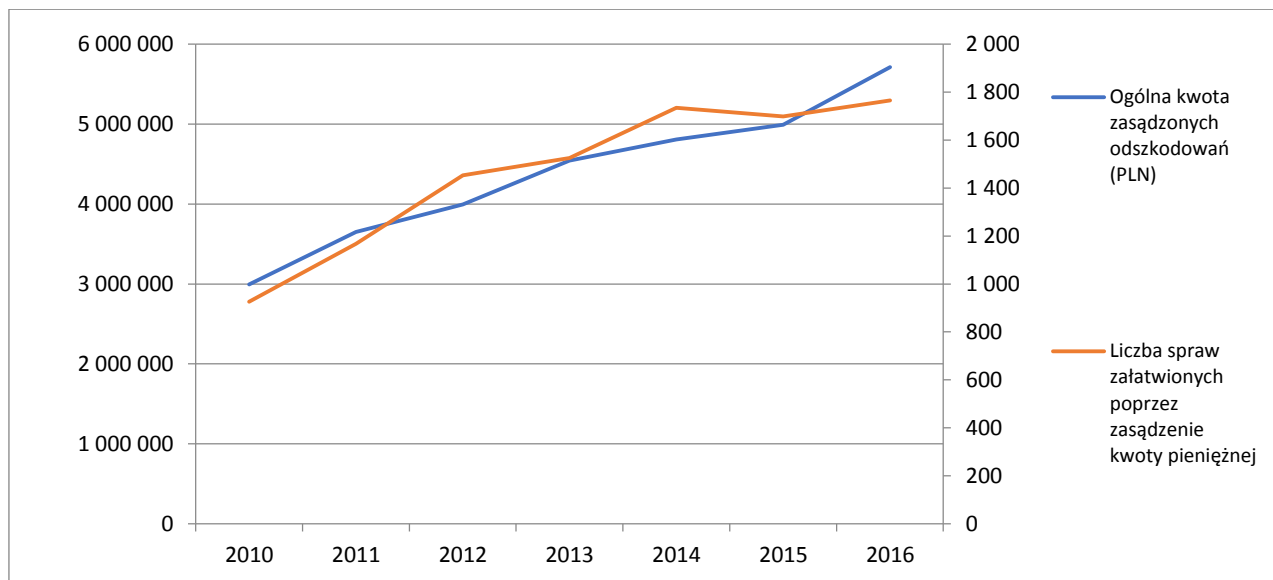
Tabela 57 Liczba spraw skierowanych do mediacji w sprawach cywilnych w Polsce

Rok	Sądy okręgowe	Sądy rejonowe	Razem	Dynamika
2006	1 053	395	1 448	-
2007	1 021	378	1 399	97%
2008	1 061	394	1 455	104%
2009	1 349	493	1 842	127%
2010	1 535	661	2 196	119%
2011	1 656	858	2 514	114%
2012	1 915	929	2 844	113%
2013	2 214	1 037	3 251	114%
2014	2 174	1 098	3 272	101%
2015	2 526	1 597	4 123	126%
2016	3 451	2 987	6 438	156%

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości

Poniżej z kolei prezentujemy dane dotyczące liczby i kwoty zasądzonych odszkodowań z tytułu przewlekłości rozpatrywania spraw. Naturalnie dane te obrazują tylko te sprawy, w których doszło do zasądzenia odszkodowania.

Wykres 12 Odszkodowania z tytułu przewlekłości; sprawy rozpatrywane w sądach okręgowych i apelacyjnych w latach 2010-2016

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości

Współpraca ze stroną polską była też korzystnie oceniana przez partnera Programu – Norweską Administrację Sądową⁹², w ramach programu udało się doprowadzić do poznania się obu stron, dzięki czemu w przyszłości współpraca powinna przebiegać jeszcze lepiej (choć zapewne w ramach nowego programu jednym z partnerów NAS będzie Krajowa Rada Sądownictwa).

W przyszłości program powinien też być realizowany sprawniej po stronie norweskiej, NAS we współpracy z administracją rządową zorganizowała szereg seminariów mających na celu przedyskutowanie doświadczeń i wyciągnięcie wniosków z realizacji minionej edycji Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Zdaniem norweskiego partnera programu celowe byłoby natomiast uelastycznienie zasad rozliczania wydatków i wydłużenie terminów na ich rozliczanie.

Trwałość efektów Programu

Trwałość efektów Programu będzie zapewne bardzo zróżnicowana w odniesieniu do poszczególnych projektów realizowanych w jego ramach. Z oczywistych powodów największy poziom trwałości będzie można zauważyć w przypadku projektów całościowo rozwiązujących dany problem w skali całego kraju. W przypadku PL16 taki charakter ma na pewno projekt 1 i jego sfinalizowanie ze środków krajowych, przewidywane w 2017 r. Całościowy charakter dla objętych nim dwóch krajowych rejestrów miał też oczywiście projekt 2. Pozostałe projekty miały głównie charakter edukacyjno-promocyjny i stąd bardzo trudno jest ocenić ich trwałość. W tym kontekście warto jednak wskazać na stale rosnącą popularność mediacji, a także na udostępnienie interesująco opracowanych materiałów szkoleniowych i ćwiczeń w ramach projektu edukacji prawnej dzieci i młodzieży.

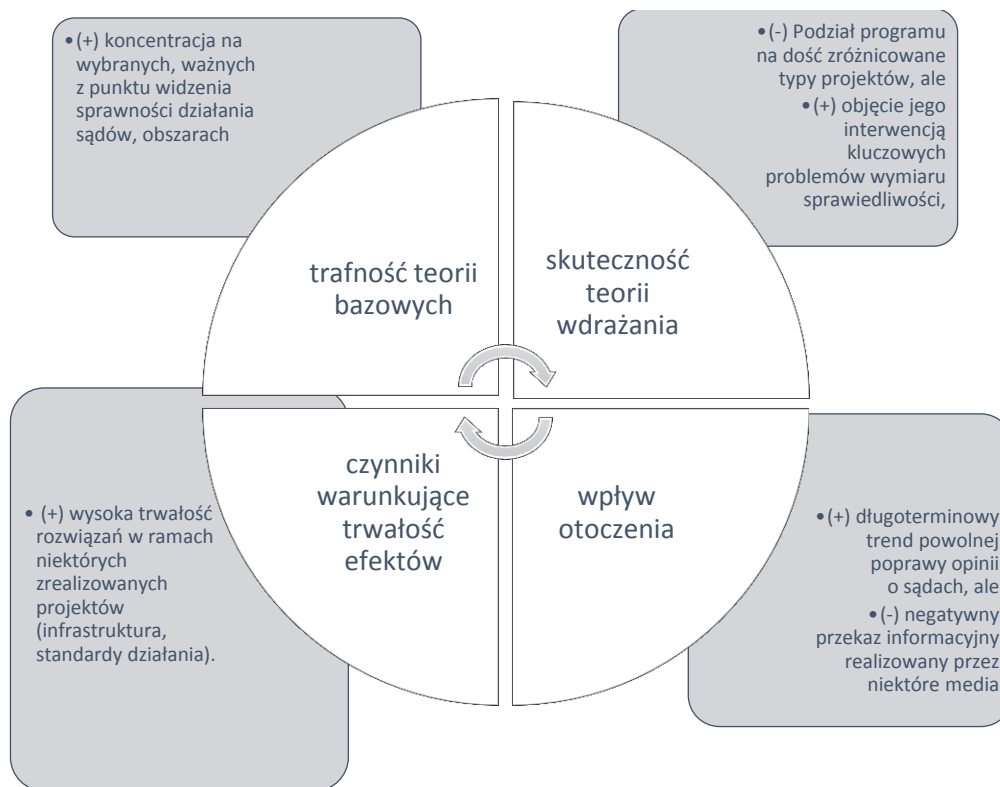
⁹² Odpowiednik polskiej Krajowej Rady Sądownictwa.

Z kolei w ramach projektu dotyczącego wsparcia świadków i pokrzywdzonych udało się wypracować nowy standard wsparcia świadka, który ma być elementem generalnych standardów obsługi interesanta w biurach obsługi interesanta w sądach. Takie rozwiązanie gwarantuje trwałość wypracowanego w ramach projektu produktu.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 23 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

Wnioski:

- Mimo tego, że realizowane projekty dotyczyły zasadniczo różnych sfer, to łącznie prowadziły do poprawy działania sądów i ich odbioru w zróżnicowanych obszarach.
- Realizowane projekty z całą pewnością przyczyniały się (w dłuższym horyzoncie czasowym) do poprawy sprawności działania wymiaru sprawiedliwości, a także (zapewne w jeszcze dłuższej perspektywie) do lepszego społecznego odbioru sądownictwa, przy czym w tym ostatnim

kontekście warto podkreślać rolę rzetelnej informacji w środkach masowego przekazu, które z oczywistych powodów są bardzo podatne na bieżące wydarzenia i procesy polityczne.

- Współpraca ze stroną norweską była użyteczna, w przyszłości warto jednak rozważyć koncentrację na współpracy w takich sferach, w których rozwiązania norweskie mogą być faktycznie przydatne w warunkach polskich.
- W kolejnym okresie programowania MF EOG i NMF poważnym wyzwaniem, jeżeli chodzi o uzgodnienie zakresu projektów, może być odbiór przez stronę norweską planowanych i już zrealizowanych zmian w systemie sądownictwa, które mogą być uznawane za naruszające jego niezależność.

Rekomendacje:

- W kolejnym okresie programowania MF EOG i NMF warto rozważyć taki dobór wskaźników, aby realizowane w ramach danego Programu projekty miały na jego wartością rzeczywisty wpływ. Dodatkowo (co jednak będzie bardzo trudne, ze względu na znaczenie sektora sądownictwa) warto próbować dobierać takie wskaźniki, które w najmniejszym stopniu będą potencjalnie wrażliwe na bieżącą sytuację polityczną.
- Współpracę ze stroną norweską warto inicjować i negocjować już na etapie przygotowywania projektu a jednocześnie nie decydować „z góry”, które projekty powinny mieć charakter partnerski, a które nie.
- Warto kontynuować łączenie działań o charakterze szkoleniowym z działaniami informacyjnymi i promocyjnymi (np. propagowanie mediacji), a także poprawę infrastruktury wymiaru sprawiedliwości.
- Jeżeli jednym z celów interwencji ma być nadal poprawa opinii społecznej o wymiarze sprawiedliwości, to obok działań mających na celu usprawnienie rozstrzygania spraw zdecydowanie warto kontynuować działania prowadzące do wspierania i odpowiedniego traktowania osób pokrzywdzonych oraz świadków.

3.1.6.4. Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych [PL17]

Założenia Programu

Głównym celem Programu jest poprawa funkcjonowania systemu więziennictwa w Polsce, z uwzględnieniem międzynarodowych standardów w zakresie ochrony praw człowieka. Realizacja tak określonego założenia będzie realizowana dzięki wdrożeniu działań prowadzących do zwiększenia kompetencji osadzonych oraz pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej, a także poprzez działania dedykowane pracownikom wymiaru sprawiedliwości, propagujące stosowanie kar nieizolacyjnych oraz środków probacyjnych – alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności.

Schematyczny opis celu oraz sposobów jego realizacji przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 24 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL17

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów Programu

Z uwagi na specyfikę obszaru, jakim jest więziennictwo i szerszej wymiar sprawiedliwości, w ramach Programu PL17 realizowano wyłącznie projekty predefiniowane (7 projektów). Program był realizowany na szczeblu centralnym przez komórki merytoryczne Centralnego Zarządu Służby Więziennej, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz przez Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu. Wśród dofinansowanych przedsięwzięć znalazły się następujące projekty:

- *Realizacja szkoleń podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe więźniów oraz stworzenie warunków ułatwiających podtrzymywanie więzi rodzinnych w celu zwiększenia efektywności ich powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kar (Projekt nr 1).*
- *Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej podnoszących kwalifikacje zawodowe w celu zapewnienia właściwego poziomu stosowania kary pozbawienia wolności zgodnie z międzynarodowymi zasadami praw człowieka (Projekt nr 2).*
- *Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej ukierunkowanych na podniesienie umiejętności służących prawidłowemu wykonywaniu obowiązków służbowych (Projekt nr 3).*
- *Wzmocnienie systemu działania Grup Interwencyjnych Służby Więziennej i Grup Konwojowych oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy działu ochrony (Projekt nr 4).*
- *Utworzenie i wdrożenie systemów teleinformatycznych służących podniesieniu poziomu zarządzania jednostkami (Projekt nr 5).*
- *Wzmocnienie sprzętowe i modernizacja systemu kształcenia kadry Służby Więziennej w ramach szkół resortowych (Projekt nr 6).*
- *Upowszechnienie stosowania kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych w systemie sądownictwa karnego (Projekt nr 7).*

Pięć z siedmiu projektów predefiniowanych (nr. 1, 2, 3, 4, 6) zakończonych zostało z końcem 2015 roku, realizację kolejnego (projekt nr 5) wydłużono do końca grudnia 2016 r., natomiast ostatni z projektów predefiniowanych, rozpoczęty w 2014 r. i realizowany przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości (projekt nr 7) będzie wdrażany jeszcze w pierwszym trymestrze 2017 roku – do końca kwietnia 2017 r.

Współpraca partnerska w ramach programu PL17 realizowana jest na 2 poziomach – zarówno na poziomie Programu – z Norweskimi Służbami Więziennymi, jak i na poziomie projektów – dwa spośród nich (nr 2 i 6) realizowanych są w partnerstwie z Ośrodkiem Szkolenia Kadr Norweskich Służb Więziennych, natomiast jeden (nr 7) w partnerstwie z *Akershus Probation Office*. W ramach Programu zarezerwowano środki na Fundusz Współpracy Dwustronnej (FWD), które służyć mają finansowaniu działań wzmacniających współpracę pomiędzy Norwegią i Polską, poprzez nawiązywanie kontaktów oraz wzajemną wymianę wiedzy, technologii, dobrych praktyk i doświadczenia. Ze środków FWD finansowane były działania strategiczne podejmowanych przez Partnerów programu, w tym m.in.

- spotkania eksperckie pomiędzy służbami więziennymi obu krajów, służącymi wymianie doświadczeń i przygotowaniu założeń dalszej współpracy;
- warsztaty dot. m.in. wymiany najlepszych praktyk i doświadczeń w zakresie współpracy dwustronnej;
- spotkania Dyrektorów Generalnych polskiej i norweskiej Służby Więziennej;
- seminaria poświęcone wymianie doświadczeń w zakresie oddziaływań penitencjarnych oraz ochronnych;
- spotkania międzynarodowe w ramach wymiany doświadczeń oraz dobrych praktyk z Operatorami Programów NMF z innych krajów;
- wizyty studyjne tzw. „shadowing job” przedstawicieli wybranych jednostek penitencjarnych po polskiej i norweskiej stronie, których celem była wymiana doświadczeń i dobrych praktyk, porównanie obu systemów penitencjarnych oraz stosowanych w Polsce i Norwegii rozwiązań prawnych, a także sposobów realizacji bieżących zadań służbowych przez osoby uczestniczące w wymianie kadry.

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej sfinansowano również 7 projektów realizowanych przez Beneficjentów wspólnie z podmiotami z Norwegii zakładających realizację działań bilateralnych. Projekty polegały m.in. na organizacji i realizacji wizyt studyjnych związanych z transferem wiedzy i doświadczeń w zakresie realizacji zadań SW związanych m.in. z metodami kształcenia funkcjonariuszy, podejmowanymi działaniami profilaktycznymi w zakresie niwelowania stresu i wypalenia zawodowego, rozwiązywania trudnych sytuacji bez użycia siły, sposobów szkolenia z zakresu samoobrony i technik interwencyjnych.

W ramach projektów zrealizowana była polsko-norweska konferencja dotycząca kształcenia kadry służb penitencjarnych, a także wizyty stażowe wykładowców z Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej (COSSW) i Norweskiej Akademii Kształcenia Służby Więziennej (KRUS) w Polsce i Norwegii, których celem był transfer wiedzy i doświadczeń związanych z realizacją i organizacją szkolenia kadry norweskich i polskich służb penitencjarnych.

Podsumowanie kluczowych założeń wsparcia znajduje się w tabeli w załączniku do niniejszego raportu.

Efekty Programu

94,63% alokacji było przeznaczone na realizację siedmiu projektów predefiniowanych realizowanych na szczeblu centralnym przez jednostki organizacyjne Służby Więziennej i jeden z Departamentów Ministerstwa Sprawiedliwości.

Pozostała część alokacji została przeznaczona na realizację Funduszu Współpracy Dwustronnej oraz koszty związane z zarządzaniem Programem (odpowiednio 3,26% i 2,10%).

Cała **alokacja dostępna na Program PL17** w ramach MF EOG i NMF na lata 2012-2017 wyniosła **13 000 000,00 EUR**, zaś całkowita wartość Programu wraz ze współfinansowaniem krajowym to 15 294 118,00 EUR, czyli ok. 64 847 060,00 mln PLN⁹³.

W podobnym okresie, lata 2007-2015, realizowane były projekty w ramach NSRO 2007-2013 skierowane na wsparcie systemu więziennictwa – w obszarze wzmocnienia kapitału ludzkiego. W ramach Działania 1.3.4 POKL realizowane były przez Centralny Zarząd Służby Więziennej 4 projekty systemowe – 2 projekty związane z podniesieniem kwalifikacji zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej w zakresie realizacji zadań związanych z aktywizacją zawodową więźniów oraz 2 projekty dedykowane bezpośrednio osobom pozbawionym wolności (w tym osobom niepełnosprawnym), których celem było usprawnienie społeczno-zawodowe skazanych. Łączna wartość projektów wyniosła 112,2 mln zł⁹⁴, oznacza to, że środki z MF EOG i NMF stanowiły **57,7%** nakładów poniesionych w ramach Polityki Spójności.

Dodatkowo na realizację zadań związanych z aktywizacją zawodową skazanych przeznaczane są środki z Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych oraz Rozwoju Przywieziennych Zakładów Pracy – państwowego funduszu celowego, którego zadaniem jest wspieranie readaptacji osób pozbawionych wolności. Środki Funduszu przeznacza się na tworzenie nowych (i ochronę istniejących) miejsc pracy dla skazanych, tworzenie w jednostkach penitencjarnych SW infrastruktury koniecznej dla prawidłowego wykonywania działań resocjalizacyjnych, modernizację przywieziennych zakładów pracy, organizowanie nauki zawodu i doskonalenia zawodowego dla osób pozbawionych wolności oraz organizowanie szkoleń w zakresie aktywizacji zawodowej i umiejętności poszukiwania pracy. Na realizację zadań związanych z zatrudnianiem osób pozbawionych wolności i finansowaniem działań w zakresie ich resocjalizacji z FAZS w latach 2013-2015 wydatkowano łącznie 70 049 100,0 mln zł⁹⁵.

W odniesieniu do osób pozbawionych wolności dane dotyczące liczby skazanych biorących udział w nauczaniu kursowym (będącym uzupełnieniem oferty edukacyjnej) oraz szkoleniach finansowanych w ramach NMF przedstawiają się następująco:

⁹³ Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html

⁹⁴ wg bazy zawartych umów Ministerstwa Rozwoju

⁹⁵ wg informacji Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli z wykonania budżetu państwa w roku 2013,2014 i 2015 r. w części 37 – sprawiedliwość oraz wykonanie planów finansowych funduszu pomocy pokrzywdzonym oraz pomocy postpenitencjarnej i funduszu aktywizacji zawodowej skazanych oraz rozwoju przywieziennych zakładów pracy

Tabela 58 Nauczanie kursowe – skazani

Ogółem	Liczba skazanych uczestnicząca w nauczaniu kursowym	Liczba skazanych uczestnicząca w szkoleniach finansowanych w ramach NMF (PL17, projekt 1)
Liczba kursów	2 058	1 473
Liczba absolwentów kursów	21 804	15 490 ⁹⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznej informacji statystycznej CZSW za rok 2013,2014,2015 oraz Raportów Strategicznych z wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 w Polsce w roku 2014-2016 i danych uzyskanych od Operatora (stan na 31.12.2016 r.)

Z danych statystycznych za lata 2013-2016 wynika, że liczba funkcjonariuszy uczestnicząca w kursach zawodowych organizowanych przez Służbę Więzienną wyniosła ok. 18,2 tys., w tym samym czasie w ramach projektów predefiniowanych nr 2-6 realizowanych w ramach Programu PL17 udział w wysokospecjalistycznych szkoleniach wzięło ok. 34,2 tys. funkcjonariuszy i pracowników SW.

Tabela 59 Doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej

Lata	Liczba funkcjonariuszy SW uczestnicząca w kursach doskonalenia zawodowego	Liczba funkcjonariuszy i pracowników SW uczestnicząca w szkoleniach/ kursach finansowanych w ramach NMF (PL17, projekt 2-6)
łącznie 2013-2016	18 183	34 242 ⁹⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznej informacji statystycznej CZSW za rok 2013,2014,2015, 2016 oraz Raportu Strategicznego z wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 w Polsce w roku 2016 i danych uzyskanych od Operatora (stan na 31.12.2016 r.)

Jak widać z powyższych zestawień, środki z NMF przeznaczone na realizację Programu PL17 stanowią dodatkowe, ale szczególnie istotne z uwagi na tematykę i zakres realizowanych szkoleń, źródło finansowania, zwłaszcza działań prowadzących do wzmocnienia kompetencji zawodowych funkcjonariuszy SW – fundusze norweskie stanowiły istotne wsparcie procesu rozwoju zawodowego.

W Memorandum of Understanding dla Programu PL17 Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych wyznaczone zostały dwa rezultaty:

1. Zwiększenie kompetencji osadzonych oraz kadry Służby Więziennej.
2. Częstsze stosowanie rozwiązań alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności.

W zakresie celu nr 1 wartości docelowe wszystkich wskaźników zostały przekroczone, co prezentuje tabela poniżej.

⁹⁶ Dane te dotyczą łącznej liczby uczestników szkoleń, nie zaś liczby osób tzw. „niepowtarzających się”

⁹⁷ Dane te dotyczą łącznej liczby uczestników szkoleń/kursów, nie zaś liczby osób tzw. „niepowtarzających się”

Tabela 60 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zwiększenia kompetencji osadzonych oraz kadry Służby Więziennej w ramach Programu PL17

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba szkoleń kursów dla osadzonych (projekt 1)	produktu	803	1 473	183,4%
Liczba certyfikatów/ dyplomów dla osadzonych (projekt 1)	rezultatu	7502	15 490	206,5%
Liczba certyfikatów / dyplomów potwierdzających ukończenie kursów / programów szkoleniowych / studiów podyplomowych dla kadry SW (projekt nr 2)	produktu	3 669	4 674	127,4%
Liczba certyfikatów / dyplomów potwierdzających ukończenie kursów / programów szkoleniowych / studiów podyplomowych dla kadry SW (projekt nr 3)	produktu	1 688	1 974	116,9%
Liczba certyfikatów / dyplomów potwierdzających ukończenie kursów / programów szkoleniowych dla kadry SW (projekt nr 4)	produktu	3 940	7 726	196,1%
Liczba certyfikatów / dyplomów potwierdzających ukończenie kursów / programów szkoleniowych dla kadry SW (projekt nr 5)	produktu	11 250	11 451	101,8%
Liczba certyfikatów / dyplomów potwierdzających ukończenie kursów / programów szkoleniowych / studiów podyplomowych dla kadry SW (projekt nr 6)	produktu	6 300	8 417	133,6%
Liczba certyfikatów potwierdzających ukończenie szkoleń dla sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych władz samorządowych oraz innych pracowników (projekt nr 7)	produktu	5 120	5 743	112,2%
Liczba certyfikatów/ dyplomów (łącznie dla projektów 2, 3, 4, 5, 6, 7)	rezultatu	31 967	39 985	125,1%

Źródło: opracowanie na podstawie Raportów Strategicznych z wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 w Polsce w roku 2014-2016 i danych uzyskanych od Operatora (stan na 31.12.2016 r.)

Spektakularnym przykładem przekroczenia założonych wskaźników jest projekt nr 1 („Realizacja szkoleń podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe więźniów oraz stworzenie warunków ułatwiających podtrzymywanie więzi rodzinnych w celu zwiększenia efektywności ich powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kar”). W wyniku modyfikacji projektu. (w 2014 r. – zwiększeniu uległa kwota środków przeznaczonych na projekt w wyniku realokacji środków z projektu nr 7, w 2015 r. zaś zagospodarowano oszczędności, związane z coraz niższymi kosztami szkoleń) rozszerzono jego zakres – do projektu przystąpiły nowe jednostki penitencjarne, spośród których rekrutowano do projektu kolejnych osadzonych, co znacząco zwiększyło ostatecznie liczbę odbiorców prowadzonych w ramach projektu szkoleń i miało wpływ na osiągnięcie (i przekroczenie) zaplanowanego wskaźnika rezultatu.

W zakresie celu dotyczącego stosowania rozwiązań alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności, wartości docelowe wskaźników również zostały przekroczone (tabela poniżej).

Tabela 61 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego częstszego stosowania rozwiązań alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności w ramach Programu PL17

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (stan na 31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Liczba szkoleń dla sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych władz samorządowych oraz innych pracowników (projekt nr 7)	rezultatu	50	63	126,0%
Liczba certyfikatów potwierdzających ukończenie szkoleń dla sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych władz samorządowych oraz innych pracowników (projekt nr 7)	produktu	5000	5743	114,8%
Poziom stosowania kar alternatywnych (projekt nr 7)	produktu	43,0%	55,1%	127,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy DoRIS

Powyższe zestawienie prezentuje stan realizacji wskaźników na koniec grudnia 2016 r, natomiast projekt predefiniowany nr 7 był realizowany do 30 kwietnia 2017 r., najprawdopodobniej więc wskaźniki wyznaczone na poziomie rezultatu nr 2 mogą się ostatecznie jeszcze zmienić.

Szerszy wpływ Programu

Nie ulega wątpliwości, że Program PL17 oddziałuje również w szerszym wymiarze, niż tylko w odniesieniu do bezpośrednich odbiorców działań projektowych, choć jego efekty będą odczuwalne dopiero w dłuższej perspektywie, już po zakończeniu jego realizacji.

Patrząc na statystyki tzw. powrotności skazanych do zakładów karnych, można byłoby postawić wniosek, że skala i zakres działań podejmowanych przez Służbę Więzienną w ramach realizacji projektów w ramach NMF, polityki spójności i ustawowych zadań SW, może przyczyniać się do spadku poziomu powrotu skazanych do zakładów karnych.

Tabela 62 Skazani wg powrotności do zakładu karnego

Lata	2013	2014	2015	2016
ogółem	38 453	39 067	37 247	37 378

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznej informacji statystycznej CZSW za lata 2013-2016

Również statystyki CZSW dotyczące liczby osób tymczasowo aresztowanych i skazanych w latach 2013-2016 wskazują na tendencję spadkową. Niewątpliwie wpływ na to mogła mieć również realizacja Programu PL17, w wyniku którego wzrósł poziom stosowania alternatywnych wobec kary ograniczenia wolności rozwiązań – kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych stosowanych wobec osób oskarżonych.

Tabela 63 Liczba tymczasowo aresztowanych i skazanych ogółem

Lata	2013	2014	2015	2016
ogółem	83 187	77 908	73 669	70 338

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznej informacji statystycznej CZSW za lata 2013-2016

Aby te tendencje utrzymać, konieczne jest kontynuowanie działań zmierzających do usprawnienia wymiaru sprawiedliwości oraz sektora więziennictwa. System ten stanowi naczynia połączone – oczekiwany efekt poprawy w szerszej perspektywie da jedynie kontynuacja kompleksowego programu modernizacyjnego w zakresie zarówno edukacji skazanych, rozwoju zawodowego funkcjonariuszy SW, unowocześniania systemów kształcenia kadr i systemów IT, a także włączenia w realizację działań usprawniających również innych służb wymiaru sprawiedliwości – policji, sędziów, prokuratorów.

Kontynuacją i dodatkowym wsparciem systemu więziennictwa, przyczyniającym się do wzmocnienia efektów Programu PL17 w obszarze związanym z zwiększeniem kompetencji społeczno-zawodowych osadzonych, jest również realizacja przez CZSW projektu *Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności* dofinansowanego w ramach PO WER na lata 2014-2020 w kwocie dofinansowania ok. 111,4 mln zł. Jego celem (podobnie jak projektu nr 1 w Programie PL17) jest wzrost aktywności społeczno-zawodowej więźniów oraz zwiększenie ich zdolności do zatrudnienia. Projekt kierowany jest również do podobnej grupy skazanych: – bliskich terminu zakończenia odbywania kary i zainteresowanych nabywaniem i doskonaleniem swoich kompetencji zawodowych.

Wspomnieć również należy o wdrożeniu, finansowanego z Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych oraz Rozwoju Przywiązanych Zakładów Pracy, rządowego Programu *Praca dla Więźniów*, którego celem jest zwiększenie powszechności zatrudnienia skazanych, dzięki rozszerzeniu możliwości nieodpłatnej pracy więźniów dla samorządów, stosowaniu ulg dla przedsiębiorców, którzy chcieliby zatrudnić skazanych oraz wybudowaniu przy zakładach karnych hal produkcyjnych, w których mogliby pracować więźniowie.

Efekty w sferze związanej z doposażeniem Służby Więziennej w specjalistyczny sprzęt ułatwiający wykonywanie zadań służbowych oraz z modernizacją systemów informatycznych, systemów łączności dodatkowo zagwarantowane będą dzięki funkcjonującemu od 1 stycznia 2017 r. *Programowi modernizacji Służby Więziennej w latach 2017–2020*. Realizacja Programu ma przyczynić się do poprawy sprawności i skuteczności działania Służby Więziennej, co w efekcie służyć będzie poprawie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego obywateli. W ramach Programu zakłada się wydatkowanie ok. 1,5 mld zł na zakup sprzętu, remonty, modernizację systemów informatycznych i łączności oraz podwyżki dla funkcjonariuszy i pracowników SW.

Program *Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych* jest więc istotnym, ale nie jedynym, elementem mającym wpływ na poprawę całego systemu więziennictwa w Polsce.

Mówiąc o oddziaływaniu Programu, nie sposób nie wspomnieć o efektach nawiązanej współpracy pomiędzy polskimi i norweskimi służbami więziennymi. Ocena współpracy dwustronnej formułowana zarówno przez Operatora, jak i beneficjentów projektów jest niezwykle pozytywna - rozmówcy wskazują przede wszystkim na zwiększenie wiedzy i kompetencji funkcjonariuszy i pracowników SW, mające wpływ na ich bieżącą pracę, wskazują również, że dzięki współpracy nastąpił transfer dobrych praktyk w zakresie systemu kształcenia funkcjonariuszy SW i pracy z osadzonymi (możliwość implementacji programów readaptacyjnych po dostosowaniu ich do polskich realiów, które wywierać będą pozytywny wpływ na proces resocjalizacji więźniów i wykonanie kary pozbawienia wolności). Realizacja działań bilateralnych przyczyniła się też do wzrostu wiedzy i wzajemnego zrozumienia partnerów dzięki możliwościom poznania organizacji systemów więziennictwa w obu krajach i nawiązaniu również osobistych relacji, co w przyszłości będzie skutkowało realizacją kolejnych wspólnych przedsięwzięć, związanych nie tylko z podnoszeniem kompetencji, ale również z realizacją przedsięwzięć innego typu np. projektów badawczych czy naukowych. Podkreślenia wymaga fakt, że transfer know-how nie ma charakteru jednostronnego - implementacja dobrych praktyk i innowacyjnych rozwiązań ma miejsce w obu krajach.

Norweski partner programu bardzo dobrze ocenił współpracę ze stroną polską, wskazując na jej długoterminowy i intensywny charakter oraz wysoki poziom motywacji funkcjonariuszy Służby Więziennej. W zasadzie na etapie realizacji projektów nie występowały żadne istotne problemy, niewielkim ograniczeniem w intensyfikacji na przykład staży i objęcia nimi większej grupy osób była niestety ciągle niewystarczająco rozpowszechniona znajomość języków obcych wśród funkcjonariuszy SW. Strona norweska zamierza kontynuować współpracę ze stroną polską zapewne przy zaprojektowaniu, budowie i funkcjonowaniu 4 pilotażowych obiektów więziennych. Zdaniem przedstawiciela partnera programu, w przyszłości bardzo celowe byłoby też wydłużanie szkoleń i staży, aby dzięki temu było możliwe przekazanie bardziej pogłębionej, szczegółowej wiedzy.

Podsumowując wdrażanie Programu PL17, można założyć, że jego efekty powinny dotyczyć następujących sfer:

Tabela 64 Pośrednie efekty realizacji Programu PL17

Skazani	Kadry Służby Więziennej	System	Współpraca
zmniejszenie dolegliwości odbywania kary pozbawienia wolności dzięki stworzeniu przyjaznych warunków, ułatwiających utrzymywanie bliskich relacji rodzinnych	poprawa stosowania standardów w zakresie postępowania ze skazanymi, z poszanowaniem praw człowieka	stworzenie dobrych warunków kształcenia funkcjonariuszy służby więziennej, w oparciu o narzędzia informatyczne	wzmocnienie stosunków dwustronnych pomiędzy Polską i Norwegią
aktywizacja zawodowa skazanych i zmniejszenie stopnia tzw. powrotności do zakładów karnych	zwiększona efektywność oddziaływania penitencjarnego wobec szczególnych grup skazanych oraz poprawa komunikacji z osadzonymi cudzoziemcami	wzrost efektywności kształcenia (wdrożenie systemów zdalnego nauczania) i zwiększenie potencjału dydaktycznego służby więziennej	wymiana wzajemnych doświadczeń, wiedzy i dobrych praktyk
zmniejszenie liczby więźniów, dzięki częstszemu stosowaniu kar o charakterze nieizolacyjnym	poprawa wizerunku służby więziennej, podniesienie prestiżu zawodu, wzrost zadowolenia z wykonywanej pracy	zwiększenie sprawności i efektywności systemów operacyjnych	wypracowanie nowych rozwiązań, w oparciu o doświadczenia stosowane w innym kraju
kształtowanie właściwych postaw	podniesienie efektywności	wzmocnienie systemów ochrony	wdrażanie zmian

Skazani	Kadry Służby Więziennej	System	Współpraca
prospołecznych i zmniejszenie liczby zachowań agresywnych wśród skazanych	i jakości realizacji zadań	i wyposażenia poprzez zakup specjalistycznego sprzętu	organizacyjnych/ edukacyjnych / technicznych w oparciu o sprawdzone rozwiązania stosowane u partnera

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych i badań jakościowych

Trwałość efektów Programu

O ile nie ma wątpliwości co do zachowania trwałości w przypadku projektów, w ramach których dokonywane były inwestycje w sprzęt, wyposażenie, systemy IT i systemy kształcenia, które będą wykorzystywane w codziennej pracy funkcjonariuszy i pracowników SW, to w przypadku działań mających charakter szkoleniowy, ocena zachowania trwałości efektów na tym etapie może być trudna do oszacowania.

Projekty edukacyjne realizowane w ramach Programu wykazują się potencjalnie dużą trwałością, choć faktyczna ocena trwałości możliwa byłaby dopiero na podstawie przeprowadzonych badań odbiorców wsparcia, dotyczących użyteczności, przydatności i wykorzystywania w codziennej praktyce zawodowej zdobytej podczas szkoleń wiedzy i kwalifikacji. Umiejętności i wiedzę zdobytą podczas szkoleń/kursów/studiów można uznać za trwałą na „poziomie zachowania”, dopiero jeżeli stała się stałym elementem wykorzystywanym podczas pracy, a także gdy odbiorcy wsparcia szkoleniowego dzielą się z innymi zdobytą wiedzą.

Jako, że projekty wybrane do realizacji w ramach Programu PL17 były oparte na przeprowadzonej pogłębionej analizie potrzeb kadry SW, można przypuszczać, że ich efekty będą się utrzymywać i będą odczuwalne na poziomie całego systemu. Z rozmów prowadzonych z przedstawicielami Operatora Programu i jednego z beneficjentów projektu, wynika, że nabyta wiedza i umiejętności procentują w codziennej pracy i przyczyniają się do dalszego rozwoju kadry SW.

Zróżnicowane działania programowe, kierowane do różnych grup odbiorców wsparcia, a także znaczące zwiększenie, w stosunku do wstępnych założeń, liczby przeszkolonych funkcjonariuszy SW powodują wzajemne wzmocnianie się i utrwalanie efektów na poziomie całego systemu więziennictwa.

Czynniki warunkujące skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu

Analizując Program PL17 pod kątem jego trafności wysnuć można wniosek, że podejmowane w jego ramach działania znacząco wzmocniały istotnie zadania realizowane przez SW, związane m.in. z doskonaleniem kompetencji skazanych i funkcjonariuszy SW. Szczególnie istotne jest też, że obszar wsparcia został trafnie zdiagnozowany już na etapie programowania, co niewątpliwie miało wpływ na jego skuteczność – wszystkie założone wskaźniki zostały znacznie przekroczone.

Analiza dokumentów zastanych i wyniki badań jakościowych wskazują na następujące czynniki przyczyniające się do sukcesu Programu:

- precyzyjnie skonstruowany cel Programu;
- przeznaczenie całości alokacji na ogólnopolskie projekty predefiniowane;

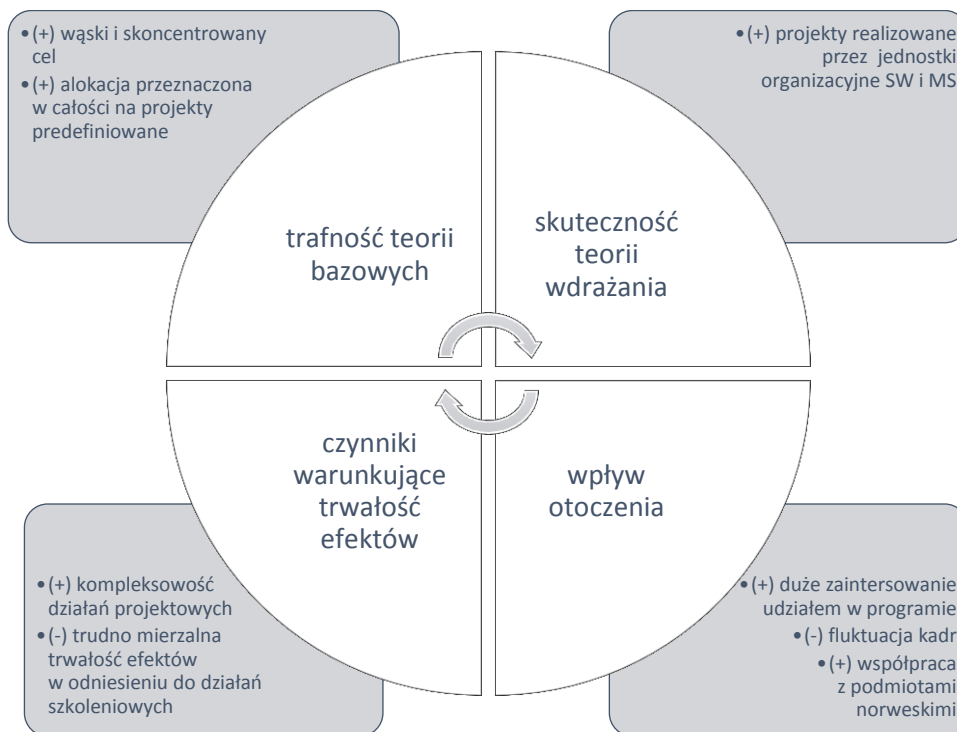
- zidentyfikowanie na etapie planowania Programu PL17 konkretnych projektów i właściwego określenia wartości wskaźników;
- projekty wytypowane do realizacji w ramach Programu oparte były na pogłębionej analizie potrzeb przyszłych beneficjentów Programu;
- kompleksowość i różnorodność działań projektowych obejmujących swym zasięgiem różne grupy odbiorców, skutkujące dużym zainteresowaniem odbiorców ostatecznych.
- efektywna współpraca z partnerami norweskimi.

Pewnym utrudnieniem organizacyjnym, w opinii Operatora Programu, nie mającym jednak ostatecznie wpływu na spełnienie rezultatu nr 2 określonego dla Programu, była realizacja projektu nr 7 *Upowszechnienie stosowania kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych w systemie sądownictwa karnego*. Beneficjentem projektu był Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości, które w hierarchii wymiaru sprawiedliwości jest organem nadzorującym Centralny Zarząd Służby Więziennej, natomiast w ramach struktury wdrażania MF EOG/NMF departament MS podlega Operatorowi Programu. Wydaje się, że w przyszłości należałoby realizację Programu ograniczyć jedynie do projektów, pozostających w kompetencjach Służby Więziennej, natomiast obszar związany ze stosowaniem sankcji pozawięziennych włączyć do Programu realizowanego obecnie przez Ministerstwo Sprawiedliwości (PL16).

Uwzględnienie podziału kompetencji i odpowiedzialności instytucji zobowiązanych do prowadzenia działań w obu obszarach, przyczyni się do zwiększenia poziomu efektywności, zarówno na poziomie organizacyjnym, jak i ostatecznych rezultatów prowadzonych działań.

Na poniższym rysunku przedstawiono podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu oraz spodziewaną trwałość rezultatów.

Rysunek 25 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania

Wnioski i rekomendacje

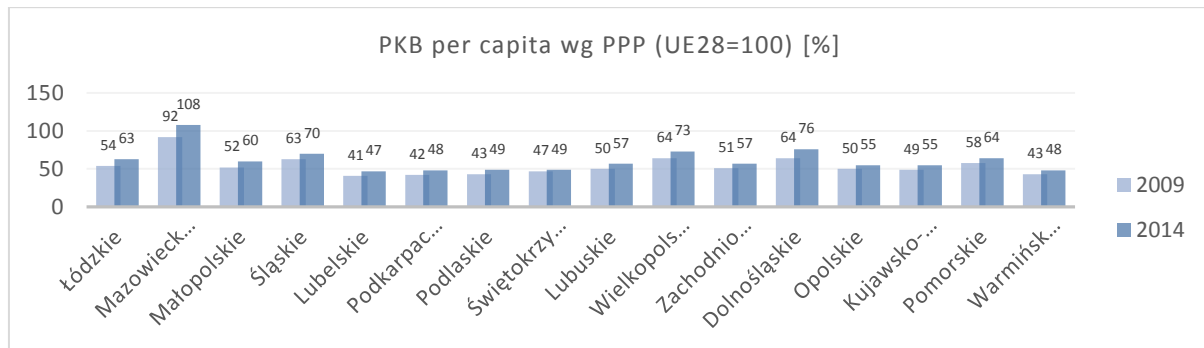
- Mocną stroną Programu PL17 jest kompleksowe podejście do poprawy systemu więziennictwa.
- Jedną z mocnych stron Programu jest również skala i zakres współpracy międzynarodowej realizowanej z partnerami norweskimi na poziomie projektów predefiniowanych, jak i projektów finansowanych z Funduszu Współpracy Dwustronnej.
- Program z uwagi na specyfikę systemu więziennictwa powinien być w dalszym ciągu realizowany w formie projektów predefiniowanych.
- Programowanie wsparcia należy oprzeć na pogłębionej analizie potrzeb beneficjentów i odbiorców wsparcia.
- Realizacja Programu powinna ograniczać się jedynie do projektów, pozostających w kompetencjach Służby Więziennej.
- Na etapie programowania wsparcia w ramach kolejnej perspektywy należy przeanalizować dostępne finansowanie z innych źródeł dla tego samego obszaru, tak aby nie było ryzyka duplikowania zadań (patrz projekt CZSW z POWER 2014-2020).

3.2. Wpływ realizacji MF EOG i NMF na zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych

Analiza sytuacji społeczno- ekonomicznej w okresie realizacji MF EOG i NMF

Tłem dla oceny oddziaływania funduszy norweskich i EOG w wymiarze makroekonomicznym jest przeprowadzona poniżej analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej w polskich regionach w okresie realizacji programów. Analiza przeprowadzona została dla głównych wskaźników makroekonomicznych (PKB per capita, zatrudnienie, bezrobocie) oraz dla wybranych wskaźników tematycznych obrazujących zmianę sytuacji w poszczególnych obszarach interwencji MF EOG i NMF (emisja CO₂ i udział energii odnawialnej, liczba MŚP, nakłady na B+R i liczba zgłoszeń patentowych, liczba absolwentów szkół wyższych, liczba łóżek w szpitalach oraz liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych).⁹⁸

Wykres 13 Poziom PKB per capita wg PPP w relacji do UE-28 w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

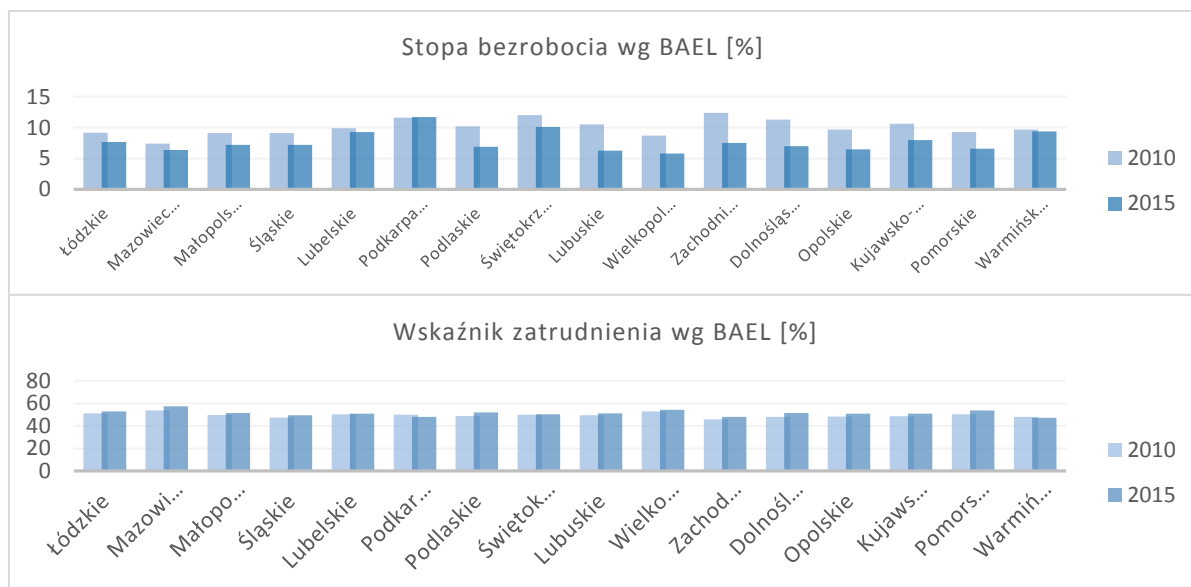

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W okresie wdrażania funduszy norweskich i EOG nastąpiła wyraźna konwergencja gospodarek polskich regionów z UE. Poziom PKB per capita we wszystkich polskich regionach zbliżył się do średniego poziomu unijnego. Największa zmiana nastąpiła w województwie mazowieckim (16 p.p.) oraz dolnośląskim (12 p.p.). Najwolniej rozwijającym się regionem w badanym okresie było województwo świętokrzyskie (2 p.p.).

⁹⁸ Wybór wskaźników oraz możliwość ich analizy uwarunkowana była ich dostępnością w bazie GUS (baza Strateg) w układzie regionalnym dla określonych lat.

Wykres 14 Rynek pracy w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

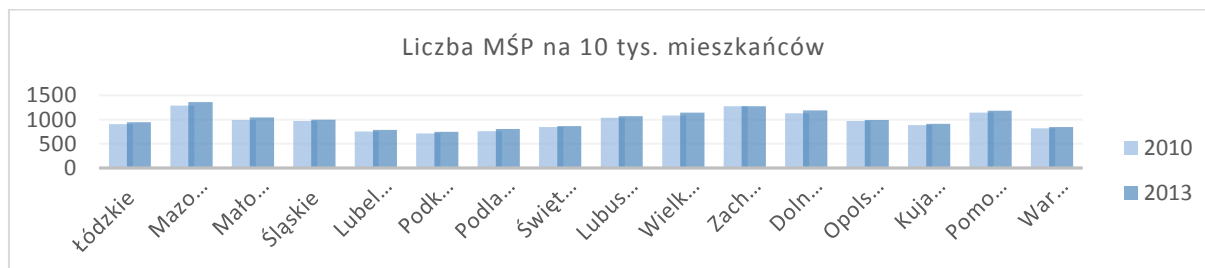

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W badanym okresie poprawa sytuacji w polskich regionach dotyczyła również rynku pracy, gdzie odnotowano znaczącą redukcję stopy bezrobocia (za wyjątkiem województw warmińsko-mazurskiego oraz podkarpackiego, gdzie stopa bezrobocia nie uległa w rzeczywistości zmianie) oraz zauważalny wzrost zatrudnienia (za wyjątkiem województw podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego, gdzie wartość wskaźnika uległa zmniejszeniu).

Sytuacja na rynku pracy w analizowany okresie uległa poprawie w największym stopniu w województwie zachodniopomorskim (redukcja bezrobocia o 4,9 p.p. oraz wzrost zatrudnienia o 2,2 p.p.) oraz województwie podlaskim (redukcja bezrobocia o 3,3 p.p. oraz wzrost zatrudnienia o 3,3 p.p.). Najgorszą sytuację, jak już wspomniano powyżej, odnotowano w województwach podkarpackim i warmińsko-mazurskim.

Wykres 15 Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

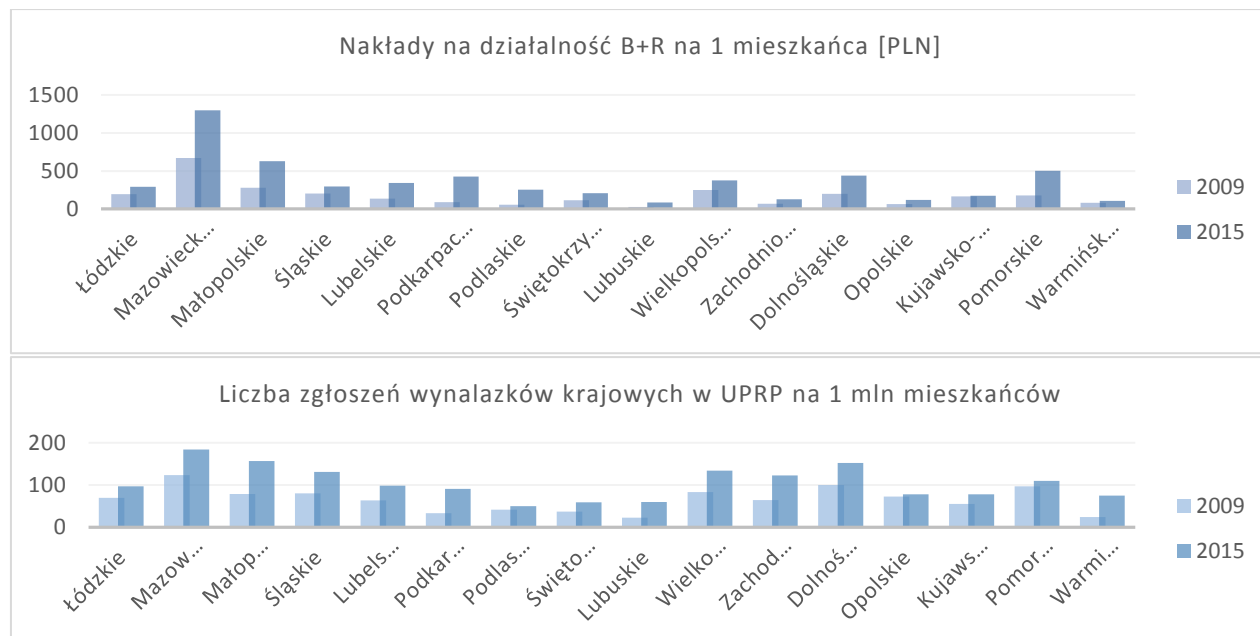

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W obszarze przedsiębiorczości polskie regiony odnotowały w badanym okresie nieznaczną poprawę przy jednoczesnym utrwaleniu międzyregionalnego zróżnicowania strukturalnego. Najwyższy poziom

przedsiębiorczości w badanym okresie pozostawał w województwie mazowieckim (1362 przedsiębiorstwa na 10 tys. mieszkańców w roku 2013), najniższy w województwie podkarpackim (749 przedsiębiorstw).

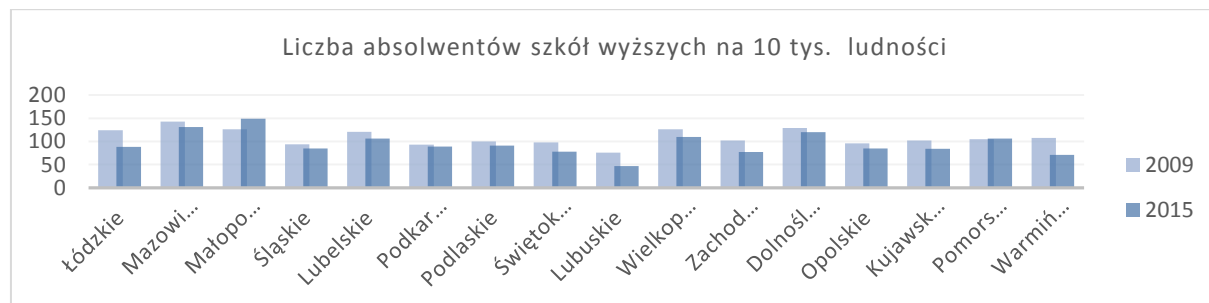
Wykres 16 Działalność badawczo-rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

Na szczególną uwagę zasługują wyraźne pozytywne zmiany w zakresie działalności badawczo-rozwojowej oraz aktywności patentowej. W badanym okresie we wszystkich polskich regionach zaobserwować można znaczący (w niektórych przypadkach kilkukrotny) wzrost nakładów na B+R oraz widoczny wzrost liczby zgłoszeń patentowych. Pomimo, iż skala zmian wynika z „efektu niskiej bazy”, to widoczne zwiększenie aktywności badawczo-rozwojowej należy oceniać jednoznacznie pozytywnie, jako ważny czynnik rozwoju ekonomicznego w perspektywie długoterminowej. Za niepokojące uznać należy jednak utrwalenie znacznego zróżnicowania regionalnego, zarówno w zakresie działalności B+R, jak i aktywności patentowej.

Wykres 17 Działalność badawczo-rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

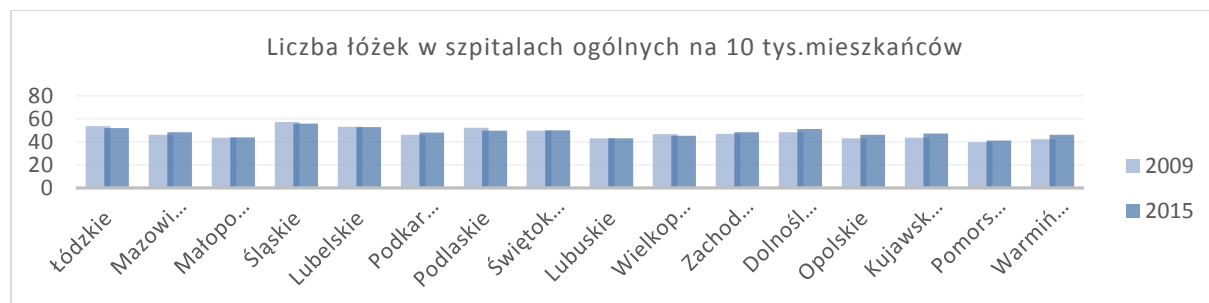

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W badanym okresie we wszystkich województwach zanotowano spadek liczby absolwentów szkół wyższych w relacji do liczby mieszkańców. Należy jednak podkreślić, że zmiana ta wynikała głównie z ogólnych trendów i przemian demograficznych (niż demograficzny). Największy spadek liczby absolwentów w relacji do liczby mieszkańców odnotowano w województwach warmińsko-mazurskim i łódzkim.

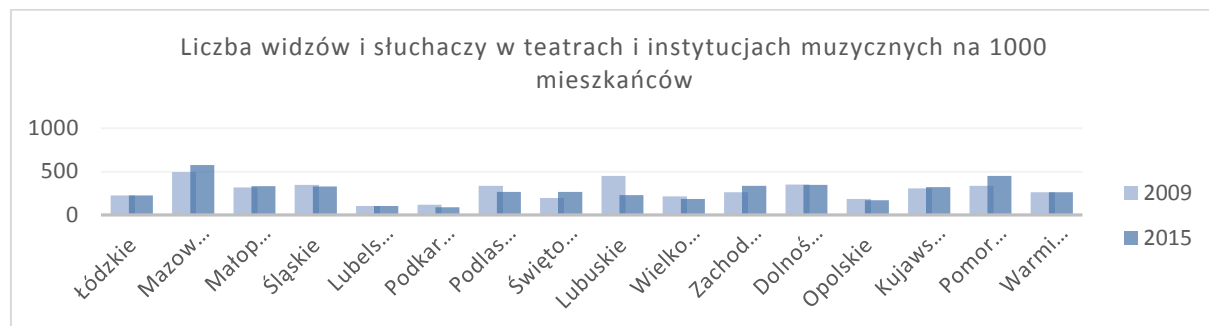
Pozytywne zmiany społeczne na poziomie regionalnym dotyczyły także większości obszarów związanych z ogólną jakością życia mieszkańców tj. ochrony zdrowia (Wykres 19), partycypacji społecznej w kulturze (Wykres 20) oraz energetyki i środowiska naturalnego (Wykres 21).

Wykres 18 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

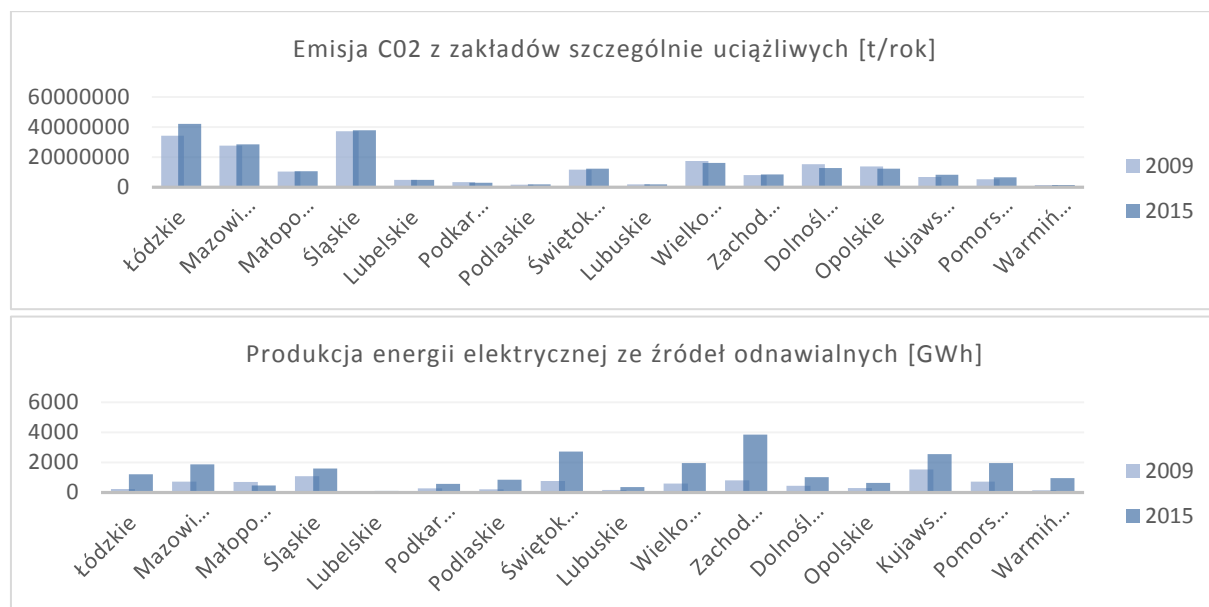
Wykres 19 Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców w okresie realizacji MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W obszarach warunkujących poziom jakości życia mieszkańców na szczególnie pozytywną ocenę zasługuje duży wzrost produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w większości polskich województw (w tym kilkukrotny wzrost produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w województwach mazowieckim, świętokrzyskim, wielkopolskim, pomorskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim).

Wykres 20 Emisja CO₂ i produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

Ocena wpływu społeczno-ekonomicznego MF EOG i NMF

Punktem wyjścia dla przeprowadzenia oceny znaczenia funduszy norweskich i EOG dla gospodarek polskich regionów jest zaprezentowana poniżej analiza porównawcza MF EOG i NMF z interwencjami realizowanymi w Polsce w tym samym okresie w ramach europejskiej polityki spójności (NSRO 2007-2013).

Programy współfinansowane z funduszy norweskich i EOG stanowiły niewielką część (ok. 0,8 %) interwencji realizowanych w ramach europejskiej polityki spójności na lata 2007-2013⁹⁹. Wyniki badań ewaluacyjnych wskazują, że realizacja polityki spójności przyczyniła się m.in. do zauważalnej konwergencji polskiej gospodarki z gospodarkami unijnymi oraz do widocznej poprawy na rynku pracy. Zgodnie z wynikami analiz przeprowadzonych z pomocą modeli makroekonomicznych realizacji funduszy unijnych w 2015 r. polski PKB per capita w stosunku do średniej unijnej był wyższy o ok. 5 pkt. proc. a liczba pracujących kształtowała się na poziomie wyższym o ponad 600 tys. niż miałyby to miejsce w przypadku braku realizacji polityki spójności.¹⁰⁰

Przedstawione powyżej wyniki analiz oraz stosunek kwoty alokacji funduszy norweskich i EOG do kwoty funduszy unijnych wskazują na ograniczony ekonomiczny wpływ MF EOG i NMF w wymiarze makroekonomicznym. Z uwagi na to, że MF EOG i NMF i NSRO różnią się ze względu na strukturę

⁹⁹ Fundusze norweskie i EOG – ok. 578 mln EUR tj. ok. 2,5 mld PLN. Fundusze unijne wydatkowane w Polsce w ramach polityki spójności na lata 2007-2013 – ok. 277 mld PLN. Jako kurs przyjęto wartość 1 EUR = 4,24 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2017 wg kursu średnioważonego NBP.

¹⁰⁰ Wpływ polityki spójności na rozwój społeczno- ekonomiczny Polski i regionów w latach 2004-2015, MR, 2016

tematyczną alokacji w podziale na inwestycje infrastrukturalne, kapitał ludzki oraz sektor produkcyjny i B+R ściśle wnioskowanie o spodziewanym wpływie funduszy norweskich i EOG jest utrudnione. Niemniej jednak można przyjąć założenie, że ekonomiczne oddziaływanie funduszy norweskich i EOG odpowiada w przybliżeniu stosunkowi alokacji MF EOG i NMF do alokacji NSRO. Przekłada się to zatem na niezauważalny wpływ programów na zmianę poziomu PKB oraz niewielki wpływ na powstawanie dodatkowych miejsc pracy na poziomie całego kraju stworzonych w wyniku wdrażania Programów w ramach MF EOG i NMF.

Zgodnie z wynikami ewaluacji ex-post dla okresu 2007-2013 zrealizowanej przez Komisję Europejską¹⁰¹, każde 1 euro wydatkowane w ramach wdrażania funduszy unijnych w krajach UE-12 przekłada się na dodatkowe 0,9 euro PKB w średnim (2015) oraz 2,8 euro PKB w długim okresie (2023). Mnożnik ten, z zachowaniem zastrzeżenia o różnicach strukturalnych interwencji funduszy EOG i funduszy unijnych, stanowić może w przybliżeniu punkt odniesienia dla próby wnioskowania o ekonomicznym wpływie tego typu interwencji publicznych. Z uwagi na niski poziom alokacji, także w tym przypadku możemy mówić o niewielkim wpływie funduszy norweskich i EOG na gospodarkę.

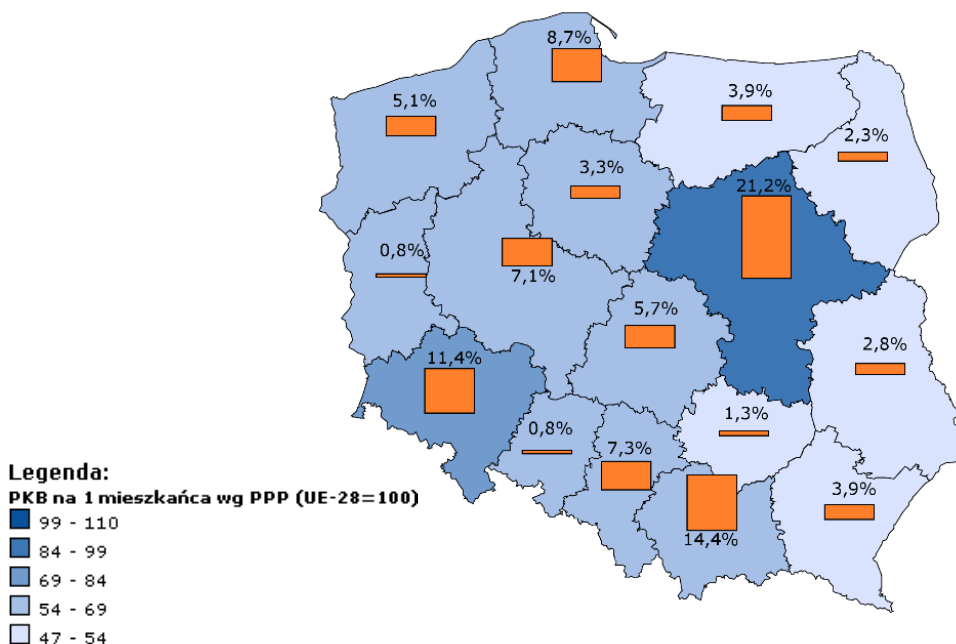
Niemniej jednak należy mieć na uwadze, że społeczno-ekonomiczne efekty funduszy EOG i norweskich nie rozkładały się równomiernie w ujęciu terytorialnym, ze względu na rzeczywistą lokalizację projektów realizowanych w ramach poszczególnych Programów. Wynikało to ze specyfiki i sposobu przeprowadzania konkursów oraz potencjału i aktywności beneficjentów. Oznacza to, że dla części regionów wsparcie funduszy norweskich i EOG posiadało większe znaczenie niż wynika to z przeprowadzonej powyżej analizy ogólnej.

Poniższa mapa przedstawia rzeczywisty przestrzenny rozkład projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF w ujęciu wartościowym obrazujący udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie dofinansowania funduszy norweskich i EOG na tle PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej.¹⁰²

¹⁰¹ The impact of cohesion policy 2007-2013: model simulations with Quest III, EC, 2016.

¹⁰² Struktura ustalona została w oparciu o projekty realizowane w poszczególnych województwach. Dla projektów ogólnopolskich przyjęto założenie o analogicznej terytorialnej strukturze projektów ze strukturą ogólną.

Mapa 1 Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu MF EOG i NMF na tle PKB per capita

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych

Przestrzenny rozkład dofinansowania funduszy norweskich i EOG wskazuje na zróżnicowanie wpływu oraz znaczenia programów MF EOG i NMF dla sytuacji społeczno-ekonomicznej poszczególnych województw. W tym kontekście możemy mówić o zróżnicowaniu wpływu i znaczenia funduszy EOG i norweskich w trzech ujęciach:

- bezwzględnego wpływu funduszy na gospodarki regionów (mierzonym bezwzględną wielkością wsparcia);
- względnego wpływu funduszy (wielkość wsparcia w relacji do wielkości gospodarek);
- wpływu funduszy na realizację celów rozwojowych (wsparcie dla regionów o najniższym poziomie rozwoju).

Największego ekonomicznego oddziaływania Programów MF EOG i NMF w ujęciu bezwzględnym oczekiwać możemy w regionach, w których zakontraktowanych zostało najwięcej środków z funduszy. Dotyczy to w szczególności województw mazowieckiego (21,2% środków) oraz małopolskiego (14,4% środków) i dolnośląskiego (11,4%). Najmniejszego wpływu funduszy norweskich i EOG w ujęciu bezwzględnym należy spodziewać się w województwach lubuskim i opolskim (po 0,8% środków).

Ekonomiczne znaczenie wsparcia zależy od wielkości gospodarek poszczególnych regionów i mierzone jest stosunkiem kwoty dofinansowania funduszy wydatkowanej w danym województwie do poziomu jego rozwoju społeczno-ekonomicznego (mierzonego w tym przypadku poziomem PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej w 2015). Im ta relacja jest wyższa, tym większe znaczenie funduszy norweskich i EOG dla rozwoju społeczno-ekonomicznego danego regionu.

Zgodnie z przedstawionymi powyżej wynikami analiz MF EOG i NMF posiadały największe znaczenie dla rozwoju społeczno-ekonomicznego województw małopolskiego i mazowieckiego, a następnie dla województw dolnośląskiego i pomorskiego.

Z punktu widzenia celów rozwojowych pomocy, tj. zmniejszania regionalnych różnic społeczno-ekonomicznych za najbardziej skuteczną i efektywną uznać można interwencję funduszy norweskich i EOG w województwach o najniższym poziomie rozwoju ekonomicznego w całym okresie realizacji programów, czyli w województwach: podkarpackim i warmińsko-mazurskim, a następnie lubelskim i podlaskim. W tym kontekście należy także zauważyć, że większość środków z funduszy norweskich i EOG trafiła do regionów o stosunkowo wyższym poziomie rozwoju ekonomicznego. Z uwagi na ograniczone środki MF EOG i NMF nie przekłada się to na negatywne skutki na poziomie makro. Tym niemniej ukierunkowanie wsparcia na regiony o niższym poziomie PKB zwiększyłoby spójność efektów interwencji z zakładanymi celami, tj. zmniejszaniem międzyregionalnych różnic społeczno-ekonomicznych.

Zgodnie z wynikami przedstawionych powyżej analiz przedstawionymi fundusze norweskie i EOG w ograniczonym zakresie wpływają na zmiany na poziomie makroekonomicznym, niemniej jednak posiadają istotne znaczenie społeczno-ekonomiczne w wybranych obszarach wsparcia oraz na poziomie lokalnym i dla wybranych grup docelowych. Szczegółowe analizy i wnioski w tym zakresie przedstawione zostały w rozdziałach poświęconych poszczególnym programom. Poniżej prezentujemy wyniki badania dla wybranych obszarów i Programów, w celu zobrazowania znaczącego punktowego oddziaływania MF EOG i NMF.

Fundusze norweskie i EOG posiadają relatywnie duże znaczenie w obszarze ochrony i zarządzania środowiskiem naturalnym. O ile całość interwencji MF EOG i NMF stanowi mniej niż jeden procent interwencji funduszy unijnych to w przypadku wpierania efektywności energetycznej jest to ok. 22%. Przekłada się to na zauważalne efekty na poziomie krajowym (np. w zakresie termomodernizacji budynków). Podobna sytuacja dotyczy środowiskowych działań ochronnych gdzie wartość nakładów MF EOG i NMF stanowi ok. 9% nakładów poniesionych w ramach realizacji polityki spójności 2007-2013.

Efekty interwencji MF EOG i NMF na poziomie krajowym możemy zaobserwować w obszarze ochrony zdrowia. Pomimo iż nakłady funduszy były niewielkie w porównaniu do wydatków ogółem na ochronę zdrowia w Polsce (w przypadku PL07 to jedynie ok. 0,04% nakładów krajowych) to interwencja przyniosła zauważalne i istotne efekty systemowe. Projekty realizowane w ramach funduszy norweskich i EOG w obszarze ochrony zdrowia (PL13) przyczyniły się do intensyfikacji resortowych prac ukierunkowanych na zmniejszanie nierówności społecznych w zdrowiu i mają szansę stanowić solidny fundament dla budowy funkcjonalnego i kompleksowego systemu w tym zakresie.

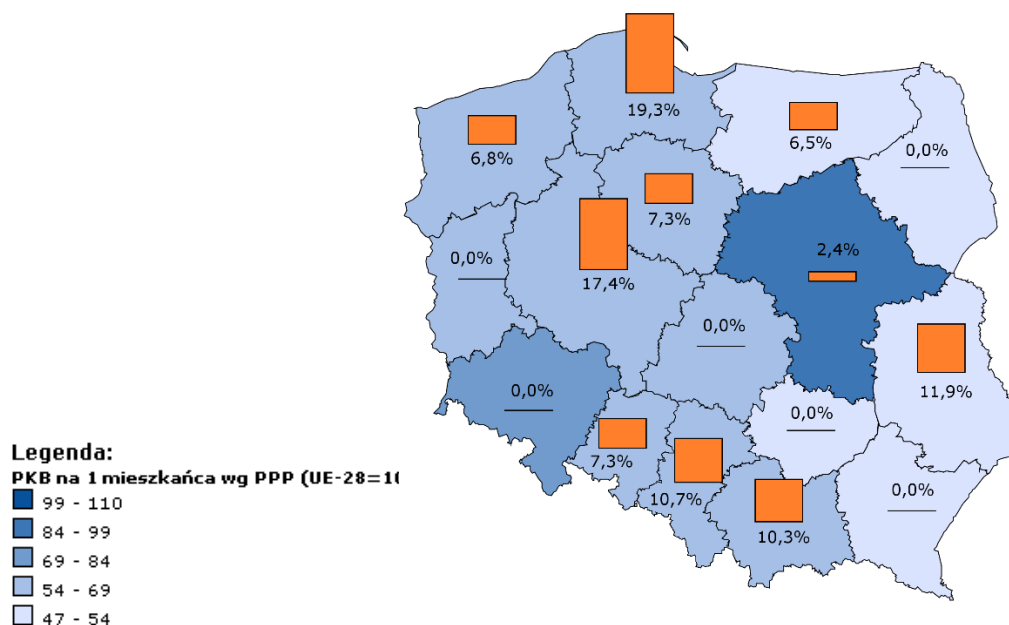
O zauważalnym wpływie funduszy na rozwój społeczny oraz podniesienie jakości życia możemy mówić także w przypadku interwencji w obszarze dziedzictwa kulturowego. Dotyczy to w szczególności interwencji ukierunkowanych na rozwój oferty kulturalnej. Tego typu interwencje były rzadko przedmiotem dofinansowania funduszy unijnych, stąd oddziaływanie funduszy norweskich i EOG w tym zakresie (ok. 52 mln PLN) możemy ocenić jako znaczące. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku obszaru spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości, gdzie z uwagi na brak konkurencyjnych

środków finansowych z innych źródeł fundusze norweskie i EOG odegrały istotną rolę w zakresie podnoszenia kompetencji profesjonalistów zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie (ok. 58% całości zakładanych do osiągnięcia celów na poziomie krajowym)

W kontekście oceny oddziaływania oraz społeczno-ekonomicznego znaczenia funduszy norweskich i EOG na uwagę zasługują również działania ukierunkowane na międzynarodowe badania naukowe. Mimo, iż Program (PL12) stanowi małą część tego typu przedsięwzięć finansowanych z innych źródeł, to wyniki niniejszego badania wskazują że charakteryzował się on wysokim poziomem wartości dodanej w postaci budowy sieci kontaktów międzynarodowych istotnych z punktu widzenia rozwoju polskiej nauki.

W obszarze rozwoju regionalnego, w ramach którego wdrażany był program dedykowany rozwojowi współpracy jednostek samorządu terytorialnego (PL06), trudno mówić o widocznych efektach na poziomie krajowym czy nawet regionalnym z uwagi na ograniczone środki MF EOG i NMF. Niemniej jednak należy podkreślić, że dla działań ukierunkowanych na planowanie i rozwój współpracy jednostek samorządu terytorialnego wsparcie funduszy było stosunkowo wysokie (m.in. w porównaniu z krajowym wsparciem dla miejskich obszarów funkcjonalnych) oraz dobrze skoordynowane z innymi politykami publicznymi co przełożyło się na duże znaczenie lokalne wsparcia. Na poniższej mapie zaprezentowany zostały terytorialny rozkład wsparcia udzielonego w ramach funduszy norweskich i EOG dla Programu PL06.

Mapa 2 Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu MF EOG i NMF w ramach Programu PL06 na tle PKB per capita

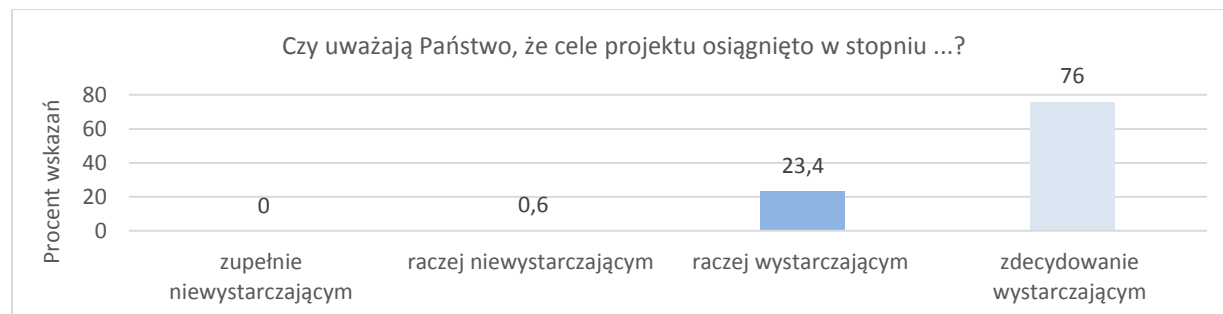

– Rewitalizacja Obszaru Funkcjonalnego Doliny Rzek Przemszy i Brynicy”) wdrażane były również projekty dotyczące poprawy efektywności energetycznej lokalnego szpitala specjalistycznego (PL04) oraz mobilności studentów (PL10). Pomimo tego iż w gminie realizowanych było wiele projektów z funduszy unijnych (33 projekty na kwotę ponad 800 mln PLN) wsparcie funduszy norweskich i EOG jest rozpoznawalne przez odbiorców ostatecznych i przyniosło wiele widocznych korzyści dla społeczności lokalnej (m.in. znaczne ograniczenie zużycia energii cieplnej i elektrycznej w lokalnym szpitalu oraz duży wzrost mobilności pomiędzy Polską a Norwegią, Islandią i Liechtensteinem w ramach Programu PL10).

Pozytywny wpływ funduszy norweskich i EOG na poziomie lokalnym, dla określonych grup docelowych oraz w wybranych obszarach tematycznych potwierdzają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród beneficjentów oraz odbiorców ostatecznych wsparcia.

Beneficjenci Programów MF EOG i NMF oceniają wsparcie w sposób pozytywny. Według ich opinii interwencja charakteryzowała się dużą skutecznością i trwałością uzyskanych efektów społeczno-ekonomicznych, przynosząc jednoznacznie pozytywne zmiany dla odbiorców ostatecznych, które w większości przypadków nie zaistniałyby bez wsparcia funduszy norweskich i EOG.

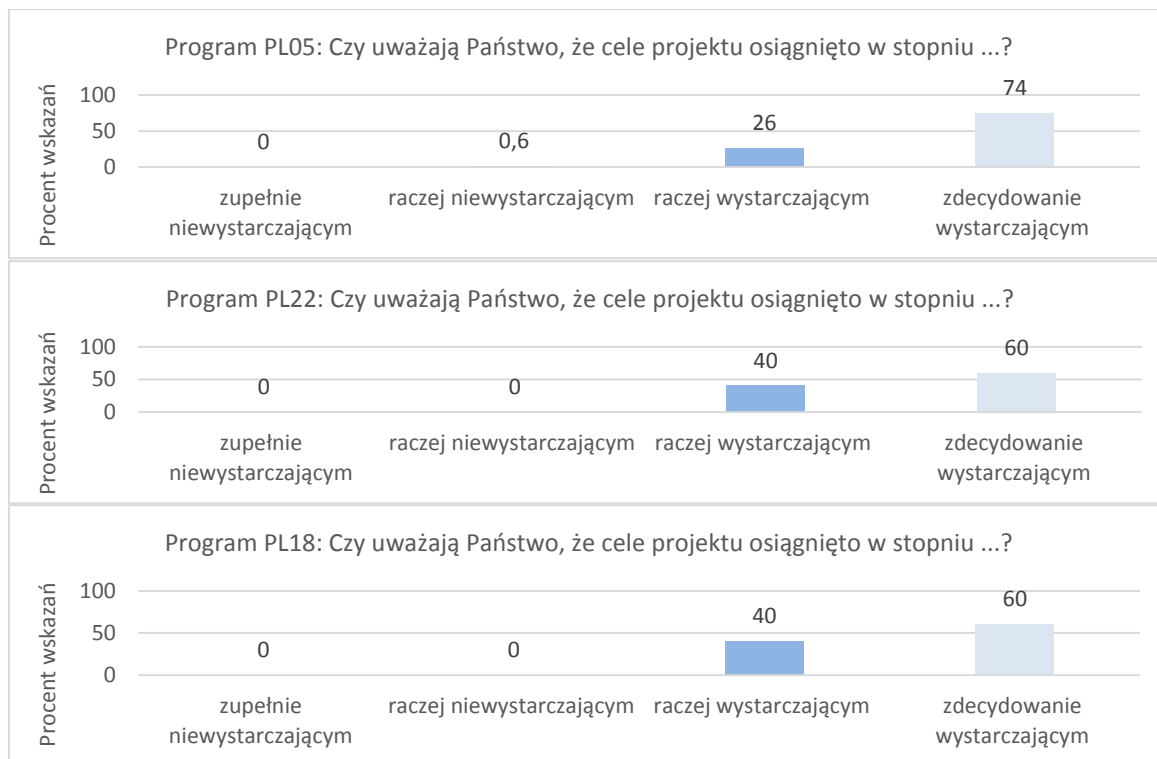
Wykres 21 Ocena skuteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=826

Zgodnie z deklaracjami beneficjentów, wszystkie cele projektów zostały zrealizowane w stopniu zdecydowanie (ok. 3/4 wskazań) lub raczej wystarczającym (ok. 1/4 wskazań). Deklarowana przez beneficjentów wysoka skuteczność projektów, a tym samym Programów realizowanych w ramach MF EOG i NMF, znajduje w większości potwierdzenie w analizie stopnia realizacji celów Programów, przedstawionej w rozdziałach poświęconych poszczególnym Programom. Dodatkowo, w ramach uzupełnienia, poniżej zamieszczamy również wyniki badania ankietowego dla Programów, które nie zostały objęte szczegółową analizą we wcześniejszych rozdziałach (PL05, PL18 oraz PA22).

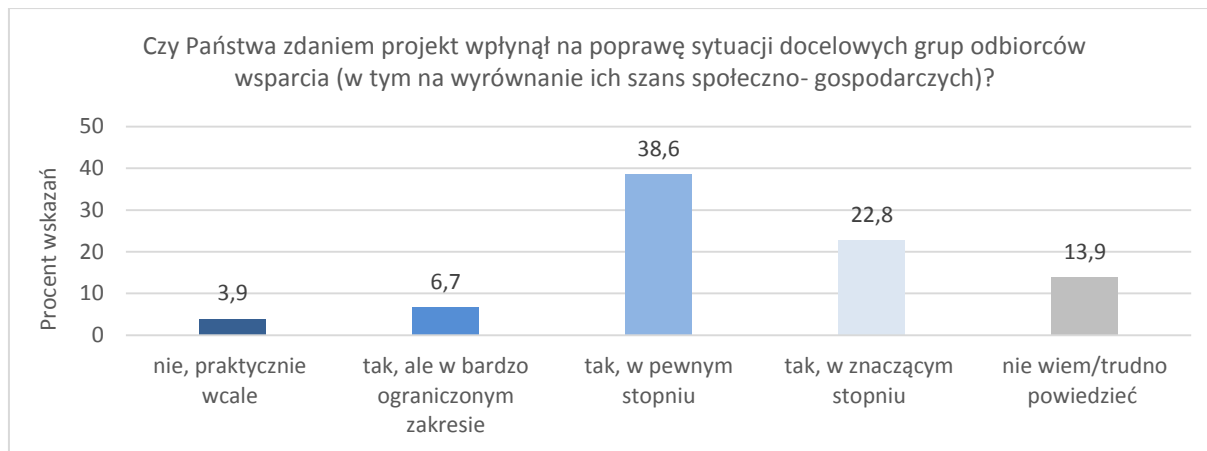
Wykres 22 Ocena skuteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów programów PL05, PL18 i PA22

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=826

Pozytywnie kształtuje się również dokonana przez beneficjentów ocena użyteczności wsparcia, tj. stopnia, w jakim projekty odpowiadały na problemy i potrzeby grup docelowych oraz przyczyniły się do zmiany ich sytuacji społeczno-ekonomicznej.

Wykres 23 Ocena użyteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia

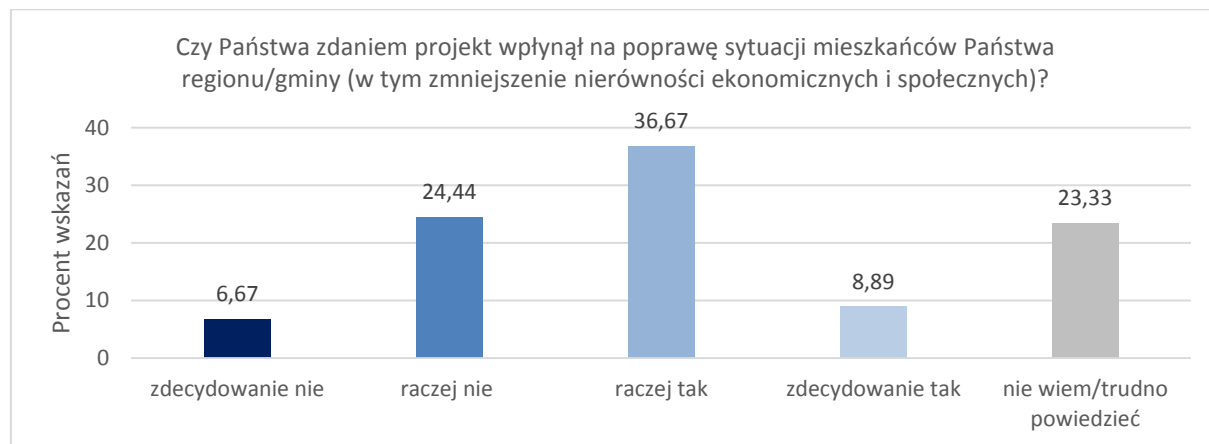

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=826

W opinii prawie 70% beneficjentów realizacja projektów poprawiła w różnym zakresie sytuację społeczno-ekonomiczną grup docelowych. Jedynie ok. 4% beneficjentów jest przekonanych, że projekty nie wpłynęły na zmianę sytuacji odbiorców wsparcia.

Nieco bardziej umiarkowaną choć również w większości pozytywną opinię na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania projektów wyrażają przedstawiciele instytucjonalnych odbiorców ostatecznych wsparcia (Wykres 25).

Wykres 24 Ocena użyteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia

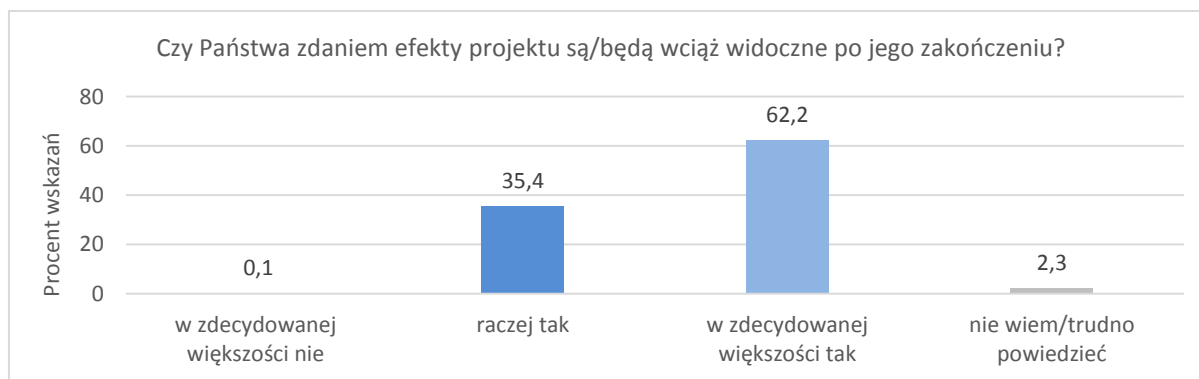
Źródło: badanie ankietowe CAWI instytucjonalnych odbiorców ostatecznych, n=90

O pozytywnym wpływie projektów realizowanych w ramach funduszy norweskich i EOG przekonanych jest ok. 46% ankietowanych, przeciwnego zdania jest ok. 31% respondentów. Należy jednak podkreślić, że w tym przypadku nie pytano respondentów o wpływ projektu na sytuację grup docelowych, ale o szersze oddziaływanie projektu na sytuację wszystkich mieszkańców danego regionu lub gminy.

Należy zauważyć, że w opinii beneficjentów efekty wywołane realizacją projektów były zmianami o charakterze bardziej społecznym niż ekonomicznym (np. zwiększenie liczby przedsiębiorstw w wyniku realizacji projektów wskazało jedynie ok. 4% beneficjentów). Najczęściej wskazywaną zmianą była poprawa jakości życia mieszkańców (zmiana wskazana przez 47% beneficjentów). Wynika to ze struktury tematycznej wsparcia, niemniej jednak trafnie obrazuje charakter oddziaływania funduszy norweskich i EOG.

Beneficjenci wykazują również bardzo pozytywne oczekiwania co do trwałości efektów osiągniętych dzięki realizacji projektów. Prawie 98% beneficjentów uważa, że uzyskane efekty są i będą trwałe w dłuższym okresie (Wykres 26).

Wykres 25 Ocena trwałości projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=826

Jednym z najistotniejszych kryteriów oceny skuteczności, efektywności oraz zasadności realizacji interwencji publicznych jest skala występowania tzw. zjawiska "jałowej straty" (efektu *deadweight*), czyli sytuacji, w której efekty wsparcia publicznego zaistniałyby także w przypadku jego braku. Do pomiaru zjawiska wykorzystywane są metody ekonometryczne, nieprzewidziane do realizacji w ramach niniejszego badania, niemniej jednak opinie beneficjentów, przy zastrzeżeniu ich deklaratywnego charakteru, stanowić mogą przybliżenie rzeczywistej skali występowania efektu *deadweight*.

Wykres 26 Ocena skali występowania efektu *deadweight* w ramach projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=826

Zgodnie z wynikami badania ankietowego zaprezentowanymi na powyższym wykresie, jedynie 8% beneficjentów wskazywało, że zmiany wywołane realizacją projektu zaistniałyby także w sytuacji braku wsparcia funduszy. Przy zachowaniu ww. zastrzeżenia dot. deklaratywności opinii beneficjentów, wsparcie funduszy norweskich i EOG można zatem określić jako interwencje publiczną o niskim poziomie efektu *deadweight*.

4. Ocena systemu zarządzania i wdrażania MF EOG i NMF

Uwzględniona w ewaluacji ocena systemu zarządzania i wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego odwołuje się do różnych źródeł danych. Są to zarówno informacje pochodzące z indywidualnych wywiadów pogłębionych, zrealizowanych z przedstawicielami Operatorów Programów, opinie formułowane przez beneficjentów projektów oraz Operatorów Programów, zgromadzone za pośrednictwem ankiety internetowej, a także stanowiska uczestników zogniskowanego wywiadu grupowego, poświęconego sprawom systemu zarządzania i wdrażania całego Programu.

Badani w ramach badań jakościowych (indywidualnych wywiadów pogłębionych i zogniskowanego wywiadu grupowego) przeważnie pozytywnie oceniali system zarządzania MF EOG i NMF oraz obowiązujące w jego ramach dokumenty i procedury (podobnie wysokie oceny wyrażali także beneficjenci wsparcia). Wielu przedstawicieli operatorów podkreślało bardzo dobrą współpracę z Biurem Mechanizmów Finansowych. Niektórzy wskazywali na to, że nawet jeżeli przedstawiciele BMF zgłaszali propozycje zmian w kształcie Programu, to przeważnie były to uwagi konstruktywne, a przedstawiciele BMF byli otwarci na dyskusję. Bardzo dobrze układała się także współpraca z Krajowym Punktem Kontaktowym – KPK (Ministerstwem Rozwoju).

Respondenci zwracali uwagę na to, że zasadniczą zaletą MF EOG i NMF (co jednak w pewnych sferach mogło też prowadzić do niezbyt korzystnych skutków) było to, że obowiązujące regulacje nie były przesadnie szczegółowe i wiele kwestii pozostawiały do decyzji Operatora Programu lub beneficjenta, co pozytywnie kontrastowało z bardzo szczegółowo uregulowanym systemem wdrażania funduszy UE. Takie podejście było generalnie uznawane za bardzo korzystne, chociaż niekiedy generowało pewne niewielkie problemy. Zdarzało się to w szczególności w sytuacjach, gdy zawartość wymaganych raportów lub innych dokumentów nie była wystarczająco szczegółowo opisana, w rezultacie czego przekazywane informacje lub raport trzeba było następnie uzupełniać, stosownie do wymagań odbiorcy.

Stosunkowo korzystnie badani oceniali procedury naboru i oceny wniosków (w pełni znalazło to zdecydowane potwierdzenie również w stanowiskach beneficjentów wsparcia oraz Operatorów Programów); jedyną kwestią wskazywaną jako poważny problem była dwuinstancyjna procedura odwoławcza od wyników oceny, co w niektórych przypadkach bardzo znacznie opóźniało rozpoczęcie procesu realizacji projektów. Jako problem była ona dość powszechnie podkreślana przez Operatorów Programów (zarówno w wywiadach indywidualnych, badaniu ilościowym CAWI z Operatorami Programów, jak i podczas zogniskowanego wywiadu grupowego). Sprawa ta – z punktu widzenia Operatorów Programów – stanowi zatem ważny element ewentualnego doskonalenia systemu wdrażania Programu. Ma ona natomiast mniejsze znaczenie, jeśli chodzi o beneficjentów wsparcia.

W zróżnicowany, choć na ogół pozytywny sposób oceniano funkcjonowanie bazy DoRIS; zwracano uwagę na to, że – co do zasady – jej obsługa nie nastręcza większych problemów. Z drugiej jednak strony, wysuwano też postulat, aby do jej wybranych elementów mieli też dostęp projektodawcy, tak, aby mogli bezpośrednio (a nie tylko za pośrednictwem Operatora Programu) wpisywać do niej informacje o realizacji projektu, a także, aby móc umieszczać w niej pliki multimedialne. Jednocześnie odnotowano

dość powszechne stanowiska Operatorów Programów podkreślające, że system DoRIS nie jest wystarczający do monitorowania i raportowania, zarówno dla Operatorów, jak i państw-darczyńców. Kwestia ta związana jest z szerszym zagadnieniem, dotyczącym sprawozdawczości programowej i monitoringu. Operatorzy Programów podkreślają, że w przyszłości cały system sprawozdawczo-monitorujący powinien być uproszczony i prowadzony w specjalnie sporządzonym dla tego celu systemie informatycznym, dostępnym na wielu poziomach instytucjonalnych systemu zarządzania, tj. zarówno dla Krajowego Punktu Kontaktowego, Operatorów Programów, Biura Mechanizmów Finansowych, jak i (w odpowiednim zakresie) beneficjentów.

Niektórzy badani zwracali też uwagę na pewne problemy ze stosowaniem reguł dotyczących konkurencyjności przy zatrudnianiu osób do obsługi projektu (np. od strony finansowej), w sytuacji w której powinny to być, co do zasady, osoby zatrudnione w danej instytucji. W przyszłości należałoby rozważyć finansowanie takich kosztów w sposób ryczałtowy i odejście od wymogu konkurencyjności dla tego typu wydatków (naturalnie, przy przestrzeganiu odpowiednich limitów).

Przedstawiciele kilku operatorów wskazywali też, że bardzo przydatne mogłyby być okresowe (np. coroczne) wspólne spotkania przedstawicieli Operatorów Programów oraz KPK, na których można by dyskutować o wspólnych problemach (sprawozdawczość, zarządzanie finansami) i próbować wypracować jednolite rozwiązania. Dodatkowo, celowa byłaby intensyfikacja współpracy pomiędzy operatorami realizującymi programy w zbliżonych sferach (np. sprawiedliwość, bezpieczeństwo, więziennictwo), tak na poziomie kraju, jak i (choć oczywiście w ograniczonej skali) na poziomie wszystkich krajów objętych wsparciem MF EOG i NMF.

Zwracano też uwagę na to, że proces podejmowania kluczowych decyzji, na przykład co do przedłużenia terminu realizacji projektów, sposobu zagospodarowania oszczędności w projektach i/lub realokacji na inne cele trwał niekiedy dosyć długo, a ostateczna decyzja bywała przekazywana na tyle późno, że utrudniało to zarządzanie programem.

Operatorzy Programów dość często postulowali również, aby w kolejnym okresie realizacji Programów w ramach MF EOG i NMF nieco większy nacisk położyć (co zresztą jest zawsze dość poważnym wyzwaniem) na odpowiednie, realistyczne oszacowanie docelowych wartości wskaźników, a jednocześnie (tam gdzie nie mają one charakteru oczywistego) na właściwie ich zdefiniowanie. Zgłaszane w tym zakresie problemy, wskazywane w ramach wywiadów indywidualnych, znalazły potwierdzenie w wynikach badania CAWI z Operatorami Programów. W badaniu tym respondenci pytani byli o ocenę trafności, zrozumiałości oraz adekwatności ustalonych wartości docelowych wskaźników. Choć przeważały oceny pozytywne, to jednak stosunkowo często pojawiały się tu oceny wskazujące na "niski" lub "bardzo niski" poziom: trafności, zrozumiałości i adekwatności. Jak zaznaczyliśmy, oceny takie nie przeważały, ale sam fakt ich występowania, artykułowany przez Operatorów Programów, wskazuje, że jest to jednak obszar problematyczny. Generalnie, opinie te wskazują na udoskonalenie metodyki definiowania i ustalania wartości docelowych wskaźników.

Dość często zwracano też uwagę na to, aby w przyszłości kształt i rodzaje projektów (projekty predefiniowane vs. konkursowe) były najpierw dyskutowane pomiędzy potencjalnymi partnerami, KPK

i Biurem Mechanizmów Finansowych, a dopiero na późniejszym etapie była podejmowana końcowa decyzja o liczbie i rodzaju projektów predefiniowanych (w danym programie).

Bez wątplenia należy przyjąć, że funkcjonowanie systemu zarządzania i wdrażania służy ostatecznie zapewnieniu odpowiednich warunków, sprzyjających realizacji projektów przez beneficjentów wsparcia. W tym sensie, opinie dotyczące funkcjonowania systemu zarządzania i wdrażania, artykułowane z perspektywy beneficjentów, mają bardzo ważne znaczenie.

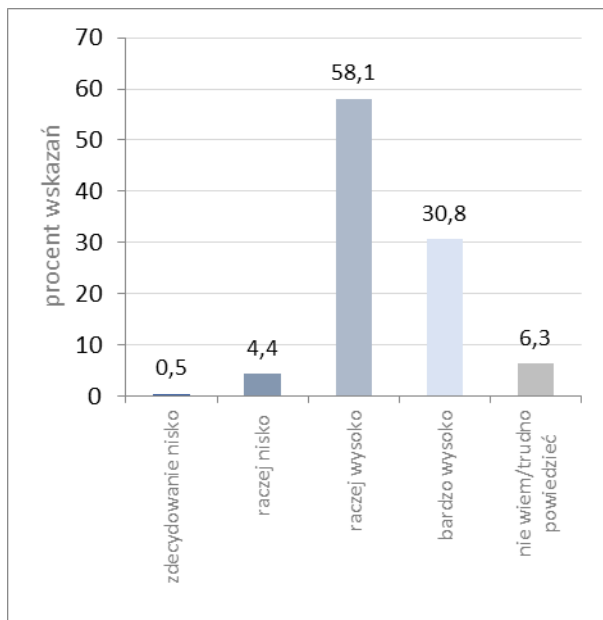
Jeśli chodzi o badanie CAWI beneficjentów wsparcia MF EOG / NMF, to w jego ramach zidentyfikowano cztery główne zagadnienia, odzwierciedlające artykułowaną przez beneficjentów szerszą ocenę systemu zarządzania i wdrażania Mechanizmów Finansowych. Zagadnienia te dotyczyły:

- dokumentacji programowej oraz jasności i przejrzystości procedur i kryteriów wyboru projektów;
- sposobu wyboru projektów, tj. ich podział na projekty konkursowe i predefiniowane;
- przepływu informacji pomiędzy beneficjentami wsparcia i Operatorami Programów oraz relacji i kontaktów w odniesieniu do realizowanego projektu;
- dostosowania aktywności informacyjno-promocyjnych do potrzeb beneficjentów wsparcia (realizowanych przez nich projektów).

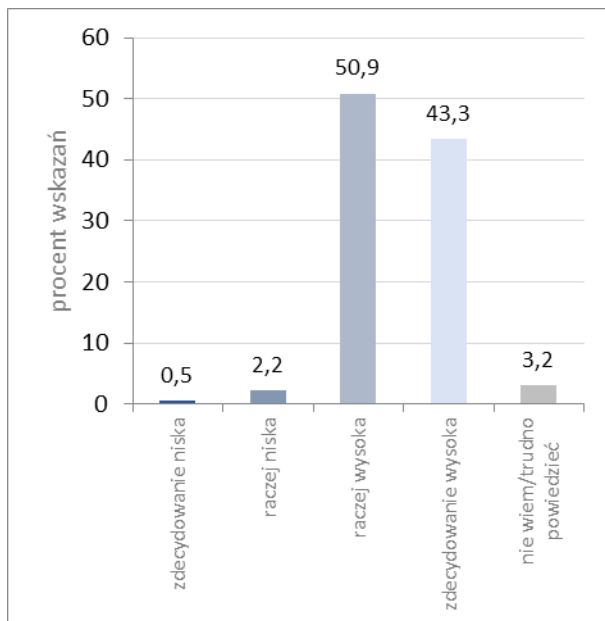
Analiza opinii respondentów badania (beneficjentów wsparcia) wykazuje przewagę ocen wskazujących na prawidłową konstrukcję i działanie systemu zarządzania i wdrażania Mechanizmów Finansowych. Jak zaznaczyliśmy, w tym względzie mamy do czynienia ze zbieżnością opinii beneficjentów oraz Operatorów Programów. Mianowicie, podobne opinie (do stanowisk wyrażanych przez beneficjentów wspieranych projektów) przeważają również wśród Operatorów Programów, wypowiadających się (szczególnie w kontekście zapewnienia sprawności osiągnięcia celów interwencji) na temat skuteczności funkcjonowania instytucjonalnych systemów zarządzania i kontroli zastosowanych w Programie. Pamiętać jednak należy o sygnalizowanych przez Operatorów Programów (w wywiadach indywidualnych) pewnych polach, w ramach których uzasadnione jest dokonanie pewnych usprawnień systemowych.

Przede wszystkim należy podkreślić dominację pozytywnych ocen, dotyczących jakości dokumentacji programowej (regulacji ogólnych, podręczników, wytycznych – w Programie, w którym beneficjent realizował wspierany projekt), tj. jej kompletności, spójności i użyteczności dla beneficjentów (zob. Wykres 27). Blisko 90% ankietowanych sformułowało w tym względzie "raczej" lub "bardzo" wysokie oceny. Stanowiska zdecydowanie przeciwne (oceny "zdecydowanie" lub "raczej" niskie) występowały wyłącznie jednostkowo (i podobnie jeśli chodzi o Operatorów Programów).

Wykres 27 Ocena jakości dokumentacji programowej (przez pryzmat realizowanych projektów) – kompletność, spójność i użyteczność dokumentacji programowej

Wykres 28 Ocena procedury i kryteriów wyboru projektów pod kątem jasności i przejrzystości

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, n=826

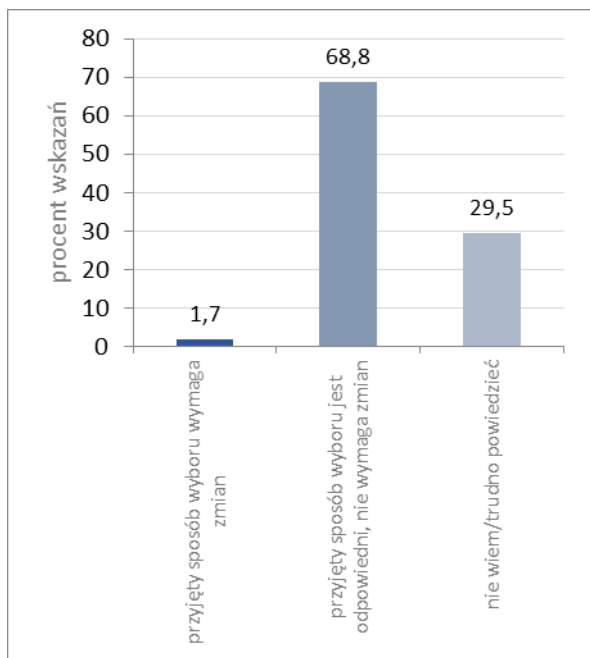
Powyższe wyniki, w ocenie beneficjentów wsparcia, wskazują na wysoką jakość systemu wdrażania projektów.

Podobne konkluzje dotyczą oceny procedur i kryteriów wyboru projektów (zob. Wykres 28) – przy czym, w tym przypadku dominacja ocen pozytywnych jest jeszcze większa (zwraca uwagę bardzo wysoki odsetek stanowisk artykułujących oceny "zdecydowanie" wysokie). Umożliwia to sformułowanie wniosku, że beneficjenci MF EOG i NMF bardzo wysoko oceniają całościowy system wyboru i oceny projektów. Uzasadnione jest zatem twierdzenie, że dla jego odbiorców jest to system zrozumiały, a zawarte w nim szczegółowe rozwiązania są jasne (nie budzą żadnych specjalnych kontrowersji) i uznawane za w pełni "przejrzyste" (a poprzez to gwarantujące uczciwość całego systemu). Te pozytywne opinie beneficjentów wskazują na istotną i jednocześnie mocną stronę systemu wdrażania Programu. Warto także dodać, że ten element systemu był również pozytywnie oceniany przez Operatorów Programów, którzy twierdzą, że procedury naboru i oceny wniosków (w tym stosowane kryteria) były okazały się skuteczne, tj. prowadzące do wyboru wniosków wysokiej jakości (zidentyfikowano jedynie opinie, że były one całkowicie lub raczej skuteczne, z przewagą tych pierwszych).

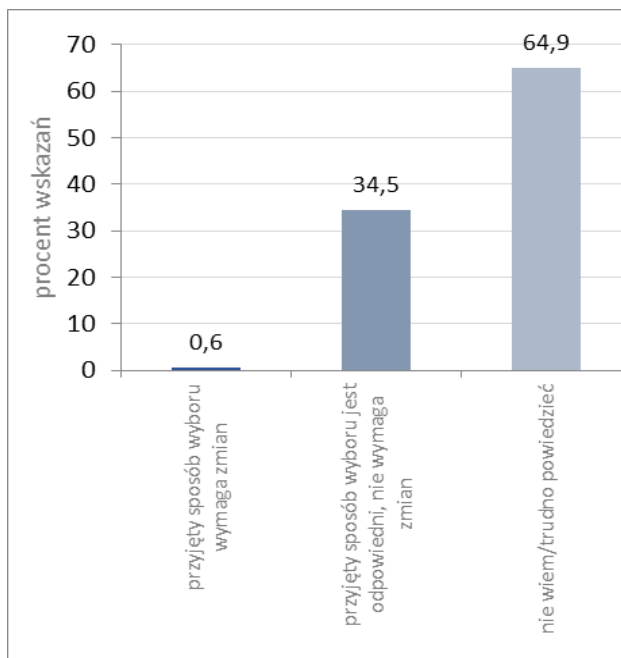
Żadnych większych kontrowersji wśród beneficjentów wsparcia nie budzi również podział wspieranych przedsięwzięć na segment projektów konkursowych i predefiniowanych, przy czym w tym przypadku charakterystyczny jest dość wysoki odsetek odpowiedzi wskazujących na brak bardziej zdecydowanych opinii w tej sprawie (zob. Wykres 29). Jednak, w ocenie blisko 70% ankietowanych, podział na projekty konkursowe i predefiniowane nie budzi wątpliwości, a w konsekwencji – zdaniem beneficjentów –

obecnie funkcjonujący system nie wymaga zmian. Stanowiska opozycyjne w tej kwestii występowały bardzo rzadko – negatywne opinie beneficjentów były wręcz jednostkowe (pojawiło się tylko 14 takich opinii).

Wykres 29 Ocena sposobu wyboru projektów: konkursowych (duże i małe granty) i predefiniowanych

Wykres 30 Ocena sposobu wyboru projektów w ramach Funduszu Współpracy Dwustronne

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, n=826

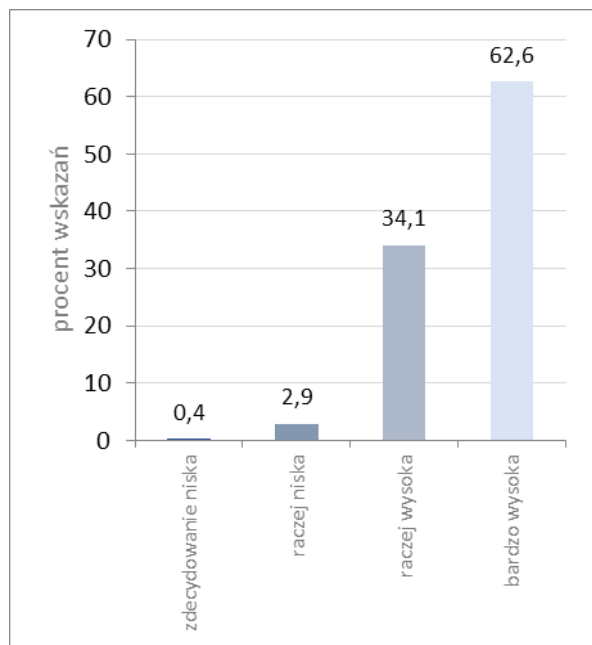
Kwestia ta wygląda inaczej w przypadku oceny wyboru projektów w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej (dominujący brak jednoznacznych opinii na ten temat). Przy czym także i w tym przypadku opinie negatywne mają charakter jednostkowy (wystąpiło tylko 5 opinii negatywnych – zob. Wykres 30).

Sprawność systemu zarządzania i wdrażania projektów charakteryzują również oceny dotyczące przepływu informacji pomiędzy beneficjentami i Operatorami Programów. Bezsprzecznie jest to element bardzo istotny dla całego podsystemu wdrażania programów. Nie ma większych wątpliwości co do tego, że sprawność przepływu informacji stanowi czynnik ułatwiający realizację projektów – zachodzące w odpowiednim czasie i odpowiednio szybko przepływy informacyjne kształtują warunki sprzyjające wdrażaniu projektów.

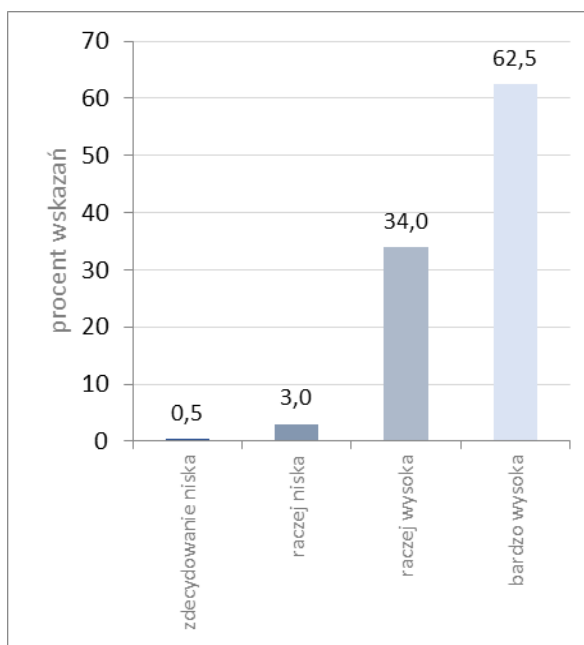
Z badania wynika, iż zdaniem beneficjentów system wymiany informacji (rozumiany jako całokształt relacji i kontaktów z Operatorami Programów) funkcjonował prawidłowo – w zdecydowanej większości oceny dotyczące sprawności przepływu informacji (zob. Wykres 31), jak i oceny odnoszące się bezpośrednio do jakości kontaktów i relacji, które sprzyjają skutecznemu wdrażaniu poszczególnych projektów (zob. Wykres 32), były bardzo wysokie.

Podobnie jak w przypadku ocen dotyczących wcześniej opisanych zagadnień wdrażania i zarządzania, oceny negatywne ("zdecydowanie" i "raczej" niskie) występowały wyłącznie jednostkowo.

Wykres 31 Ocena relacji i kontaktów beneficjenta z Operatorem Programu pod względem przepływu informacji

Wykres 32 Ocena relacji i kontaktów beneficjenta z Operatorem Programu w zakresie realizowanego projektu (zapewnienie skuteczności absorpcji wsparcia)

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, n=826

Beneficjenci – biorąc pod uwagę potrzeby wdrażanych przez siebie projektów – wysoko ocenili również funkcjonujący w Mechanizmach Finansowych komponent informacyjno-promocyjny. Zdecydowanie dominowały stanowiska wskazujące na dobre lub bardzo dobre dostosowanie systemu do potrzeb beneficjentów wsparcia (zob. Wykres 33).

Pośród wskazań negatywnych (ale podobnie jak wcześniej, wyłącznie jednostkowych – zapewne często wynikających ze specyfiki poszczególnych projektów) wskazać można niektóre interesujące w kontekście niniejszej ewaluacji uwagi¹⁰³, mianowicie:¹⁰⁴

- brak wystarczającego wsparcia promocyjnego w mediach ogólnokrajowych (PL12) oraz wystarczającej promocji, której adresatem byłyby państwa-darczyńcy (PL10) – to drugie wskazanie jest pochodną opinii, iż pozyskanie partnera zagranicznego wywoływało niekiedy problemy; zdaniem respondenta Program powinien być lepiej rozpropagowany wśród właściwych instytucji (potencjalnych uczestników partnerstw) państw-darczyńców;
- brak kompletu informacji (zawartych w dokumentach formalnych) w języku angielskim, utrudniający komunikację / ustalenia z partnerami zagranicznymi projektów (cyt. "Niektóre

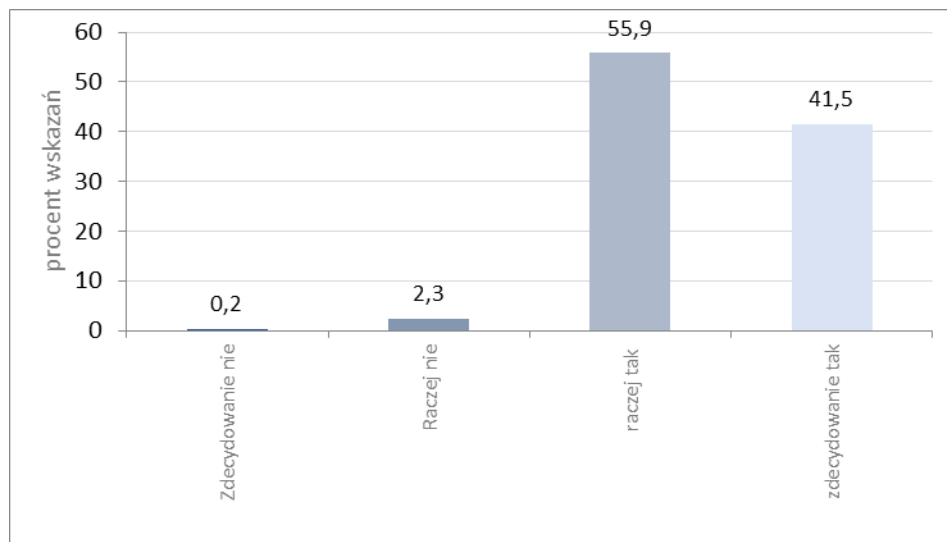
¹⁰³ W tej części badania pojawiło się 19 opinii "raczej" i 2 opinie "zdecydowanie" negatywne. 18 respondentów uzupełniło odpowiedzi o opis uzasadniający.

¹⁰⁴ W nawiasach wskazujemy Program, którego beneficjent sformułował daną uwagę.

dokumenty związane z realizacją projektu (przewodnik finansowo-administracyjny) powinny być dostępne na etapie wnioskowania!!!" (PL10);

- brak internetowego mechanizmu wymiany informacji pomiędzy wszystkimi beneficjentami (co najmniej w ramach Programów o dużej liczebności beneficjentów) (PL05);
- brak środków na materiały promocyjne Operatorów Programów, środki na tego rodzaju wydatki należałoby zapewnić w budżecie projektu (PL12).

Wykres 33 Opinie na temat dostosowania narzędzi informacyjno-promocyjnych do potrzeb beneficjentów (wdrażających projekty grantobiorców)

Źródło: badanie CAWI beneficjentów Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, n=826

Elementem służącym wzmocnieniu systemu zarządzania i wdrażania oraz finansowaniu realizacji działań promocyjnych obejmujących MF EOG i NMF była Pomoc Techniczna. Wsparcie z Pomocy Technicznej przeznaczone było dla instytucji zaangażowanych w proces zarządzania i wdrażania tj.: dla Krajowego Punktu Kontaktowego, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytu. Kategorie wydatków kwalifikowanych określone zostały w Aneksie nr 6, stanowiącym załącznik do Umowy w zakresie finansowania Pomocy Technicznej i Funduszu Współpracy Dwustronnej. KPK umieścił powyższe kategorie wydatków w stosownych wytycznych Ministra Rozwoju i Finansów¹⁰⁵. Kluczowe grupy kosztów kwalifikowanych w ramach Pomocy Technicznej stanowiły wydatki na: działania promocyjne i informacyjne, wynagrodzenia pracowników administracji realizujących zadania związane z wdrażaniem MF EOG i NMF, organizację posiedzeń Komitetu Monitorującego i dorocznych spotkań z darczyńcami, delegacje krajowe i zagraniczne związane z wdrażaniem Mechanizmów Finansowych, wsparcie eksperckie. Dwie główne grupy wydatków ponoszonych w ramach Pomocy Technicznej stanowią działania informacyjno-promocyjne oraz wynagrodzenia.

Pomoc Techniczna stanowiła istotny instrument finansowania procesów zarządzania programem na szczeblu trzech (wskazanych powyżej) "centralnych" instytucji systemu. Ocena funkcjonowania tego

¹⁰⁵ Wytyczne Ministra Rozwoju i Finansów w sprawie wdrażania Pomocy Technicznej w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014 i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 (wersja z 17 stycznia 2017 r.).

instrumentu, wyrażana przez przedstawicieli instytucji, do których skierowana była Pomoc Techniczna, jest pozytywna – dotyczy to zarówno procedur pozyskiwania środków, jak i samej wielkości Pomocy Technicznej. Mocną stroną tego instrumentu stanowi stosunkowo długi – wykraczający poza okres realizacji Programów MF EOG i NMF – okres kwalifikowalności wydatków. Zakończenie tego okresu przypada bowiem na dzień 30 sierpnia 2018 r., co daje możliwość finansowania procesów związanych ze sprawozdawczością końcową, jak również przygotowania i zrealizowania podsumowujących działań informacyjno-promocyjnych, które w tej sytuacji (co uznajemy za rozwiązanie bardzo korzystne) mogą bazować na prezentacji całościowego przebiegu i efektów Programu.

Biorąc pod uwagę perspektywę beneficjentów MF EOG / NMF, przeprowadzone badanie wskazuje, że system zarządzania i wdrażania można ocenić jako skonstruowany prawidłowo i funkcjonalny.

Na szczególną uwagę zasługują pozytywne opinie co do jasności / zrozumiałości dokumentów programowych oraz – co wydaje się szczególnie ważne – opinie podkreślające jasność / przejrzystość systemu wyboru i oceny projektów. Element ten uznajemy za szczególnie ważny, bowiem ma on specjalne znaczenie dla kształtowania pozytywnego *image'u* Programu pośród beneficjentów wsparcia (potencjalnych beneficjentów w ewentualnych przyszłych edycjach).

Duże znaczenie należy również wiązać z pozytywnymi opiniami na temat relacji beneficjentów wsparcia z Operatorami Programów w zakresie przepływu informacji oraz pozyskiwanego od nich wsparcia, które było przydatne w trakcie wdrażania wspieranych przedsięwzięć. Ta ostatnia kwestia odgrywa szczególne znaczenie, bowiem jest to czynnik niewątpliwie przyczyniający się do lepszej (skuteczniejszej) realizacji projektów, a w konsekwencji wydatnie wspomaga osiągnięcie celów Programu.

Pewne interesujące wskazania płyną natomiast z badań jakościowych, przy czym – podobnie, jak w przypadku badania ilościowego – nie mają one wielce radykalnego charakteru. Przede wszystkim wskazuje się na uzasadnione modyfikacje w bazie danych DoRIS, potrzebę skonstruowania jednolitego mechanizmu sprawozdawczego, prowadzonego w oparciu o system informatyczny, kształtowanie wskaźników projektowych i programowych, wprowadzenie elastycznych (i uproszczonych) zasad wydatkowania środków wsparcia w sferze finansowania zewnętrznych kosztów osobowych personelu zatrudnianego do zarządzania / realizacji projektów, przyspieszanie przebiegu procesów decyzyjnych (na ile jest to możliwe), a także uproszczenie procedur odwoławczych (przekształcenie procedury dwustopniowej na jednostopniową – w programach, w których stosowany był konkursowy tryb wyboru beneficjentów).

5. Ocena wpływu MF EOG i NMF na wzmocnienie stosunków dwustronnych Polski z państwami-darczyńcami

Założenia analizy

Użyteczność, skuteczność i efektywność realizacji partnerstw oraz ich wpływ na stosunki dwustronne pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami została przeanalizowana wg poniższego modelu.

Rysunek 26 Schemat analizy i oceny wpływu MF EOG i NMF na wzmocnienie stosunków dwustronnych Polski z państwami-darczyńcami

Źródło: opracowanie własne

Poszczególne kroki analizy zakładały podjęcie następujących kroków:

- krok 1 – identyfikacja efektów i ocena wpływu:
 - ✓ stopień przyczynienia się współpracy do realizacji efektów projektu;
 - ✓ poziom reakcji – zmiana nastawienia / świadomości, zmiana wiedzy / umiejętności, zmiana zachowania / sposobów działania;
 - ✓ trwałość – podczas trwania projektu, po zakończeniu projektu;
- krok 2 – identyfikacja czynników wewnętrznych / zewnętrznych wzmocniających / osłabiających wpływ.

Dane do analizy zostały zaczerpnięte z ankiet CAWI dla beneficjentów oraz partnerów, jak również danych zastanych i wyników badań jakościowych.

Instrumenty służące wzmocnieniu relacji bilateralnych w ramach MF EOG i NMF

Wzmocnieniu współpracy dwustronnej z państwami-darczyńcami, tj. Islandią, Liechtensteinem, Norwegią, służą następujące instrumenty:

- programy partnerskie;

- Fundusz Współpracy Dwustronnej (FWD) na poziomie krajowym oraz fundusze współpracy dwustronnej na poziomie poszczególnych programów;
- promowanie współpracy partnerskiej na poziomie projektów.

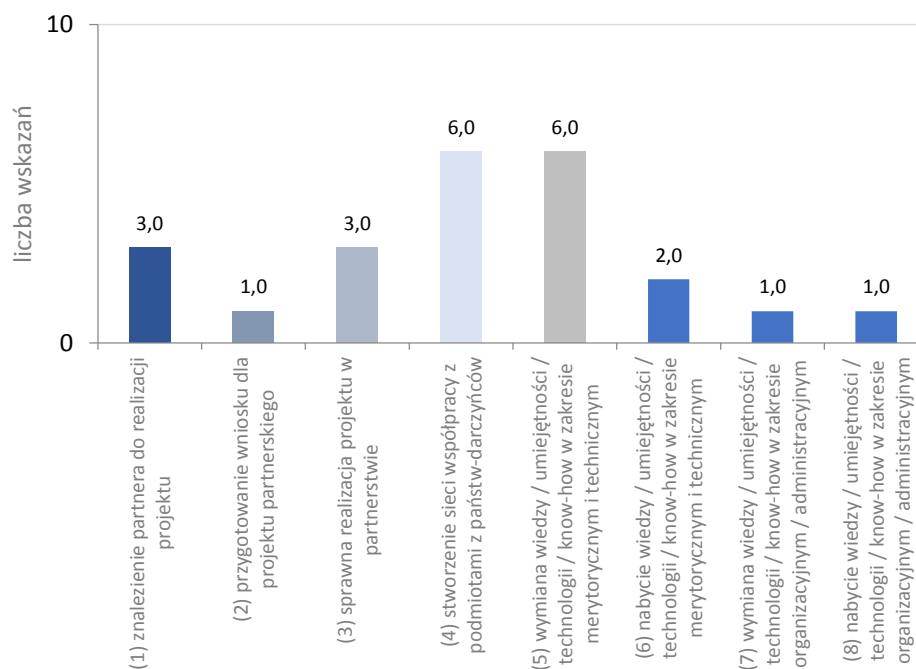
7 programów było realizowanych w partnerstwie z darczyńcami, tj.:

- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego;
- Norwesko-Polska Współpraca Badawcza;
- Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy;
- Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych;
- Budowanie potencjału instytucjonalnego i współpraca w obszarze wymiaru sprawiedliwości / Poprawa skuteczności wymiaru sprawiedliwości;
- Wsparcie służby więziennej, w tym sankcji pozawięziennych;
- Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu.

Formuła ta, oznaczająca tworzenie programów we współpracy z instytucjami partnerskimi z krajów-darczyńców, a następnie ułatwiająca nawiązywanie partnerstw na poziomie projektów, została oceniona pozytywnie w badaniach. Podkreślano, że nawet jeśli początkowo występowały trudności wynikające z wzajemnej niewiedzy nt. partnera, jego potrzeb i możliwości; później współpraca dawała obopólne korzyści.

Kwota Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie krajowym wynosiła 0,5 proc. całkowitej alokacji dla Polski, tj. 2 890 500 euro. FWD na poziomie krajowym został oceniony pozytywnie w badaniach jakościowych. Realizacja projektów predefiniowanych przyczyniła się do wymiany wiedzy i doświadczeń między Polską a państwami-darczyńcami w obszarach strategicznego zainteresowania stron. Beneficjenci wskazali w badaniu ilościowym na stworzenie sieci współpracy oraz wymianę wiedzy merytorycznej jako na najczęściej występujące efekty realizacji projektów FWD na poziomie krajowym.

Wykres 34 Efekty realizacji projektów w ramach FWD na poziomie krajowym

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów projektów, którzy realizowali projekty z FWD na poziomie krajowym, n=23

W celu rozwoju współpracy partnerskiej w ramach każdego z programów ustanowiono Fundusz Współpracy Dwustronnej na poziomie programu. Fundusz ma ułatwiać m.in. poszukiwanie partnerów z państw-darczyńców (przed lub w trakcie przygotowywania wniosku aplikacyjnego), rozwój takich partnerstw, tworzenie sieci współpracy, wymiany, dzielenia się i przekazywania wiedzy, technologii, doświadczeń oraz najlepszych praktyk pomiędzy beneficjentami oraz podmiotami państw-darczyńców. Kwota funduszu wynosi minimum 1,5 proc. wydatków kwalifikowalnych danego programu.

Nie było obowiązku realizacji projektów we współpracy z podmiotami z państw-darczyńców. Jedynie niektóre programy zakładały realizację wyłącznie dwustronnych projektów. Zaliczyć do nich należy:

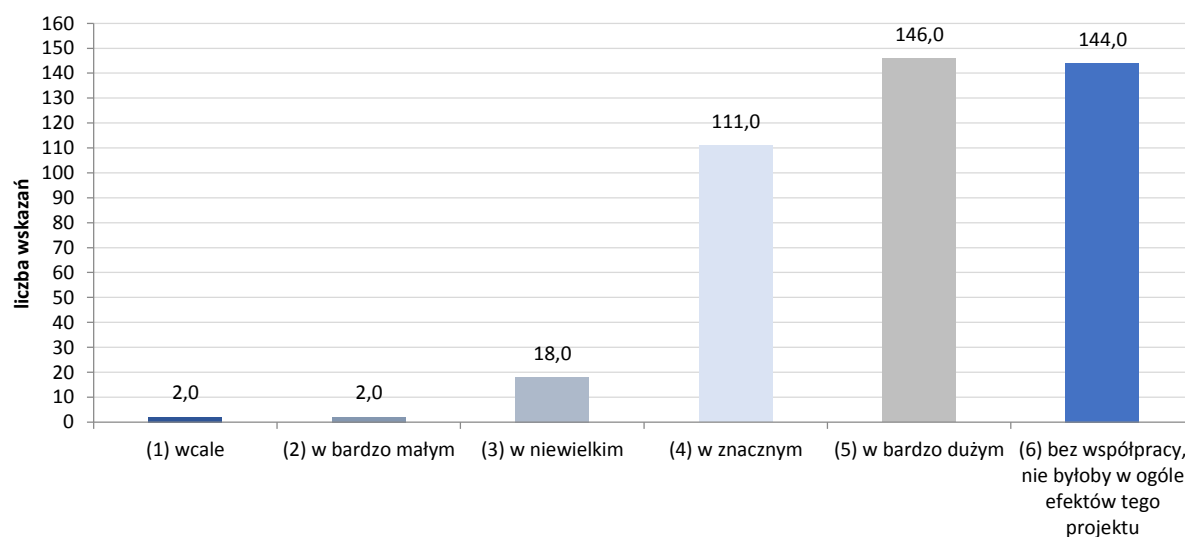
- Polsko-Norweski Program Badawczy;
- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej;
- większość działań w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego.

Identyfikacja efektów i ocena wpływu współpracy na stosunki dwustronne Polski z państwami-darczyńcami (perspektywa beneficjentów i partnerów na poziomie projektów)

Opis efektów współpracy należy rozpocząć od przytoczenia bardzo pozytywnej oceny możliwości nawiązania partnerstw z podmiotami z państw-darczyńców oraz wzrostu wzajemnego zrozumienia i szacunku pomiędzy partnerami na poziomie programów i projektów, jak również obopólnych korzyści w postaci transferu wiedzy i umiejętności, która była podkreślana w badaniach jakościowych.

Ocenę tę potwierdzają również wyniki badań ilościowych. O stopień przyczynienia się współpracy do osiągnięcia efektów projektu zapytano zarówno beneficjentów realizujących projekty w partnerstwie, jak i partnerów z państw-darczyńców. 95% beneficjentów wskazało, że partnerstwo przyczyniło się do realizacji efektów projektu.

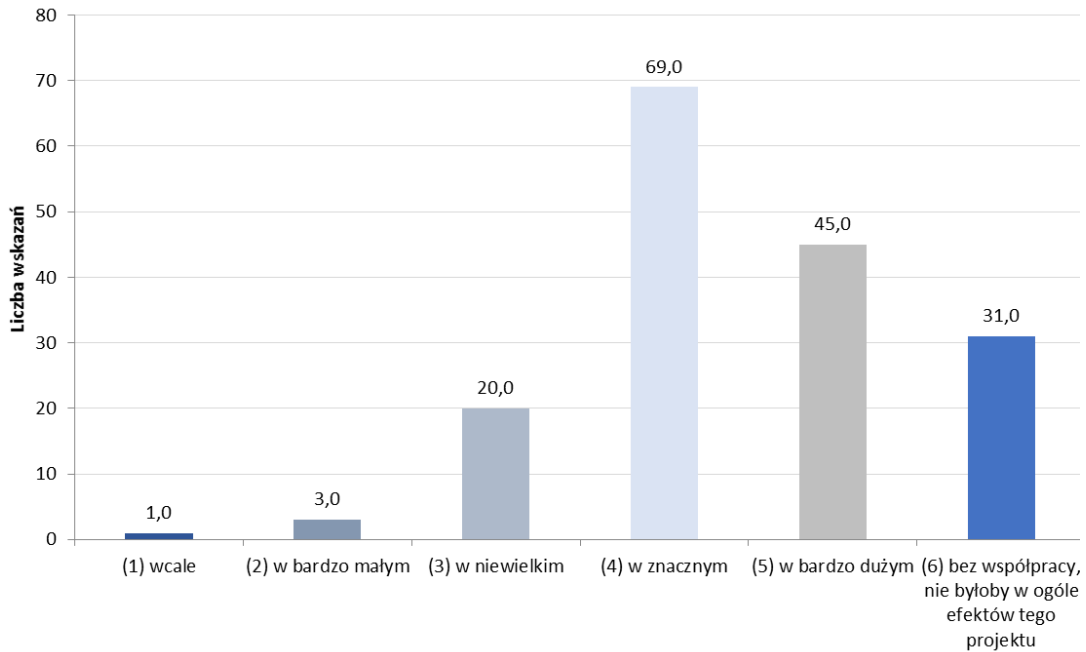
Wykres 35 Ocena stopnia przyczynienia się współpracy do osiągnięcia efektów projektu MF EOG i NMF wg beneficjentów wsparcia

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów projektów, które były realizowane w partnerstwie, n=423

Nieco mniejszy odsetek (blisko 86%) partnerów z państw-darczyńców wskazał na przyczynienie się współpracy do realizacji celów projektu. Oceny partnerów są również nieco ostrożniejsze, jeśli chodzi o stopień przyczynienia się do realizacji celów projektu – o ile w przypadku beneficjentów przeważały opinie, że współpraca przyczyniła się do realizacji celów w bardzo dużym stopniu oraz, że bez współpracy nie byłoby w ogóle efektów, o tyle wśród partnerów przeważały opinie, że współpraca przyczyniła się w znacznym stopniu do realizacji celów.

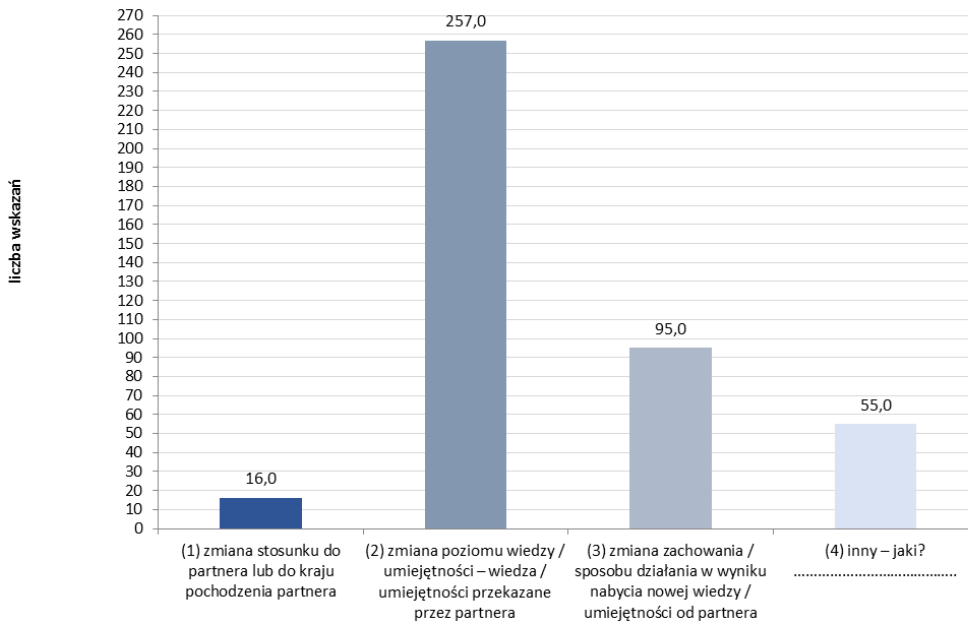
Wykres 36 Ocena stopnia przyczynienia się współpracy do osiągnięcia efektów projektu MF EOG i NMF wg partnerów z państw-darczyńców

Źródło: badanie ankietowe CAWI partnerów z państw-darczyńców, n=169

Jeśli chodzi o efekty współpracy, to beneficjenci wskazywali głównie na zmianę poziomu wiedzy i umiejętności, następnie zmianę zachowania lub sposobu działania w wyniku nabycia nowej wiedzy lub umiejętności od partnera. Najmniej wskazań otrzymała zmiana stosunku do kraju pochodzenia partnera.

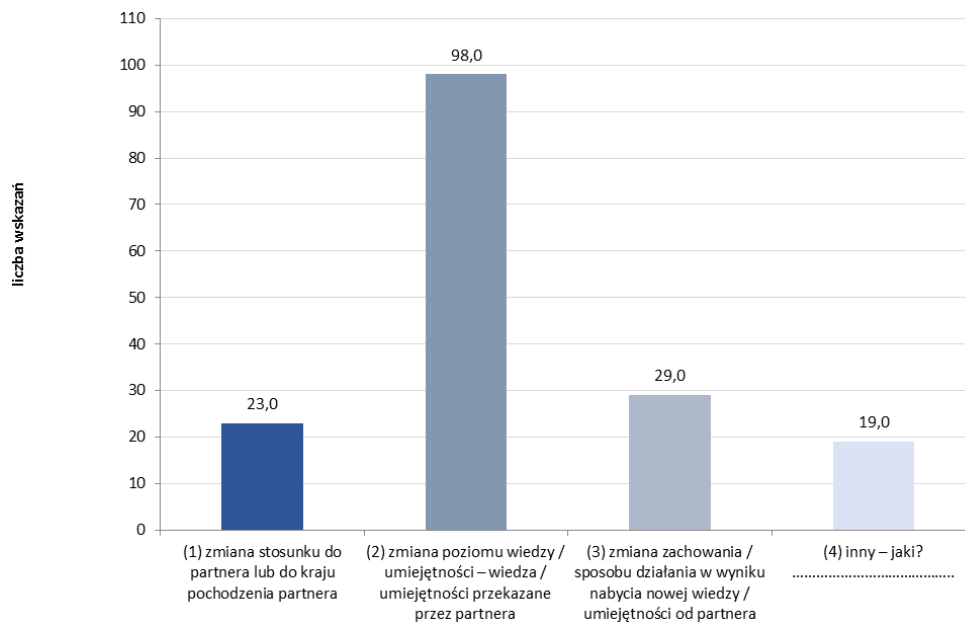
Wykres 37 Efekty projektów MF EOG i NMF wg beneficjentów

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów projektów, które były realizowane w partnerstwie, n=423

W przypadku partnerów z państw-darczyńców pytanie zostało rozbite na ocenę efektów z punktu widzenia beneficjenta oraz z punktu widzenia partnera. W tym pierwszym przypadku – z punktu widzenia beneficjenta – najczęściej wskazań wśród partnerów otrzymała zmiana wiedzy lub umiejętności. Zaś udział odpowiedzi wskazującej na zmianę stosunku do partnera lub kraju jego pochodzenia (14%) był wyższy niż w przypadku beneficjentów (4%).

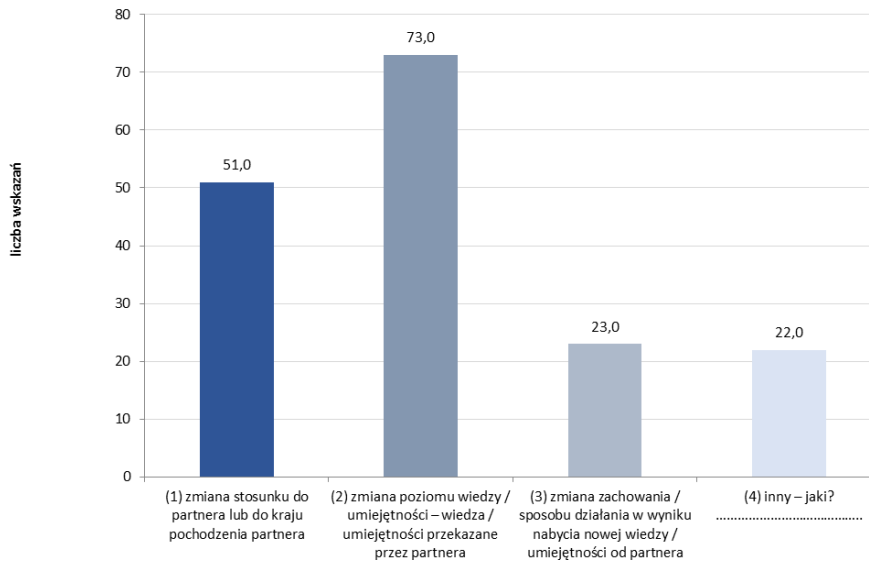
Wykres 38 Efekty projektów MF EOG i NMF z punktu widzenia beneficjentów wg partnerów z państw-darczyńców

Źródło: badanie ankietowe CAWI partnerów z państw-darczyńców, n=169

W ocenie efektów z punktu widzenia partnerów również przeważa zmiana poziomu wiedzy i umiejętności, a zmiana stosunku do kraju pochodzenia partnera zajmuje drugie miejsce.

Wykres 39 Efekty projektów MF EOG i NMF wg partnerów z państw-darczyńców z ich punktu widzenia

Źródło: badanie ankietowe CAWI partnerów z państw-darczyńców, n=169

Wyniki te wskazują na kilka tendencji, tj.:

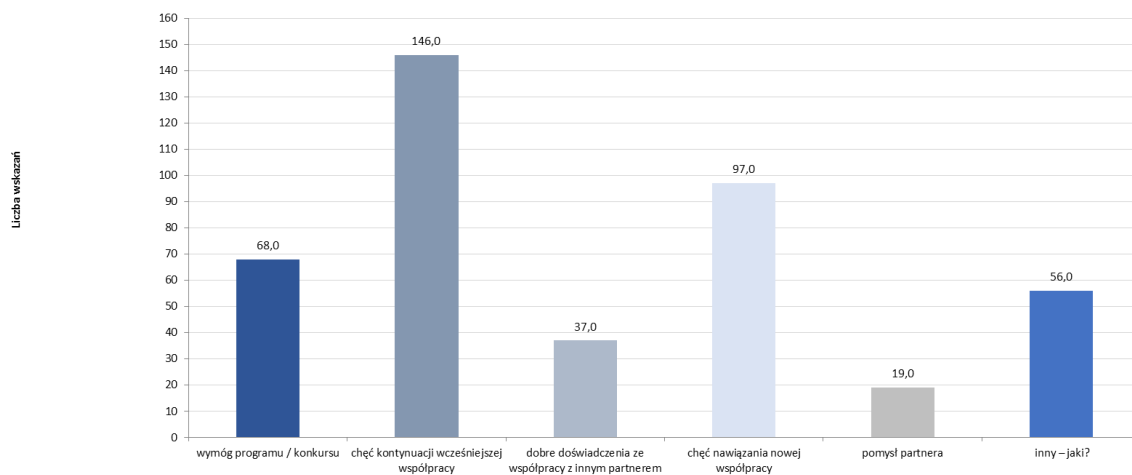
- beneficjenci realizujący projekty w Polsce kładą mniejszy nacisk na kwestie relacji dwustronnych w postaci zmiany stosunku do partnera lub do kraju pochodzenia partnera (4%) niż partnerzy z państw-darczyńców (30%);
- zmiana poziomu wiedzy lub umiejętności jest dość symetrycznym efektem i jest wskazywana jako najważniejszy efekt zarówno przez realizujących projekty z Polski (61%), jak i partnerów z państw-darczyńców (43%);
- ocena efektów z punktu widzenia beneficjentów dokonana przez nich samych oraz przez partnerów jest bardzo zbliżona – jedyna różnica polega na większej liczbie wskazań na efekty w postaci zmiany stosunku do partnera lub do kraju pochodzenia partnera przez partnerów (14% w stosunku do 4% w przypadku wskazań samych beneficjentów).

87% beneficjentów wskazało, że będzie kontynuowało współpracę po zakończeniu realizacji projektu. Spośród partnerów z państw-darczyńców nieco mniej złożyło taką deklarację – 69%. Z jednej strony odpowiedzi te wskazują na stosunkowo wysoką trwałość projektów, z drugiej jednak pokazują na drobną lukę występującą pomiędzy realizującymi projekty w Polsce a potencjalnymi partnerami z państw-darczyńców. Może ona wynikać z dysproporcji w liczebności i wynikającego z niej nadmiernego obciążenia partnerów z państw-darczyńców.

Czynniki wzmacniające i osłabiające współpracę i jej wpływ na stosunki dwustronne

Jako główny motyw nawiązywania partnerstwa w ramach projektów beneficjenci wskazali chęć kontynuacji wcześniejszej współpracy oraz chęć nawiązania nowej współpracy. Wymóg konkursowy znalazł się na trzecim miejscu.

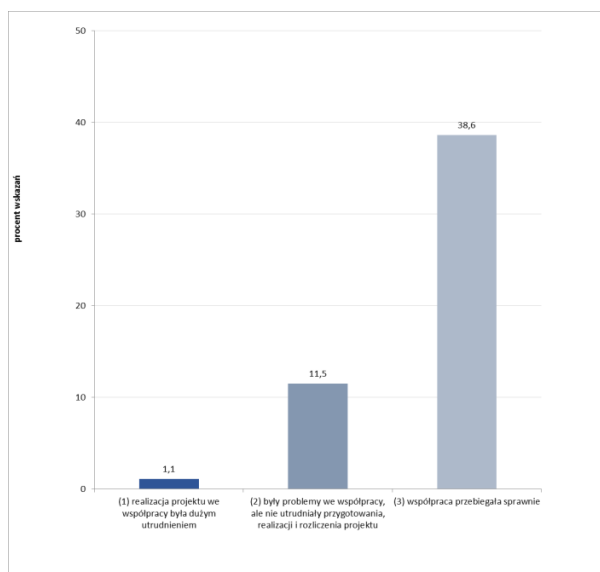
Wykres 40 Główny motyw nawiązania współpracy w ramach projektów MF EOG i NMF wg beneficjentów

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów projektów, które były realizowane w partnerstwie, n=423

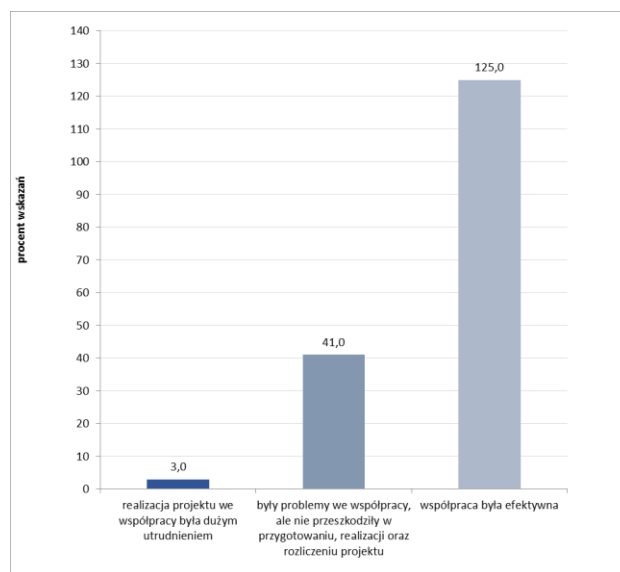
Ocena współpracy jest pozytywna zarówno ze strony beneficjentów, jak partnerów z państw-darczyńców.

Wykres 41 Ocena współpracy wg beneficjentów

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów projektów, które były realizowane w partnerstwie, n=423

Wykres 42 Ocena współpracy wg partnerów z państw-darczyńców

Źródło: badanie ankietowe CAWI partnerów z państw-darczyńców, n=169

Zgodnie z wynikami badań jakościowych, utrudnieniem była ograniczona liczba potencjalnych partnerów po stronie państw-darczyńców. Problematyczne były również dla partnerów wymogi sprawozdawcze, odbierane przez nich jako zbyt biurokratyzowane. Wskazywano również, że oddolna, rzeczywiście potrzebna, często nieformalna współpraca dawała lepsze efekty niż ta obligatoryjna, która bywała fasadowa i uciążliwa.

Tylko ok. 10% (78 na 826) beneficjentów biorących udział w badaniu CAWI uczestniczyło w działaniach finansowanych z Funduszu Współpracy Dwustronnej. Spośród nich 54 wzięło udział w przedsięwzięciach z zakresu tworzenia sieci współpracy, wymiany, dzielenia się i przekazywania wiedzy, technologii, doświadczeń oraz najlepszych praktyk pomiędzy beneficjentami oraz podmiotami w państwach-darczyńcach. 24 natomiast brało udział w działaniach mających na celu poszukiwanie partnerów. Wszyscy ocenili pozytywnie jakość współpracy w ramach FWD.

Podsumowując, można stwierdzić, że dotychczas wypracowane rozwiązania w zakresie współpracy, zacieśniająca się sieć kontaktów i większe zrozumienie wzajemnych potrzeb, uwarunkowań (zwłaszcza prawnych i kulturowych) oraz możliwości (potencjału, kompetencji) ułatwią przygotowania i realizację programów oraz projektów w partnerstwie w przyszłym okresie programowania.

6. Analiza SWOT/TOWS

Wyniki badania zostały podsumowane w postaci analizy SWOT przedstawionej w poniższej tabeli. Sformułowano tezy odnośnie mocnych i słabych stron funduszy norweskich i EOG oraz zidentyfikowano szanse i zagrożenia dla realizowanych w ramach funduszy Programów. Pogrubioną czcionką zaznaczone zostały te elementy analizy SWOT, które podczas panelu eksperckiego wskazano jako najbardziej kluczowe (częstość wskazań i siła poszczególnych elementów).

Tabela 65 Analiza SWOT

Mocne Strony	Słabe strony
<p>(1) Duża widoczność efektów i stosunkowo duże znaczenie funduszy norweskich i EOG na poziomie lokalnym, w wybranych obszarach wsparcia i dla wybranych grup docelowych</p> <p>(2) Wysoka trafność doboru obszarów wsparcia (zdrowie, przeciwdziałanie przemocy, badania naukowe, kultura)</p> <p>(3) Elastyczność dokumentacji programowej (dokumentacja nie była przesadnie drobiazgową, co dawało pewną elastyczność Operatorom Programów w ustalaniu rozwiązań szczegółowych)</p> <p>(4) Możliwość realizacji działań „miękkich” i „twardych” w ramach jednego projektu</p> <p>(5) Generalnie dobrze działające kanały przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi uczestnikami systemu zarządzania i wdrażania Programu</p> <p>(6) Pożyteczny i skutecznie działający system beneficjentów ze strony Operatorów Programów (wsparcie na etapie wdrażania projektów, podnoszące skuteczność wspieranych przedsięwzięć)</p> <p>(7) Możliwość realizacji dużych, ogólnopolskich projektów predefiniowanych</p> <p>(8) Wysoka skuteczność Programów (mierzona stopniem osiągnięcia wskaźników)</p> <p>(9) Programowanie oparte na analizie doświadczeń wynikających z poprzedniej edycji funduszy</p> <p>(10) Trafna identyfikacja odbiorców ostatecznych wsparcia</p> <p>(11) Programowanie oparte na pogłębionej analizie potrzeb</p> <p>(12) Elastyczność państw-darczyńców na etapie realizacji Programów</p> <p>(13) Potencjał merytoryczny partnerów z państw-darczyńców</p> <p>(14) Realizacja projektów w partnerstwach –</p>	<p>(1) Stosunkowo mała skala środków skutkująca niewielką widocznością efektów na poziomie krajowym</p> <p>(2) Powielenie niektórych obszarów wsparcia z innymi źródłami finansowania (w tym w szczególności z funduszami unijnymi), bez wyraźnego wyróżnienia charakterystyki wsparcia funduszy norweskich i EOG</p> <p>(3) Brak możliwości realokacji środków pomiędzy Programami w trakcie ich realizacji w dłuższym okresie czasu niż wynikający z Regulacji edycji 2009-2014</p> <p>(4) Nie zawsze do końca trafnie określone wskaźniki rezultatu (np. zbyt ostrożnie szacowane ich wartości docelowych lub wskaźniki niedostosowane do skali i charakteru wsparcia</p> <p>(5) Niepełna funkcjonalność systemu DoRIS jako narzędzia sprawozdawczo-monitorującego – brak jednolitego, opartego na narzędziu informatycznym systemu sprawozdawczo-monitorującego</p> <p>(6) Zbyt długi czas realizacji niektórych procedur (szczególnie w zakresie ustalania / uzgadniania zawartości merytorycznej Programów)</p> <p>(7) Tematyczne rozproszenie interwencji skutkujące niewielkimi efektami społeczno-ekonomicznymi na poziomie krajowym</p> <p>(8) Sprawozdawczość i rozliczanie wydatków niezrozumiałe i zbyt obciążające dla partnerów z państw-darczyńców</p> <p>(9) Dwuinstancyjna procedura odwoławcza, znacznie wydłużająca procesy selekcji beneficjentów (w Programach, w których realizowane były projekty konkursowe)</p> <p>(10) Niekiedy problematyczne definicje wskaźników i nie do końca realistyczne oszacowania ich wartości docelowych</p> <p>(11) Pewne niewielkie ograniczenia występujące</p>

<p>wzmocnienie współpracy na poziomie lokalnym oraz regionalnym</p> <p>(15) Koncentracja tematyczna w niektórych obszarach (np. efektywność energetyczna)</p> <p>(16) Przejrzysty i jasny układ oraz treść dokumentacji programowej</p> <p>(17) Jasne, przejrzyste i zrozumiałe kryteria oceny i wyboru projektów – ukształtowany obraz uczciwości systemu wyboru</p> <p>(18) Wysoka skuteczność systemu oceny i wyboru projektów, prowadząca do selekcji dobrych jakościowo przedsięwzięć, gwarantujących realizację celów Programu</p> <p>(19) Prawidłowa konstrukcja, rozwiązania proceduralne i odpowiednia wielkość Funduszu Pomocy Technicznej</p>	<p>w systemie informacyjno-promocyjnym</p>
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<p>(1) Możliwość wykorzystania doświadczeń z wcześniejszych edycji funduszy norweskich i EOG</p> <p>(2) Dotychczasowe doświadczenia współpracy z partnerami z państw-darczyńców (wypracowane rozwiązania) i sieć kontaktów ułatwiająca dalszą współpracę w ramach partnerstw w oparciu o wysoki potencjał i jakość merytoryczną partnerów norweskich i EOG</p> <p>(3) Przygotowywanie kolejnych edycji programów z założeniem wypełniania luk oraz koncentracji wsparcia</p> <p>(4) Rozwijanie kompetencji wśród instytucji w zakresie umiejętności zarządzania skomplikowanymi organizacyjnie przedsięwzięciami o dużej skali, z udziałem wielu partnerów, w oparciu o rozwiązania stosowane w projektach</p> <p>(5) Nabyte doświadczenia przez Operatorów Programów, ułatwiające im realizację podobnych przedsięwzięć w przyszłości (podobnie, doświadczenia po stronie beneficjentów, jak i instytucji "centralnych" systemu zarządzania i wdrażania Programu</p> <p>(6) Bardzo pozytywny <i>image</i> funduszy norweskich (przystępne i niesformalizowane) zwiększający zainteresowanie wsparciem ze strony EOG i Mechanizmu Norweskiego</p> <p>(7) Istnienie przekonania o pozytywnych efektach bilateralnej współpracy partnerskiej oraz rosnące zrozumienie efektów w zakresie zarządzania i wdrażania, wynikających z różnic kulturowych</p> <p>(8) Możliwość wykorzystania wypracowanych w ramach Programów rozwiązań w ramach polityk publicznych finansowanych ze źródeł krajowych (vide: ochrona zdrowia)</p>	<p>(1) Przedłużający się okres uzgodnień dotyczących warunków i zasad realizacji Programów skutkujący ograniczeniem czasu realizacji projektów (długa procedura przygotowania i zatwierdzania Programów)</p> <p>(2) Niewielka liczba potencjalnych partnerów po stronie państw-darczyńców</p> <p>(3) Różnice kulturowe oraz odmienność schematów i standardów zarządzania programami i politykami wśród państw-darczyńców</p> <p>(4) Tendencje unifikacyjne – Rozszerzanie stosowania standardów i rozwiązań stosowanych w funduszach unijnych na Programy norweskie i EOG (często nieadekwatnych)</p> <p>(5) Wyzwania związane z ustanowieniem jednolitego systemu sprawozdawczo-monitorującego, opartego na narzędziu informatycznym, w rezultacie rezygnacja z budowy takiego systemu</p> <p>(6) Ryzyko kursowe</p>

(9) Różnice kursowe	
---------------------	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania

W związku z tym, iż analiza SWOT/TOWS wskazuje na dominację mocnych stron oraz szans, jako rekomendowany sposób działania przyjąć należy stosowanie tzw. strategii agresywnej (maksy-maksi), polegającej na kontynuacji przyjętego kierunku przy maksymalnym wykorzystaniu mocnych stron i szans.

7. Wnioski i rekomendacje

7.1. Podsumowanie i najważniejsze wnioski

Dokonując podsumowania analizy wdrażania funduszy norweskich i EOG, należy podkreślić, że niniejsza ewaluacja pozwala ocenić wysoko skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość zrealizowanych Programów i projektów.

Poniżej przedstawiamy najważniejsze ogólne wnioski z badania:

- Programy realizowane w ramach funduszy norweskich i EOG charakteryzuje duży poziom skuteczności.

Wartości docelowe zostały w większości osiągnięte lub przekroczone. Wynika to zarówno z analizy danych monitoringowych, jak i opinii respondentów.

- Fundusze posiadają najistotniejsze znaczenie, a tym samym ich wpływ jest największy w obszarach, dla których brak jest możliwości finansowania analogicznych przedsięwzięć w ramach polityki spójności lub z innych źródeł.

Dotyczy to w szczególności takich obszarów wsparcia, jak ochrona dziedzictwa kulturowego, przeciwdziałania przemocy w rodzinie czy też działań ukierunkowanych na planowanie i rozwój współpracy jednostek samorządu terytorialnego.

- Wysoką skutecznością i użytecznością charakteryzowały się projekty realizowane we współpracy z partnerami zagranicznymi oraz projekty zintegrowane łączące inwestycje infrastrukturalne z działaniami miękkimi.

W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują projekty łączące elementy „twarde” i „miękkie” w obszarze ochrony zdrowia (PL07).

- Interwencje MF EOG i NMF charakteryzują się niewielką skalą oddziaływania społeczno-ekonomicznego w skali makro.

Z uwagi na niski poziom alokacji możemy mówić o niewielkim wpływie funduszy norweskich i EOG na gospodarkę na poziomie makroekonomicznym (poziom PKB, poziom zatrudnienia i bezrobocia itp.).

- Fundusze norweskie i EOG mają stosunkowo duże znaczenie dla sytuacji społeczno-ekonomicznej na poziomie lokalnym, w wybranych obszarach wsparcia oraz dla wybranych grup docelowych.

Interwencja MF EOG i NMF miała istotne znaczenie na poziomie lokalnym (były to w większości efekty bardziej o charakterze społecznym niż ekonomicznym) oraz w takich obszarach wsparcia, jak efektywność energetyczna, ochrona zdrowia (efekty systemowe), ochrona dziedzictwa kulturowego (rozwój oferty kulturalnej), przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, badania naukowe (duża wartość dodana w postaci intensyfikacji współpracy międzynarodowej) oraz w zakresie planowania i rozwoju współpracy jednostek samorządu terytorialnego.

Na podstawie sformułowanych powyżej ogólnych wniosków jako główne czynniki sukcesu MF EOG i NMF można wskazać duże zaangażowanie wszystkich instytucji zarówno po stronie polskiej jak i po stronie państw-darczyńców, korzystanie z doświadczeń partnerów zagranicznych, dobrze sformułowane programy opierające się na trafnej diagnozie oraz trafnym doborze grup docelowych, przy zachowaniu elastycznego podejścia oraz możliwość równoczesnej realizacji działań „twardych” i „miękkich”.

Czynnikami osłabiającymi skuteczność i efektywność wsparcia, są:

- powielenie niektórych obszarów wsparcia z innymi źródłami finansowania, w tym w szczególności z funduszy unijnych;
- duża liczba obszarów wsparcia i programów skutkująca rozproszeniem środków;
- niewielka liczba potencjalnych partnerów po stronie państw-darczyńców, oraz ich niewystarczająca zdolność instytucjonalna i organizacyjna do uczestnictwa we wszystkich projektach, w których współpraca jest wymagana.

Poniżej prezentujemy szczegółowe wnioski i rekomendacje na poziomie horyzontalnym oraz dla poszczególnych obszarów i Programów.

7.2. Rekomendacje

7.2.1. Rekomendacje horyzontalne

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
1.		Ze względu na ograniczone środki funduszy norweskich i EOG, efekty społeczno-ekonomiczne wsparcia widoczne są głównie na poziomie lokalnym, w wybranych obszarach oraz dla wybranych grup docelowych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.2)</i>	Skoncentrowanie się na mniejszej liczbie wybranych obszarów i programów, w których efekt wsparcia funduszy będzie bardziej widoczny i znaczący oraz priorytetowe potraktowanie regionów o niższym poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego	horyzontalna	W trakcie negocjacji kolejnej edycji Mechanizmów Finansowych identyfikacja obszarów, w których efekt wsparcia będzie widoczny i znaczący (np. w oparciu o wyniki niniejszej ewaluacji) lub identyfikacja obszarów komplementarnych oraz ukierunkowanie wsparcia na regiony o niższym poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego (mierzonego m.in. poziomem PKB)	Krajowy Punkt Kontaktowy (KPK), darczyńcy	W okresie planowania nowych Programów	Trudności w wynegocjowaniu katalogu obszarów tematycznej koncentracji	Negocjacje w oparciu o podejście oparte na dowodach

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
2.		Brak możliwości realokacji środków w całym okresie realizacji Programów, uniemożliwiający stosowanie bardziej elastycznego i efektywnego zarządzania wsparciem na poziomie całej interwencji <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 6)</i>	Wprowadzenie mechanizmu umożliwiającego realokację środków pomiędzy Programami w całym okresie ich realizacji (realokacje po zakończeniu okresu kontraktacji)	horyzontalna	Zaprojektowanie rozwiązań formalno-organizacyjnych, umożliwiających realokację środków pomiędzy Programami w trakcie ich realizacji	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowych Programów	Trudności w wynegocjowaniu możliwości zastosowania mechanizmów realokacji	Negocjacje w oparciu o podejście oparte na dowodach (w tym zaproponowanie oparcia procesu realokacji na dowodach wynikających z monitoringu i badań ewaluacyjnych)
3.		Oddolna, rzeczywiście potrzebna, często nieformalna współpraca dawała lepsze efekty niż ta obligatoryjna, która bywała fasadowa i uciążliwa. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i>	Ograniczenie obszarów, w których będzie wymóg współpracy, w pozostałych obszarach zawarcie kwestii współpracy w systemie oceny projektów	horyzontalna	1. Ograniczenie obszarów, w których będzie wymóg współpracy, do działań miękkich 2. W pozostałych obszarach dodanie kryteriów oceny projektów promujących współpracę lub zwiększenie ich wagi (ok. 10-30% w zależności od zestawu kryteriów)	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowych Programów	Ze względu na fakt, że cel wzmacniania współpracy i stosunków dwustronnych jest zapisanym celem MF EOG i NMF, Darczyńcy będą dążyli do zwiększania liczby obszarów, w których współpraca jest	Powołanie się na wyniki niniejszego badania

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
								obligatoryjna.	
4.		<p>Pozytywna ocena FWD na poziomie krajowym i programów – w przypadku FWD na poziomie programów przewaga projektów polegających na wymianie doświadczeń niż sieciowaniu i przygotowywaniu projektów</p> <p><i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i></p>	<p>Nacisk na współpracę na etapie koncepcyjnym, strategicznym, przygotowawczym, a nie na współpracę na etapie realizacji projektów w przypadku FWD na poziomie programów</p>	horyzontalna	<p>Zwiększenie środków na sieciowanie i przygotowanie projektów we współpracy w ramach FWD na poziomie programów</p>	KPK, OP	W okresie wdrażania nowych Programów	<p>Późne rozpoczęcie wdrażania MF w Polsce, co skróci czas fazy przygotowawczej, koncepcyjnej</p>	<p>Uruchomienie FWD zaraz po podpisaniu memorandum</p>
5.		<p>Ograniczona liczba podmiotów państw-darczyńców do potencjalnej współpracy w ramach projektów MF EOG i NMF</p>	<p>1. Rozszerzenie kategorii partnera na inne kraje EOG, nie tylko na darczyńców</p> <p>2. Stworzenie bazy kontaktów podmiotów sektorowych w państwach-darczyńcach, które</p>	horyzontalna	<p>1.nd</p> <p>2. Przygotowanie bazy przez BMF (lub przy współudziale BMF) ze środków FWD. Baza przygotowana centralnie,</p>	KPK, darczyńcy, OP, partnerzy	W okresie planowania nowych Programów	<p>1. Brak zgody państw-darczyńców</p> <p>2. Brak potencjału (środki finansowe,</p>	<p>1. Wspólne negocjacje z innymi krajami</p> <p>2. Przeznaczenie znacznych środków z FWD na przygotowanie</p>

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		<i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i>	potencjalnie mogłyby realizować projekty w partnerstwie		a nie oddolnie. Aktualizacje bazy.			zasoby osobowe, czas) na przygotowanie i aktualizację bazy.	bazy
6.		W Programach, w których miał miejsce konkursowy tryb wyboru projektów, stosowana była dwuinstancyjna procedura odwoławcza od decyzji o odrzuceniu wniosku (na etapie oceny formalnej i merytorycznej). Rozwiązanie to prowadziło do wydłużenia procesu selekcji wniosków, a w konsekwencji powodowało ograniczenie czasu na ich	W związku ze zidentyfikowanym problemem, należy przyjąć uregulowania przewidujące uproszczenie, tj. oparcie procedury na rozwiązaniu jednoinstancyjnym.	horyzontalna	Uregulowanie jednoinstancyjnej procedury odwoławczej, z uwzględnieniem przepisów precyzujących czas na złożenie i rozpatrzenie odwołań	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowych Programów	nd	nd

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		realizację. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 4)</i>							
7.		W programach stosowany był system sprawozdawczy DoRIS. Jednak, jego funkcjonalność była w wielu wypadkach ograniczona. Choć spełniał określone zadania, to jednak nie był w pełni wystarczający jako wysoko sprawny mechanizm sprawozdawczo-monitorujący. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i>	Wskazane jest doskonalenie tego systemu lub też zaprojektowanie nowego rozwiązania – opartego na narzędziu informatycznym. Powinno być to wielodostępowe (dla wszystkich uczestników systemu zarządzania i wdrażania Programu) narzędzie sprawozdawczo-monitorujące, które umożliwi rejestrację i śledzenie postępów realizacji Programu.	horyzontalna	Przeprowadzenie szczegółowego audytu funkcjonalności obecnego systemu pod kątem wprowadzenia odpowiednich modyfikacji (zaprojektowania / wdrożenia nowego systemu); opracowanie nowego narzędzia informatycznego	KPK, darczyńcy	W okresie poprzedzających uruchomienie nowych Programów	Opracowanie nowego narzędzia jest procesem skomplikowanym, zarówno na etapie identyfikacji luk / głównych niesprawności, jak i na etapie opracowywania nowych rozwiązań. Zapewne wymagać będzie skorzystania z zewnętrznego wsparcia informatycznego.	Uruchomienie skoordynowanych działań mających na celu identyfikację niezbędnych zmian – działania zarządcze prowadzące do modyfikacji / opracowania nowego systemu (powołanie Grupy roboczej odpowiedzialnej za identyfikację niezbędnych usprawnień).

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
8.		<p>W Programach tylko w ograniczonym stopniu dochodziło do skoordynowanej wymiany doświadczeń pomiędzy instytucjami systemu zarządzania i wdrażania. Z drugiej strony wydaje się, że tego typu wymiana doświadczeń może być bardzo korzystna dla realizacji Programów (w Polsce, jak i w innych krajach).</p> <p><i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i></p>	<p>Wprowadzenie rozwiązań umożliwiających organizację cyklicznych spotkań instytucji zaangażowanych w funkcjonowanie systemu zarządzania i wdrażania (szczebla "centralnego", jak i Operatorów Programów) w poszczególnych krajach-beneficjentach, w celu wymiany doświadczeń wdrożeniowych oraz identyfikacji kluczowych problemów</p>	horyzontalna	<p>Uwzględnienie odpowiedniej alokacji oraz uregulowanie mechanizmu formalnego organizacji spotkań pomiędzy instytucjami systemów zarządzania i wdrażania Programu w różnych krajach, a także pomiędzy Operatorami Programów w Polsce</p>	KPK, Państwa-darczyńcy	W okresie planowania nowych Programów	<p>Ograniczona gotowość do uczestnictwa w spotkaniach i wymiany informacji. Rozwiązanie może być postrzegane jako rodzaj dodatkowego obciążenia biurowego.</p>	<p>Zdefiniowanie interesującego, szczegółowego przedmiotu spotkań oraz ustalenie ich harmonogramu, uwzględniającego postulat cykliczności</p>

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
9.		<p>W Programach występowały problemy z zapewnieniem jednoznaczności definicyjnej wskaźników monitorowania Programów / projektów (szczególnie na poziomie projektów), a także dotyczące ustalania realistycznych wartości docelowych.</p> <p><i>(szczegółowe informacje w rozdziale 5)</i></p>	<p>Podjęcie działań mających na celu wzmocnienie zdolności oraz stosowanie udoskonalonej metodyki definiowania wskaźników i szacowania ich wartości docelowych</p> <p>Opracowanie listy wskaźników kluczowych i projektowych, ze szczególnym naciskiem na wskaźniki rezultatu</p>	horyzontalna	<p>Opracowanie listy kluczowych wskaźników wraz z podręcznikiem metodologicznym i wskazaniem w zakresie określania wartości docelowych i obliczania wskaźników</p> <p>Na etapie przygotowywania projektów przeprowadzenie warsztatów na temat konstruowania wskaźników</p> <p>Staranna weryfikacja i korygowanie wskaźników na etapie zatwierdzenia projektów</p>	Państwa-darczyńcy, KPK, OP	W okresie planowania nowych Programów	<p>Tendencja do wykorzystania istniejących już rozwiązań, pomimo, że nie były one do końca efektywne</p> <p>Presja czasu przy przygotowywaniu projektów (w odniesieniu do warsztatów dla beneficjentów)</p>	Przypisanie odpowiednio dużego znaczenia prawidłowej konstrukcji wskaźników i podejmowaniu działań, mających to zapewnić

L.p.		Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
10.		Zmiany w Programach wymagały każdorazowo zgody darczyńców, co wydłużało cały proces. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1)</i>	Uproszczenie procesu wprowadzania zmian do Programów	horyzontalna	Wprowadzenie stosownych zapisów na etapie tworzenia zasad zmian w Programach	KPK, darczyńcy	Na etapie planowania nowych Programów	Brak	Brak

7.2.2. Rekomendacje sektorowe

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
1.	PL02	Szerokie zdefiniowanie obszarów wsparcia, duża liczba obszarów i wskaźników, które utrudniały wdrażanie Programu <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.1)</i>	Na etapie programowania kolejnej perspektywy należy skoncentrować wsparcie na kilku najważniejszych obszarach, tak aby uniknąć rozproszenia	sektorowa	Analiza potrzeb i dostępnych innych źródeł finansowania w celu zidentyfikowania największych potrzeb i wprowadzenia koncentracji tematycznej	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu.	Brak dokładnej analizy dokumentów	Przeprowadzenie spotkań z instytucjami finansującymi różne projekty w tym obszarze i uzgodnienie obszaru wsparcia w kolejnej perspektywie

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
			środków.						
2.	PL02	Niewielki udział projektów realizowanych w partnerstwie <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.1)</i>	Należy wzmocnić mechanizm tworzenia partnerstw, zarówno z przedstawicielami państw-darczyńców, jak też z partnerami krajowymi.	sektorowa	Ułatwienie nawiązywanie współpracy, poprzez finansowanie spotkań mających prowadzić do nawiązania współpracy pomiędzy potencjalnymi partnerami	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Brak czasu i środków finansowych na finansowanie tego typu działań	Zabudżetowanie odpowiednich środków na ten cel i umożliwienie wnioskodawcom nawiązanie współpracy przed ogłoszeniem naboru wniosków
3.	PL03	W ramach realizowanych naborów ograniczono listę beneficjentów do jednostek sektora finansów publicznych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.2)</i>	W kolejnej perspektywie należy umożliwić realizację projektów również jednostkom naukowo-badawczym.	sektorowa	Rozszerzenie katalogu beneficjentów	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	nd	nd
4.	PL03	W ramach Programu zastosowano dużą liczbę wskaźników, które były odpowiednie dla projektów predefiniowanych, ale nie do końca pasowały do projektów konkursowych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.2)</i>	Zweryfikowanie systemu wskaźników oraz metodyki ich wyliczania i ograniczenie liczby wskaźników	sektorowa	Na etapie tworzenia Programu zidentyfikować wskaźniki i wypracować metodyki ich wyliczania	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	nd	nd
5.	PL04	Na etapie programowania wsparcia w ramach kolejnej perspektywy można wykorzystać	Rozszerzyć katalog działań w obszarze oszczędzania energii i promowania OZE	sektorowa	Przeanalizować możliwe obszary programowe i zbudować program, który	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Ryzyko podwójnego finansowania tych samych typów projektów	Przeprowadzenie spotkań z instytucjami finansującymi różne projekty

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		doświadczenia partnerów norweskich i islandzkich i objąć Programem szerszy zakres działań mających na celu poprawę jakości powietrza, tj. np. działania adaptacyjne do zmian klimatu. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.3)</i>	o np. działania w zakresie adaptacji do zmian klimatu		nie pokrywa się zakresem z programami dostępnymi w ramach innych środków krajowych czy zagranicznych, ale pokrywa istniejące luki w finansowaniu lub stanowi uzupełnienie do środków polityki spójności			z różnych źródeł	w tym obszarze i uzgodnienie obszaru wsparcia w kolejnej perspektywie
6.	PL06	Wsparcie udzielone w ramach projektu predefiniowanego ZMP wpłynęło pozytywnie na osiągnięcie efektów wielu projektów konkursowych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.2)</i>	Kontynuacja wsparcia dla beneficjentów projektów konkursowych w formie projektu predefiniowanego, w oparciu o doświadczenia ZMP	sektorowa	Przewidzenie możliwości realizacji projektu predefiniowanego	KPK, darczyńcy	Na etapie planowania nowego Programu	Brak	Brak
7.	PL06	Problematyczne okazało się pozyskanie partnerów z państw-darczyńców na poziomie projektów <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.2)</i>	Zaplanowanie działań mających na celu promocję partnerstw z przedstawicielami państw-darczyńców	sektorowa	Organizacja spotkań sieciujących, opracowanie materiałów promujących tworzenie partnerstw; przedstawianie korzyści z realizacji działań w partnerstwie	KPK, darczyńcy	Na etapie planowania nowego Programu	Dalszy brak zainteresowania po stronie partnerów z państw-darczyńców	Próba stworzenia zachęt na poziomie darczyńcy do włączania się w partnerstwa

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
8.	PL07	Wpływ Programu PL07 jest nieznaczący w skali kraju ze względu na wysokość środków (0,04% nakładów na ochronę zdrowia), ale jednocześnie sektor ten jest nadal niedofinansowany w Polsce (6,5% PKB, podczas gdy inne kraje OECD ok. 10%). <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.3.1)</i>	W przypadku utrzymania dofinansowania dla obszaru dostosowania ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych zwiększenie koncentracji tematycznej lub geograficznej	sektorowa	W trakcie negocjacji zakresu programu ustalenie priorytetowego obszaru na podstawie dostępnych analiz i NPZ	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Naciski różnych grup na dofinansowanie różnych dziedzin	Oparcie się na dostępnych analizach i NPZ
9.	PL07	Brak skoordynowania profilaktycznych programów zdrowotnych na szczeblu regionalnym / lokalnym. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.1.1)</i>	W przypadku utrzymania dofinansowania dla obszaru dostosowania ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych, zapewnienie mechanizmu koordynacji wdrażania profilaktycznych programów zdrowotnych na szczeblu regionalnym / lokalnym	sektorowa	Powołanie w MZ działu koordynującego opracowywanie i wdrażanie profilaktycznych programów zdrowotnych na szczeblu regionalnym / lokalnym	MZ	W okresie planowania i wdrażania nowego Programu	Brak potencjału (finansowego, kadrowego) do skoordynowania prac	W przypadku utrzymania dofinansowania dla obszaru dostosowania ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych w zakresie regionalnych / lokalnych programów profilaktycznych, przeznaczenie części środków na działania koordynacyjne

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
10.	PL08	Program oferował bardzo atrakcyjne wsparcie (277 złożonych wniosków, tylko 22 wsparte inwestycje) i jego kontynuacja jest oczekiwana. Zrealizowane przedsięwzięcia miały bardzo pozytywny wpływ na wzmocnienie infrastrukturalne dofinansowanych placówek: ochronę cennych zabytków, poprawę warunków do prowadzenia działalności kulturalnej. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.4.1)</i>	Kontynuowanie wsparcia na podobnych zasadach	sektorowa	Zapewnienie możliwości udzielenia wsparcia przedsięwzięciom takim, jak realizowane w PL08 w kolejnych tego typu programach	KPK, darczyńcy	Na etapie planowania nowego Programu	Brak	Brak
11.	PL09	Partnerzy z państw-darczyńców w projektach koncentrowali się na stronie merytorycznej projektów, mając problemy ze zrozumieniem i spełnieniem wymogów formalnych, szczególnie związanych z rozliczaniem finansowym. Niektórzy partnerzy ostatecznie sami pokrywali swoje koszty.	Wprowadzenie rozliczeń ryczałtowych w projektach – zarówno dla partnerów, jak i dla beneficjentów	sektorowa	Przewidzenie możliwości rozliczania kosztów ponoszonych w projektach przez beneficjentów i partnerów stawką ryczałtową	KPK, darczyńcy	W okresie planowania i wdrażania nowego Programu	Brak	Brak

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		<i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.4.2)</i>							
12.	PL10	Zaletą Programu jest możliwość realizacji zróżnicowanych, kompleksowych projektów, wpływających na wzrost potencjału dydaktycznego, organizacyjnego i administracyjnego oraz na wzrost umiędzynarodowienia polskich instytucji edukacyjnych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.5.1)</i>	Rekomenduje się w przyszłości kontynuację wsparcia o podobnym zakresie.	sektorowa	Utrzymanie szerokiego zakresu projektów, w tym kontynuowanie wsparcia kierowanego również do instytucji z niższych szczebli edukacji	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Brak	Brak
13.	PL12	W programie (w komponentach / instrumentach służących finansowaniu projektów badawczych) wybór projektów naukowo-badawczych do finansowania realizowany był w ramach jednego naboru. Z drugiej strony, pozyskiwanie wniosków w ramach większej liczby naborów daje możliwość doskonalenia wniosków (interesujących, ale z jakiś powodów nie	Każdy z instrumentów grantowych powinien być oferowany w ramach więcej niż jednego naboru (wykorzystanie tej rekomendacji powinno uwzględniać realia harmonogramowe realizacji Programu).	sektorowa	Plan wdrażania Programu powinien uwzględniać co najmniej dwa nabory dla każdego z instrumentów grantowych. Każdy z naborów powinien posiadać przypisaną kwotę alokacji na wsparcie, przy czym w przypadku pierwszego naboru – w sytuacji wysokiego zainteresowania – alokacja mogłaby być zwiększona	KPK, Operator Programu	W okresie planowania nowego Programu	Ograniczenia wynikające z harmonogramu realizacji Programu – brak czasu na organizację więcej niż jednego naboru	Sprawniejsza / szybsza realizacja procesów na etapie ustalania nowego Programu i zakresu jego obszarów tematycznych

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		zakwalifikowanych w ramach poprzedniego naboru); ponadto, w sumie pojawia się zwykle większa liczba wnioskodawców. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.5.2)</i>			kosztem alokacji na drugi nabór.				
14.	PL12	Wspieranie procesów planowania współpracy naukowo-badawczej (np. uzgodnienia w zakresie projektu badawczego i współpracy bilateralnej) zapewnia szereg korzystnych rezultatów, zarówno na etapie wnioskowania o wsparcie, jak i wdrażania projektów. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.5.2)</i>	Udostępnienie komponentu networkingowego dla potencjalnych projektodawców w zakresie planowania współpracy na możliwie wczesnym etapie realizacji Programu Komponent przeznaczony dla jednostek naukowych / zespołów badawczych nawiązujących nową współpracę bilateralną	sektorowa	Uwzględnienie instrumentu w ramach szczegółowego planu wdrażania Programu, z jego umiejscowieniem na możliwie wczesnym etapie realizacji	KPK, Operator Programu	W okresie planowania nowego Programu	Ograniczenia wynikające z harmonogramu realizacji Programu (instrument ten powinien poprzedzać pierwszy nabór projektów, co oznacza konieczność odsunięcia w czasie pierwszego naboru).	Dobrze przygotowana i szybka realizacja instrumentu networkingowego w możliwie najmniejszym stopniu odsuwająca realizację pierwszego naboru

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
15.	PL12	Badanie wskazuje na szereg pozytywnych efektów, wynikających z realizacji projektów naukowo-badawczych w partnerstwie bilateralnym (z jednostkami naukowymi z Norwegii). <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.5.2)</i>	Realizację projektów naukowo-badawczych w partnerstwie rozszerzyć na wszystkie instrumenty grantowe (także na Fundusz Małych Grantów, o ile instrument taki zostanie uwzględniony w kolejnej edycji Programu)	sektorowa	Uwzględnić obligatoryjność partnerstwa w ramach dokumentacji konkursowej naborów na poszczególne instrumenty grantowe	KPK, Operator Programu	W okresie planowania nowego Programu	Wzrost komplikacji formalnych na etapie przygotowywania wniosków w niewielkich wartościowo projektach badawczych, powodujący ograniczenia zainteresowania takimi projektami	Usprawnienie mechanizmu identyfikacji partnerów (samodzielnych pracowników nauki i zespołów badawczych w norweskich jednostkach naukowych)
16.	PL13	Jedną z mocnych stron Programu PL13 jest trafność podjętych działań – jest to pierwszy tego typu program w Polsce. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.3.2)</i>	Utrzymanie dofinansowania na program ograniczania społecznych nierówności w zdrowiu z jednoczesnymi działaniami oceniającymi efektywność wdrażanych rozwiązań	sektorowa	nd	KPK, darczyńcy, MZ	W okresie planowania i wdrażania nowego Programu	nd	nd
17.	PL14	Wysoka trafność wsparcia w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć.	Utrzymanie dofinansowania obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie	sektorowa	nd	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	nd	nd

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		<i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.1)</i>	i przemocy ze względu na płeć						
18.	PL14	W przypadku 3 spośród 10 projektów realizowanych przez organizację pozarządowe trwałość efektów wydaje się być wątpliwa (nie ma strony projektu, a strona podmiotu wskazuje na zupełnie inny profil działalności, np. świadczenie usług doradczych lub wynajem przestrzeni biurowej, i brakuje na niej jakichkolwiek informacji nt. projektu lub jego efektów). <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.1)</i>	W przypadku utrzymania dofinansowania obszaru, wymóg partnerstwa z lokalnymi instytucjami samorządowymi lub innymi stanowiącymi część zintegrowanego systemu zapobiegania przemocy w przypadku projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	sektorowa	Wprowadzenie wymogu partnerstwa z lokalnymi instytucjami samorządowymi lub innymi stanowiącymi część zintegrowanego systemu zapobiegania przemocy (pomoc społeczna, Policja, kuratorzy sądowi, oświata, ochrona zdrowia) w przypadku projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe Opcjonalnie: wymóg załączenia do wniosku pozytywnej opinii instytucji samorządowych lub innych stanowiących część zintegrowanego systemu zapobiegania przemocy (pomoc	MRPiPS	W okresie wdrażania nowego Programu	nd	nd

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
					społeczna, Policja, kuratorzy sądowi, oświata, ochrona zdrowia) lub lokalnych interdyscyplinarnych zespołów ds. przeciwdziałania przemocy nt. wnioskodawcy i założeń projektu				
19.	PL15	Dość ograniczony, choć w znacznym stopniu uzasadniony specyfiką Programu, był udział w projektach samorządów regionalnych i lokalnych oraz organizacji pozarządowych. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.2)</i>	W przyszłości warto rozważyć nieco większy (choć już obecnie był on widoczny) udział samorządów lokalnych i regionalnych oraz organizacji pozarządowych w realizacji projektów jako projektodawców lub też partnerów, o ile wsparcie w ramach programu będzie dotyczyć problematyki handlu ludźmi lub innych kwestii, w przypadku których takie podmioty mogą mieć coś do zaoferowania.	sektorowa	Zaprojektowanie odpowiednich kryteriów wyboru projektów lub wręcz dedykowanych naborów, prowadzących do znaczącego uczestnictwa samorządów regionalnych i lokalnych oraz organizacji pozarządowych, a także organizacji pracodawców	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Nacisk służb na koncentrację wsparcia w ramach sektora rządowego	Kładzenie nacisku na rolę współpracy z III sektorem oraz samorządami, także w celu zwiększenia trwałości rezultatów projektów

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
			Dodatkowo, w sferze dotyczącej przeciwdziałania zjawisku handlu ludźmi, warto rozważyć współpracę z organizacjami pracodawców.						
20.	PL 15	Słabą stroną Programu pozostaje bardzo niskie zainteresowanie i poziom wykorzystania Funduszu Współpracy Dwustronnej. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.2)</i>	Większy nacisk należy położyć na odpowiednie przygotowanie potencjalnych projektodawców do prowadzenia skutecznej i przydatnej współpracy ze stroną norweską, na przykład poprzez umożliwienie finansowania spotkań pomiędzy działającymi w podobnych sferach organizacjami z obu krajów jeszcze na etapie przed składaniem projektów oraz rozpropagowanie takiej możliwości. Nabory w ramach	sektorowa	Ułatwienie nawiązywania współpracy poprzez finansowanie spotkań mających prowadzić do nawiązania współpracy pomiędzy potencjalnymi partnerami Zaplanowanie oddzielnych naborów w ramach FWD	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Brak czasu i środków finansowych na finansowanie tego typu działań	Zabudżetowanie odpowiednich środków na ten cel i odpowiednie odsunięcie w czasie konkursów na realizację projektów

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
			FWD powinny być też organizowane nie tylko razem, ale też i przede wszystkim oddzielnie, w pewnym czasie po rozstrzygnięciu naboru na projekty grantowe.						
21.	PL16	Mimo tego, że realizowane projekty dotyczyły zasadniczo różnych sfer, to łącznie prowadziły do poprawy działania sądów i ich odbioru w zróżnicowanych obszarach. W szczególności wysoko należy ocenić działania mające na cel wsparcie osób pokrzywdzonych oraz świadków. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.3)</i>	Warto kontynuować łączenie działań o charakterze szkoleniowym z działaniami informacyjnymi i promocyjnymi (np. propagowanie mediacji), a także poprawą infrastruktury wymiaru sprawiedliwości. Ponadto, obok działań mających na celu usprawnienie rozstrzygania spraw, zdecydowanie warto kontynuować prowadzące	sektorowa	Utrzymanie szerokiej palety projektów wspierających sektor sądownictwa i realizowanie zarówno projektów o miękkim charakterze, jak i projektów wzmacniających infrastrukturę sądów.	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Zasadnicze zmiany w polskim sądownictwie i zwiększenie roli Ministra Sprawiedliwości mogą powodować ograniczoną skłonność sądów do angażowania się w realizację tego typu projektów	W zasadzie brak, oprócz wskazania apolitycznej i ponadczasowej roli celów realizowanych projektów

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
			do wspierania i odpowiedniego traktowania osób pokrzywdzonych oraz świadków.						
22.	PL17	Realizowane projekty zapewniały kompleksowe podejście do poprawy polskiego systemu więziennictwa, uwzględniając zróżnicowane potrzeby zarówno osadzonych, jak i pracowników poszczególnych pionów Służby Więziennej. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.4)</i>	Rekomenduje się w przyszłości kontynuację wsparcia o podobnym zakresie, przy zastosowaniu procedury pozakonkursowej (projekty predefiniowane).	sektorowa	Utrzymanie szerokiego zakresu projektów w obszarze więziennictwa – zarówno projektów szkoleniowych, skierowanych zarówno do więźniów, jak i pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej, jak i wzmacniających infrastrukturę jednostek penitencjarnych	KPK, darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Brak	Brak
23.	PL17	Stosowanie kar nieizolacyjnych znajduje się poza odpowiedzialnością Operatora Programu. Dodatkowo, pewnym utrudnieniem organizacyjnym była realizacja projektu przez instytucję pozostającą w hierarchii wymiaru sprawiedliwości nad Operatorem. Eliminacja ww. utrudnienia może	Rekomenduje się rozdzielenie w przyszłym Programie kwestii związanych ze wspieraniem więziennictwa od kwestii związanych ze stosowaniem kar nieizolacyjnych – uwzględniając podział kompetencji i odpowiedzialności	sektorowa	Obszar związany ze stosowaniem sankcji nieizolacyjnych należałoby wyłączyć spod odpowiedzialności Centralnego Zarządu Służby Więziennej, włączając je jednocześnie do programu	KPK, Darczyńcy	W okresie planowania nowego Programu	Trudności w wynegocjowaniu zmiany zakresu Programów, związane z odmiennościami rozwiązań strukturalnych w różnych krajach	Przedstawienie podczas negocjacji specyfiki funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce, gdzie kwestie dot. więziennictwa i stosowania kar nieizolacyjnych pozostają w odpowiedzialności

L.p.	Pro-gram	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		przyczynić się do zwiększenia poziomu efektywności, zarówno w sferze organizacyjnej, jak i ostatecznych rezultatów prowadzonych działań. <i>(szczegółowe informacje w rozdziale 3.1.6.4)</i>	oraz zależności hierarchiczne instytucji zobowiązanych do prowadzenia działań w obu obszarach.		realizowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości.				różnych instytucji, będących w zależności hierarchicznej, a także wyeksponowanie możliwych korzyści wynikających z podniesienia efektywności wdrażania Programu

Spis map

Mapa 1 Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu MF EOG i NMF na tle PKB per capita	159
Mapa 2 Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu MF EOG i NMF w ramach Programu PL06 na tle PKB per capita	161

Spis rysunków

Rysunek 1 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL02	15
Rysunek 2 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów Programu	24
Rysunek 3 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów	34
Rysunek 4 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL04	36
Rysunek 5 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, skalę wpływu i spodziewaną trwałość rezultatów	45
Rysunek 6 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL06	46
Rysunek 7 Wyniki badania ankietowego wśród przedstawicieli 17 partnerstw z projektu EOG (przedstawiciele liderów i partnerów	52
Rysunek 8 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL06	55
Rysunek 9 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL07	56
Rysunek 10 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL07	63
Rysunek 11 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL13	64
Rysunek 12 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL13	69
Rysunek 13 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL08	71
Rysunek 14 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL09	80
Rysunek 15 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL10	87
Rysunek 16 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL10	100
Rysunek 17 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL12	112
Rysunek 18 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL14	115
Rysunek 19 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL14	123
Rysunek 20 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL15	124
Rysunek 21 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL15	131
Rysunek 22 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL16	133
Rysunek 23 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL16	140
Rysunek 24 Cel i sposób jego realizacji założone w Programie PL17	142

Rysunek 25 Podsumowanie czynników warunkujących skuteczność, wpływ i trwałość efektów Programu PL17	152
Rysunek 26 Schemat analizy i oceny wpływu MF EOG i NMF na wzmocnienie stosunków dwustronnych Polski z państwami- darczyńcami	174

Spis tabel

Tabela 1 Badania jakościowe (wywiady)	13
Tabela 2 Badania ilościowe zrealizowane w ramach badania.....	13
Tabela 3 Projekty wybrane do studiów przypadku	13
Tabela 4 Liczba realizowanych projektów oraz planowana wartość grantu w podziale na rezultaty.	16
Tabela 5 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników na poziomie rezultatu „Wzrost świadomości społecznej nt. różnorodności biologicznej oraz edukacja w tej dziedzinie w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi i ekonomiczną wartością ekosystemów w ramach Programu PL02	17
Tabela 6 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach rezultatu dot. wzrostu efektywności zarządzania oraz monitorowania obszarów Natura 2000 w ramach Programu PL02	17
Tabela 7 Stopień osiągnięcia wybranych wskaźników w ramach rezultatu dot. zwiększenia potencjału ekologicznego organizacji pozarządowych do promowania różnorodności biologicznej w ramach Programu PL02	18
Tabela 8 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. wzrostu odporności rodzimych ekosystemów na presję inwazyjnych gatunków obcych w ramach Programu PL02	18
Tabela 9 Liczba zrealizowanych planów zadań ochronnych lub planów ochrony zrealizowana w ramach MF EOG oraz NSRO.....	19
Tabela 10 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. wzmocnienia potencjału władz, w zakresie których znajdują się kompetencje dot. środowiska w relacji do zintegrowanego planowania i kontroli ..	27
Tabela 11 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. poprawy informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów	28
Tabela 12 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. poprawy wymiany informacji o środowisku w zakresie wpływu, stanu i trendów między państwami-beneficjentami a innymi państwami członkowskimi UE.....	29
Tabela 13 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dot. zwiększonej świadomości społecznej i działań edukacyjnych w zakresie monitorowania środowiska oraz zintegrowanego planowania i kontroli	29
Tabela 14 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Poprawa efektywności energetycznej w budynkach w ramach Programu PL04.....	38
Tabela 15 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Wzrost świadomości społecznej i edukacja w zakresie efektywności energetycznej w ramach Programu PL04.....	38
Tabela 16 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu Wzrost produkcji energii odnawialnej w ramach Programu PL04	38
Tabela 17 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Zmniejszenie produkcji odpadów i emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi w ramach Programu PL04	39
Tabela 18 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu Poprawa efektywności energetycznej w budynkach (NMF) w ramach Programu PL04	39

Tabela 19 Szacunkowy udział Programu PL04 MF EOG i NMF w realizacji wskaźników sektorowych	40
Tabela 20 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 1: Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego	47
Tabela 21 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 2: Samorządy biorące udział w projekcie lepiej współpracują w układzie międzysamorządowym i międzysektorowym na etapie planowania i realizacji strategii rozwoju społeczno-gospodarczego	48
Tabela 22 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 3: Polskie samorządy posiadają wiedzę o wypracowanym w projekcie modelu(ach) współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej	48
Tabela 23 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL06, w ramach rezultatu 4: Partnerzy projektu zaprezentowali przedstawicielom rządu rekomendacje działań legislacyjnych, które pozwolą zwiększyć skuteczność współpracy w obszarze świadczenia usług publicznych i prywatnych oraz rozwoju biznesu i innowacji	48
Tabela 24 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w Programie PL06, w ramach rezultatu 1: Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego.....	48
Tabela 25 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego poprawy dostępu do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość w ramach Programu PL07	58
Tabela 26 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszenia zachorowalności na choroby związane ze stylem życia w ramach Programu PL07	58
Tabela 27 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego poprawy zarządzania w ochronie zdrowia w ramach Programu PL13.....	65
Tabela 28 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zapobiegania lub zmniejszenia zachorowalności na choroby związane ze stylem życia w ramach Programu PL13	66
Tabela 29 Stopień osiągnięcia wskaźników programowych w ramach Programu PL08	73
Tabela 30 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w ramach Programu PL09	83
Tabela 31 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w ramach Programu PL09.....	83
Tabela 32 Rodzaje aktywności dofinansowanych w ramach Programu PL10.....	87
Tabela 33 Nabory wniosków w ramach 3 Działań Programu: Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni, Rozwój Polskich Uczelni, Współpraca Instytucjonalna	88
Tabela 34 Nabory wniosków w konkursie na Wizyty Przygotowawcze	88
Tabela 35 Nabory wniosków w konkursie na Wizyty Studyjne	89
Tabela 36 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 1 i nr 3 zwiększenie mobilności studentów oraz pracowników uczelni wyższych pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami w ramach Programu PL10	90
Tabela 37 Liczba wymian studenckich i akademickich w podziale na typy osób wyjeżdżających w latach 2013-2016	90
Tabela 38 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 2 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna na wszystkich poziomach sektora edukacji pomiędzy państwem- beneficjentem a państwami-darczyńcami w ramach Programu PL10	91
Tabela 39 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach rezultatu nr 4 Zwiększona i wzmocniona współpraca instytucjonalna w sektorze szkolnictwa wyższego pomiędzy państwem-beneficjentem a Norwegią w ramach Programu PL10	91

Tabela 40 Mobilność studencka i akademicka w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (edycja I i II) oraz Programu Erasmus (w tym ostatnim przypadku prezentujemy tylko wymiany z i do Norwegii, Liechtensteinu i Islandii)	93
Tabela 41 Efekty Programu PL10.....	98
Tabela 42 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w Programie PL12: w ramach rezultatu 1 "Intensywniejsza współpraca w zakresie badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"	106
Tabela 43 Stopień osiągnięcia wskaźników produktu w programie PL12: w ramach rezultatu 2 "Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie-Beneficjencie i lepsze zastosowanie wyników badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"	106
Tabela 44 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w programie PL12: w ramach rezultatu 1 "Intensywniejsza współpraca w zakresie badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"	107
Tabela 45 Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu w Programie PL12: w ramach rezultatu 2 "Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie-Beneficjencie i lepsze zastosowanie wyników badań między Norwegią a Państwem-Beneficjentem"	107
Tabela 46 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zmniejszanie zjawiska przemocy w rodzinie w ramach Programu PL14.....	117
Tabela 47 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zmniejszanie zjawiska przemocy ze względu na płeć w ramach Programu PL14	117
Tabela 48 Szacunkowy udział Programu PL14 MF EOG i NMF w realizacji wskaźników sektorowych	120
Tabela 49 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego rozwoju i doskonalenia struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen w ramach Programu PL15	125
Tabela 50 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zwiększenia zdolności służb w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości transgranicznej i zorganizowanej, w tym handlu ludźmi i migracji grup przestępczych w ramach Programu PL15.....	125
Tabela 51 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego wzmocnienia współpracy między władzami, a właściwymi podmiotami zainteresowanymi, w tym organizacjami pozarządowymi, przy udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi w ramach Programu PL15	126
Tabela 52 Liczba zorganizowanych grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu poszczególnych służb.....	127
Tabela 53 Liczba osób, obywateli krajów UE, będących przedmiotem handlu ludźmi na terenie UE.....	127
Tabela 54 Liczba osób, będących przedmiotem handlu ludźmi, ze względu na miejsce przestępstw i obywatelstwo – przestępstwa stwierdzone w Polsce wobec obywateli krajów spoza UE.....	128
Tabela 55 Założenia wsparcia Programu PL16 Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości	134
Tabela 56 Wybrane wskaźniki dla poszczególnych projektów w ramach PL16 i poziom ich osiągnięcia .	135
Tabela 57 Liczba spraw skierowanych do mediacji w sprawach cywilnych w Polsce	138
Tabela 58 Nauczanie kursowe – skazani	145
Tabela 59 Doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej	145
Tabela 60 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego zwiększenia kompetencji osadzonych oraz kadry Służby Więziennej w ramach Programu PL17	146
Tabela 61 Stopień osiągnięcia wskaźników w ramach celu dotyczącego częstszego stosowania rozwiązań alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności w ramach Programu PL17	147
Tabela 62 Skazani wg powrotności do zakładu karnego	147
Tabela 63 Liczba tymczasowo aresztowanych i skazanych ogółem	148

Tabela 64 Pośrednie efekty realizacji Programu PL17	149
Tabela 65 Analiza SWOT.....	183

Spis wykresów

Wykres 1 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF	60
Wykres 2 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF	67
Wykres 3 Stopień satysfakcji z udziału w wymianie studenckiej/akademickiej.....	94
Wykres 4 Wpływ projektu na zmiany społeczno-gospodarcze w obszarze edukacji – Czy Państwa zdaniem zmiany społeczno-gospodarcze w obszarach objętych wsparciem miałyby miejsce, gdyby nie wdrożono projektu?	95
Wykres 5 Motywy realizacji projektów w partnerstwie.....	96
Wykres 6 Efekty podjętej w ramach projektów współpracy w opinii beneficjentów i partnerów projektów programu PL 10	97
Wykres 7 Motywy realizacji projektów badawczych w partnerstwie (z partnerem norweskim)	108
Wykres 8 Efekty współpracy bilateralnej (polsko-norweskiej) w ramach projektów badawczych Programu PL12	109
Wykres 9 Efekty współpracy bilateralnej (polsko-norweskiej) w ramach projektów badawczych Programu PL12	109
Wykres 10 Ocena trwałości ("widoczności") zrealizowanych projektów	112
Wykres 11 Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wystąpienia zmian społeczno-gospodarczych bez realizacji projektów MF EOG i NMF.....	119
Wykres 12 Odszkodowania z tytułu przewlekłości; sprawy rozpatrywane w sądach okręgowych i apelacyjnych w latach 2010-2016	139
Wykres 13 Poziom PKB per capita wg PPP w relacji do UE-28 w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	153
Wykres 14 Rynek pracy w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	154
Wykres 15 Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF.	154
Wykres 16 Działalność badawczo-rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	155
Wykres 17 Działalność badawczo-rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	155
Wykres 18 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	156
Wykres 19 Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców w okresie realizacji MF EOG i NMF	156
Wykres 20 Emisja CO ₂ i produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w województwach w okresie realizacji MF EOG i NMF	157
Wykres 21 Ocena skuteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia	162
Wykres 22 Ocena skuteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów programów PL05, PL18 i PA22	163

Wykres 23 Ocena użyteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia	163
Wykres 24 Ocena użyteczności projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia	164
Wykres 25 Ocena trwałości projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia.....	165
Wykres 26 Ocena skali występowania efektu deadweight w ramach projektów realizowanych w ramach MF EOG i NMF wg opinii beneficjentów wsparcia	165
Wykres 27 Ocena jakości dokumentacji programowej (przez pryzmat realizowanych projektów) – kompletność, spójność i użyteczność dokumentacji programowej	169
Wykres 28 Ocena procedury i kryteriów wyboru projektów pod kątem jasności i przejrzystości	169
Wykres 29 Ocena sposobu wyboru projektów: konkursowych (duże i małe granty) i predefiniowanych	170
Wykres 30 Ocena sposobu wyboru projektów w ramach Funduszu Współpracy Dwustronne	170
Wykres 31 Ocena relacji i kontaktów beneficjenta z Operatorem Programu pod względem przepływu informacji	171
Wykres 32 Ocena relacji i kontaktów beneficjenta z Operatorem Programu w zakresie realizowanego projektu (zapewnienie skuteczności absorpcji wsparcia)	171
Wykres 33 Opinie na temat dostosowania narzędzi informacyjno-promocyjnych do potrzeb beneficjentów (wdrażających projekty grantobiorców)	172
Wykres 34 Efekty realizacji projektów w ramach FWD na poziomie krajowym	176
Wykres 35 Ocena stopnia przyczynienia się współpracy do osiągnięcia efektów projektu MF EOG i NMF wg beneficjentów wsparcia.....	177
Wykres 36 Ocena stopnia przyczynienia się współpracy do osiągnięcia efektów projektu MF EOG i NMF wg partnerów z państw-darczyńców	178
Wykres 37 Efekty projektów MF EOG i NMF wg beneficjentów	178
Wykres 38 Efekty projektów MF EOG i NMF z punktu widzenia beneficjentów wg partnerów z państw-darczyńców.....	179
Wykres 39 Efekty projektów MF EOG i NMF wg partnerów z państw-darczyńców z ich punktu widzenia	180
Wykres 40 Główny motyw nawiązania współpracy w ramach projektów MF EOG i NMF wg beneficjentów	181
Wykres 41 Ocena współpracy wg beneficjentów	181
Wykres 42 Ocena współpracy wg partnerów z państw-darczyńców	181

Załącznik: kluczowe założenia wsparcia MF EOG i NMF w ramach poszczególnych Programów

PL02

Założenia wsparcia	<i>Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów</i>
Operator Programu	Ministerstwo Środowiska z pomocą Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Wartość alokacji	Szacowana całkowita wartość Programu: 21 551 968 Euro Wartość grantu z MF EOG: 21 084 000 Euro
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 1 projekt predefiniowany "Różnorodność biologiczna i działania na rzecz ekosystemów – ogólnopolska kampania informacyjna podnosząca świadomość nt. różnorodności biologicznej", realizowany przez Ministerstwo Środowiska; • Projekty konkursowe w ramach Funduszu Małych Grantów; • Projekty konkursowe z naboru głównego; • Projekty konkursowe w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej.
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • w przypadku otwartych naborów wniosków: wszystkie podmioty, prywatne lub publiczne, między innymi jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe jednostki organizacyjne, w tym Państwowe Gospodarstwo Leśne "Lasy Państwowe" (PGL LP) itp.; • w przypadku Funduszu Małych Grantów: organizacje pozarządowe; • w przypadku Funduszu Współpracy Dwustronnej: w I naborze wniosków o środki mogli ubiegać się beneficjenci realizujący projekt w ramach PL02, w kolejnych naborach grupa podmiotów mogąca ubiegać się o dofinansowanie uległa rozszerzeniu o Wszystkie podmioty, prywatne lub publiczne, zgodnie z art. 6.2 ust. 1 Regulacji, między innymi jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe jednostki organizacyjne, w tym Państwowe Gospodarstwo Leśne "Lasy Państwowe" (PGL LP), itp., z tym że: <ul style="list-style-type: none"> • podmioty prywatne oraz organizacje pozarządowe (NGOs) w rozumieniu art. 1.5, ust.1, lit. (m) Regulacji, muszą być zarejestrowane na terenie Polski i działające przynajmniej 12 miesięcy przed datą ogłoszenia naboru wniosków.
Grupy docelowe	Urzednicy służby cywilnej/pracownicy administracji publicznej, organizacje pozarządowe, administracja rządowa nadzorująca obszary Natura 2000, społeczność lokalna żyjąca na obszarach Natura 2000, dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz młodzież szkolna, w tym rodzice i nauczyciele, turyści odwiedzający ścieżki ekologiczne i ośrodki edukacji ekologicznej na obszarach Natura 2000, osoby zainteresowane organizacjami pozarządowymi zajmującymi się edukacją i promowaniem ochrony różnorodności biologicznej
Wartość projektów	Fundusz Małych Grantów – od 50 tys. EUR do 250 tys. EUR Nabór główny – od 170 tys. EUR do 800 tys. EUR Fundusz Współpracy Bilateralnej – 1 nabór: od 2 tys. EUR do 10 tys. EUR Fundusz Współpracy Bilateralnej – 2 nabór: od 1 tys. EUR do 20 tys. EUR

Założenia wsparcia	<i>Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów</i>
	Fundusz Współpracy Bilateralnej – 3 nabór: od 1 tys. EUR do 20 tys. EUR

PL03

Założenia wsparcia	Wzmocnienie monitoringu środowiska oraz działań kontrolnych
Operator Programu	Ministerstwo Środowiska z pomocą Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Wartość alokacji	Wartość grantu z MF EOG: 15 000 000 Euro
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 4 projekty predefiniowane: <ul style="list-style-type: none"> • <i>"Wzmocnienie systemu oceny jakości powietrza w Polsce w oparciu o doświadczenia norweskie"</i>, realizowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska we współpracy z Norweskim Instytutem Badań Powietrza (NILU) • <i>„Wzmocnienie potencjału technicznego Inspekcji Ochrony Środowiska poprzez zakup urządzeń pomiarowych, wyposażenia laboratoryjnego i narzędzi informatycznych"</i>, realizowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska we współpracy z Norweskim Instytutem Badań Powietrza (NILU) • <i>„Monitoring efektów realizacji projektu PLO100 „Wzrost efektywności działalności Inspekcji Ochrony Środowiska, na podstawie doświadczeń norweskich"</i>, realizowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska we współpracy z Norweską Agencją ds. Środowiska (Norwegian Environment Agency) • <i>„Model bazy danych przestrzennych dot. środowiska przyrodniczego wraz z systemem zarządzania w aspekcie kartograficznych opracowań tematycznych"</i>, realizowany przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii we współpracy z Norweskim Urzędem ds. Kartografii (Norwegian Mapping Authority – Kartverket) oraz Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej • 5 projektów konkursowych
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Dla projektów predefiniowanych – państwowe jednostki budżetowe; • Dla otwartego naboru wniosków – jednostki sektora finansów publicznych działające w obszarze ochrony środowiska
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • Dla projektów predefiniowanych – badacze, naukowcy; • Dla projektów konkursowych – studenci, szkoły i inne instytucje prowadzące kształcenie i/lub szkolenia na wszystkich poziomach, nauczyciele, trenerzy, menedżerowie, liderzy i inni pracownicy szkół wyższych, urzędnicy / personel administracji publicznej, naukowcy i badacze.
Wartość projektów	W naborze konkursowym minimalna kwota dofinansowania wynosiła 170 tys. EUR, zaś maksymalna kwota dofinansowania – 897 625 EUR

PL04

Założenia wsparcia	Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii
Operator Programu	Ministerstwo Środowiska z pomocą Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Wartość alokacji	MF EOG i NMF łączna wartość 144 155 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> ○ 1 projekt predefiniowany realizowany przez Ministerstwo Środowiska pn. <i>Działania edukacyjne i promocyjne w zakresie efektywności energetycznej oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii włączając ideę domów przyjaznych środowisku</i> • 23 projekty predefiniowane; • Projekty konkursowe w ramach otwartego naboru; • Projekty konkursowe i predefiniowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej.
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • NMF: małe, średnie i duże przedsiębiorstwa • MF EOG: jednostki sektora finansów publicznych lub podmioty niepubliczne realizujące zadania publiczne • Fundusz Współpracy Dwustronnej NMF i MF EOG: <ul style="list-style-type: none"> • organizacje samorządu gospodarczego (izby gospodarcze), których działalność statutowa obejmuje zagadnienia związane z poprawą efektywności energetycznej w przemyśle, zwiększeniem udziału przedsiębiorstw przemysłowych w produkcji energii z OZE, ograniczaniem wytwarzania odpadów oraz redukcji emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i gruntu, w tym redukcji emisji lub uniknięcia emisji CO₂ przez przedsiębiorstwa przemysłowe; • organizacje zrzeszające lub działające na rzecz JST, a także związki i partnerstwa miast, gmin, powiatów i regionów dążące do: poprawy efektywności energetycznej w sektorze usług publicznych, wykorzystania energii odnawialnej w systemach ciepłowniczych obsługujących sektor publiczny, tworzenia infrastruktury dla wykorzystania OZE w sektorze publicznym, poprawy jakości planowania energetycznego w gminach/regionach (system energia-produkcja-zużycie), współpracy między ośrodkami zajmującymi się efektywnością energetyczną i/lub energią odnawialną (platformy współpracy) • państwowe jednostki organizacyjne¹⁰⁶; • organizacje pozarządowe; • jednostki sektora finansów publicznych.
Grupy docelowe	Urzędnicy / Pracownicy administracji publicznej, Pracownicy z przedsiębiorstw zajmujących się szkoleniami / szkoleniami / szkoleniami, osoby starsze, osoby

¹⁰⁶ Państwowa jednostka organizacyjna to jednostka utworzona poprzez organ państwa do wykonywania zadań i celów państwa, której status, zasięg działania i kompetencje określone zostały w ustawie, a jej działalność jest finansowana z budżetu państwa. To są między innymi Jednostki, które działają w formie jednostek i zakładów budżetowych do których można zaliczyć: jednostki badawczo-rozwojowe, Polską Akademię Nauk i instytuty naukowe szkół wyższych działające na podstawie regulaminów specjalnych, powołane poprzez kraj (czasami z większościowym udziałem państwa) osoby prawne w formie korporacji (firm prawa handlowego) i fundacji, czy częściej państwowych osób prawnych typu fundacyjnego, Narodowy Bank Polski, szkoły i placówki oświatowe publiczne, urzędy administracji rządowej, itp.

Założenia wsparcia	<i>Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii</i>
	chore na raka, szkoły i inne instytucje zajmujące się kształceniem i / lub szkoleniem na wszystkich poziomach, małe i średnie przedsiębiorstwa, przedsiębiorcy, osoby z problemami psychicznymi, osoby chore, studenci i stażyści we wszystkich formach kształcenia na poziomie wyższym, nauczyciele, trenerzy, menedżerowie, liderzy i inni pracownicy instytucji szkolnictwa wyższego, dzieci, młodzież, osoby zagrożone ubóstwem, osoby niepełnosprawne, osoby z rzadkimi chorobami, publiczne i prywatne organizacje, włącznie z NGO i organizacjami non-profit, które organizują i prowadzą działania edukacyjne i szkoleniowe na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, partnerzy społeczni i inni przedstawiciele życia zawodowego współpracujący z akredytowanymi instytucjami edukacyjnymi, ofiary konfliktów/katastrof, więźniowie, osoby uzależnione.
Wartość projektów	<p>MF EOG: 1. Nabór: minimalna wartość projektów – 170 tys. EUR, maksymalna wartość projektów – 3 mln EUR</p> <p>MF EOG: 2. Nabór: minimalna wartość projektów – 170 tys. EUR, maksymalna wartość projektów – 3 mln EUR</p> <p>NMF: 1. Nabór: minimalna wartość projektów – 600 tys. EUR, maksymalna wartość projektów – 5 mln EUR</p> <p>NMF: 2. Nabór: minimalna wartość projektów – 600 tys. EUR, maksymalna wartość projektów – 5 mln EUR</p> <p>FWD: 1 i 2 Nabór: minimalna wartość projektów – 183 823,75 EUR, maksymalna wartość projektów – 367 647,50 EUR</p> <p>FWD: 3 Nabór: minimalna wartość projektów – 20 tys. EUR, maksymalna wartość projektów – 50 tys. EUR</p>

PL06

Założenia wsparcia	Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego
Operator Programu	Ministerstwo Rozwoju (wcześniej: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju)
Wartość alokacji	9 835 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Projekt predefiniowany: <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Budowanie kompetencji do współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej jako narzędzi rozwoju lokalnego i regionalnego, realizowany przez Związek Miast Polskich oraz Związek Władz Regionalnych i Lokalnych w Norwegii</i> • Projekty konkursowe <ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt nr 1 <i>Podwarszawskie Trójmiasto Ogrodów – poprawa spójności obszaru Podwarszawskiego Trójmiasta Ogrodów poprzez współpracę w zakresie polityki społecznej, kształtowania przestrzeni publicznej, gospodarki wodnej i komunikacji</i>. Liderem projektu była gmina Brwinów. Budżet projektu wyniósł 597 075,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 358 245,00 euro. ✓ Projekt nr 2 <i>Rozwój społeczno-gospodarczy gmin nadodrzańskich</i>. Liderem

Założenia wsparcia	Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego
	<p>projektu była gmina Czerwieńsk. Budżet projektu wyniósł 426 109,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 362 193,00 euro.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt nr 3 <i>Zagłębiowski Park Linearny – rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy</i>. Liderem projektu była gmina Dąbrowa Górnicza. Budżet projektu wyniósł 606 536,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 515 556,00 euro. ✓ Projekt nr 4 <i>INTIS. Integracja i Synergia. Strategia Rozwoju Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego na lata 2014-2030</i>. Liderem projektu było Stowarzyszenie „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot”. Budżet projektu wyniósł 518 534,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 440 754,00 euro. ✓ Projekt nr 5 <i>NORDA – Północny Biegun Wzrostu</i>. Liderem projektu było Miasto Gdynia. Budżet projektu wyniósł 621 501,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 528 276,00 euro. ✓ Projekt nr 6 <i>Partnerstwo samorządów Koszalińskiego Obszaru Funkcjonalnego szansą na wzmocnienie potencjału rozwojowego regionu</i>. Liderem projektu było Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Pomorza Środkowego z siedzibą w Koszalinie. Budżet projektu wyniósł 646 944,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 549 902,00 euro. ✓ Projekt nr 7 <i>Kościerskie Strefy Aktywności Gospodarczej – Przygotowanie Dokumentacji Strategicznej i Techniczno-Kosztorysowej</i>. Liderem projektu była gmina miejska Kościerzyna. Budżet projektu wyniósł 646 950,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 549 908,00 euro. ✓ Projekt nr 8 <i>Partnerstwo Obszaru Funkcjonalnego dla wzmocnienia rozwoju spójności społeczno-gospodarczej Aglomeracji Leszczyńskiej</i>. Liderem projektu było Miasto Leszno. Budżet projektu wyniósł 637 611,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 541 969,00 euro. ✓ Projekt nr 9 <i>J-ednolita S-strategia T-erytorialna = spójny obszar funkcjonalny powiatu mikołowskiego poprzez wzmocnienie mechanizmów efektywnej współpracy JST</i>. Liderem projektu był powiat mikołowski. Budżet projektu wyniósł 409 639,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 348 193,00 euro. ✓ Projekt nr 10 <i>Partnerstwo Nyskie 2020</i>. Liderem projektu było Miasto Nysa. Budżet projektu wyniósł 616 192,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 523 763,00 euro. ✓ Projekt nr 11 <i>Zaopatrzenie w wodę mieszkańców ziemi olkuskiej po zakończeniu eksploatacji złóż przez Zakład Górniczo-Hutniczy Bolesław</i>. Liderem projektu było Miasto i Gmina Olkusz. Budżet projektu wyniósł 416 037,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 353 631,00 euro. ✓ Projekt nr 12 <i>Ostródzko-Iławski Obszar Funkcjonalny (OIOF)</i>. Liderem projektu było Miasto Ostróda. Budżet projektu wyniósł 633 880,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 538 798,00 euro. ✓ Projekt nr 13 <i>Wzmocnienie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej w Obszarze Funkcjonalnym Szlaku Jana III Sobieskiego w województwie lubelskim</i>. Liderem projektu było Miasto Piasy. Budżet projektu wyniósł 634 997,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 539 747,00 euro.

Założenia wsparcia	Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt nr 14 <i>Master Plan dla Poznańskiej Kolei Metropolitalnej</i>. Liderem projektu było Stowarzyszenie Metropolia Poznań. Budżet projektu wyniósł 458 273,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 389 532,00 euro. ✓ Projekt nr 15 <i>Razem Blisko Krakowa – zintegrowany rozwój podkrakowskiego obszaru funkcjonalnego</i>. Liderem projektu była gmina Skawina. Budżet projektu wyniósł 632 369,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 537 514,00 euro. ✓ Projekt nr 16 <i>Bydgosko-Toruńskie Partnerstwo na rzecz zrównoważonego transportu</i>. Liderem projektu było Miasto Toruń. Budżet projektu wyniósł 646 951,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 549 908,00 euro. ✓ Projekt nr 17 <i>Partnerstwo lokalne na rzecz rozwoju gospodarczego gmin powiatu tureckiego</i>. Liderem projektu było Miasto Turek. Budżet projektu wyniósł 480 469,00 euro, dofinansowanie projektu z funduszy norweskich w kwocie 408 399,00 euro.
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawiciele/pracownicy jst różnego szczebla (gminy, powiatu, województwa)
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • od 46 do 54 miesięcy <p>Końcowy termin kwalifikowalności wydatków określony został do dnia 30 kwietnia 2017 r. [początkowo 30 kwietnia 2016 r.]</p>
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • od 350 000 euro do 550 000 euro

PL07

Założenia wsparcia	Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych
Operator Programu	Ministerstwo Zdrowia
Wartość alokacji	58 000 000 EUR
Rodzaje projektów	<p>projekty konkursowe</p> <p>Opieka nad matką i dzieckiem – świadczenia z zakresu profilaktyki, diagnostyki i leczenie w celu zwiększenia liczby urodzeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zbiorowe formy edukacji zdrowotnej dla kobiet w ciąży; • szkolenia zawodowe dla personelu medycznego dotyczące metod wczesnego wykrywania wad płodu oraz intensywnej opieki nad noworodkiem; • rozwój ośrodków prowadzących kompleksową diagnostykę oraz terapię wewnątrzmaciczną płodu poprzez zakup sprzętu, wdrożenie nowych technologii medycznych oraz rozbudowę, przebudowę lub remont (modernizację) infrastruktury; • rozwój oddziałów intensywnej terapii noworodkowej (poprzez zakup sprzętu, wdrożenie nowych technologii medycznych oraz rozbudowę, przebudowę lub remont (modernizację) infrastruktury; • opracowanie systemu oceny jakości oraz nadzoru trzech poziomów referencyjnych opieki okołoporodowej; • profilaktyka stomatologiczna dla kobiet ciężarnych.

Założenia wsparcia	Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych
	<p>Lepsze dostosowanie opieki zdrowotnej w celu sprostania potrzebom szybko powiększającej się populacji osób przewlekle chorych i niesamodzielnych oraz osób starszych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ośrodki teleopieki, tzn. teleporady oraz bezpośrednią pomoc pielęgniarek i innych kadr medycznych na życzenie; • wypożyczenie sprzętu na potrzeby pacjenta i pielęgniarek oraz doradztwo dotyczące wyboru sprzętu, szkoleń w zakresie obsługi sprzętu i przygotowanie warunków do opieki domowej; • zakup sprzętu diagnostycznego i terapeutycznego dla podmiotów prowadzących działalność leczniczą, w tym także dla ośrodków opieki długoterminowej; • rozbudowa, przebudowa lub remont (modernizacja) podmiotów prowadzących działalność leczniczą, łącznie z ośrodkami opieki długoterminowej; • szkolenia dla pielęgniarek i innych kadr medycznych w zakresie opieki nad osobami starszymi; • publikacje na temat standardów opieki długoterminowej. <p>Profilaktyka chorób nowotworowych mająca na celu zmniejszenie wskaźnika zachorowalności i śmiertelności z powodu nowotworów w Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> • programy profilaktyczne z uwzględnieniem badań przesiewowych oraz szkoleń dla personelu medycznego przeprowadzającego badania przesiewowe; • edukacja zdrowotna i promocja zdrowia związana z badaniami profilaktycznymi i zdrowym stylem życia; • rozbudowa, przebudowa lub remont (modernizacja) oraz zakup sprzętu dla jednostek radioterapii; • zakup sprzętu do wczesnego wykrywania chorób nowotworowych dla podmiotów prowadzących działalność leczniczą;
<p>Beneficjenci</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podmioty prowadzące działalność leczniczą świadczące usługi zdrowotne finansowane ze środków publicznych oraz ich organy założycielskie, w tym podmioty prowadzące działalność leczniczą przekształcone w spółki kapitałowe świadczące usługi zdrowotne finansowane ze środków publicznych; • instytuty badawcze funkcjonujące w sektorze ochrony zdrowia; • uczelnie medyczne lub wyższe szkoły publiczne prowadzące działalność dydaktyczną i badawczą w zakresie nauk medycznych; • domy pomocy społecznej finansowane ze środków publicznych oraz ich podmioty założycielskie; • organizacje pozarządowe działające w sektorze ochrony zdrowia. <p>W przypadku podmiotów prowadzących działalność leczniczą niezbędne jest funkcjonowanie w publicznym systemie ochrony zdrowia tj. posiadanie kontraktu z NFZ lub innej podstawy prowadzenia świadczeń (np. umowa zawarta z Ministrem Zdrowia na udzielanie świadczeń wysokospecjalistycznych).</p> <p>Uczelnie medyczne, wyższe szkoły publiczne prowadzące działalność dydaktyczną i badawczą w zakresie nauk medycznych oraz instytuty badawcze uprawnione są do udziału w Programie pod warunkiem jasno rozdzielonej działalności statutowej i gospodarczej, jeżeli, projekt wpisuje się w działalność statutową uczelni.</p> <p>Organizacje pozarządowe, aby spełnić kryterium kwalifikowalności muszą działać w obszarze ochrony zdrowia i wykazać taką działalność w dokumentach stanowiących podstawę ich funkcjonowania (np. statut). Wsparcie w ramach projektu zostanie przyznane jedynie na rzecz działalności niegospodarczej podmiotu.</p> <p>Domy pomocy społecznej, aby spełnić kryterium kwalifikowalności w ramach programu, muszą funkcjonować w ramach publicznego systemu pomocy społecznej, tj. być prowadzonymi przez jednostkę samorządu terytorialnego lub realizować działania zlecone przez jednostki samorządu terytorialnego.</p>
<p>Grupy docelowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ogół społeczeństwa, w tym zwłaszcza:

Założenia wsparcia	Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ kobiety w ciąży, noworodki; ✓ osoby starsze (osoby powyżej 60 roku życia), osoby niesamodzielne i osoby przewlekłe chore; ✓ osoby z grup ryzyka zachorowań na raka, pacjenci onkologiczni; • personel medyczny, kadry medyczne.
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • do 30.04.2016 r. (część projektów do 30.04.2017)
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • od 375 000 euro (1 552 950 PLN) a 7 500 000 euro (31 059 000 PLN)

PL08

Założenia wsparcia	Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego
Operator Programu	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Wartość alokacji	70 200 000 EUR (środki Mechanizmów Finansowych, z uwzględnieniem środków krajowych - 82 588 235 EUR)
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 1 projekt predefiniowany: <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Żydowskie dziedzictwo kulturowe</i>, realizowany przez Muzeum Historii Żydów Polskich (POLIN) we współpracy z partnerami norweskimi: Centrum Badań nad Zagładą i Mniejszościami Religijnymi, European Wergeland Center, Falstad Centre, Muzeum Żydowskim w Oslo, Muzeum Żydowskim w Trondheim; • 22 projekty konkursowe.
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • państwowe i samorządowe instytucje kultury (Narodowy Instytut Dziedzictwa, muzea, teatry); • publiczne uczelnie artystyczne (akademie muzyczne); • jednostki samorządu terytorialnego (gminy); • kościoły i związki wyznaniowe; • Biblioteka Narodowa; • Zakład Narodowy im. Ossolińskich;
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • odwiedzający i instytucje kultury; • personel instytucji kultury; • uczestnicy wydarzeń kulturalnych; • ogół społeczeństwa.
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • projekt predefiniowany – blisko 44 miesięcy • projekty konkursowe – od 12 do 35 miesięcy
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • od 6,50 mln PLN do 53,41 mln PLN

PL09

Założenia wsparcia	<i>Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego</i>
Operator Programu	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Wartość alokacji	11 000 000 EUR (środki Mechanizmów Finansowych, z uwzględnieniem środków krajowych – 12 222 222 EUR)
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> 62 projekty konkursowe
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> jednostki samorządu terytorialnego; instytucje kultury; szkoły i uczelnie artystyczne; archiwa państwowe; organizacje pozarządowe ze sfery kultury;
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> odwiedzający instytucje kultury; odbiorcy wydarzeń kulturalnych; artyści uczestniczący w szkoleniach i warsztatach; media i szeroka publiczność (odbiorcy konferencji podsumowujących projekty, czytelnicy wydanych książek i publikacji).
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> projekty konkursowe – od 6 do 36 miesięcy
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> tzw. projekty „małe” (ok. 30% alokacji) – dofinansowanie 50 tys. – 150 tys. EUR, projekty „duże” (ok. 70% alokacji) – 150 tys. – 1 mln EUR.

PL10

Założenia wsparcia	Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy
Operator Programu	Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji
Partnerzy Programu	Norweskie Centrum Współpracy Międzynarodowej w Edukacji (SIU), Islandzkie Centrum Badań (RANNIS) oraz Krajowa Agencja ds. Kształcenia Międzynarodowego (AIBA) w Liechtensteinie
Wartość alokacji	Całkowita: 16 666 667,00 EUR Dofinansowanie w ramach NMF/EOG: 15 000 000,00 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> projekty konkursowe w ramach Działania Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni; projekty konkursowe w ramach Działania Rozwój Polskich Uczelni; projekty konkursowe w ramach Działania Współpraca Instytucjonalna; projekty w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej (Wizyty Przygotowawcze i Wizyty Studyjne).
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne, zawodowe, technika publiczne i niepubliczne szkoły wyższe; publiczne placówki kształcenia ustawicznego i praktycznego; instytucje prowadzące studia trzeciego stopnia, kończące się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia – uczelnie, jednostki PAN, instytuty badawcze, instytuty naukowe; polskie uczelnie wyższe (w Działaniu Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni uczelnie posiadające Kartę Uczelni Erasmusa); instytucje edukacyjne z państw-darczyńców;

Założenia wsparcia	Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • studenci z Polski i państw-darczyńców; • pracownicy uczelni z Polski i państw-darczyńców; • uczniowie, nauczyciele oraz pracownicy z instytucji edukacyjnych z Polski i państw-darczyńców.
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • do 15 miesięcy (Działanie: Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni); • od 6 m-cy do ok. 2 lat (Działanie: Współpraca Instytucjonalna); • od 1 roku do ok. 2 lat (Działanie: Rozwój Polskich Uczelni); • od 1 do 10 dni roboczych + do dwóch dni przeznaczonych na podróż (Działanie: Wizyta Studyjna); • od 1 do 5 dni roboczych + do dwóch dni przeznaczonych na podróż (Działanie Wizyta Przygotowawcza).
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • w ramach działania Wizyty Przygotowawcze koszt całkowity projektu jest sumą kosztów podróży i ubezpieczenia w wysokości maksymalnej 500 €, kosztów utrzymania w wysokości 250 € za dzień roboczy i kosztów dodatkowych związanych ze specjalnymi potrzebami uczestnika indywidualnego, wg stawek określonych w dokumentacji programowej; • w ramach działania Mobilność Studentów i Pracowników Uczelni koszt całkowity projektu jest sumą kosztów utrzymania, podróży i ubezpieczenia: <ul style="list-style-type: none"> ○ koszt utrzymania polskich studentów wyjeżdżających do państw-darczyńców na studia lub praktykę 800€, koszt utrzymania studentów z państw-darczyńców przyjeżdżających do Polski na studia lub praktykę – 600 €, koszty podróży i ubezpieczenia: 500 € na osobę; ○ pracownicy uczelni: dofinansowanie dla pracowników polskich uczelni wyjeżdżających do Państw-Darczyńców: 250 € na dzień/1250 € na tydzień / 2100 € na miesiąc; dofinansowanie dla pracowników uczelni Państw-Darczyńców przyjeżdżających do Polski 150 € na dzień / 750 € na tydzień/1250 € na miesiąc, koszty podróży i ubezpieczenia: 500 € na osobę; • w ramach działania Rozwój Polskich Uczelni: od 20 tys. EUR do 250 tys. EUR; • w ramach działania Współpraca Instytucjonalna: od 20 tys. EUR do 100 tys. EUR; • w ramach działania Wizyty Studyjne koszt całkowity projektu jest sumą kosztów podróży i ubezpieczenia w wysokości 500 EUR dla jednego uczestnika wizyty, utrzymania w wysokości 250 EUR za dzień wizyty dla jednego uczestnika wizyty i kosztów dodatkowych, związane ze specjalnymi potrzebami uczestników wizyty oraz kosztów organizacji wizyty w wysokości 50 EUR za jednego uczestnika wizyty.

PL12

Założenia wsparcia	<i>Polsko-Norweska Współpraca Badawcza</i>
Operator Programu	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
Wartość alokacji	74 330 000 EUR (w tym na granty 63 180 500 EUR)
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Projekty w naborze głównym (<i>core</i> - dziedziny podstawowe), w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ochrony środowiska ✓ Zmian klimatycznych, w tym badań polarnych ✓ Zdrowia ✓ Nauk społecznych i współpracy dwustronnej, z uwzględnieniem tematyki migracji, spójności społecznej, roli mniejszości oraz społecznych aspektów zrównoważonego rozwoju ✓ Równości płci oraz osiągnięcia równowagi między życiem zawodowym a prywatnym • Projekty CCS (technologie wychwytywania i składowania CO₂, <i>Carbon Capture and Storage</i>), obejmujące: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Instalacje pilotażowe ✓ Nowe innowacyjne rozwiązania w zakresie wychwytywania CO₂ ✓ Nową wiedzę usprawniającą składowanie CO₂ na szeroką skalę ✓ Wpływ na środowisko ✓ Wzmacnianie społecznej i politycznej świadomości w zakresie CCS • Projekty w ramach Funduszu Małych Grantów (FMG), obejmujące dofinansowanie projektów badawczych realizowanych przez kobiety-naukowców w dziedzinie nauk technicznych (w obszarach dyscyplin naukowych o niskim stopniu feminizacji) • Komponent mobilnościowy: granty na dofinansowanie działań bilateralnych, tj. wizyt przedstawicieli polskiego podmiotu w Norwegii lub wizyt przedstawicieli podmiotu / podmiotów z Norwegii w Polsce, służących wymianie doświadczeń w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> ✓ zarządzania projektami badawczymi oraz ✓ planowania wspólnych przedsięwzięć badawczych – opracowywania wspólnych propozycji wniosków składanych do programu Horyzont 2020, jak i innych programów międzynarodowych
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacje badawcze – zgodnie z definicją wspólnotowych zasad ramowych dotyczących pomocy państwa na działalność badawczą, rozwojową i innowacyjną (<i>Community Framework for State Aid and for Research and Development and Innovation, 2006/C 323/01</i>)
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • Polsko-norweskie zespoły naukowców realizujące wspólne projekty badawcze (zespoły realizujące projekty w dziedzinach podstawowych oraz projekty w zakresie technologii wychwytywania i magazynowania CO₂) • Naukowcy – kobiety realizujące projekty badawcze w nisko sfeminizowanych dziedzinach nauk technicznych • Pracownicy uczelnianych struktur organizacyjnych, odpowiedzialnych za przygotowywanie i zarządzanie projektami dofinansowywanymi z różnych programów / źródeł wsparcia (biura obsługi projektów, biura transferu technologii) oraz • Pracownicy i naukowcy (zespoły polsko-norweskie) planujący realizację wspólnych przedsięwzięć badawczych i w związku z tym planujący opracowanie wniosków o dofinansowanie badań z Programu HORYZONT 2020 i programów międzynarodowych
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Projekty w dziedzinach podstawowych (<i>core</i> - dziedziny priorytetowe): do 3 lat • Projekty w zakresie wychwytywania i magazynowania CO₂: początkowa i końcowa data realizacji projektu określana była w umowie o dofinansowanie – co do zasady

Założenia wsparcia	<i>Polsko-Norweska Współpraca Badawcza</i>
	<p>były to projekty o okresie realizacji do 3 lat</p> <ul style="list-style-type: none"> Projekty w ramach Funduszu Małych Grantów: od 12 do 24 miesięcy <p>W przypadku wszystkich projektów końcowy termin kwalifikowalność wydatków określony został do dnia 30 kwietnia 2017 r.</p>
Min/max wartość dofinansowania projektów	<p>Poziom dofinansowania projektów może obejmować do 100% wydatków kwalifikowalnych (brak wymogu wniesienia wkładu własnego). Graniczne kwoty dofinansowania w ramach poszczególnych typów grantów ustalono w następujący sposób:</p> <ul style="list-style-type: none"> Projekty w naborze głównym (<i>core</i> - dziedziny priorytetowe) (wartość dofinansowania): od 150 tys. EUR do 1 mln EUR Projekty dotyczące technologii wychwytywania i składowania CO₂ (wartość dofinansowania): od 150 tys. do 10 mln EUR Projekty w ramach Funduszu Małych Grantów (wartość dofinansowania): od 50 tys. euro do 100 tys. EUR

PL13

Założenia wsparcia	Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu
Operator Programu	Ministerstwo Zdrowia
Wartość alokacji	18 000 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> Projekt predefiniowany <i>Zmniejszanie społecznych nierówności w zdrowiu</i>, realizowany przez Ministerstwo Zdrowia we współpracy z Norweskim Dyrektoriatem ds. Zdrowia (2 884 000 EUR¹⁰⁷) Projekty konkursowe – kompleksowe programy odnoszące się do społecznych i środowiskowych aspektów promocji zdrowia/profilaktyki zdrowotnej (tj. związanych z czynnikami ryzyka zdrowotnego takimi jak: palenie tytoniu, aktywność fizyczna, zdrowie psychiczne, wypadki itd., w zależności od wyników oceny potrzeb zdrowotnych) na poziomie powiatu (15 900 313 EUR¹⁰⁸)
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> MZ powiaty charakteryzujące się najwyższym standaryzowanym wskaźnikiem umieralności (SMR) w trzyletnim okresie 2009-2011 w kategorii: umieralność ogółem, nowotwory złośliwe ogółem, choroby układu krążenia, choroby układu oddechowego, choroby układu trawiennego, przyczyny zewnętrzne
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> ogół społeczeństwa podmioty, które powinny uczestniczyć w opracowywaniu i wprowadzaniu wielosektorowych, kompleksowych strategii skupiających się na zmniejszeniu społecznych nierówności w zdrowiu
Czas realizacji projektów	do 30 kwietnia 2016 r. (część projektów została wydłużona do 30 kwietnia 2017 r.)
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> od 300 000 euro (1 263 240 PLN) do 1 000 000 euro (4 210 800 PLN)

¹⁰⁷ Wartość ta jest zgodna z Addendum nr 6 do Umowy ws. Programu.

¹⁰⁸ Wartość ta jest zgodna z Addendum nr 6 do Umowy ws. Programu.

PL14

Założenia wsparcia	Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć
Operator Programu	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Wartość alokacji	3 625 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 3 projekty predefiniowane: <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Rodzina polska – wolna od przemocy</i>, realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej we współpracy z Radą Europy ✓ <i>Wzmocnienie działań na rzecz ofiar przemocy w rodzinie</i>, realizowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości ✓ <i>Stop przemocy – druga szansa</i>, realizowany przez Centralny Zarząd Służby Więziennej • projekty konkursowe w ramach Funduszu Małych Grantów (600 000 EUR)
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • MRPiPS, MS, Służba Więzienna • jednostki samorządu terytorialnego • organizacje pozarządowe
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • osoby i rodziny zagrożone przemocą • osoby i rodziny dotknięte przemocą • osoby stosujące przemoc w rodzinie i przemoc ze względu na płeć • służby zajmujące się problematyką przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć • ogół społeczeństwa
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • FMG - od 12 do 18 miesięcy
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • FMG - od 5 000 euro (20 853 PLN) do 50 000 euro (208 530 PLN)

PL15

Założenia wsparcia	Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną
Operator Programu	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
Wartość alokacji	10 000 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 2 projekty predefiniowane: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt „Poprawa współpracy w zakresie krajowych struktur, powołanych do walki z handlem ludźmi”. Ostateczna wartość całego projektu wynosiła 219 768 euro, w tym 177 044 euro w ramach wsparcia z Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Projekt był realizowany przez Departament Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w partnerstwie z Międzynarodową Organizacją ds. Migracji – IOM. ✓ Projekt „Poprawa zdolności Polski do walki z handlem ludźmi”. Budżet projektu wynosił 253 295 euro, z czego 199 493 euro stanowiło dofinansowanie w ramach NMF. Projekt realizowany był przez Departament Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw

Założenia wsparcia	Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną
	<p>Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Radą Europy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projekty konkursowe. <p>Projekty konkursowe zostały wyłonione w dwóch naborach, zorganizowanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.</p> <p>W ramach pierwszego naboru minimalna wartość dofinansowania pojedynczego projektu wynosiła 170 000 euro, zaś maksymalna 2 000 000 euro. Poziom dofinansowania wynosił do 85 proc. kosztów kwalifikowalnych projektu. Alokacja na konkurs wynosiła 8 053 751 EUR, a zatem równowartość 34 010 185 PLN.</p> <p>Nabór wniosków był realizowany od 30 września 2013 r., a ostateczny (przedłużony, po prośbach od wnioskodawców) termin składania projektów został wyznaczony na 17 stycznia 2014 r. W tym terminie złożono 25 wniosków projektowych.</p> <p>W wyniku oceny formalnej i merytoryczno-technicznej eksperci zarekomendowali do dofinansowania 14 projektów. Po zmianach, w wyniku decyzji Komitetu ds. Wyboru Projektów oraz w wyniku procedury odwoławczej, ostatecznie umowy zostały podpisane z 16 projektami, z czego z jednym beneficjentem rozwiązano umowę jeszcze przed rozpoczęciem realizacji projektu Podsumowując, w ramach I naboru realizowano 15 projektów.</p> <p>Z kolei w terminie od 15 lipca 2014 r. do 15 września 2014 został przeprowadzony drugi nabór projektów o alokacji 1 189 460 EUR, tj. 4 974 444 PLN i maksymalnej kwocie dofinansowania od 170 000 EUR do 1 189 460 EUR. Maksymalny udział dofinansowania z NMF wynosił, podobnie jak w pierwszym konkursie, 85% kwalifikowalnych kosztów projektu.</p> <p>W naborze złożono 24 wniosków projektowych. Po zakończeniu procesu oceny do dofinansowania zarekomendowano 5 projektów, zaś 11 projektów zostało ulokowanych na liście rezerwowej, z czego kolejnym trzem projektom ostatecznie przyznano dofinansowanie. Łącznie zatem, w wyniku tego naboru, do realizacji zostało zakwalifikowanych 8 projektów.</p> <p>Ostateczna liczba realizowanych projektów liczy zatem 26 projektów, z czego 23 projekty są realizowane w wyniku przeprowadzonych konkursów, kolejne 2 to projekty predefiniowane, a jeden projekt dotyczył współpracy dwustronnej.</p>
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Instytucje z sektora finansów publicznych, takie jak jednostki podległe Ministerstwu Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwu Finansów (w tym Policja, Straż Graniczna, Służba Celna). • Organizacje pozarządowe i organizacje międzynarodowe zaangażowane w działalność związaną z zapobieganiem, dochodzeniem i ściganiem przestępczości, bezpieczeństwem publicznym lub przeciwdziałaniem handlowi ludźmi i pomocą ofiarom handlu ludźmi.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • Pracownicy administracji publicznej. • Służby mundurowe odpowiedzialne za zwalczanie przestępczości. • Grupy zagrożone poszczególnymi rodzajami przestępstw.
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Od podpisania decyzji o finansowaniu do 30 kwietnia 2016 roku. Realizacja 10 projektów została jednak wydłużona, maksymalnie do 30 kwietnia 2017 r.
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Łączna wartość realizowanych (z wyłączeniem Funduszu Współpracy Dwustronnej) projektów (wysokość kosztów kwalifikowalnych) wynosi 11 091 645 euro, zaś wartość wsparcia NMF 9 428 136 euro (a w walucie polskiej 37 952 005,66 PLN).

PL16

Założenia wsparcia	Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości
Operator Programu	Ministerstwo Sprawiedliwości
Wartość alokacji	14 000 000 euro
Rodzaje projektów	<p>W ramach Programu PL16 realizowanych jest 6 projektów predefiniowanych, z których 3 projekty realizowane są we współpracy z Norweską Administracją Sądów. W Programie nie były realizowane żadne projekty konkursowe.</p> <ul style="list-style-type: none"> Projekt 1 „Poprawa zdolności administracyjnych sądów, w tym systemów informatycznych”. Beneficjentem jest Departament Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości. Dofinansowanie projektu z funduszy norweskich wyniosło 6 140 000 euro¹⁰⁹. Celem projektu było ułatwienie i rozpowszechnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, przyspieszenie dostępu do rejestrów sądowych, zastosowanie komunikacji strony z sądem drogą elektroniczną oraz upowszechnienie pism procesowych i dokumentacji pochodzących z sądu w formie elektronicznej poprzez budowę scentralizowanego systemu zarządzania tożsamością. Projekt 2 „Informatyczne centra archiwalne dla sądów powszechnych – system zarządzania aktami sądowymi”. Beneficjentem projektu był Departament Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości. Dofinansowanie projektu z funduszy norweskich wyniosło 2 700 000 euro. Celem projektu była poprawa wydajności systemów sądownictwa, w tym rozwój systemów związanych z prowadzeniem spraw sądowych. Projekt 3 „Nowoczesne metody zarządzania sądami (wdrożenie)”. Beneficjentem był Departament Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości w Ministerstwie Sprawiedliwości. Projekt będzie wdrażany w partnerstwie z Norweską Krajową Administracją Sądów. Dofinansowanie projektu z funduszy norweskich wyniosło 4 000 000 euro. Celem projektu była poprawa wydajności systemów sądownictwa oraz zwiększenie kompetencji pracowników systemu sądownictwa. Projekt 4 „Wzmocnienie pozycji pokrzywdzonych przestępstwem i wsparcie świadków w postępowaniu karnym”. Beneficjentem był Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości. Projekt również był wdrażany w partnerstwie z Norweską Krajową Administracją Sądów. Dofinansowanie projektu z funduszy norweskich było równe kwocie 790 000 euro. Celem projektu był zwiększony dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym dla tzw. grup wrażliwych (np. ofiar, nieletnich, mniejszości). Projekt 5 „Edukacja szkolna przeciw wykluczeniu społecznemu”. Beneficjentem był Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości. Wartość dofinansowania projektu z funduszy norweskich wyniosła 540 000 euro. Celem projektu był zwiększony dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym dla tzw. grup wrażliwych (np. ofiar, nieletnich, mniejszości). Projekt 6 „Propagowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów”. Beneficjentem projektu był Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości. Projekt był wdrażany

¹⁰⁹ Maksymalne kwoty dofinansowania z NMF na podstawie ‘Annex II to the Norwegian Financial Mechanism Programme Agreement for the financing of the Programme PL16 "Judicial Capacity Building and Cooperation/Improvement of the efficiency of justice"’. Suma tych kwot przekracza łączną alokację na PL 16.

Założenia wsparcia	Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości
	w partnerstwie z Norweską Krajową Administracją Sądów. Dofinansowanie projektu wyniosło 667 000 euro. Celem projektu było propagowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów.
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna (Ministerstwo Sprawiedliwości) • Sądownictwo
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • Sędziowie i inni pracownicy wymiaru sprawiedliwości • Osoby zawodowo związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości (adwokaci, radcowie prawni) • Osoby fizyczne i prawne będące przedmiotem postępowań sądowych
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • od podpisania decyzji o finansowaniu do 30 kwietnia 2016 roku. Realizacja 3 projektów została jednak wydłużona: projektu 2 do 31 grudnia 2016 r., a projektów 1 i 3 do 30 kwietnia 2017 r.
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 12 648 000 euro

PL17

Założenia wsparcia	Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych
Operator Programu	Centralny Zarząd Służby Więziennej
Wartość alokacji	13 000 000 EUR
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 7 projektów predefiniowanych: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt nr 1 <i>Realizacja szkoleń podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe więźniów oraz stworzenie warunków ułatwiających podtrzymywanie więzi rodzinnych w celu zwiększenia efektywności ich powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kar</i>, realizowany przez Biuro Penitencjarne Centralnego Zarządu Służby Więziennej; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 2 464 576 euro; celem projektu jest podniesienie umiejętności skazanych będących blisko końca odbywania kary, które pozwolą im na funkcjonowanie w środowisku otwartym w zgodzie z normami społecznymi, m.in. poprzez przygotowanie ich do powrotu na rynek pracy (szkolenia zawodowe oraz z aktywizacji zawodowej), poprzez kształtowanie właściwych postaw prospołecznych (dogoterapia) oraz stworzenie przyjaznych warunków, ułatwiających utrzymywanie bliskich relacji rodzinnych, poprzez dostosowanie sal widzeń do kontaktów więźniów z ich dziećmi. ✓ Projekt nr 2 <i>Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej podnoszących kwalifikacje zawodowe w celu zapewnienia właściwego poziomu stosowania kary pozbawienia wolności zgodnie z międzynarodowymi zasadami praw człowieka</i>, realizowany przez Biuro Kadr i Szkolenia Centralnego Zarządu Służby Więziennej w partnerstwie z Norweskimi Służbami Więziennymi – Ośrodkiem Szkolenia Kadr; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 2 966 584 euro; działania projektowe umożliwiały funkcjonariuszom bezpośrednio pracującym z osadzonymi podniesienie kwalifikacji zawodowych, w tym kompetencji pomocnych w przygotowaniu osadzonych do powrotu na rynek pracy, kompetencji językowych służących przełamującym bariery pojawiających się w kontaktach pomiędzy kadrą SW a osadzonymi cudzoziemcami, a także wzmacniających kompetencje w zakresie metod postępowania ze szczególnymi grupami skazanych (więźniowie młodociani, niebezpieczni,

Założenia wsparcia	Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych
	<p>odbywający długotrwałe wyroki), zgodnie z międzynarodowymi prawami człowieka.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekt nr 3 <i>Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej ukierunkowanych na podniesienie umiejętności służących prawidłowemu wykonywaniu obowiązków służbowych</i>, realizowany przez Biuro Kadr i Szkolenia Centralnego Zarządu Służby Więziennej; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 766 587 euro; celem projektu było doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy SW, prowadzone w formie szkoleń, kursów oraz studiów podyplomowych, ułatwiające wykonywanie zadań służbowych związanych m.in. z utrzymaniem bezpieczeństwa (p.poż), ochroną zdrowia, właściwym zarządzaniem systemami i projektami IT. Działania projektowe skierowane były również na wzmocnienie umiejętności radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, podniesienia kompetencji językowych oraz w podniesienia wiedzy kadry SW w zakresie zagadnień związanych z procesami legislacyjnymi w Polsce i Unii Europejskiej. ✓ Projekt nr 4 <i>Wzmocnienie systemu działania Grup Interwencyjnych Służby Więziennej i Grup Konwojowych oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy działu ochrony</i>, realizowany przez Biuro Ochrony i Spraw Obronnych Centralnego Zarządu Służby Więziennej; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 1 246 833 euro; celem projektu było doskonalenie kompetencji funkcjonariuszy SW poprzez realizację specjalistycznych szkoleń (konwojowych, paramedycznych i pierwszej pomocy, szkoleń z zakresu wykonywania czynności profilaktycznych) oraz zakup specjalistycznego sprzętu ułatwiającego wykonywanie zadań służbowych. ✓ Projekt nr 5 <i>Utworzenie i wdrożenie systemów teleinformatycznych służących podniesieniu poziomu zarządzania jednostkami penitencjarnymi</i> realizowany przez Biuro Informatyki i Łączności Centralnego Zarządu Służby Więziennej; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 3 925 187 euro; celem projektu było podniesienie poziomu zarządzania w jednostkach/placówkach/ oddziałach Służby Więziennej w wyniku modernizacji systemów gromadzenia i wymiany danych. ✓ Projekt nr 6 <i>Wzmocnienie sprzętowe i modernizacja systemu kształcenia kadry Służby Więziennej w ramach szkół resortowych</i>, realizowany przez Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu w partnerstwie z Norweskimi Służbami Więziennymi – Ośrodkiem Szkolenia Kadr; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 586 035 euro; celem projektu było umożliwienie rozwoju zawodowego kadr SW poprzez realizację działań usprawniających proces kształcenia tj. poprzez rozbudowę i unowocześnienie systemu kształcenia funkcjonariuszy SW oraz wdrożenie systemów zdalnego nauczania (<i>e-learning i blended learning</i>). ✓ Projekt nr 7 <i>Upowszechnienie stosowania kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych w systemie sądownictwa karnego</i>, realizowany przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości; dofinansowanie projektu z funduszy norweskich: 2 507 857 euro; celem projektu było zwiększenie poziomu stosowania alternatywnych wobec kary ograniczenia wolności rozwiązań – środkiem prowadzącym do realizacji tego założenia była organizacja szkoleń dedykowanych sędziom, prokuratorom, kuratorom zawodowym oraz funkcjonariuszom Policji i Służby Więziennej poszerzających wiedzę i umiejętności w zakresie możliwości i korzyści wynikających ze stosowania

Założenia wsparcia	Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych
	kar nieizolacyjnych oraz środków probacyjnych, a także wymiana wzajemnych doświadczeń z partnerem projektu <i>Akershus Probation Office</i> .
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Służba Więzienna • Ministerstwo Sprawiedliwości
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • pracownicy i funkcjonariusze Służby Więziennej • skazani i ich rodziny • sędziowie, prokuratorzy, kuratorzy zawodowi, funkcjonariusze Policji • pracownicy organów samorządowych
Czas realizacji projektów	<ul style="list-style-type: none"> • 2013-2015 r. (pr. 1,2,3,4,6) • 2013-2016 (pr. nr 5) • 2014-2017 (pr. Nr 7)
Wartość projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Łączna wartość realizowanych projektów (z wyłączeniem Funduszu Współpracy Dwustronnej oraz kosztów zarządzania programem) wynosi 14 463 659 euro